

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

DISERTAČNÍ PRÁCE

rok: 2007

autor: Mgr. Jana Horská

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

*„Metody sociální práce v souvislostech života dětských imigrantů;
možnosti integrace imigrantů na Jihlavsku“*

Disertační práce

v oboru: Prevence, náprava a terapie zdravotní a sociální problematiky
dětí, dospělých a seniorů

Autor: Mgr. Jana Horská

Školitel: Doc. PhDr. Adéla Mojžíšová, Ph.D.

2007

Prohlašuji, že svoji disertační práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své disertační práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

31. července 2007

Ráda bych touto cestou poděkovala děkanovi fakulty, prof. MUDr. Miloši Velemínskému, CSc., a své školitelce, Doc. PhDr. Adéle Mojžíšové, Ph.D., že na má bedra naložili úkol spolupracovat na projektu Leonardo da Vinci, Integration of Immigrants and Refugees: Towards Citizenship in a Democratic Society, který se stal základem pro mou disertační práci i profesní směřování. Současně děkuji oponentům, prof. PhDr. Alžbetě Mrázové, Ph.D. a PhDr. Michalu Vašečkovi, Ph.D., za cenné rady.

Zvláště děkuji své rodině za trpělivost, kterou se mnou v posledních měsících měla.

Abstract

The main theme of this doctoral thesis is an integration of immigrants to the Czech society.

There are two basic research issues: a) Is it possible to adapt social work methods for children of immigrants towards conditions of the Czech society? b) Can identification and evaluation of subjects (NGOs, a state and self administration, a foreign police office) which offer services (mainly in a social area) to immigrants in Jihlava region seat brings such a good findings to let us recognise missing parts of a social help system and let us propose some steps which can solve problems in an immigrant integration?

Three research goals are connected to the basic research issues. They are: 1) To find by a qualitative research strategy a level of immigrant children integration to our society (in area of abilities and skills, a family situation, school conditions, a community participation, interest, values). 2) To find by a qualitative research strategy a comprehensibility of concrete social work methods for immigrant children and to make changes that would lead towards these methods improvements. 3) To analyze by a qualitative research strategy a situation of Jihlava's social services targeted to an integration of immigrants and make suggestions leading towards a better integration of immigrants.

A theoretical part of the thesis demonstrates differences in a definition of immigrant integration in several integration models of European or American states. There are various possibilities how an immigrant can or cannot participate in a life of his new society. A picture of Czech integration conditions for adult and children immigrants is included. Next chapters of the theoretical part are aimed to a characterization of concrete social work methods with immigrants (especially children immigrants) that are available in Czech, European and the whole world conditions. There are descriptions and illustrations of several social work methods for immigrant children which are absolutely new in Czech conditions. These methods are used as tolls of data collections in a research part of the thesis. A systems theory, especially an ecological systems theory is considered a good model of a social work with immigrants. There are some chapters which make a short introduction to these theories.

The research part of the thesis has three components according to three goals. The first goal is verified by a group of 10 immigrant children. Data are evaluated and

interpreted by ecological systems theory principals. Suggestions how children's problems can be solve by social work methods are as follows. The second part of the thesis research shows and brings ways of adaptations of new social methods which were used as tools of data collecting. The third research part describes some Jihlava's social subjects' activities in an immigrant integration and indicates changes by a way of project proposal which could lead towards improvements of an immigrant integration. All three goals are fulfilled by the research and both two basic research issues are acknowledged as acceptable correct directions of the research.

The thesis is the first to bring a verification and a correction of new social work methods for children immigrants and an unified way of a view to the area of integration activities of Jihlava's subjects, in both cases with suggestions of problems resolutions.

Obsah:

ÚVOD	3
1. TEORETICKÁ ČÁST	7
1.1. ÚVOD DO OTÁZEK MIGRACE A INTEGRACE IMIGRANTŮ A JEJICH DĚTÍ	7
1.1.1. <i>Různorodost pojetí definic základních pojmů,</i>	7
1.1.2. <i>Migrace ve 20. a 21. stol na území ČR, základní nastínění problému</i>	11
1.1.3. <i>Integrační modely některých států</i>	14
1.1.4. <i>Integrace imigrantů v českém kontextu, konkrétní praxe</i>	17
1.1.5. <i>Integrace dětských imigrantů v českém kontextu, konkrétní praxe</i>	21
1.2. KAPITOLY VZTAHUJÍCÍ SE K SOCIÁLNÍ PRÁCI S IMIGRANTY A JEJICH DĚTMI.....	24
1.2.1. <i>Systémová teorie (systems theory)</i>	24
1.2.2. <i>Systémové a ekologické modely sociální práce.....</i>	26
1.2.3. <i>Od sociální ekologie k symbolickému interakcionismu a zpět</i>	29
1.2.4. <i>Sociální práce s imigranty, srovnání a dostupnost publikací.....</i>	30
1.2.5. <i>Konkrétní metody sociální práce s dětmi imigrantů</i>	35
2. CÍLE.....	40
3. METODOLOGIE.....	41
3.1. KVALITATIVNÍ VÝZKUM ASPEKTŮ ŽIVOTA DĚTSKÝCH IMIGRANTŮ A NÁVRH SOCIÁLNÍ INTERVENCE	41
3.2. KVALITATIVNÍ OVĚŘENÍ SROZUMITELNOSTI NOVÝCH METOD SOCIÁLNÍ PRÁCE V PRAXI	44
3.3. KVALITATIVNÍ ANALÝZA SOCIÁLNÍCH SLUŽEB JIHLAVY ZAMĚŘENÝCH NA INTEGRACI IMIGRANTŮ	45
4. VÝSLEDKY.....	46
4.1. KVALITATIVNÍ VÝZKUM ASPEKTŮ ŽIVOTA DĚTSKÝCH IMIGRANTŮ.....	46
4.1.1. <i>Soubor dat – Ukrajinka, 10 let.....</i>	46
4.1.2. <i>Návrh sociální intervence – Ukrajinka, 10 let</i>	47
4.1.3. <i>Soubor dat – Ukrajinec, 11 let.....</i>	50
4.1.4. <i>Návrh sociální intervence – Ukrajinec, 11 let.....</i>	52
4.1.5. <i>Soubor dat – Moldavané, 10 a 13 let.....</i>	55
4.1.6. <i>Návrh sociální intervence – Moldavané, 10 a 13 let.....</i>	57
4.1.7. <i>Soubor dat – Holanďané, 11 a 13 let.....</i>	62
4.1.8. <i>Návrh sociální intervence – Holanďané, 11 a 13 let</i>	63
4.1.9. <i>Výpověď pedagoga o dětech z Blatné</i>	68
4.1.10. <i>Soubor dat – Ukrajinec, 18 let</i>	69
4.1.11. <i>Výpověď pedagoga o respondentovi (Ukrajinec, 18 let).....</i>	69
4.1.12. <i>Návrh sociální intervence – Ukrajinec, 18 let.....</i>	70
4.1.13. <i>Soubor dat – Mongolové, 13, 14 a 14 let</i>	73
4.1.14. <i>Návrh sociální intervence – Mongolové, 13, 14 a 14 let.....</i>	73

4.2.	KVALITATIVNÍ OVĚŘENÍ SROZUMITELNOSTI NOVÝCH METOD SOCIÁLNÍ PRÁCE V PRAXI	75
4.2.1.	<i>Inovace Child's Intake:</i>	75
4.2.2.	<i>Creating Child's Autobiography</i>	76
4.2.3.	<i>Scoring Child's Capabilities</i>	77
4.2.4.	<i>List of Important Words for Child</i>	77
4.3.	KVALITATIVNÍ ANALÝZA SOCIÁLNÍCH SLUŽEB JIHLAVY ZAMĚŘENÝCH NA INTEGRACI IMIGRANTŮ	78
4.3.1.	<i>Konkrétní organizace a jejich činnost</i>	78
4.3.2.	<i>Výsledky SWOT analýzy a přidružených analýz</i>	86
4.3.3.	<i>Projektový cyklus, podklady pro další projekty</i>	95
5.	DISKUSE	107
5.1.	PROČ JE VÝZKUM V DISERTAČNÍ PRÁCI KONCIPOVÁN JAKO KVALITATIVNÍ?.....	107
5.2.	PROČ TŘETÍ CÍL DISERTACE NENAVAZUJE NA PRVNÍ DVA?.....	109
5.3.	TERMINOLOGICKÁ RŮZNORODOST METODOLOGIE KVALITATIVNÍCH STRATEGIÍ VÝZKUMU V ODBORNÝCH ZDROJÍCH A JEJÍ DOPAD NA METODIKU DISERTAČNÍ PRÁCE	110
5.4.	PROČ BYLY JAKO NÁSTROJ SBĚRU DAT POUŽITY METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE S DĚTMI IMIGRANTŮ Z MEZINÁRODNÍHO PROJEKTU LEONARDA DA VINCIHO?	110
5.5.	PROČ SE DISERTAČNÍ PRÁCE OPÍRÁ O SYSTÉMOVOU TEORII (ZVLÁŠTĚ SOCIÁLNĚ EKOLOGICKÝ MODEL)	113
5.6.	K NÁVRHŮM SOCIÁLNÍCH INTERVENČÍ	113
5.7.	INOVACE METOD SOCIÁLNÍ PRÁCE S DĚTMI IMIGRANTŮ	114
5.8.	OBTÍŽE PŘI VYHLEDÁVÁNÍ POSKYTOVATELŮ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB V JIHLAVĚ	115
5.9.	ÚSKALÍ SWOT ANALÝZY A PROJEKTOVÉHO CYKLU	116
5.10.	MOŽNOSTI HODNOCENÍ INTEGRAČNÍCH STRATEGIÍ VZHLEDEM K DIMENZÍM INTEGRACE	116
5.11.	HODNOCENÍ ÚROVNĚ INTEGRACE Z HLEDISKA ČINNOSTI OSLOVENÝCH JIHLAVSKÝCH ORGANIZACÍ.....	120
5.12.	NÁČRT HODNOCENÍ ÚSPĚŠNOSTI NAVRHOVANÉHO PROJEKTOVÉHO CYKLU	120
5.13.	NAVRHOVANÉ INTERPRETAČNÍ HYPOTÉZY	121
6.	ZÁVĚR.....	124
7.	VYUŽITÍ VÝSLEDKŮ DISERTACE V PRAXI.....	126
7.1.	BLOKOVÝ GRANT NROS	126
7.2.	SÍŤOVÝ PROJEKT SOCIÁLNÍHO A PRÁVNÍHO PORADENSTVÍ:	128
8.	SEZNAM ZDROJŮ	130
8.1.	SEZNAM CITOVANÝCH A ODKAZOVANÝCH ZDROJŮ DISERTAČNÍ PRÁCE	130
8.2.	PUBLIKACE DOKTORANDKY VZTAHUJÍCÍ SE K DISERTAČNÍ PRÁCI	137
9.	KLÍČOVÁ SLOVA.....	139

Motto:

„Když jiným začínáme rozumět, otevíráme si možnost něco se o nich a o sobě dozvědět, ptát se a půjčovat si, spojovat se s nimi a nakonec měnit a rozšiřovat obzory sobě i jim.“

BRIAN FAY

Úvod

Nejobecnější linií disertační práce je integrace imigrantů do českého prostředí. Práce stojí na třech základních myšlenkách. První se týká zkoumání několika aspektů života dětských imigrantů z hlediska úrovně jejich integrace a navržení řešení objevených problémů. Druhá se vztahuje k ověření a úpravě nových metod sociální práce zaměřených na integraci dětských imigrantů. Třetí s sebou přináší prozkoumání kvality nabízených sociálních služeb v Jihlavě směřujících k integraci imigrantů, a to s cílem objevit chybějící složky sociální sítě a taktéž navrhnout řešení zjištěných problémů. Disertační práce je zasazena do kontextu společnosti České republiky a v této souvislosti je nutno i integraci imigrantů chápat. Integrační politika ČR vychází a participuje na politikách Evropské unie. Členské státy nabízejí přistěhovalcům různé integrační programy. Nejčastěji se v nich jedná o kombinaci jazykových kurzů a přípravy či vyhledávání zaměstnání. Důležitou součástí mnoha programů je také sociální a občanská orientace přistěhovalce, tedy informace o systémech a hodnotách, na kterých imigrantova nová společnost staví (Niessen, Schibel, 2004).

Základní ambici disertační práce, nebo-li to, co chce práce přinést nového, lze načrtnout ve dvou rovinách. Na jedné straně jde o posouzení a úpravu konkrétních nových, v české praxi dosud nepoužitých, metod sociální práce pro děti imigrantů a vytvoření návrhů na řešení nedostatečné sítě sociálních služeb pomáhajících v integraci imigrantů na Jihlavsku. Na druhé straně stojí čistě subjektivní a osobní přání autorky disertační práce pokračovat v mezinárodním výzkumu (viz následující odstavec), jehož se účastnila a snaha nalézt uplatnění v oboru integrace imigrantů v novém místě jejího bydliště.

Konkrétněji řečeno, autorka disertační práce se jako aktivní participantka podílela na mezinárodním projektu z fondu Leonarda da Vinciho s názvem *Integration of Immigrants and Refugees: Towards Citizenship in a Democratic Society*. Projekt probíhal tři roky (2003 až 2005). Účastnili se jej akademici a pracovníci organizací napomáhající uprchlíkům a imigrantům v integraci v České republice, Dánsku a Holandsku. Seznam a podrobnější informace o participujících organizacích jsou zařazeny do přílohy č. 1. Prvním cílem projektu bylo vyvinout metodiku sociální práce s imigranty a uprchlíky. Druhým cílem bylo vytvořit metodiku výuky nově vyvinutých metod sociální práce s imigranty a uprchlíky pro vysokoškolské studenty sociální práce a oborů příbuzných. Třetím cílem bylo vytvořit metodický manuál pro

sociální pracovníky a dobrovolníky s popisem nově navržených metod a způsoby jejich použití v praxi. Všech třech cílů bylo dosaženo v rámci čtyřfázového procesu projektu. Výstupy projektu byly publikovány v angličtině a dánštině a propagovány na několika sympoziích a konferencích. Autorka disertační práce se aktivně podílela na vývoji zejména metod Intercultural Communication in Social Work, Making choices, Extension of the Intake by Exploring Roots, Cultural Centers and Outreaching Work, Fighting Discrimination a Working with Volunteers. V současné době autorka disertační práce v týmu se dvěma dalšími českými participantkami projektu dokončují překlad výstupů do češtiny. Připravovaná publikace by měla vyjít v druhé polovině roku 2007 v nakladatelství Triton. Metody sociální práce, které jsou projektem popsány, jsou určeny zvláště pro dospělé imigranty. Dvořáková (2005), spolupracovnice autorky disertační práce a zároveň také participantka mezinárodního projektu, v rámci své vědecké práce (disertační práce, která je připravována jako monografie do tisku v nakladatelství Triton) tyto metody přepracovala pro cílovou skupinu dětských imigrantů. Disertační práce, jež držíte v ruce, v započaté práci Dvořákové pokračuje a metody na základě odzkoušení v praxi inovuje. Tomu jsou věnovány první dvě části výzkumu disertační práce. Třetí část se zaměřuje na analýzu sociálních služeb Jihlavy orientovaných na integraci imigrantů. Autorka disertace se nedávno do Jihlavy přistěhovala a zjistila, že nabídka sociálních služeb v oblasti integrace imigrantů je malá a nevyhovující a organizace mezi sebou nespolupracují či o sobě ani nevědí. V rámci disertační práce se tedy pokusila najít nedostatky sítě sociálních služeb, navrhnout řešení a zároveň se osobně seznámit s pracovníky oslovených organizací a v celém procesu analýzy služeb si tak připravit půdu pro její vlastní profesní působení v oblasti integrace imigrantů na Jihlavsku.

Základní výzkumné otázky disertační práce tedy vycházejí ze samotných ambic a jsou to tyto:

- A) Je možné hodnotit a upravovat metody sociální práce s dětmi imigrantů v kontextu prostředí ČR?
- B) Přinese zjištění a popis úrovně jihlavských sociálních služeb zaměřených na integraci imigrantů takové poznatky, aby bylo možno najít chybějící typy či složky sociálních služeb a navrhnout opatření, která by mohla situaci řešit?

Výzkumné cíle disertační práce navazují na ambice a základní otázky a jsou celkem tři:

1. Zjistit kvalitativní studii aspektů života dětských imigrantů jejich postoje, názory a životní podmínky v oblastech integrace (schopnosti a dovednosti, rodina, škola, komunita, zájmy, hodnoty) a navrhnout řešení objevených problémů.
2. Kvalitativně ověřit srozumitelnost vybraných nových metod sociální práce pro dětské imigranty a navrhnout změny, které by vedly k jejich vylepšení.
3. Kvalitativně analyzovat sociální služby Jihlavy zaměřené na integraci imigrantů a navrhnout opatření zlepšující sociální síť pro tyto skupiny obyvatel.

Jak patrně z cílů, výzkum využívá kvalitativní strategii. Metodologie je popsána v kap. 3. V diskusi v kap. 5.1. jsou objasněny důvody a argumenty pro použití kvalitativního výzkumu. V teoretické části (kap. 1.2.1., 1.2.2. a 1.2.3.) je stručně vysvětlen vztah mezi principy kvalitativního výzkumu, symbolickým interakcionismem a sociálně ekologickým modelem sociální práce, který je podkladem pro způsob zpracování části výsledků (konkrétně pro návrhy akčních plánů sociálních intervencí, viz kap. 4.1).

Disertační práce, jak už bylo několikrát řečeno, staví na pojmu integrace imigrantů. Chápání a význam pojmu integrace se liší v různé míře na úrovni teoretické (dle různých autorů) i praktické (determinace místní a časová). Definování pojmu a pojmů příbuzných a zasazení jejich významu do různých historických, politických, kulturních a ekonomických podmínek se proto budeme věnovat v teoretické části disertační práce. Kap. 1.1. na podkladě rozličných odborných zdrojů (Sartori, Barša, Průcha, Drbohlav, Niessen, Schibel, aj.) vysvětluje teoretický i praktický koncept integrace a popisuje logické vztahy, které jsou důležité pro porozumění výzkumnému procesu, jenž byl v disertační práci použit. Tedy jde vlastně o konceptualizaci či operacionalizaci pojmů. Ta směřuje čtenáře k pochopení důležitých linek vedoucích od teoretické části práce přes výběr metodiky a způsob interpretace dat až po vyvození závěrů a přínosů disertační práce.

Stejně tak, jako samotná integrace, se i dostupné metody sociální práce pro integraci imigrantů historicky a místně liší. V teoretické části (kap. 1.2.4.) nalezneme stručný popis některých odborných publikací (Matoušek, Dymešová, Logger et. al, Cox a Pawar, Musil a Navrátil, Hendriks, Kuric aj.) v oboru sociální práce s imigranty, které jsou používány jak v českém prostředí, tak ve světě. Následuje pak

podrobný popis (viz kap. 1.2.5.) několika konkrétních metod sociální práce s dětmi imigrantů, které vychází z výše jmenovaného mezinárodního projektu Leonarda da Vinciho a z práce Dvořákové (2005). Jsou zde popsány právě ty metody, které jsou použity jako sběrné nástroje dat ve výzkumné části disertační práce a jsou na základě výsledků autorkou disertační práce modifikovány, a to přímo pro prostředí ČR. Jiné obdobné metody nejsou v současné době v ČR dostupné!

Funkčnost metod sociální práce určených pro integraci dětských imigrantů byla výzkumem ověřována v praktické i teoretické rovině. Prakticky při rozhovorech s dětmi imigrantů (viz kap. 4.1.), teoreticky v návrzích akčních plánů sociálních intervencí (viz tamtéž, kap. 4.1.). Ty stojí na sociálně ekologickém modelu sociální práce, který je popsán společně s dalšími směry, se kterými souvisí, v teoretické části (kap. 1.2.1, 1.2.2. a 1.2.3.) Akční plány sociálních intervencí přímo ukazují, jakým způsobem je možné zkoumané metody sociální práce provázat s jinými, již známými a používanými metodami sociální práce a sociální intervence.

Popis v Jihlavě dostupných sociálních služeb určených pro integraci imigrantů nalezneme v kap. 4.3.1. Navazují na něj kvalitativní analýzy, na jejichž podkladě byla objevena a definována bílá místa sociální sítě (viz kap. 4.3.2). Na ně reagují návrhy řešení obsažené v kap. 4.3.3. Ty ukazují, jak konkrétně lze v Jihlavě vzniklé problémy v integraci imigrantů řešit.

Odpovědi na otázky typu, proč byla ve výzkumu použita strategie kvalitativního výzkumu, jaká úskalí přináší další použité analýzy, jaké obtíže se objevily při sběru a vyhodnocování dat aj. jsou v polemice s odbornou literaturou popsány v diskusi, kap. 5.

Úroveň naplnění cílů a ambic práce, odpovědi na základní výzkumné otázky, stručné zopakování použité metodiky a problémů, které se v rámci výzkumu objevily, návrhy na pokračování ve výzkumech a zvláště shrnutí přínosů disertační práce je uvedeno v závěru (viz kap. 6.).

Na kapitulu závěru navazuje popis využití výsledků disertační práce v praxi (viz kap. 7.) Oblastní charita Jihlava a Středisko křesťanské péče Jihlava (potažmo Multikulturní centrum vzdělávání) využívá výsledků disertační práce přímo ve svých projektech a váží si spolupráce s autorkou disertační práce, kterou považuje za odborníka v teoretické úrovni integrace imigrantů.

1. Teoretická část

1.1. Úvod do otázek migrace a integrace imigrantů a jejich dětí

1.1.1. Různorodost pojetí definic základních pojmů,

Kapitola obsahuje definice základních pojmů, které jsou nezbytné pro pochopení disertační práce. Některé pojmy jsou definovány více způsoby, aby byla patrna různorodost pojetí dle různých autorů.

Imigrant – „*Someone who originates from another country and is becoming a citizen of a new country.*” (Logger, Paulsen, Rothfusz, 2006, str. 229); Ten, kdo se narodil na území jiného státu, než ve kterém žije, podskupinou imigrantů jsou též uprchlíci a žadatelé o mezinárodní ochranu.

Dětský imigrant – V kontextu českých metod sociální práce a v souladu s českým zákonem o rodině imigrant mladší 18-ti let. V praxi jde však často o umělé dělení podle věku. Sociální intervenci s dětským imigrantem obecně nelze ukončit na základě dosažení věku dospělosti, ale až při dosažení vytyčených cílů sociální intervence. V právních dokumentech je běžnější pojem nezletilý imigrant.

Pluralitní společnost – Podle Sartoriho (2005, str. 13 – 37) jde o stát či státy, resp. komunity, „*v níž se odlišné skupiny a jejich odlišnosti vzájemně respektují a poskytují si vzájemné ústupky... Prvotním záměrem pluralismu je... zajistit mezikulturní mír, nikoli podněcovat nevraživost mezi kulturami... Z toho však nevyplývá, že by pružnost pluralismu neměla hranice.*“ Pluralismus ovlivňuje či mění společenský koncept kulturní, sociální i politický, významnými klíčovými slovy jsou tolerance, konsensus a komunita. Pluralismus zbytečně nevyzdvihuje rozdíly mezi menšinami a nestaví na nich. Tím postupně vede k mazání rozdílu mezi menšinou a majoritou.

Multikulturní společnost – Podle Kaňákové (2000) „*je tvořena přítomností různých etnických, sociálních a náboženských skupin. Menšiny jsou v multikulturní společnosti spíše pasivně tolerovány než ceněny a rovnoprávně akceptovány. Více než o interaktivní komunikaci a vzájemné předávání zkušeností se zde hovoří o asimilaci a integraci podle měřítek majoritní skupiny.*“; Podle Sartoriho (2005, str. 39 – 80) multikulturalismus zbytečně vyzdvihuje a staví na odlišnostech menšin, čímž směřuje k diversifikaci a až k rozpadu společnosti. Multikulturalismus podle Baršy (2003, str. 40) „*kultivuje spolu s vědomím odlišností a předělů také vědomí o jejich relativitě, s vědomím diferencí i vědomím o možnosti jejich propojování.*“ Normativním jádrem multikulturalismu je „*právě pokojné soužití mnoha menšin v rámci jednoho politického společenství.*“ (Barša, 2003, str. 37)

Multikulturní (pluralitní) společnost – u některých autorů (např. Drbohlav, 2001) pojmy multikulturní a pluralitní splývají, jsou synonymy.

Interkulturní společnost – Kaňáková (2000) podle Šiškové „*aktivně podporuje vzájemné vztahy mezi majoritou a menšinovými skupinami. Základními stavebními kameny interkulturní společnosti je respekt k odlišnostem, vzájemná tolerance, rovnost příležitostí, konstruktivní řešení konfliktů a aktivní úsilí vyvarování se negativních předsudků.*“

Rasa – Podle Průchy (2004) velká skupina lidí „*s podobnými tělesnými znaky, které jsou dědičné, vytvořili se vlivem přírodního prostředí a vznikly původně v určitých geografických teritoriích.*“ Europoidní, negroidní a mongoloidní rasa (plemeno). Podle některých autorů jde o pojem významově neutrální, podle jiných dělení lidí na rasy zbytečně podněcuje rasistické a xenofobní tendence.

Etnikum (etnická skupina) – „*Společenství lidí, kteří mají společný rasový původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu.*“ (Průcha, 2004). Či podle jiného autora „*národnostní skupina, která má společný původ, zvláštní kulturní znaky, jazyk, mentalitu a tradice.*“ (Kaňáková, 2000)

Národ – „*Osobitě a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území.*“ (Průcha, 2004); Nebo Průcha (2004) na jiném místě: „*V současném světě velké společenství lidí, kteří jsou navzájem spojeni kombinací několika druhů objektivních vztahů (hospodářských, územních, politických, jazykových, kulturních, náboženských) a odrazem těchto vztahů ve společenském vědomí.*“ Nebo podle Baršy (Barša, 2003, str. 8) francouzský model, ve kterém „*je národ pojat především jako souhrn individuálních občanů s rovnými právy a povinnostmi odvozenými z jejich univerzální lidskosti*“ či německý model, kdy národ je představen „*jako společenství spojené krví a jazykem.*“ aj. významy. Barša ukazuje, jak je právě národní způsob chápání pojmu národ ovlivněn historií, kulturou a zkušenostmi členů společnosti.

Národnostní menšina – Podle zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin (Rada vlády pro národnostní menšiny, 2007) „*společenství občanů ČR žijících na území současné ČR, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi.*“ Či podle Průchy (2004) jde o „*mnohovýznamový a nepřesný pojem, jenž bývá užíván k tomu, aby bylo možno zařadit pod jeden stručný střešní termín všechny typy a kategorie etnických společenství s výjimkou státních národů na vlastním teritoriu.*“. Podle Zprávy o realizaci Koncepce integrace cizinců v roce 2006 (MPSV, 2007b) je národnostní menšina definována stejně jako podle zákona o právech příslušníků národnostních menšin. Definice je současně ještě rozšířena o podmínky, že národnostní menšina „*tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují (takoví lidé) vůli být považováni za národností menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.*“

Akultura – Podle Průchy (2004) „*Sociální proces, v němž dochází ke kulturním změnám trvalým stykem dvou nebo více kultur. Akultura zahrnuje jak přebírání jedněch prvků z jiné kultury, tak vylučování jiných nebo jejich přetváření.*“ Podle Kaňákové (2000) může být výsledkem procesu akultura „*a) ztráta kulturní identity daného etnika, b) vznik etnocentrismu, c) vzájemné obohacování při zachování identity.*“

Strategie adaptace imigranta v hostitelské společnosti podle J.W. Berryho (Průcha, 2004) či jinde v literatuře pod názvem např. **akulturační strategie** (Drbohlav, 2001) – Pod pojmy řadíme 4 typy strategie. Jde o integraci, asimilaci, separaci a marginalizaci.

Integrace – *„Takový způsob adaptace, kdy imigranti uznávají, že poznání a přijetí kultury hostitelské země je pro ně důležité, avšak současně si chtějí udržet i svou vlastní kulturu. Integrovaní imigranti mají pak dvojitou kulturní identitu, tj. jednak svou původní a jednak nově získanou.“* (Průcha, 2004); *„Integrace zahrnuje nejen přizpůsobení imigrantů a menšin, nýbrž také reakce a přizpůsobení celé společnosti“* (Niessen, 2000). Integraci podle Niessena a Schibela (2004) rozlišujeme v dimenzi socio-ekonomické, kulturní, občanské a politické. Kaňáková (2000) podle Haišmana rozlišuje ekonomické, sociální, kulturní, právní a politické podmínky a aspekty integrace. Stejná autorka přejímá od Haišmana i definici integrace, kterou považuje za *„proces postupného začleňování nově příchozích do stávajících vazeb a struktur společnosti.“* Definice je však poměrně obecná a mohla by být takto použita i u asimilace. Kritéria integrace podle Loggerové, Paulsena a Rothfuszové (2006) jsou: a) Imigrant zná novou společnost, její právní systém a základní hodnoty a je schopen je akceptovat. b) Imigrantova znalost jazyka je dostatečná na to, aby porozuměl nezbytným informacím a dokázal komunikovat s původními občany. c) Spoluúčast na řešení následujících nezbytných aspektů života: práce, vzdělání imigrantů a jejich dětí, sociální kontakty, volný čas a participace na životě komunity. Podle Kurice (SOZE, 1997) *„vlastní integraci...předchází proces adaptace zahrnující fázi orientace a srovnávání.“*

Asimilace – *„Způsob adaptace, při němž imigranti usilují o co největší splynutí s obyvatelstvem hostitelské země, kdežto svou původní kulturu považují za málo důležitou pro život v novém prostředí. Tato strategie předpokládá časté kontakty imigrantů s příslušníky hostitelské země, poznávání a osvojování jejich jazyka, hodnot, norem, zvyklostí.“* (Průcha, 2004); Průcha (2004) jinde podle Broučka: *„Postupné včleňování jednoho etnika a jeho kultury do jiné kultury tak, že znaky původní kultury se ztrácejí a jsou nahrazovány znaky dominantní, přejímané kultury. V průběhu přirozené, nenásilné asimilace může docházet k vzájemnému obohacování participujících etnických a jiných společenství.“*

Separace – Nelze ji považovat za adaptaci v pravém slova smyslu. „V tomto případě imigranti nepovažují kontakt s kulturou a příslušníky dominantní kultury za důležitý a setrvávají v určité izolaci od ní, pouze se svou původní kulturou.“ (Průcha, 2004); Či z pohledu původních obyvatel situace, kdy se majorita kontaktu s imigranty straní či jej nepovažuje za podstatný a významný pro vývoj společnosti.

Marginalizace – „Strategie těch imigrantů, kteří necítí potřebu kontaktu s dominantní kulturou, ale neuchovávají si ani svou původní kulturu. Jejich identita není kulturně opřena ani o kulturu vlastních rodičů, ani o kulturu hostitelské země. Identifikují se jen se subkulturou své vlastní skupiny.“ (Průcha, 2004); či z pohledu původních obyvatel, stav kdy majorita necítí potřebu kontaktu s imigranty a vytváří takové podmínky, které imigrantům dovolují nebo je nutí vytvořit si vlastní subkulturu.

Diskriminace – Podle internetového portálu časopisu Policista (2006) „je rozdělena do několika oblastí. *Přímá diskriminace* – s jednou osobou je zacházeno méně příznivě než s osobou jinou ve srovnatelné situaci z důvodu rasového nebo etnického původu. *Nepřímá diskriminace* – kdy zdánlivě neutrální ustanovení, kritérium nebo postup znevýhodňuje osoby určitého rasového nebo etnického původu v porovnání s jinými osobami. *Diskriminace, k níž dochází v důsledku obtěžování, je nežádoucí jednání týkající se rasového nebo etnického původu za účelem nebo s následkem snížení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, potupného, ponižujícího nebo urážejícího prostředí.*“

1.1.2. Migrace ve 20. a 21. stol na území ČR, základní nastínění problému

Kapitola přináší stručný nástin vývoje imigrační situace na území naší země od roku 1918 do současnosti, včetně nástinu problematiky začleňování ČR do EU. V kapitole je záměrně opomíjena rómská otázka, jelikož celková situace integrace Rómů je odlišná od způsobu integrace cizinců, na které se zaměřuje výzkumná část disertační práce.

Migrační vlny na území současné ČR, či střední Evropy bychom mohli popisovat do hluboké historie. Pro potřeby disertační práce se zaměříme jen na posledních zhruba 100 let, **od vzniku samostatného Československa.** Prvorepublikové uspořádání společnosti se začínalo vyvíjet jako národní stát. Toto

pojetí se však naštěstí nepřeměnilo v tak silný nacionalismus jako v sousedním Německu. Pro Československo mělo vyzdvihování pojmu národ význam „*totožný s prosazením práva na nezávislost, vedoucího ke zhroutilosti čistě dynastických seskupení, jež se utvořila v době absolutismu.*“ (Sartori, 2005, str. 30) V meziválečných letech docházelo k řízené migraci z i do Československa. Podle např. Noskové (Nosková, 2005), která popisuje historii imigrace na našem století, se jednalo zvláště o nábor potřebných pracovních sil např. z Ukrajiny a pracovní emigraci nadbytečných pracovníků např. do Francie, Německa či Rakouska. Pracovní migrace byla řízena bilaterálními smlouvami, a tudíž byla i kontrolovatelná. ČSR však byla ovlivňována i násilnými migračními odsuny a deportacemi vynucenými Německem a SSSR. Německo vysídlovalo ze svého území nepohodlné národnostní menšiny, které nezapadaly do pojmu etnokulturní Němec (Němcem se nelze stát, Němcem se lze pouze narodit). SSSR používalo navenek méně zřejmější hesla (tzv. mírná sovětizace národa), ale ve skutečnosti i tam docházelo k násilnému vysídlování, přesídlování a rozmisťování pro režim obtížných skupin obyvatelstva. Leckdy až s genocidními následky. ČSR se řadilo ke státům s početnými národnostními menšinami, které byly respektovány. Později, v době vzestupu německého nacionalismu, a pod vlivem své velké početnosti, některé menšiny přestávaly respektovat státní zřízení ČSR a stávaly se loajální např. právě s německým nacionalismem.

Německý nacionalismus přerostl ve fašismus a čistky obyvatelstva nearijského typu postihly i území rozpadlého ČSR. Některé skupiny obyvatelstva byly deportacemi do koncentračních táborů vyhlazovány, další skupiny obyvatel emigrovaly do bezpečnějších částí světa. Složení našeho obyvatelstva se tedy **v době II. sv. války** významně měnilo.

V prvních poválečných letech docházelo v Evropě vůbec k velkým migračním vlnám. Mnoho lidí se v rámci válečného běsnění ocitlo na cizím území. Zde po válce buď zůstávali, nebo se navraceli domů. Současně se vlivem válečných zkušeností posunulo chápání nedotknutelnosti lidských práv. Situace byla složitá a vyžádala si řešení na nadnárodních úrovních. Dokladem toho je např. oficiální začátek používání pojmu uprchlík ve významu, jak jej definovala Ženevská úmluva. V nově se ustavujícím Československu byli před nástupem komunismu vysídlováni Němci a Maďaři, a ze strachu z kolaborace přesídlováni Chorvati. Do vysídlených zvláště příhraničních oblastí měli dorazit reemigranti ze zahraničí. Přišlo jich však mnohem méně, než se čekalo a část z nich kvůli neuspokojivé situaci v Československu zase odešla zpět.

II. sv. válka měla tedy obrovský vliv na migrační transfery evropského obyvatelstva. Druhým významným mezníkem byl **vznik železné opony**, který Evropu rozdělil a obyvatelstvo ve významu imigrace v těchto dvou částech zakonzervoval. I přesto se objevil fenomén politických útěků z Východu na Západ. Podle některých zdrojů (Murad, 2005) odešlo více než 3 milióny lidí pouze z Polska, Maďarska a Československa. Komunistický režim ČSSR se po vzoru SSSR (a ve srovnání se SSSR naštěstí umírněněji) více či méně definitivně zbavoval nežádoucích osob. Části z nich byla emigrace režimem „nařízena“. V době komunismu jsme tedy byli určitým způsobem zvyklí na emigraci některých našich spoluobčanů, nicméně fenomén imigrace cizinců do naší země nám byl, pomineme-li příchody a odchody sovětských a jiných vojsk či pracovních skupin ze spřátelených komunistických států, neznámý.

Listopadovou revolucí se začala psát nová éra našich imigračních dějin. Znovu se dostala do popředí Ženevská úmluva a naše země zahájila přijímání žadatelů o azyl (v dnešním pojmosloví žadatelé o mezinárodní ochranu). Nejprve jako země přestupní, v posledních letech i jako země cílová. Začali jsme se setkávat také s fenoménem pracovní imigrace (Vietnamci, Mongolové, Rusové, Ukrajinci...), ať už v podobě legální či nelegální. Část cizinců s sebou přinesla finanční kapitál (příklad Karlových Varů či Lipna). Od roku 1993 se mezi imigranty začali počítat i Slováci. Nový rozměr dostala migrace do a z ČR ve spojení s EU, nejenom v době členství, ale už i v období přípravy na vstup do EU.

Problematika imigračních politik v EU, jak píše např. Murad (2005), je právně zakotvena už v samotné Smlouvě o založení Evropského společenství (volný pohyb osob, kontrola na vnějších hranicích, přistěhovalectví, vízová politika a azyl). Imigrace z non-EU států a migrace v rámci EU ze států nových členů do států členů stávajících patří mezi velmi palčivá témata. Obecně se EU snaží imigraci ze třetích států zastavit, a to zhruba od 70. let 20. stol. V protikladu však stojí např. potřeby ekonomik některých EU států, které i přestože se imigraci obecně brání, nejsou schopny obsadit svým obyvatelstvem početná volná pracovní místa pro nekvalifikované či níže kvalifikované. Po přistoupení ČR a dalších nových států se objevil problém ilegální imigrace do bohatých států Evropy, hlavně z východní Evropy a Asie. ČR a další státy sousedící s Německem a Rakouskem nejsou, z pohledu původních členů EU, dostatečně ekonomicky stabilní a nemají vhodnou legislativu ani jiné hybné síly, které by byly tuto ilegální imigraci schopny potlačit či převést na migraci legální. Zároveň postkomunistické státy EU, následkem bývalého režimu, nemají ani dostatečné zkušenosti s cizinci na vlastních územích. Rozumíme tedy dobře strachu bohatých EU

států z nárůstu nekontrolovatelné imigrace právě skrze území nově přistoupivších států EU. Ve strategických cílech EU v oblasti integrace imigrantů a menšin (Niessen, Schibel, 2004 či Niessen,2000) se v současné době objevují pojmy jako strategické plánování, evropská spolupráce, občanská angažovanost, soudržnost a rozmanitost.

1.1.3. Integrační modely některých států

Kapitola popisuje tři základní evropské integrační modely - britský, francouzský a německý, jak se profilovaly za posledních deset či dvacet let. Do kapitoly je zařazen pro srovnání i model přistěhovaleckého státu, tzv. americký „melting pot“.

Francouzský model, jak popisuje např. Barša (2003, str. 10) stojí na jakobínské republikánské tradici. Ta *„předpokládá úplné rozpuštění skupinových zvláštností do jednoho homogenního tělesa svobodných a rovných občanů, přičemž zbytky jejich etnických a jiných partikulárních loajalit mají být důsledně vytěsněny do soukromí.“* Kaňáková (2000) definuje podobně. Francouzský model *„dává přednost individuálním občanským vztahům a přísně dbá na odluku náboženských komunit od státu a na soukromou povahu religiozity.“* Sartori (2005, str. 70 – 74) přiřazuje Francii (a ještě např. i Itálii) ve srovnání s britským modelem k zemím, *„kde se dá získat snadné občanství.“* Tato věta v současném legislativním postoji Francie už tolik neplatí, ale stále dobře popisuje situaci v posledních letech vývoje její imigrační strategie. Sartori ve stejné publikaci dále správně poznamenává, že *„udělování občanství se nerovná integraci.“* Sartori se zaměřuje i na důsledky takových „jednoduchých“ strategií, hodnotí je velmi negativně. *„Výhled je takový, že jakmile určitá komunita z třetího světa dosáhne kritického početního stavu, začn se dožadovat... práv na vlastní kulturně-náboženskou identitu a své domnělé utlačovatele (starousedlíky) nakonec vezme útokem.“* Sartoriho publikace vyšla v originále v roce 2000 a nedávné nepokoje mezi imigranty a starousedlíky ve Francii tento argument ověřily v praxi. Nosková (2005) řadí francouzský model do tzv. prvního typu evropského nacionalismu¹, který významně ovlivnil migraci ve 20. stol na území Evropy. Definuje jej jako *„západní, racionální typ, podle kterého bylo národem myšleno společenství lidí žijících na jednom území pod jednou vládou a jedním systémem zákonů.“* Synonymy pro něj jsou podle Noskové názvy občansko-teritoriální či etnokulturní. Latinsky bývá označován jako

¹ Druhým typem nacionalismu, který významně ovlivnil 20. stol. je nacionalismus německý, viz německý model.

princip *ius soli*. Barša (2003, str. 10 – 12) považuje francouzský model za asimilační. Náboženské symboly a příslušnost k menšinám je ryze soukromou věcí každého jedince, která nepatří na veřejnost. Tento přístup si můžeme dobře vykreslit například na způsobu školního vyučování, které odmítá jakékoliv skupinové zvláštnosti žáků. Všichni si mají osvojit francouzskou kulturu, jazyk i identitu. Zohledňování rozdílných skupin bývá ve francouzském modelu chápáno jako projev etnické či rasové diskriminace. Drbohlav také řadí francouzský model k modelům asimilačním. Vysvětluje ještě příměji: *Očekává se, že za rychlé umožnění získání občanství, práv a povinností majoritní populace imigrant zaplatí ztrátou svého mateřského jazyka, svých specifických kulturních a sociálních rysů.*“ (Drbohlav, 2001)

Britský model (Barša, 2003, str. 11) na rozdíl od francouzského považuje naopak právě „*různé způsoby symbolického a institucionálního zohledňování skupin*“ za boj proti rasové a etnické diskriminaci. „*Společnost je složena nikoliv pouze z individuálních občanů, nýbrž i z různých regionálních či etnických skupin, které vstupují do veřejného prostoru se svými zvláštními požadavky.*“ (Barša, 2003, str. 10) Tento model mnohem více splňuje znaky integrace, i přestože se v něm také předpokládá v jisté míře osvojení většinové kultury. Kaňáková (2000) popisuje britský model jako strategii, která „*akceptuje ve jménu multikulturalismu menšiny definované na rasovém, etnickém či konfesním základě a podporuje tak sociální svépomoc při kolektivním začleňování do společnosti.*“ Povšimněme si, že Kaňáková používá u britského modelu označení multikulturní. Barša jej označuje za „*pluralistický přístup* (, který) *toleruje veřejnou viditelnost partikulárních skupin a bere na ně politický ohled.*“ (Barša, 2003, str. 11)² Sartori britský model ve srovnání s francouzským vyzdvihuje za menší otevřenost vůči obyvatelům svých kolonií. Velká Británie uděluje občanství jen těm koloniálním potomkům, „*kdo byli Brity ex ante, po předcích.*“ (Sartori, 2005, str. 70 – 71).

Německý model, jak tvrdí Drbohlav, se velmi přibližuje k diskriminačním modelům. „*Právní mechanismy i praxe působí ve směru odrazení a znemožnění přístupu cizincům do mnohých sfér života, což ve svém důsledku cizince socioekonomicky znevýhodňuje.*“ (Drbohlav, 2001) Nosková (2005) spojuje německý model se způsobem chápání pojmu národa jako „*osudového společenství, do něhož lidi*

² Tolik k příkladu významových rozdílů pojmů multikulturní a pluralitní, které se v literatuře i v praktických politikách států objevují. Stejně tak je historicky a místně ovlivněno i chápání pojmu integrace a asimilace.

nevstupují společenskou smlouvou, ale do něhož se rodí.“ Jde o tzv. princip *ius sanguinis*. Ten je charakteristický, podle jejích slov, pro tzv. druhý typ evropského nacionalismu, který významným způsobem ovlivnil uspořádání národů během a po II. sv. válce. Barša s podmínkou *jus sanguinis* souhlasí a píše podobně, že *„etnicko-kulturní odlišnost je pochopena jako nepřekročitelná překážka politické integrace.“* (Barša, 2003, str. 11) V dimenzích integrace, jak Barša pokračuje, lze říci, že ekonomická integrace (zapojení imigrantů do pracovního procesu) *„je jasně oddělena od jejich zapojení občansko-politického a od jejich integrace kulturní.“* V německém modelu tedy podpora odlišnosti kultur imigrantů nevychází z boje proti diskriminaci jako v britském modelu, ale z předpokladu, že pokud si imigrant zachová své kulturní odlišnosti, neovlivní německou kulturní identitu a bude jej to více táhnout zpět do své země původu.

Americký „tavící kotlík“ (melting pot) představuje odlišnou situaci od evropských integračních modelů. Např. již jen počty imigrantů jsou ve srovnání s Evropou velmi rozdílné. Sartori (2005, str. 33) uvádí, že v letech 1845 až 1925 (během osmdesáti let), přišlo na území USA asi padesát milionů osob. Jen v letech 1900 až 1913 to bylo deset milionů. *„Tito přistěhovalci nacházeli v Novém světě nedozírný prázdný prostor, hledali tam novou vlast, po níž toužili, a byli šťastní, že se stali Američany. Pro celkový počet sto milionů imigrantů plnil „tavící kotlík“ výtečně svou funkci po dobu delší než jedno století.“* (Sartori, 2005, str. 34). Barša (2003, str. 24) však tento pohled považuje za velmi zjednodušený. Podle něj představuje a představoval „tavící kotlík“ vlastně asimilační přístup prototypu bílého (heterosexuálního) muže anglosaského původu a protestantského vyznání ke všem odlišným národům. Přičemž lépe byly (stále jsou?) tolerovány jiné evropské národy, jako např. Švédové či Holanďané, než Asiati. Nejhuře přijímáni byli Afričané. *„Skupiny (národy) se nerozpouštěly do nějaké nové identity, ale probíhala kulturní asimilace Francouzů, Španělů a dalších do kultury anglicky mluvících protestantů.“* (Barša, 2003, str. 25) Změna nastala až v 60. letech 20. století., kdy byly postupně v politickém a kulturním životě i z institucionálních hledisek brány na zřetel národnostní a kulturní odlišnosti různých do té doby přehlížených národů. Podle Baršy (2003, str. 21 – 42) je jediným kvalitním řešením nepříznivé národnostní situace multikulturalistické pojetí společnosti. Tedy takové, které respektuje odlišnosti jednotlivých národů pod vlajkou jediného politického společenství. Aby se imigrant dobře začlenil do společnosti hostitelské země, musí si v ní znovu vytvořit svou identitu. Pojetí identity je však v USA a v Evropě rozdílné. Identita evropských národů hledá své potvrzení v minulosti,

v mýtických představách o prapředcích praotcích. USA naopak nemůže vycházet z historie národů, protože de facto na jejich území žádný národ své dějiny nemá. Obrací se do budoucnosti. Drbohlav (2001) považuje, stejně jako Barša, model „tavícího kotlíku“ za model velmi podobný asimilačním strategiím s rozdílem, že alespoň částečně přiznává některým minoritám státotvornou funkci. Podle něj byl model „tavícího kotlíku“ vystřídán v současnosti tzv. konceptem „salátové mísy“, „*který spíše než míšení vyjadřuje soužití (etnických skupin jak mezi sebou, tak s majoritou) vedle sebe ve vzájemné komunikaci rozličné intenzity.*“ (Drbohlav, 2001)

1.1.4. Integrace imigrantů v českém kontextu, konkrétní praxe

Po uvedení do problematiky integračních modelů některých jiných zemí, přejdeme na současný stav integrace imigrantů v ČR. Nejprve se budeme zabývat úkoly státní i nestátní sféry v oblasti integrace, včetně strategických cílů pro roky 2006 až 2008. Poté se podíváme na konkrétní možnosti integrace cizinců, zvláště z pohledu dosažitelnosti na benefity sociálního a zdravotního systému, problematiky udělování občanství a navrhovaných legislativních změn.

Na úrovni vlády ČR (MV, 2005 a MPSV, 2007a) existuje Rada vlády pro národnostní menšiny. Je stálým poradním a iniciativním orgánem vlády pro otázky týkající se národnostních menšin a jejich příslušníků. Za výkon úkolů v oblasti azylu, uprchlictví, koncepce imigrační politiky, v otázkách vstupu a pobytu cizinců, integrace cizinců a schengenské spolupráce, je zodpovědný odbor azylové a migrační politiky MV ČR. Meziresortní koordinaci realizace Koncepce integrace cizinců na území ČR má na starosti MPSV. Poradním orgánem ministra práce a sociálních věcí v oblasti integrace imigrantů je Komise ministra MPSV. Na meziresortní úrovni existují Odborné konzultační skupiny pro jednotlivé problematiky integrace, jejími členy jsou také zástupci jednotlivých menšin. Všechna ministerstva jsou současně pověřena řešit otázky integrace cizinců ve svém gesci působnosti. Součinnost krajských úřadů a obcí s nařízeními a opatřeními a koncepcemi vlády je automatická. Obce, statutární města a kraje mají za úkol při zplnění zákonem stanovených kritérií (např. počet příslušníků národnostních menšin tvoří více než 10% obyvatel obce) zřizovat výbory/rady/koordinátory/poradce pro otázky národnostních menšin. Státní správa i samospráva musí také spolupracovat s nestátními organizacemi.

Mezi **integrační úkoly stanovené Konceptí integrace cizinců na území ČR pro roky 2006 až 2008** patří (MPSV, 2007b, str. 2 – 16): a) stanovit kritéria pro prokazování znalosti českého jazyka u vybraných skupin cizinců a zároveň vytvořit podmínky pro poskytování kvalitních kurzů českého jazyka cizincům; b) usnadnit vstup na pracovní trh některým skupinám cizinců (hovoří se předběžně o Ukrajincích, Moldavcích, Bělorusech, Vietnamcích); c) zabezpečovat a podporovat zpracovávání publikací a informačních brožur v gesci jednotlivých ministerstev, které zajišťují informace pro cizince a současně tyto publikace distribuovat cílovým skupinám obyvatel; d) prohlubovat dovednosti interkulturní komunikace vybraných skupin pracovníků státní správy; e) v rámci kulturní politiky podporovat kulturně vzdělávací aktivity cizinců; f) podporovat finanční zdroje a jejich přerozdělování pro integrační projekty v gesci jednotlivých ministerstev; g) brát v potaz dopad na menšiny při vytváření jednotlivých politik; h) podporovat genderová studia v oblasti integrace imigrantů; i) umožnit dětem cizinců pobývajících na území na základě víza nad 90 dnů přístup k veřejnému zdravotnímu pojištění; j) zvyšovat informovanost menšin i majority o kultuře, dějinách a tradicích cizinců i původních obyvatel. Stát také podporuje spolupráci státních rezortů s neziskovými organizacemi.

Na nestátní úrovni existuje řada neziskových a humanitárních organizací, která se také zabývají integrací imigrantů. Některé jsou národní, jiné s účastí nadnárodní. Patří mezi ně např. UNHCR, Mezinárodní organizace pro migraci, Organizace pro pomoc uprchlíkům, Poradna pro uprchlíky, Poradna pro integraci, Sdružení občanů zabývajících se emigranty, Slovo 21, Sdružení Česká katolická charita, Diakonie Českobratrské církve evangelické, Centrum pro integraci cizinců, Centrum pro otázky migrace.

Možnosti integrace cizince se liší v závislosti na jeho právním postavení. Obecně můžeme rozlišovat dvě či tři základní skupiny. První skupinou jsou žadatelé o mezinárodní ochranu a uznání uprchlíci, druhou skupinu jsou ostatní cizinci, kteří na našem území pobývají legálně. Třetí skupinou pak jsou **ilegální imigranti**. U ilegálních imigrantů nelze hovořit o žádné integraci, protože ti oficiálně pro český stát neexistují.

Žadatelé o mezinárodní ochranu a zvláště uznání uprchlíci mohou využívat státních i nestátních integračních programů. Mezi aktivity státního integračního programu patří výuka českého jazyka a pomoc při hledání ubytování. Ostatní integrační programy zajišťují nevládní organizace (sociální a právní poradenství, pomoc při vyhledávání zaměstnání, setkávání s krajany, svépomocné skupiny, dobrovolnické

služby, informační servery, osobní asistence při styku s úřady,...). Azylantí mohou, pokud na území ČR žijí trvale déle než 1 rok po uznání statutu azylanta, žádat o dávky státní sociální podpory. Sociální služby podle zákona o sociálních službách jsou v případě potřeby poskytovány všem uznaným azylantům. Dávky sociální péče pro zdravotně postižené uznaným azylantům přináleží, pokud mají trvalý pobyt na území. Účastníky nemocenského pojištění jsou povinně azylantí zaměstnanci (pokud má zaměstnavatel sídlo na území ČR) či dobrovolně azylantí, kteří jsou osobami samostatně výdělečně činnými. Pracovat mohou žadatelé o mezinárodní ochranu až po uplynutí 1 roku trvalého pobytu na území ČR. Podmínky nabytí českého občanství viz níže, v samostatném odstavci. Informace o dávkách státní sociální podpory, sociálních službách, dávkách sociální péče, o nemocenském pojištění a o možnostech zaměstnání jsou čerpány z internetových stránek Mezinárodní organizace pro migraci (IOM,2007).

Druhou skupinou jsou **legální imigranti** (vyjma žadatelů o mezinárodní ochranu a uznaných azylantů). Zde podmínky pro vstup od ČR, pro pobyt a pro možnosti integrace závisí na jejich zemi původu. Jiné podmínky platí pro občany EU a jiné pro cizince z ostatních (třetích) států. Obecně však také mohou využívat služby neziskových a humanitárních organizací. V závislosti na jejich statutu mohou či nemohou čerpat finanční a jiné benefity sociálních služeb dle zákona o sociálních službách a státní sociální podporu. Pro čerpání dávek státní sociální podpory platí stejná podmínka délky pobytu jako u uznaných azylantů. Sociální služby pak mohou cizinci čerpat, jestliže jsou trvale hlášeni k pobytu na území ČR, jestliže jsou občany či rodinnými příslušníky občana členského státu EU, nebo pokud jsou držiteli povolení k dlouhodobému pobytu delšímu 3 měsíců. Dávky sociální péče pro zdravotně postižené jsou poskytovány osobám s trvalým pobytem na území ČR, osobám, na které se vztahuje přímo použitelný předpis Evropských společenství (tj. migrujícím pracovníkům členských států EU a jejich rodinným příslušníkům), občanům členského státu EU a jejich rodinným příslušníkům, kteří jsou hlášeni na území ČR déle než tři měsíce. Z hlediska nemocenského pojištění se nerozlišuje, zda zaměstnanec je občanem ČR nebo jiného státu. Nemocenského pojištění mohou být účastny jen osoby, které pracují v ČR pro zaměstnavatele se sídlem na území ČR. Zaměstnanci, kteří jsou činní pro zaměstnavatele, kteří nemají na území ČR sídlo, jsou v ČR pojištěni, pokud má zaměstnavatel sídlo na území státu EU nebo na území státu, s nímž ČR uzavřela mezinárodní smlouvu o sociálním zabezpečení. Cizinec může na území ČR vykonávat práce za předpokladu, že má platné povolení k zaměstnání a platné vízum k pobytu

za účelem zaměstnání. Základní podmínkou pro vydání povolení k zaměstnání cizinci je situace na trhu práce a okolnost, že se jedná o volné pracovní místo, které s ohledem na požadovanou kvalifikaci nebo dočasný nedostatek volných pracovních sil nelze obsadit občanem ČR.

Z hlediska práva je považováno za nejvyšší dosažitelný stupeň integrace cizince do české společnosti **nabytí občanství ČR**. Cizinec pro jeho udělení (pokud jej nenabude narozením – blíže v kap. 1.1.5.) musí splnit 5 podmínek stanovených zákonem: 1) 5-ti letý trvalý pobyt na území ČR, při kterém se musí cizinec převážnou dobu na území zdržovat (možno prominout např. azylantům či pokud nemá žadatel žádné občanství); 2) pozbytí dosavadního občanství (neplatí samozřejmě pro osoby bez občanství a azylanty); 3) 5-ti letá beztrestnost (nelze prominout); 4) znalost českého jazyka (u některých skupin osob se nepožaduje – např. osoby starší 60 let.); 5) Plnění povinností dle cizineckého zákona a povinností v oblasti zdravotního a sociálního pojištění, daní, odvodů a poplatků (lze u některých osob také prominout). Informace o dávkách státní sociální podpory, sociálních službách, dávkách sociální péče a nemocenském pojištění, o možnostech zaměstnání a o podmínkách udělování občanství ČR jsou čerpány z internetových stránek Mezinárodní organizace pro migraci (IOM, 2007).

V současné době je vládou projednáván **návrh novely zákona o azylu a zákona o pobytu cizinců** (PPO, 2007). Navrhované změny by ztížily podmínky pro některé skupiny cizinců. Konkrétně by se jednalo o cizince, manžele českých občanů. Ti by automaticky nedostávali trvalý pobyt, ale po dobu prvních dvou let jen pobyt přechodný. Smíšená manželství by tedy v prvním roce svého soužití ve většině případů ztratila nárok na dávky státní sociální podpory jako je přídavek na dítě, sociální příspěvek nebo příspěvek na bydlení, včetně porodného či rodičovského příspěvku. Mnozí cizinci, manželé českých občanů, by nebyli zdravotně pojištěni (např. cizinky, ženy v domácnosti, by byly odkázány jen na komerční zdravotní pojištění, které s nimi ale pojišťovna nemusí uzavřít). Je tedy možné, že taková cizinka by si musela porod, tedy narození českého občana, platit sama. Důvodem ztížení podmínek manželům cizincům je snaha státu zabránit fingovaným manželstvím. Navrhovaná změna by znepříjemnila či znemožnila pobyt také žadatelům o mezinárodní ochranu. Ty by bylo možno až po dobu půl roku omezit na svobodě pohybu. Tyto osoby by se museli zdržovat jen v zařízeních určených pro azylanty. Odmítnutí žadatelé, kteří na našem území pobývají déle než 4 roky (tedy jsou často již dobře integrováni), by nemohli žádat o nabytí českého občanství a museli by se navrátit do země původu. Současně

by je policie omezila na pohybu. Vedlejším efektem by byl možná jejich přechod do ilegality, i přestože vláda právě bojem proti ilegálním imigrantům novelu odůvodňuje. Poslední větší návrh zákona by se týkal cizinců, jež by si měnili místo svého hlášeného pobytu. Z řady důvodů, mj. i z podnětu člověka, který cizince ubytovává, by byla cizinecká policie oprávněna zrušit přihlášení cizince na určité adrese a přihlásila by jej u sebe na adrese pracoviště cizinecké policie. Toto je zcela v pořádku. Nebezpečné je přitom ovšem ustanovení, že tímto rozhodnutím by policie automaticky odebrala cizincův průkaz o pobytu, který by pozbyl platnosti. Než by si cizinec našel nové ubytování, byl by bez průkazu. Jedná se přitom o cizince s trvalým pobytem a o cizince ze zemí EU. Proti novele se zvedla vlna odporu ze stran neziskových organizací. Vyústila k sepsání petice. Z neziskové sféry se k ní připojily např. Multikulturní centrum Praha, Poradna pro integraci, Ukrajinská iniciativa v ČR, Sdružení Česká katolická charita, Amnesty International, Most pro lidská práva, Centrum pro integraci cizinců, Sdružení občanů zabývajících se emigranty, Člověk v tísni, Forum Ukrajinců, Organizace pro pomoc uprchlíkům, Českomongolská společnost, Poradna pro uprchlíky, European Research on Religion, Centrum pro otázky migrace, Genderové informační centrum Nora, Slovo 21, Gender Studies, Gender & sociologie SOÚ AV ČR, Centrum pro studium migrace.

Dalším aktuálně projednávaným tématem je **Vstup ČR do Schengenského prostoru** (pravděpodobně 1.1.2008). Občanům ČR a dalších států EU přinese možnost překračovat vnitřní hranice Schengenského prostoru kdekoliv a kdykoliv bez hraničních kontrol. Bude usnadněn pohyb osob i zboží. To by mělo přinést pro ČR nové možnosti přeshraničních spoluprací, např. v oblasti pracovního trhu. Očekává se zlepšení podmínek pro rozšiřování cestovního ruchu. Po státech Schengenského prostoru se bude moci občan ČR pohybovat na základě platného občanského průkazu či platného cestovního dokladu. Cizinci 3. států, kteří legálně pobývají na území ČR, získají po vstupu do Schengenského prostoru možnost cestovat po státech Schengenu až po dobu 3 měsíců jen na základě povolení k pobytu na území ČR. Informace pocházejí z informačního letáku MV ČR (2006)

1.1.5. Integrace dětských imigrantů v českém kontextu, konkrétní praxe

Jelikož se první dvě části výzkumu disertační práce zabývají dětskými imigranty, podívejme se krátce na legislativní zvláštnosti integrace přímo této cílové skupiny. Dětské imigranty si pro potřeby disertační práce rozdělíme do 5-ti skupin

(žadatele o mezinárodní ochranu, azylanty, občany EU, občany ostatních států, děti ve zvláštních případech). Pro každou skupinu těchto dětských imigrantů platí některé normy stejně jako pro občany ČR. Existují pro ně však i zvláštní práva a povinnosti, a to např. vzhledem k účelu a délce pobytu, či v přístupu ke vzdělávání.

Děti, žadatelé o mezinárodní ochranu mají svá práva a povinnosti vymezeny zvláště zákonem o azylu. V první fázi řízení o udělení azylu se musejí podrobit poměrně přísným pravidlům, jako je např. zdravotní karanténa, či zákaz opouštění přijímacího střediska. V pobytových střediscích mají právo na ubytování, stravu, základní zdravotní péči, základní hygienické prostředky a kapesné ve výši 6 Kč/1 den (Člověk v tísní, 2004). Žadatelé o mezinárodní ochranu nesmí na území ČR první rok pracovat. To samé platí i pro děti, které jsou ve věku, kdy by jinak pracovat již mohly.

Děti, s přiznaným statutem uprchlíka mají všechna práva a povinnosti jako občané ČR.

Děti, občané EU, potřebují k pobytu jinému než turistickému víza občana EU. Většina dětí z této skupiny se nachází na území s vlastními rodiči, kteří zajišťují dítěti materiální i výchovné zázemí. Pokud by se stalo, že se takové dítě ocitne na území republiky bez péče jiné osoby, jsou zde aktivovány příslušné právní předpisy, např. zákon o sociálně právní ochraně dětí.

Pro **děti, které přicházejí z jiných států než EU** a nejsou žadateli o mezinárodní ochranu, platí zvláštní právní normy. Potřebují povolení k pobytu, pokud pracují, též i povolení k práci. Tyto děti většinou také přicházejí v doprovodu svých rodičů. Mezi problematické oblasti patří nerovné podmínky pro přístup ke vzdělávání. Některé děti z třetích zemí (non-EU) se vzhledem ke složitě nastaveným podmínkám a často nepřiměřené výši školného nedostanou k potřebnému vzdělávání (MPSV, 2007, str. 20 – 22).

Děti ve zvláštních situacích, např. **děti, žadatelé o mezinárodní ochranu bez doprovodu rodičů** (informace o této skupině a o dětech ilegálních imigrantech jsou čerpány z publikace Člověk v tísní, 2004), se nacházejí ve velmi obtížné situaci. Děti ve věku 15-ti až 18-ti let, které si podaly žádost o mezinárodní ochranu v přijímacím středisku ve Vyšních Lhotách, putují do pobytového střediska v Kostelci nad Orlicí. Zde jsou podmínky upraveny pro potřeby pobytu této skupiny nezletilých. Nezletilí ve věku 15-ti až 18-ti let, kteří si podali žádost, až poté, co je zadržela policie při nelegálním pobytu na území ČR, jsou převezeni do zajišťovacího zařízení pro cizince. Důvodem podání žádosti o mezinárodní ochranu však pro takové dítě nebývá

pronásledování v zemi jeho původu, ale snaha vyhnout se správnému řízení o vyhoštění. Proto jim azyl ve většině případů nebývá přiznán. V zajišťovacím zařízení jsou však i s dospělými ilegálními imigranty. Jedná se tedy spíše o uvěznění, které není vůbec přizpůsobeno specifickým vývojovým a výchovným potřebám mladistvých cizinců. V tomto zařízení jsou nuceni pobývat až půl roku. Nezletilí mladší 15-ti let jsou umístěni v některém z diagnostických ústavů a posléze v dětském domově.

Další skupinou dětí ve zvláštních situacích jsou **děti, ilegální imigranti**. Tato skupina často splývá s dětmi, žadateli o mezinárodní ochranu bez doprovodu rodičů. Většinou bývá dítě cizinec zadrženo policií, která zjistí, že se jedná o ilegálního imigranta bez doprovodu rodičů. Postup je prakticky totožný jako u dětí, žadatelů o azyl bez doprovodu rodičů (viz výše), tedy do 15-ti let věku ubytování v dětském domově či diagnostickém zařízení, pokud jim je mezi 15-ti a 18-ti lety života v zajišťovacím zařízení pro cizince. Tyto děti jsou ve velice svízelné situaci. O integraci takových dětí můžeme hovořit jen těžko. Jsou potencionálními dospělými ilegálními imigranty.

Státní občanství mohou děti, cizinci získat buď v řízení o udělení státního občanství (podmínky jsou popsány v kap. 1.1.4.) nebo jej mohou nabýt narozením. V České republice platí pro nabývání občanství dětí zásada "ius sanguinis" (právo krve), tedy určování občanství dětí podle občanství rodičů. Jsou-li oba rodiče nebo alespoň jeden z nich občanem ČR, nabývá jejich dítě občanství narozením. V případě, že matka dítěte je cizinka a otec dítěte, který není jejím manželem, je občanem ČR, nabývá jejich dítě občanství určením otcovství. Jestliže jsou oba rodiče osobami bez státní příslušnosti, dítě získá občanství ČR, pokud má alespoň jeden rodič trvalý pobyt na našem území a pokud se samozřejmě na našem území takové dítě narodí. Dítě nabývá občanství také v případě, že oba rodiče jsou neznámí a u dítěte není prokázáno nabytí jiného občanství. Dítě cizinec nabývá občanství rovněž v případě, že je osvojeno občanem ČR.

1.2. Kapitoly vztahující se k sociální práci s imigranty a jejich dětmi

1.2.1. Systémová teorie (systems theory)

Kapitola seznamuje čtenáře velmi obecně s principy, vlastnostmi a charakteristikou systémové teorie. Správné pochopení systémové teorie je nezbytné pro vymezení sociálně ekologického modelu sociální práce, který je základem pro hodnocení dat ve výzkumné části disertační práce, konkrétně pro první dva cíle výzkumu.

Payne (1991) datuje začátek využívání systémové teorie v sociální práci na začátek 70. let minulého století. Upřesňuje, že teorie vychází částečně ze sociálního darwinismu Herberta Spensera. Payne rozlišuje dvě základní podoby systémové teorie – obecnou systémovou teorii (**General Systems Theory** – viz následující odstavec) a ekologickou systémovou teorii (**Ecological Systems Theory** – viz Live Model Germanové a Gittermanové).

Obecná systémové teorie pochází z pera Ludwiga von Bertalanffyho (1973). Ten jí původně rozpracoval pro biologické vědy. Později se začal zabývat aplikacemi této teorie do jiných vědních oborů – matematiky, kybernetiky, psychologie a psychiatrie, sociálních věd... Teorii postavil na přesvědčení, že jednotlivé vědní obory jsou velmi specializované, a tudíž nejsou patrné vztahy mezi nimi a nejsou zkoumány shodné principy a vlastnosti, které skrz jednotlivé vědy vertikálně procházejí. V biologickém pojetí se systémová teorie zabývá fyzicky existujícími entitami. Na poli sociálních věd se ale objevují i symbolické entity (kultura, jazyk, sociální status, umění, morálka, náboženství aj.), které znemožňují doslovné převedení obecné systémové teorie na tyto vědy. Dokonce, jak Bertalanffy v roce 1973 píše, principy fungující ve vztazích symbolických entit mohou být v biologickém pojetí systémové teorie irelevantní či zhoubné.

Systém lze obecně popsat jako *soubor objektů či entit, jež jsou ve vzájemné interakci a vytváří celek*. (Flint, 1997) Flint, inspirován Littlejohnem vypočítává celkem **8 principů systémové teorie**:

- Princip převahy celku nad pouhým součtem jeho prvků (non-sumativity): Celek vykazuje kvalitnější charakteristiky, než kdyby byla všechna pozitiva entit a objektů pouze sečtena.
- Princip vzájemného souvisení (interdependence): Změny v jedné části systému zapříčiní změny i v jiných částech systému.

- Princip hierarchie nebo-li stupňovitého rozvrstvení (hierarchy): Žádný člověk ani systém neexistuje sám o sobě, ale je součástí, subsystémem, dalšího systému.
- Princip samoregulace a kontroly (self-regulation and control): V systémech probíhají procesy regulující změny tak, aby bylo správně dosaženo cílů, ke kterým celý systém směřuje.
- Princip vzájemného působení systému a okolní prostředí (interchange with environment): Systém ovlivňuje prostředí, prostředí ovlivňuje systém.
- Princip zachování rovnováhy (balance): Pokud má systém správně fungovat, musí v něm neustále probíhat procesy, které navrací rovnováhu mezi jeho částmi.
- Princip změny a přizpůsobivosti (change and adaptability): Pokud má být systém zachován, musí se neustále přizpůsobovat měnícímu se okolnímu prostředí.
- Princip rovnocennosti cílů (equifinality): Stejných cílů lze dosáhnout různými prostředky.

Hoffman a Sallee uvádějí celkem **5 principů systémové teorie** (University of Sydney, 2005). Vyzdvihují některé jiné vlastnosti než Flint (viz výše):

- Všechny systémy směřují k udržení rovnováhy a k dosažení cíle.
- Všechny systémy jsou ohraničené.
- Všechny systémy jsou tvořeny subsystémy.
- Celek je víc, než pouhý součet částí.
- Všechny systémy vyvolávají zpětnou reakci.

Flint (1997) píše, „*systémy mohou být obecně uzavřené či otevřené*“. Hranice uzavřených systémů jsou neprostopupné pro jakékoliv způsoby komunikace (vzájemného působení a ovlivňování) s okolím. Hranice otevřených systémů jsou prostopupné pro vzájemné působení systému a prostředí „*jako sáček čaje v horké vodě, který do sebe vypustí vodu a vypustí čaj, ale čajová směs zůstane stále uvnitř sáčku.*“³ (Payne, 1991, str. 135)

³ v originále: „*like a tea-bag in a cup of hot water which tells water in and tea out but keeps the tea leaves inside.*”

Lidská společnost je bezesporu systémem sociálním. Jednotkou je jedinec, tzv. **sociální atom**. Parsons předpokládá, že sociální systémy jsou v základu koncipovány jako systémy otevřené. Rozlišuje mezi strukturou systému a procesem, probíhajícím v systému (University of Chicago, 2000).

Pincus a Minahan (Payne, 1991) rozlišují **tři druhy systémů, kde mohou lidé vyhledat v případě potřeby pomoci**. Neformální systémy (informal, natural systems) jako je rodina, přátelé, spolupracovníci; formální systémy (formal systems) jako jsou sdružení, politická hnutí, odbory; společenské systémy (societal systems) jako jsou nemocnice či školy.

Pincus a Minahan (Payne, 1991) definují **4 základní systémy v sociální práci** – 1) change agent system (tzv. systém zprostředkovatele změny, neboli systém agenta změny) – sociální pracovníci a organizace, které působí na poli sociální změny, 2) client system (systém klientů) – lidé, skupiny, rodiny, komunity, kteří hledají pomoc u zprostředkovatelů změny, 3) target system (systém cílový) - lidé, kterým se zprostředkovatelé změny snaží pomoci dosáhnout jejich záměrů, 4) action system (systém konání neboli akční systém) - lidé, s kterými zprostředkovatelé změny pracují, aby dosáhli vytyčených záměrů. Systém klientů, zacílení a dění nemusí, ale i může být stejný.

1.2.2. Systémové a ekologické modely sociální práce

Kapitola popisuje základní principy sociálně ekologického modelu sociální práce, který je jedním z aplikací systémové teorie. Praktická část disertační práce, návrhy akčních plánů sociální intervence (viz kap. 4.1.), vycházejí právě z tohoto modelu.

Germaniová a Gittermanová (Payne, 1991) popisují tzv. **Life Model** sociální práce, který patří mezi základní přístupy ekologické systémové teorie. Každý člověk se musí nepřetržitě adaptovat na změny vyvolané jeho okolním prostředím. Prostředí současně sám pozměňuje. Tento proces se nazývá vzájemná přizpůsobivost (reciprocal adaptation). Sociální problémy „znečišťují“ sociální prostředí a snižují kvalitu vzájemné přizpůsobivosti. Sociální problémy vznikají na základě 3 faktorů:

- a) životní změny (life transitions) – změny v rolích a statutu, vývojové změny, změny struktury života (např. sňatek, rodičovství, úmrtí, puberta či stárnutí),

- b) nesnáze z okolního prostředí (environmental pressures) – nerovné příležitosti, necitlivé či až kruté podmínky uspořádání prostředí (např. nejistota zaměstnání; nejistý důchodový systém),
- c) průběh mezilidských vztahů (interpersonal processes) – zneužívání, protichůdná očekávání, poruchová komunikace.

Carol Meyer (2007) popsala tzv. **Eco-systems Perspective Model**. Tvrdí o něm, že je více pružný než Life Model. Lze jej využít jako široce aplikovatelný nástroj hodnocení situace klienta/skupiny/komunity. Tento přístup je ale stejně jako jiné systémové a ekologické modely kritizován za to, že je příliš abstraktní.

Avšak až Bronfenbrennerova (1981) **sociální ekologie** je považována za skutečně stěžejní přístup. Každý jedinec je obklopen strukturami sociálně ekologického prostředí. Ty jsou do sebe vloženy jako soubor tradičních ruských panenek. Mezi všemi strukturami sociálního prostředí existují vztahy a komunikace. Bronfenbrenner definuje 4 základní struktury sociálního prostředí – mikrosystém, mezosystém, exosystém a makrosystém. Lze je graficky naznačit jakou soustředné kružnice, jejichž středem je jedinec. **Mikrosystém**, nejvnitřnější kruh, je tvořen souborem vzorců aktivit, rolí a interpersonálních vztahů jedince na úrovni aktivní participace face-to-face. Zahrnuje takové systémy, kde je člověk osobně zaangażován v nejniternější míře. Příkladem může být rodina či tým spoluhráčů **Mezosystém** zahrnuje zpravidla dvě či více sociální struktury, do kterých je jedinec aktivně zapojen. Mezosystém je také součástí mikrosystému, jedinec je v něm však angažován méně. Příkladem může být obyčejně třída pro dítě či pracovní kolektiv pro dospělého. **Exosystém** se vztahuje na ty sociální struktury, ve kterých jedinec není aktivním účastníkem, ale které sám ovlivňuje, nebo kterým je ovlivňován ve svém vývoji. Příkladem může být pro dítě třída staršího sourozence či přátelé jeho rodičů. **Makrosystém**, nejzevnější kruh, odkazuje na struktury, které jsou nebo se mohou vyskytovat na úrovni subkultury či kultury jako celku současně se systémy víry či ideologie, jež tyto struktury zdůrazňují či potvrzují. Může se jednat např. o stát, Evropskou unii, koncepci integrace imigrantů.

Výhody systémových a ekologických modelů sociální práce podle Payneho (1991):

- a) modely kladou větší důraz na změny v prostředí než psychologicky orientované přístupy (např. než sociálně psychologický a komunikační model sociální práce),
- b) více se zaměřují na vztahy a působení jednoho člověka na druhého než na neviditelné pocity či způsob myšlení klienta,

- c) je to jednotný, ucelený a holistický přístup k problémům klienta, který zahrnuje sociální práci individuální, skupinovou i komunitní,
- d) neupřednostňují (nepřikazují používat) žádnou speciální metodu intervence a zároveň nabízí mnoho způsobů, jak popsat určitý sociální jev či problém a zkoumat jej na jakékoli úrovni,
- e) vyhýbají se přímočarému, deterministickému vysvětlování příčin a důsledků určitého chování či sociálních jevů, protože to může vést ke zkreslení,
- f) považují za důležité zkoumat charaktery vzájemných vztahů, jejich hranice a procesy probíhající na styčných plochách.

Nevýhody systémových a ekologických modelů sociální práce podle Payneho (1991):

- a) modely spíše popisují, než osvětlují; popisují vztahy mezi různými úrovněmi lidské společnosti či lidského chování, ale nevysvětlují, proč takové vztahy existují,
- b) přímo neříkají („nepředepisují“), co má klient udělat, aby vyřešil své problémy; také nedovolují kontrolovat všechny důsledky intervence v systému (v dalších systémech), protože často nevíme, co a čím může být konkrétně ovlivněno,
- c) jsou příliš „všezahrnující“; mnoho zjištěných informací nemusí přesně zapadat do námi vytvořeného schématu života klienta, nelze vždy dobře určit hranice systémů; sociální pracovník se soustředí na celek a může přehlédnout podstatné maličkosti,
- d) mohou mít sklon předpokládat, že systémy by měly být zachovány, že sjednocení jednotlivých částí systému a udržení rovnováhy v systému je více žádoucí než např. konflikt, který však může systém posunout kvalitativně vzhůru; v praxi nemusí fungovat pravidlo, že udržení rovnováhy v systému je za každou cenu lepší než nechat systém vystavit riziku konfliktů,
- e) zpětná vazba, která je v systémově postavené sociální práci důležitá, vede v důsledku ale spíš k pomalejším změnám; to je na škodu, pokud je třeba učinit nějaké radikální změny; zpětná vazba také občas zesiluje různorodost pohledů a různorodost možností řešení problémů, než aby vedla k jejich konstruktivní redukci,

- f) systémová teorie vychází původně z biologie, nelze ji tedy celou převést na sociální jevy a charakteristiky lidské společnosti; taktéž jazyk systémové teorie je plný biologických pojmů, které nelze vždy dobře použít na aktivity sociální práce,
- g) jedná se o velmi obecnou teorii, proto je někdy obtížné ji aplikovat na specifickou situaci; její aplikace jsou zbytečně variabilní; každý pracovník může situaci interpretovat jinak.

1.2.3. Od sociální ekologie k symbolickému interakcionismu a zpět

Kapitola popisuje principy symbolického interakcionismu, které autorka disertace považuje za nosné v procesu střetávání se rozdílných kultur, tedy i v rámci kvalitní integrace imigrantů. Dalším důvodem zařazení kapitoly do disertace je úzká spojnice mezi sociálně ekologickým modelem, symbolickým interakcionismem a kvalitativní strategií výzkumu. Disertační práce je všemi třemi směry silně ovlivněna, vychází z nich a staví na nich i své závěry.

Sociálně ekologický model sociální práce stojí na předpokladu, že lidé a prostředí se navzájem ovlivňují. Podobně symbolický interakcionismus, jak píše Keller (1992), stojí na přesvědčení, že *„lidé jsou aktivní bytosti, které při svých setkáváních navzájem vyjednávají podobu reality“*. Za zakladatele symbolického interakcionismu je považován George Herbert Mead. Mead se mimo jiné zaměřoval na vývoj sociálního Já „Self“ (Keller, 1992). V rámci „Self“ rozlišuje komponenty v angličtině pojmenované jako „I“ a „Me“. *„Me“ reprezentuje pro jedince představu, jak ho vidí ostatní, tedy jak je nutné podle něho se chovat tak, aby to odpovídalo očekávání partnerů. „I“ je naproti tomu spontánní, impulsivní komponenta jednání. „I“ je zpravidla usměrňováno sociálním „Me“* (Keller, 1992). Hendl (1998) ještě navíc definuje rozdíl mezi identitami, které se střetávají nejenom uvnitř jedné osoby, ale i mezi více osobami. *„Identita Já je těsně spjata s identitou Jiného (a naopak)...Já a Jiný jsou v neustálém proudu změn a jsou si podobní a rozdílní zároveň“* (Hendl, 1998). Imigranti a majorita jsou velmi dobrým příkladem Já a Jiného. K integraci dochází na základě střetávání se a vyjednávání na styčných plochách jedinců, skupin jedinců či komunit, které jsou nuceny se mísit. *„Jako etický přístup nás interakcionismus nabádá hledat nové formy identity nikoli za kulturními a sociálními rozdíly, nýbrž v jejich rámci.“* (Fay, 2002) Interakcionismus stejně jako

sociálně ekologický model tedy upřednostňuje při integraci posilování společných silných stránek integrujících se jedinců a majority.

Pokud se jedná o **děti imigrantů**, musíme si uvědomit, že **zde se proces integrace střetává a spojuje silně také s procesem socializace** (s výchovou k přejímání různých sociálních rolí). „*Interakcionisté považují socializaci za dynamický proces, při kterém se lidé učí myslet. Důležitou roli přitom hrají symboly, které umožňují lidem jednat jedinečným lidským způsobem. Protože člověk používá symboly, nereaguje pasivně na realitu, ale aktivně vytváří a přetváří svět, v kterém jedná*“ (Hendl, 1998). Symboly si lidé vyměňují pomocí komunikace. A přitom řeč, kulturní zvyky, pravidla etikety imigrantů a majority jsou velmi rozdílné. Při socializaci z pohledu interakcionismu hraje velkou roli přejímání rolí (Keller, 1992). Dítě si v průběhu procesu socializace postupně osvojuje konkrétní role, učí se, jaká očekávání jsou s konkrétními rolemi spojována. Dítě přicházející do nové vlasti, může být zmateno rozdíly ve vymezení, definování rolí, které jsou v každé společnosti pojímány odlišně. Payne (1991), tedy sociálně ekologicky orientovaný autor, také popisuje socializaci dítěte, samozřejmě v intencích pojmů mikro-mezo-makrosystém. Nejdříve si dítě uvědomuje skutečnosti a události v rámci mikrosystému. Z něj se pak uvolňuje pro poznávání vztahů v mezosystému, aby se nakonec mohlo začít podílet na participaci v makrosystému. Interakcionisté začínají obdobně při výčtu rolí s rolemi rodičovskými a sourozeneckými a postupují po podobné ose jako sociální ekologisté.

Ještě učiňme krátkou poznámku **o vztahu mezi interakcionismem a kvalitativním vědeckým přístupem**, který je v disertační práci použit. Interakcionisté patří mezi průkopníky kvalitativního výzkumu ve společenských vědách. Mezi prvními si povšimli, že „*správná sociologická znalost se... nemůže hledat prostřednictvím metodologických principů, které zbavují data jejich kontextu, aby je udělaly objektivní.*“ (Hendl, 1998) Interakcionisté jsou zastánci kvalitativních výzkumů a doporučují je pro zkoumání sociální reality.

1.2.4. Sociální práce s imigranty, srovnání a dostupnost publikací

Kapitola vyjmenovává některé zdroje a publikace na mezinárodní úrovni v oblasti sociální práce s imigranty. Vyjmenovává a popisuje také dostupné české zdroje.

Na mezinárodní úrovni existují mnohé publikace zabývající se sociální prací s imigranty. Se sociálním jevem imigrace a interakce imigranta s původní skupinou

obyvatel se setkáváme na celém světě. Proto je sociální práce s imigranty považována za jedno z témat mezinárodní sociální práce. **Cox a Pawar** (2006, str. 19) definují v angličtině podle Healyové mezinárodní sociální práci a její rozměry jako „*international professional practise and the capacity for international action by the social work profession and its members. International action has four dimensions: internationally related domestic practice and advocacy, professional exchange, international practice, and international policy development and advocacy*”⁴. První rozměr mezinárodní sociální práce vychází z předpokladu, že v dnešním globalizovaném světě je při řešení většiny (možná všech) vnitrostátních záležitostí nutno brát v potaz i mezinárodní hlediska a aspekty vnitrostátních rozhodnutí. Druhý rozměr se opírá o stanovisko, že je potřeba podporovat mezinárodní výměnu zkušeností mezi odborníky sociální práce. Třetí rozměr hovoří o důležitosti profesionálního angažování odborníků sociální práce v oblasti mezinárodních sociálních problémů (např. boj proti chudobě, sociální práce s oběťmi válek a válečných konfliktů, sociální práce s oběťmi vynucené migrace a s jinými specifickými tématy jako jsou děti ulice, dětská práce, AIDS sirotci aj.). Čtvrtý rozměr mezinárodní sociální práce implikuje důležitost obhajoby lidských práv sociálními pracovníky na mezinárodní úrovni tak, aby bylo dosahováno blaha a sociální prosperita lidí na celém světě.

Většina publikací se však nezabývá mezinárodními přesahy a společnými tématy oboru sociální práce s imigranty, ale vychází z různých konkrétních integračních modelů a zkušeností jednotlivých států. Proto je nelze přímo použít na podmínky integrace imigrantů v ČR. Mezi takové patří např. **Moralesova, Sheaforova publikace (1989) Social Work: a Profession of Many Faces**. Knížka amerických autorů popisuje mimo jiné právě sociální práci s různými národnostními menšinami v USA (Asian Americans, Mexican Americans...). Na českou situaci lze celkem dobře přizpůsobit úvodní kapitoly o základních dovednostech, znalostech a hodnotovém žebříčku sociálního pracovníka. Tyto základní principy sociální práce by měly mít podobný význam napříč všemi kulturami. Stojí na základních lidských právech, respektu a úctě k lidskému životu a individuálních charakteristikách každého jedince. Mezi další autory

⁴ volně přeloženo:... „*mezinárodní profesionální postup a soubor schopností důležitých pro mezinárodní profesní působení pracovníků v sociální práci. Rozlišujeme 4 rozměry profesního působení pracovníků v oboru sociální práce: mezinárodní perspektivy vnitrostátních strategií a postupů, kvalifikovaná mezinárodní výměna mezi odborníky, zájem o mezinárodní témata sociální práce, ovlivňování mezinárodních politik a strategií.*“

cizojazyčných publikací v oblasti metod sociální práce s imigranty patří **Drachmanová, Paulinová (2004), Potocki-Tripodi (2002), Ewaltová (1999), či Ryanová (1992)**, které hovoří o sociální práci s uprchlíky a imigranty na americké půdě. Z amerických časopisu o sociální práci s imigranty jmenujme např. **Journal of immigrant & refugee studies** (vydavatelem New York: Haworth). Na evropské půdě publikovali např. **Fronek a Messingerová (2002)** přístupy sociální práce k nezletilým imigrantům bez doprovodu v rakouském prostředí; **Hayesová et. al. (2004)** sociální práci s imigranty v britském prostředí; **Vahsen (2000)** metody sociální práce s imigranty v německé prostředí; **Loggerová a Martensová (2000)** metody sociální práce s imigranty v holandském prostředí; **Skytteová (2001)** sociální práci s menšinami v dánském prostředí; **Palomeque (2002)** sociální práci s imigranty ve španělském prostředí. Pro české sociální pracovníky jsou však tyto publikace podle mého odhadu velmi málo dostupné. Jednak kvůli zasazení metod sociální práce do jiných místních i historických podmínek jednotlivých zemí a jednak kvůli velkým nárokům na jazykové dovednosti při čtení cizojazyčné odborné literatury.

Mezi evropské publikace o metodách sociální práce, které vznikaly s účastí české strany, patří publikace **Integration & Citizenship** (Cootje, Paulsen, Rothfus, 2006). Přináší popis konkrétních metod a technik sociální práce s cizinci. Úvodní kapitoly popisují témata jako interkulturní komunikace, obecné zásady vedení klienta či zmocňování klienta k integraci. Další kapitoly jsou děleny na metody zaměřené na základní potřeby, na metody zaměřené na kvalitu života a metody zaměřené na komunitu, majoritní společnost a tvorbu oficiálních politik států. Tato publikace je klíčovým zdrojem pro disertační práci. Její provázanost na disertační práci je zdůrazněna hned v úvodu disertační práce.

Na úrovni ČR zatím neexistuje ucelená publikace (v českém jazyce), která by podrobně pracovníky v sociální práci seznamovala s celým tématem sociální práce s imigranty. Tedy, která by se věnovala vyjma vymezení základních pojmů, také srovnání možností integrace v ČR a ve světě v jednotlivých dimenzích integrace, základním a speciálním potřebám imigrantů a způsobům, jak je rozpoznávat, obecným principům sociální práce, specifickým principům sociální práce s imigranty, konkrétním metodám sociální práce se způsobem použití v praxi včetně evaluace, způsoby provázanosti a možnostmi spolupráce s dalšími odborníky, výzvami pro budoucnost v integraci imigrantů.

Pravděpodobně nejznámějšími českými publikacemi v oboru obecné sociální práce jsou **Matouškovy et. al. Základy sociální práce, Metody a řízení sociální práce, Sociální práce v praxi** vydané nakladatelstvím Portál. Je v nich věnováno několik kapitol i problematice práci s imigranty, menšinami a uprchlíky. Např. **Musil a Navrátil** (2001, str. 267) se zabývají vymezením pojmů a hledisek „s jejichž pomocí by bylo možné zodpovídat otázku, jak lidé pracující s menšinami přistupují k účastníkům situací, kteří jsou cílem jejich intervence.“ Nezabývají se přímo popisem metod sociální práce, ale vysvětlují, jak se očekávání a předsudky sociálního pracovníka mohou střetávat a křížit s očekáváními a předsudky klienta. Zajímavě uchopují účel sociálních intervencí jako snahu „většiny nebo menšiny zvýšit předvídatelnost jednání členů odlišné subkultury a snížit tak úroveň pocíťovaného rizika.“ (str. 267) Popisují 4 způsoby jednání, kterými lze ze strany intervenujícího dosahovat výše uvedeného účelu. Jde o despotickou manipulaci, spojenectví, vůdcovství či expertizu, a to v závislosti míry kombinace distance (odstupu od členů, hodnot a vzorů odlišné kultury) a identifikace (ztotožnění s odlišnou kulturou a jejími nositeli). Pro rozšířování důvodů použití různých přístupů k práci s menšinami autoři používají 4 základní systémy sociální práce tak, jak je popisují Pincus a Minaham (Payne, 1991) v rámci systémové teorie. Jelikož disertační práce se opírá o systémovou teorii, včetně výše zmiňovaných 4 základních systému sociální práce, jsou tomuto tématu v disertační práci věnovány samostatné kapitoly 1.2.1 a 1.2.2.

Musil (Musil, 2001) popisuje antiopresivní přístupy sociální práce, které lze také velmi dobře použít v sociální práci s imigranty. Obecně jsou zaměřeny na boj proti útlaku a diskriminaci různých skupin (podle pohlaví, věku, postižení, zařazení do sociální třídy apod.) Stojí na třech základních imperativěch – spravedlnosti (neodepírání a neomezování práv každého člověka), rovnosti (neznamená stejnost, ale zohlednění specifických potřeb člověka) a spoluúčasti (zapojení klienta do plánování, koordinace a vyhodnocování sociální intervence). Musil se dovolává využití speciálního přístupu k diskriminovaným klientům. Jde o zmocňování (empowerment), které vybaví klienta dovednostmi potřebnými pro zvládnutí vlastní tíživé situace. Empowerment je v této publikaci vysvětlen jen velmi zevrubně (vzhledem k účelu celé publikace to však postačuje). Empowerment v sociální práci s imigranty, konkrétní techniky a postupy, které vycházejí z holandského prostředí a jsou s úpravami použitelné na prostředí české, jsou popisovány v publikaci *Integration & Citizenship, Integration of Immigrants and Refugees towards Citizenship*

in a Democratic Society (Logger, Paulsen, Rothfus, 2006), o které již bylo hovořeno jednak v této kap. a jednak hned v úvodu disertační práce.

Günterová (2005) publikovala v knize Sociální práce v praxi, kapitolu **Sociální práce s uprchlíky**. Věnuje se vymezení pojmu uprchlík ve smyslu Ženevské konvence, popisuje krátce principy sociální práce s uprchlíky, vymezuje právní rámec sociální práce s uprchlíky. Typy sociálních služeb poskytované uprchlíkům dělí podle toho, zda je poskytuje sociální pracovník ministerstva vnitra, sociální pracovník nevládní organizace či komunitní multikulturální centrum. Konkrétní metody sociální práce však nezmiňuje. Dále stručně mluví o specifikách práce s uprchlíky. Popisuje např. táborový syndrom – „kombinace *pasivity, apatie, občasné agresivity a psychosomatických obtíží*“ (Günterová, 2005, str. 339), který se může objevovat u uprchlíků dlouhodobě pobývajících v uprchlických zařízeních. Na závěr zmiňuje situaci, jež může vyústit v ilegální pobyt imigranta na našem území. Pokud je po delší době žadateli o mezinárodní ochranu azyl zamítnut, nastává zde kontraproduktivní situace. Částečně integrovaní či asimilovaní imigranti (děti chodí do školy, rodiče pracují, český jazyk osvojen ...) musí opustit zemi, kterou již považují za svůj domov. V takových případech existuje minimální šance, že se imigrantovi podaří další jeho pobývání na území ČR legalizovat.

Organizace pro pomoc uprchlíkům (OPU) vydala blíže nedatovaný sborník příspěvků z kurzu Sociální aspekty uprchlictví v teorii a praxi. Publikace se jmenuje **Sociální práce s uprchlíky** (OPU, 200-?). Samotné sociální práci se věnuje jen velmi krátce. V několika odstavcích popisuje principy sociální práce s uprchlíky, např. nezbytnost správně vedené dokumentace, postup při rozhovoru sociálního pracovníka s cizincem, nutnost aktivně se zajímat o socio-kulturní pozadí klientů, riziko syndromu vyhoření.

Sdružení občanů pro otázky emigrace (SOZE) vydalo v roce 1997 studijní text Aureliána Kurice **Uprchlíci a sociální práce** (SOZE, 1997). Publikace seznamuje čtenáře se situací uprchlíků ve světě a u nás, s českou azylovou procedurou, s uprchlickou legislativou. Krátce pojednává o sociokulturních specifikách (jazyková bariéra, odlišnost kulturních vzorců, hodnot a norem) a o psychologických a sociálně psychologických specifikách (stres způsobený imigrací, změny sociálního statutu a sociálních rolí). Samotné sociální práci se věnuje také jen zevrubně. Vyjmenovává zásady komunikace a typy přístupu sociálního pracovníka k imigrantovi, upozorňuje na riziko a následky stereotypů a předsudků sociálního pracovníka i majoritní společnosti. Na závěr sociální pracovníky upozorňuje na riziko syndromu vyhoření.

Poradna pro uprchlíky (PPU) vydala v roce 1996 neprodejnou příručku **Sociální práce a uprchlíci** (Hendriks, 2006). Jde o český překlad holandské autorky, který je sestaven z článků, povšimnutí a zpětných vazeb účastníků jednoho holandského kurzu sociální práce. Publikace se zaměřuje na obecné principy sociální práce s uprchlíky, téma očekávání sociálního pracovníka v rámci sociální práce s uprchlíky, potřebu seznámit se s principy vlastní kultury, pokud chce sociální pracovník pracovat s klientem z jiného kulturního prostředí, potřebu vytvoření si profesionálního odstupů (hranic), trauma uprchlíků, prevenci syndromu vyhoření a další.

Z časopisů v českém prostředí se žádný konkrétně na sociální práci s imigranty nezaměřuje. Vychází např. informační **bulletin Organizace pro pomoc uprchlíkům**. Ten se však také konkrétními metodami sociální práce s imigranty uceleně ani systematicky nezabývá. Je v něm popisována a hodnocena činnost organizace a řešení různých vzniklých problémů. Začátkem července 2007 má vyjít **tématicky ucelené číslo Sociální práce** (vydavatelem je Asociace vzdělavatelů v sociální práci) zaměřené jen na sociální práci s imigranty. Do termínu odevzdání disertační práce se mi však do ruky nedostalo, proto o něm bohužel nemohu poskytnout žádné informace.

Kromě výše jmenovaných tištěných zdrojů existuje v českém prostředí nemnoho vysokoškolských skript, které se zabývají sociální prací s imigranty (např. Zášková et. al., 2000). Takové publikace však také nebývají veřejnosti a zvláště odborníkům z praxe příliš dostupné, proto zde nejsou uvedeny.

1.2.5. Konkrétní metody sociální práce s dětmi imigrantů

Následující kapitola přináší popis několika konkrétních metod sociální práce s dětmi imigrantů. Zabývala se jimi Dvořáková (2005). Sestavila je v rámci své vědecké práce a navrhla jejich odzkoušení v praxi. Ve výzkumné části této disertační práce byly použity jako sběrné nástroje dat a na základě výsledků inovovány. Konkrétně byly využity metody Child's Intake (Dětský přijímací rozhovor), Creating child's autobiography (Sestavení životopisu dítětem), Scoring Child's Capabilities (Hodnocení schopností dítěte), Help with Finding Basic Information for Children (Pomoc při vyhledávání základních informací pro dítě), List of Important Words for Child (Seznam důležitých slov pro dítě). Níže jsou jednotlivé popsány, v přílohách jsou pak jejich konkrétní podoby.

Metody sociální práce s dětmi jsou zde uvedeny jako nezbytný teoretický podklad pro správné pochopení kontextu disertační práce. Jsou naprosto nové. Jelikož

v ČR tyto nebyly ještě podrobně rozpracovány a popsány, považuji za důležité s nimi čtenáře seznámit.

Child's Intake (Dětský přijímací rozhovor)

Dvořáková svou verzi (2005) Child's Intake sestavila na základě metody Intake (Přijímací rozhovor). Tu publikovala Martens a kol. (2006a). Dvořáková i Martens se shodují, že obě varianty přijímacího rozhovoru jsou základním kamenem pro vybudování profesionálně funkčního vztahu mezi klientem a sociálním pracovníkem. **Metodu je vhodné využít v rámci prvního kontaktu s klientem.**

Martens popisuje verzi metody pro dospělé klienty. **Přijímací rozhovor** je zde zacílen na 7 tématických okruhů. Vzdělání, zaměstnání, jazykové dovednosti, zájmy a koníčky, sociální síť, praktické znalosti (o čem se klient potřebuje více dozvědět – zdravotnictví, sociální péče, péče o dítě atd.), osobní situaci (zdravotní situace, finanční situace, rodinná situace, záležitosti dětí, úroveň bydlení, možnosti dopravy – vlastnění řidičského oprávnění). Intake má podobu formuláře. V jeho první části jsou identifikační údaje klienta. V poslední části jsou důležitá shrnutí a smlouva mezi klientem a sociálním pracovníkem o průběhu sociální intervence. Součástí každého tématického okruhu je vymezení krátkodobých a dlouhodobých cílů, a to z pohledu klienta i sociálního pracovníka.

Dvořáková v dětské verzi metody navrhuje zaměřit se na 4 úrovně života dítěte. Jsou to **škola, rodina, komunita, zájmy a koníčky**. Metoda má formu polostrukturovaného rozhovoru, na začátku jsou taktéž personální data.

Formulář této metody naleznete v příloze č. 2. Původní verze je anglická. Child's intake (Přijímací rozhovor) byl využit v praktické části této disertační práce. V praktické části disertační práce jsou také návrhy na jeho úpravy (viz kap. 4.2.1.), konkrétní podoba upravené verze je v příloze č. 3.

Creating Child's Autobiography (Sestavení životopisu dítětem)

Metoda vychází z metody nazvané The Autobiography. Popisuje ji Logger a Vlková⁵ (2006). Dospělý imigrant dostává od sociálního pracovníka formulář, do kterého má za domácí úkol doplnit údaje o procesu vlastního vzdělávání, o pracovním postupu, o svém sociálním prostředí, o důležitých lidech jeho života a o životních hodnotách. Každou oblast popisuje v sedmiletých periodách svého života (0 – 7 let, 7 – 14 let, 14 – 21 let...). Metoda je používána v holandském prostředí. Dvořáková (2005) navrhla využití metody pro dětské imigranty. V dětské verzi zachovává základní strukturu původního formuláře. Rozdělení věku však odpovídá v českém prostředí používanému dělení podle vývojové psychologie. Dětská metoda se zaměřuje na **životopis z pohledu témat jako je rodina, přátelství, zájmy, školní docházka, způsob hry** atd. Dvořáková upozorňuje, že otázky životopisu si může sociální pracovník upravit podle konkrétní potřeby a konkrétního profilu klienta. Jelikož je s metodou v disertační práci pracováno, je v příloze č. 4 uvedena v originálním anglickém znění celá. Ve výzkumné části disertační práce jsou na základě ověření v praxi navrženy úpravy této metody, viz kap 4. 2. 2. Nově upravená podoba metody je dostupná v příloze č. 5. – jde o návrh formuláře pro desetiletou Ukrajinou a její rodiče. Data vztahující se k této respondentce viz kap. 4.1.1 a 4.1.2.

Scoring Child's Capabilities (Hodnocení schopností dítěte)

Tato metoda vznikla na základě spolupráce mezi Logger, Vlkovou⁶ a Dvořákovou. Logger a Vlková (Logger, Vlková, 2006) navrhuje, jak by měl vypadat seznam důležitých schopností pro dospělé. Dvořáková (2005) pak tento seznam upravuje pro použití na dětské klientele. Metoda má podobu formuláře a Dvořáková upozorňuje, že záleží na sociálním pracovníkovi samotném, jak a pro jakou věkovou skupinu dětí jej použije. Dítě **na 7 bodové škále hodnotí svou současnou úroveň a úroveň, které by chtělo dosáhnout v oblastech dovedností** (způsoby komunikace, způsoby přemýšlení, způsoby navazování sociálních kontaktů, organizační schopnosti), **znalostí a zkušeností důležitých pro vykonávání budoucího povolání, osobnostních a povahových vlastností, hodnotového žebříčku**. Verze metody pro dětské imigranty

⁵ Jedná se o Horskou, autorku této disertační práce, rodným jménem Vlkovou.

⁶ Jedná se o Horskou, autorku této disertační práce, rodným jménem Vlkovou.

v anglickém znění je v příloze č. 6. Byla v rámci disertační práce odzkoušena. Součástí kapitoly 4. 2. 3. jsou návrhy na její úpravu, v příloze č. 7 je nová podoba 4. části této metody (část Important Values).

Help with Finding Basic Information for Children (Pomoc při vyhledávání základních informací pro dítě)

Dětská varianta metody vychází z návrhu Martens a kol. (2006b). Metoda je původně připravena pro dospělé imigranty. Přicházející imigrant se musí zorientovat nejen v nové kultuře či v jazyce, ale i v mnohem prozaičtějších věcech jako je systém zdravotního a sociálního pojištění, zajištění nejrůznějších plateb (stočné, odběr plynu a elektřiny, nájem...), přihlášení dětí do školy, jednání s pracovním úřadem, registrace u lékařů atd. **Informace**, kde jednotlivé úkony imigrant vyřídí, **jsou shrnuty v informační brožure, kterou imigrant dostává v tištěné podobě**. Brožura obsahuje kontakty, popis činnosti a poskytované podpory a způsob, jak jednat s orgány místní samosprávy (oddělení sociálních služeb, policie, zdravotní odbor...), s organizacemi zajišťujícími sociální služby (poradny, centra pomoci...), s organizacemi určenými přímo pro záležitosti imigrantů (cizinecká policie, neziskové organizace...), s organizacemi působícími v oblasti vzdělávání (seznam rekvalifikačních center, nostrifikační systém, výuka češtiny...) a další. Brožuru vytváří buď přímo sociální pracovník, či organizace pracující s imigranty nebo na zakázku někdo jiný.

Dětská verze tak, jak ji sestavila Dvořáková (2005), **obsahuje následující témata**, která jsou přeložena z anglického originálu:

- seznam dostupných škol, vzdělávacích kurzů, rekvalifikačních kurzů pro mládež,
- seznam brigád a možností přivýdělků pro mládež,
- seznam dostupných sociálních služeb a poraden (psychologové, psychiatři, speciální pedagogové aj.),
- seznam práv a povinností pro uprchlíky a imigranty (verze pro děti),
- seznam dostupných volnočasových aktivit,
- seznam informací o kulturních zvycích a tradicích nové země,
- seznam dalších informačních zdrojů (např. internetové zdroje),
- seznam kontaktů na jiné děti uprchlíků či imigrantů – kteří mohou pomoci nově

příchozím,

- kontakty na dobrovolníky, kteří jsou schopni poskytnout asistenci při hledání nezbytných informací, služeb (a samozřejmě zároveň těch, kteří jsou schopni se domluvit v rodném jazyce uprchlíka, imigranta),
- mapa nejbližšího okolí s vyznačenými důležitými místy,
- seznam dostupných tlumočnicků,
- seznam důležitých slov pro navazování sociálních kontaktů, vyjadřování vlastních přání a potřeb; doporučené knížky, z kterých se dítě může učit novému jazyku (a adresy, kde si knížky může půjčit).

Metoda byla částečně použita v praktické části disertační práce v návrhu akčního plánu sociální intervence u moldavských respondentů, viz kap. 4.1.5. a 4.1.6. a příloha č. 8.

List of Important Words for Child (Seznam důležitých slov pro dítě)

Dvořáková (Dvořáková, 2005) i Logger a Vlková⁷ (2006) upozorňují na to, jak důležité je pro dítě naučit se novému jazyku. **Z počátku můžeme dítěti pomoci vytvořením seznamu základních slov v jeho mateřštině a v jazyce jeho nové vlasti.** Ten mu pak může být oporou při vytváření prvních sociálních kontaktů, při vyjadřování důležitých potřeb a přání. Seznam důležitých slov může být buď vytvořen dopředu sociálním pracovníkem a přiložen do Basic Information for Child (viz výše metoda předchozí), nebo může být vytvořen samotným dítěte. V druhé variantě můžeme zároveň zjistit, co dítě samo považuje za důležité.

Metoda je použita u některých respondentů studie (viz např. kap. 4.1.1. či 4.1.3.)

⁷ Jedná se o Horskou, autorku této disertační práce, rodným jménem Vlkovou.

2. Cíle

1. Zjistit kvalitativní studii aspektů života dětských imigrantů jejich postoje, názory a životní podmínky v oblastech integrace (schopnosti a dovednosti, rodina, škola, komunita, zájmy, hodnoty) a navrhnout řešení objevených problémů.
2. Kvalitativně ověřit srozumitelnost vybraných nových metod sociální práce pro dětské imigranty a navrhnout změny, které by vedly k jejich vylepšení.
3. Kvalitativně analyzovat sociální služby Jihlavy zaměřené na integraci imigrantů a navrhnout opatření zlepšující sociální síť pro tyto skupiny obyvatel.

3. Metodologie

Výzkum disertační práce je veden ve smyslu **kvalitativní strategie**. Konkrétně **jde o tzv. případovou studii**. Výběr výzkumného souboru, výběr nástrojů sběru dat, způsob hodnocení dat a jejich interpretace tomu odpovídá. První dva cíle jsou řešeny formou jednopřípadové studie (Miovský, 2006). Objektem výzkumu, nebo-li případem, jsou jednotlivé osoby, zde konkrétně dětské imigranti. Ve výzkumu jsou zdůrazňovány „*souvislosti funkčních a životních oblastí života účastníka výzkumu... (a výzkumná strategie představuje) výchozí místo pro hledání, popis a vysvětlování vlivu různých faktorů a souvislostí v kontextu daného případu*“ (Miovský, 2006, str. 94) s ohledem na úroveň a hloubku integrace respondentů do české společnosti. Získaná data jsou kódována ve smyslu sociálně ekologického modelu sociální práce. Třetí cíl je řešen jako případová studie organizací a institucí (Miovský, 2006). Objektem výzkumu jsou jihlavské organizace, které pomáhají imigrantům v integraci do společnosti.

3.1. Kvalitativní výzkum aspektů života dětských imigrantů a návrh sociální intervence

Ve výzkumu bylo osloveno 10 dětí z 8 rodin. Pro výzkum byly děti užitečné ve dvou směrech. Byla na nich ověřována vhodnost a efektivnost několika nových metod sociální práce s dětmi imigrantů. Zároveň sloužily ke kvalitativnímu mapování pozitiv i negativ integrace skupiny dětských imigrantů v oblastech jako je rodina, vzdělávání (pracovní zapojení), zájmy či provázanost s majoritní komunitou. Některé problémy dětí byly v rozhovoru s tazatelem okomentovány jejich pedagogy.

Výzkumný soubor

Rozložení věku, národnosti a pohlaví dětí výzkumného souboru vidíme v tab. č. 1. (viz následující strana).

Žádné z dětí neprošlo azylovým řízením, tedy nemá ani statut uprchlíka ani není žadatelem o mezinárodní ochranu. Děti přišly do České republiky se svými rodiči. Nejčastějším důvodem byla pracovní imigrace rodičů. Ve vzorku jsou dvě sourozenecké dvojice, které jsou ve výsledcích hodnoceny společně.

	Národnost	Věk	Pohlaví
1.	ukrajinská	10 let	dívka
2.	ukrajinská	11 let	chlapec
3.	ukrajinská	18 let	chlapec
4.	moldavská	10 let	chlapec
5.	moldavská	13 let	chlapec
6.	holandská	11 let	chlapec
7.	holandská	13 let	chlapec
8.	mongolská	13 let	chlapec
9.	mongolská	14 let	chlapec
10.	mongolská	14 let	dívka

Tab. č. 1, Věk, národnost a pohlaví respondentů

Výběr výzkumného souboru

Byly vybrány děti ze dvou oblastí – Jihlavsko (kraj Vysočina), Strakonicko (Jihočeský kraj). Obě lokality patří mezi oblasti s malým podílem cizinců k celkovému počtu obyvatelstva. Podle zdrojů ČSÚ (2006) žilo k 31. 12. 2005 ^{Pozn.8} na Vysočině celkem 6 189 cizinců (2,2 % podílů všech cizinců na území ČR a 1,2 % podílu k obyvatelstvu kraje). V Jižních Čechách bylo k tomuto datu hlášeno 10 640 cizinců (3,8 % podílů všech cizinců na území ČR a 1,7 % podílu k obyvatelstvu kraje). Praha ke stejnému datu pro srovnání hlásila 90 209 cizinců (32,2 % a 7,6%). Podle zdrojů Ministerstva vnitra (2007) žilo k 31. 3. 2007 na Jihlavsku (okres Jihlava) celkem 2 201 cizinců s povoleným trvalým či dlouhodobým pobytem a na Strakonicku (okres Strakonice) celkem 1940 cizinců s povoleným trvalým či dlouhodobým pobytem.

Výzkumný soubor byl sestaven metodou záměrného (účelového) výběru. Konkrétně se jednalo o **záměrný (účelový) výběr přes instituce** (Miovský, 2006). Byly

⁸ Novější informace nejsou na serveru ČSÚ zatím dostupné.

osloveny různé instituce, ve kterých bychom mohli přepokládat přítomnost imigrantů či osob, které jsou s imigranty v kontaktu. Ze získaného okruhu potencionálních respondentů byli osloveni ti, kteří odpovídali požadavkům a zaměření této studie (země původu jiná než ČR, věk 18 let a méně).

Výběr respondentů byl konkrétně veden po těchto liniích. O umožnění kontaktu s dětmi imigrantů byly požádány neziskové a humanitární organizace (Centrum křesťanské pomoci Jihlava, Občanská poradna Jihlava, Oblastní charita Jihlava, Organizace pro pomoc uprchlíkům Praha). Zároveň byly požádány některé školy (Základní škola J. A. K. v Blatné, Manažerská akademie v Jihlavě, Dům dětí a mládeže v Polné). Výběr byl vzhledem k legislativně zakotvené ochraně dat svízelný (nesmí se sdělovat národnost). Třetím způsobem bylo oslovování respondentů po linii známostí. Děti byly žádány, zda by mohly tazatele seznámit ještě s nějakým jiným dítětem imigrantem. Tento způsob zároveň využíval principu *Networkingu* (Logger, 2006), metody sociální práce určené přímo pro imigranty. Děti však žádné kontakty na další potenciální respondenty nevedly.

Techniky sběru a vyhodnocování dat

Jako nástroj sběru dat byly použity metody sociální práce s dětmi imigrantů popisované Dvořákovou (2005). Jednalo se o naprosto nové metody vyvinuté na základě výzkumu uskutečněného v letech 2003 až 2005 v projektu Leonardo da Vinci – *Integration of Immigrants and Refugees: Towards Citizenship in a Democratic Society*. Autorka disertační práce se na tomto výzkumu aktivně podílela (blíže popsáno hned v úvodu disertační práce).

Konkrétně byly z publikace Dvořákové (2005) použity metody **Child's Intake, Creating Child's Autobiography, Scoring Child's Capabilities, List of Important Words for Child**. Jsou popsány v disertační práci v kapitole 1.2.5., jejich konkrétní podoby jsou v přílohách č. 2, 4 a 6. V původní verzi jsou anglické. Pro potřeby samotného sběru dat je autorka disertační práce přeložila do češtiny.

Při sběru většiny dat bylo využito **polostandardizovaného interview** (Miovský, 2006), nebo-li podle slov jiného autora tzv. **kvalitativního dotazování technikou rozhovoru pomocí návodu** (Hendl, 2005). Někteří respondenti vzhledem k svému věku či úrovni jazykových dovedností nedokázali pochopit otázky tazatele či se neuměli v českém jazyce dobře vyjadřovat. Pro takové respondenty bylo navrženo použití jiných technik sběru a vyhodnocování dat. Bylo v nich využito např. prvků hry (kreslení

obrázků...). Rodiče všech dětí respondentů byli požádáni o svolení s provedením interview a dalších technik sběru dat s jejich dětmi.

Z rozhovorů byl pořízen **audiozáznam** (se svolením dětí). Pak následovala **transkripce zvukového záznamu**. Transkribovaná data prošla **redukcí prvního řádu**. Cílem bylo data zpřehlednit. Byly vynechány např. různé zvuky, které tvoří jen tzv. slovní vatu. Současně bylo prováděno **editování dat**, jehož cílem bylo taktéž zvýšení plynulosti a srozumitelnosti textu. Jednalo se o doplňování různých poznámek. Poznámky jsou v záznamu rozhovorů uvedeny jednak přímo v textu v závorkách a jednak samostatně v poznámkách tazatele. Popisují např. chování respondentů (Pousmál se. Nervózně si mne ruce.) Protože na analýzu dat navazovalo sestavení akčního plánu sociální intervence, byla data **kódována** podle zásad sociálně ekologického modelu sociální práce do kategorií slabé stránky a silné stránky. Ty byly graficky zaznamenány a pak interpretovány. Následovalo vytvoření **akčního plánu sociální intervence**. Tento plán pomoci byl sestaven pouze fiktivně, a to jako ukázka provázanosti ověřovaných metod sociální práce s imigranty s dalšími metodami sociální práce. Ty byly vybrány na **základě sekundární analýzy dat**. Konkrétní akční plány jsou zahrnuty do podkapitoly 4.1. Navrhované akční plány vždy obsahují jen část aktivit z možných linií sociální intervence. Jsou sestavovány rozmanitě a různorodě. Účelem je ukázat, že ověřované metody sociální práce s dětmi imigrantů mohou sloužit jako základ či spojovací článek pro mnoho dalších sociálních technik a metod. Data byla doplněna o osobní údaje respondentů. Ty byly pořízeny částečně i mimo kvalitativní dotazování. Byl pro ně připraven tzv. **záznamový arch pro osobní údaje**. Jejich součástí byl věk, pohlaví, bydliště, národnost, občanství, školní prospěch. Přepisy rozhovorů jsou uvedeny v přílohách č. 9 až 14.

3.2. Kvalitativní ověření srozumitelnosti nových metod sociální práce v praxi

Nové metody sociální práce byly ověřovány na skupině dětských imigrantů, a to v rámci stejného sběru dat, jako v kvalitativním výzkumu aspektů života dětských imigrantů. Jednalo se tedy o stejný výzkumný soubor. Techniky sběru dat byly také stejné. Vyhodnocování dat však probíhalo s důrazem na ověření funkčnosti daných nástrojů (zejména úrovně srozumitelnosti pro dětského klienta pocházejícího z jiného jazykového prostředí a úroveň validity získaných dat). **Evaluace, ověřování a úprava popisovaných metod sociální práce je tedy naprosto novou tvůrčí a vědeckou**

činností, kterou disertační práce přináší. Upravené metody jsou konkrétně popsány v kap. 4.2.

3.3. Kvalitativní analýza sociálních služeb Jihlavy zaměřených na integraci imigrantů

Třetí částí výzkumu mapuje sociální služby Jihlavy zaměřené na integraci imigrantů. Jihlava byla vybrána, protože se jedná o oblast, kde autorka disertace žije. Může zde tedy nejlépe nabyté vzdělání, vědomosti a zkušenosti v práci s imigranty využít.

Výzkumný soubor

Pro zmapování sociální sítě zaměřené na integraci imigrantů byla oslovena Oblastní charita Jihlava, Občanská poradna Jihlava, Středisko křesťanské pomoci, Slunce o. s., Organizace pro pomoc uprchlíkům Praha, Oddělení cizinecké policie Jihlava, Integrované centrum sociálních služeb Jihlava, Krajský úřad kraje Vysočina a Magistrát města Jihlavy.

Techniky sběru a vyhodnocování dat

Autorka disertační práce telefonicky, e-mailem či osobně kontaktovala různé poskytovatele a zadavatele sociálních služeb. Na základě **polostandardizovaných rozhovorů** se zaměstnanci oslovených zařízení zjistila, jaké sociální služby a postupy jsou jimi v oblasti integrací imigrantů nabízeny. Data získávala též **sekundární analýzou dat** z internetových zdrojů, informačních letáků, výročních zpráv.

Silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby sítě sociálních služeb byly vyhodnoceny v rámci **SWOT analýzy**. Výsledky pak byly zapracovány jednak do ryze teoretického konceptu popsaného ve výsledcích disertace a jednak využity přímo v praxi Střediskem křesťanské pomoci v Jihlavě a Oblastní charitou Jihlava (viz kap. 7).

4. Výsledky

4.1. Kvalitativní výzkum aspektů života dětských imigrantů

Kapitola obsahuje výsledky z kvalitativního výzkumu aspektů života dětských imigrantů. Součástí jsou návrhy řešení zjištěných problémů dětí v podobě akčních plánů sociální intervence.

4.1.1. Soubor dat – Ukrajinka, 10 let

Použité metody sociální práce pro získání dat:

A) Metoda Child's Intake

B) Metoda List of Important Words for Child

A) Metoda Child's Intake

datum: 5. 3. 2007

místo: ZŠ J. A. K. v Blatné, místnost výchovného poradenství

čas: 10. 40 až 11. 10 hod. (20 minut)

Záznam rozhovoru viz příloha č. 9.

B) Metoda List of Important Words for Child

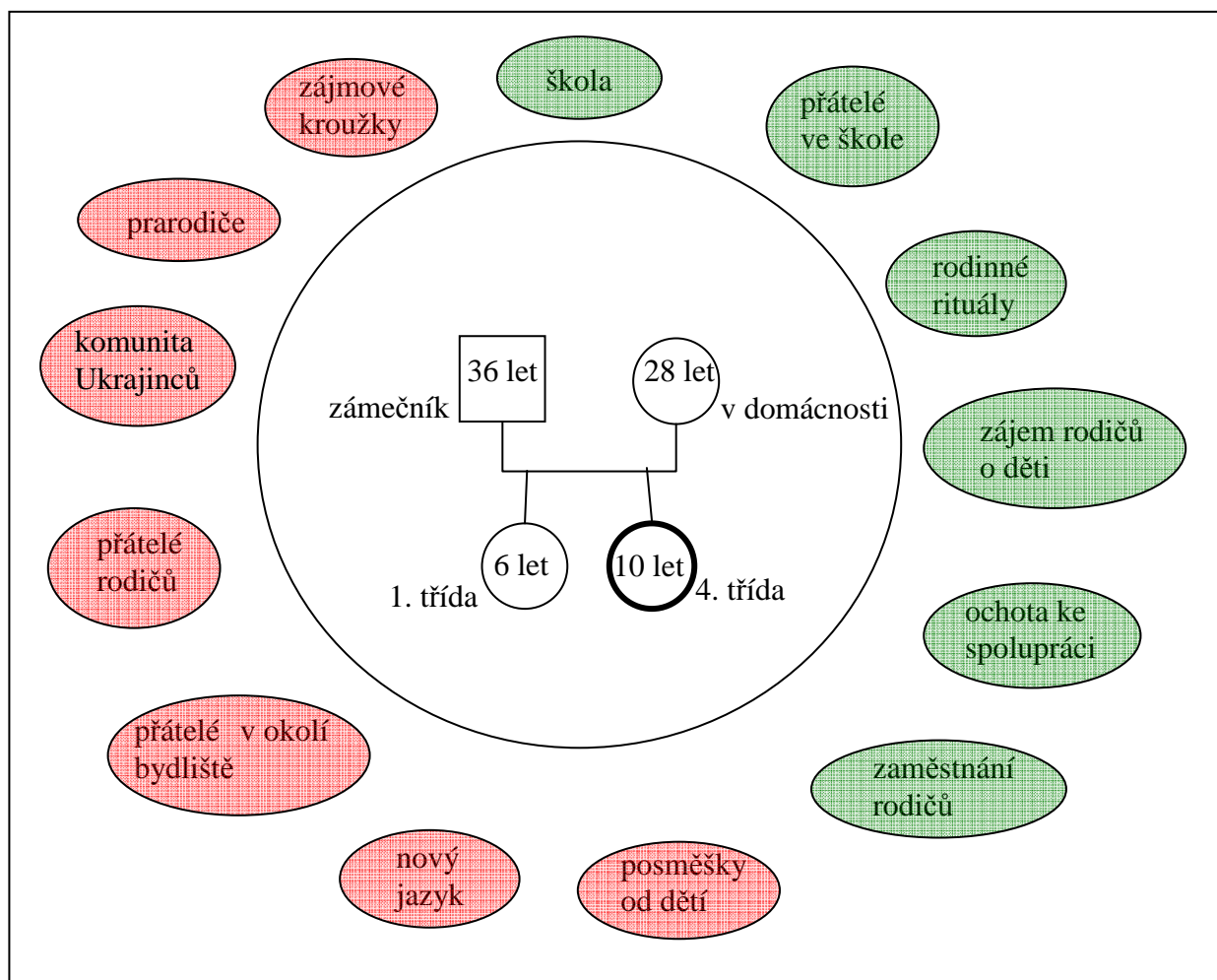
Česky	Rusky (přepis latinkou)
Dobrý den.	Zdrástvujtě.
Mám hlad.	Ja galodny.
Mám žízeň	Ja chaču piť.

Respondentka nerozuměla zadání. První frázi (Dobrý den) tedy uvedla tazatelka jako příklad, aby respondentka pochopila, o co se jedná.

4.1.2. Návrh sociální intervence – Ukrajinka, 10 let

I) Silné a slabé stránky aspektů života respondenta:

Grafické znázornění

Obr. 1, Silné a slabé stránky aspektů života respondentky

Pozn. Silné stránky vyznačeny zeleně, slabé stránky červeně. Uprostřed je genogram primární skupiny a zároveň sociální mikrosystém respondenty. Tučně je označena respondentka.

Popis grafického znázornění a interpretace dat

Respondentka žije v ČR rok a půl. Přistěhovala se, když jí bylo 9 let. Na Ukrajině navštěvovala 1. a 2. třídu základní školy. V ČR nastoupila do 3. třídy. V současnosti je ve třídě 4.

Silné stránky:

Škola – Průměr známek v pololetí 2006/2007 je 1,8. Komunikace mezi školou a rodinou je obousměrně na dobré úrovni.

Přátele ve škole – Respondentka má ve školním prostředí přátele, kterým důvěřuje.

Rodinné rituály – Rodina podle slov respondenty funguje dobře. Respondentka oceňuje dodržování a slavení rituálů (Vánoce, narozeniny), které vztahy v rodině posilují.

Zájem rodičů o děti – Podle slov respondenty a na základě rozhovoru s pedagožkou školy se rodiče (zvláště matka) pečlivě o děti stará a připravuje se s nimi na výuku.

Ochota ke spolupráci – Respondentka dobře spolupracuje s pedagogy ve škole i s rodiči doma. Její přístup ke spolupráci s ostatními členy sociálních skupin je obecně pozitivní.

Zaměstnání rodičů – Otec je zaměstnán jako zámečník. Matka je s dětmi doma, věnuje se jim.

Slabé stránky:

Posměšky od dětí – Respondentka si stěžuje, že se jí některé děti posmívají kvůli jejímu původu a národnosti. Míra posměšků je podle slov respondenty únosná.

Nový jazyk – Respondentka, její sestra i matka mají stále problémy česky hovořit a češtině rozumět.

Přátelé v okolí bydliště – Respondentka nemá přátele v okolí bydliště (v sousedství).

Přátelé rodičů – Rodiče nemají dobré přátele.

Komunita Ukrajinců – Rodina se nezná s jinými rodinami Ukrajinců.

Prarodiče – Respondentce chybí prarodiče, kteří zůstali na Ukrajině.

Zájmové kroužky – Respondentka nenavštěvuje žádné zájmové kroužky. Otec na Ukrajině vedl sportovní kroužek karate, v Česku tuto dovednost nijak nevyužívá.

II) Akční plán sociální intervence

Posílení silných stránek:

Chválit respondentku za dobré známky a ochotný přístup k učivu. Posilovat pozitivní vztahy s kamarádkami ve škole – nabídnout učitelům např. různé druhy psychologických her, které by mohli při vyučování využít. Posilovat kvalitní vztahy v rodině, zájem rodičů o děti a zároveň zájem dětí o volnočasové aktivity. Např. zprostředkováním kontaktů na organizace, které nabízejí pobyty s programem volnočasových aktivit pro rodiny s dětmi (s důrazem na rodinné konstelace a prožitkovou formu her). Zde by rodina mohla navázat neformální vztahy se skupinou lidí s podobnými životními prioritami. Vhodné by bylo zjistit, jak je otec spokojen v zaměstnání a zda je jejich finanční situace únosná. Případně otci zprostředkovat kontakt na úřad práce či agentury práce.

Usměrnění slabých stránek:

Nabídnout rodině kurzy českého jazyka. Nabídnout rodičům respondentky zájmové kroužky pro jejich děti. Zapojit otce do místního kroužku karate, protože na Ukrajině takový kroužek sám vedl (nabídnout mu kontakt na současného vedoucího, případně zprostředkovat osobní setkání). Poskytnout rodině kontakty na velkou ukrajinskou komunitu na Českobudějovicku. Pomoci rodině nalézt přátele v majoritní společnosti. Zaměřit se na získání či vyšetření finančních zdrojů rodiny za účelem zkvalitnění kontaktů s prarodiči na Ukrajině (návštěva, internet, telefon...). Posílit a pochválit respondentku za důvěru v rodiče a v pedagogy, aby se nebála i nadále hovořit s nimi o posměšcích od ostatních dětí. Nabídnout pedagogům spolupráci při prevenci ponižování dětí cizinců v dětském kolektivu. Např. formou zážitkové pedagogiky. Posílit dětský kolektiv ve třídě. Sestavit s respondentkou sociální síť potencionálních přátel ze sousedství a pomoci ji přátele nalézt.

III) Příklad metod konkrétního naplňování akčního plánu

Metoda sociální práce Vytváření dětské sítě

Metodu sestavila Dvořáková (2005). Vycházela přitom z výstupů mezinárodního výzkumu *Integration of Immigrants and Refugees: Towards Citizenship in a Democratic Society*, na kterém se podílela i autorka disertační práce.

Respondentka ani rodina nemá přátele v okolí svého bydliště. Respondentka není zapojena do žádného zájmového kroužku. Cílem je pomoci respondentce vytvořit

si sít nových přátel. V tab. č. 2. je znázorněna konkrétní výsledná podoba metody. Na základě rozhovoru sociálního pracovníka s dítětem jsou sepsány možnosti a linie rozšíření sociální sítě dítěte s ohledem na jeho požadavky a přání. Požadavky a přání vycházejí ze skutečného rozhovoru s respondentkou, další části metody jsou vymyšleny fiktivně.

Potřeby, požadavky a přání dítěte	Navrhované kontakty (osoby, instituce)	Jak bude kontakt uskutečněn?	Kdo jej uskuteční? (sociální pracovník, klient, někdo jiný)	Kdy?
1. Seznámit se s dětmi v okolí svého bydliště.	Děti sousedů a děti na hřišti nedalekého sídliště.	Osobním setkáním.	Respondentka sama či za pomoci dobré kamarádky ze školy, zazvoní u sousedů. Představí se. Řekne, že by se ráda seznámila s dětmi sousedů. Zeptá se jich např., zda nechtějí jít ven. Na hřišti se připojí k hloučku dětí. Pokud k tomu bude vhodná příležitost, představí se i jim a řekne, že by si s nimi ráda hrála.	(Datum.)
2. Seznámit se s dětmi se stejnými zájmy.	Vedoucí Domu dětí a mládeže. Organizace nabízí širokou škálu kroužků.	Telefonický kontakt.	Rodiče dítěte (popř. s pomocí sociálního pracovníka)	(Datum.)

Tab. č. 2, Možnosti navázání kontaktů

4.1.3. Soubor dat – Ukrajinec, 11 let

Použité metody sociální práce pro získání dat:

A) Metoda Child's Intake

B) Metoda List of Important Words for Child

C) Metoda Scoring Capabilities of Children (část Important Values)

A) Metoda Child's Intake

datum: 5. 3. 2007

místo: ZŠ J. A. K. v Blatné, místnost výchovného poradenství

čas: 8.50 – 9.20 hod. (30 minut)

Záznam rozhovoru viz příloha č. 10.

B) Metoda List of Important Words for Child

Česky	Ukrajinsky
Dobry den.	Dobry deň. Zdrástvuj.
Chci na záchod.	Já chaču tojleť.
Mám hlad.	Já hladny.
Mám žízeň.	Chaču piť.

Respondent jmenoval bez pomoci tazatele jen Dobry den. Ostatní tři fráze dopsal až na základě rozhovoru s tazatelem.

C) Metoda Scoring Capabilities of Children (část Important Values)

datum: 5. 3. 07

místo: ZŠ J. A. K. v Blatné, místnost výchovného poradenství,

Zkratky:

T – tazatel

A – respondent

Pozn. tazatele: Technika rozhovoru. Respondent si četl potichu seznam hodnot a jmenoval je podle pořadí, ve kterém jsou hodnoty na seznamu vypsány, nikoliv podle vlastních preferencí.

Přepis části rozhovoru:

T – Tady ti ukážu seznam hodnot. To je to, co považuješ v životě za důležité. Rozumíš?

A – Ano.

T – Přečti si to, prosím, a řekni mi, co považuješ za důležité?

A – **Mír. Přátelství. Svoboda. Rodina. Život v přírodě.** Ale, jak se to vezme. My na Ukrajině žijeme v přírodě. Ale tady máme jenom zahradu... Asi **zaměstnání.**

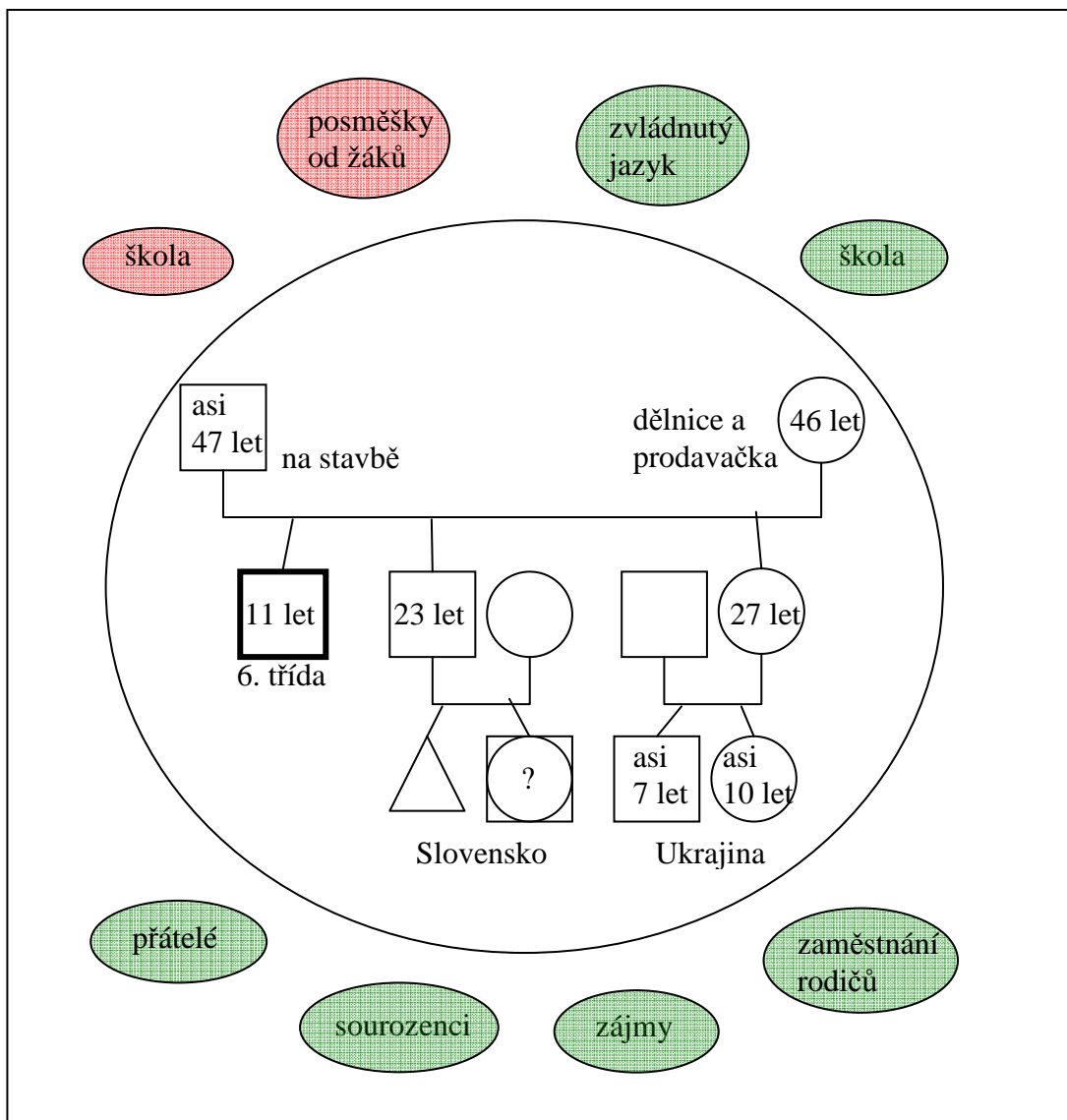
T – Co bys chtěl jednou dělat?

A – Asi radiotechnika nebo něco takovýho.

4.1.4. Návrh sociální intervence – Ukrajinec, 11 let

D) Silné a slabé stránky aspektů života respondenta:

Grafické znázornění

Obr. č. 2, Silné a slabé stránky aspektů života respondenta

Pozn. Silné stránky vyznačeny zeleně, slabé stránky červeně. Uprostřed genogram rodiny respondenta. Respondent orámován tučně.

Popis grafického znázornění a interpretace dat

Respondent přišel do ČR v 6 letech, nastoupil zde do 1. třídy. V ČR žije 6. rokem. V současné době je v 6. třídě základní školy.

Silné stránky:

Zvládnutý jazyk – Rodiče i respondent dobře rozumí i mluví česky.

Škola – Respondenta baví fyzika.

Zaměstnání rodičů – Oba rodiče mají zaměstnání.

Zájmy – Respondent se zajímá o techniku, fyziku. Navštěvuje radiotechnický kroužek. Před tím navštěvoval modelářský kroužek.

Sourozenci – Respondent má dva dospělé sourozence s vlastními rodinami. Sestra žije na Ukrajině, bratr na Slovensku. Respondent s rodiči za nimi jezdí na návštěvy. Tráví společně Vánoce. Na Ukrajině pak ještě část léta.

Přátelé – Respondent uvádí, že má dobré přátele.

Slabé stránky:

Škola – Průměr známek v pololetí 2006/7 je 2,2, což není tak špatné. Avšak z českého jazyka má respondent známku za 4. Z angličtiny, dějepisu a přírodopisu za 3. (Za 1 z fyziky, hudební a výtvarné výchovy.)

Posměšky od žáků – Respondent si stěžuje na to, že se mu žáci posmívají kvůli původu a národnosti. Sám dodává, že míra problému je pro něj únosná.

II) Akční plán sociální intervence

Posílení silných stránek:

Respondent uvádí, že se zajímá o techniku a fyziku. Fyzika mu ve škole jde. V dalších předmětech je však žák průměrný či podprůměrný. Možná by nebylo na škodu posílit jeho školní sebevědomí např. nabídnutím spolupráce při organizaci nějaké školní výstavy na téma fyzika či pomůcky ve fyzice. Tímto způsobem by se i ostatní pedagogové dozvěděli o respondentových dobrých studijních výsledcích ve fyzice.

Usměrnění slabých stránek:

Respondent je slabý v předmětu český jazyk. Zde by bylo vhodné pomoci nalézt žákovi doučování. Seznam učitelů nabízejících doučování by mohl být součástí Help with Finding Basic Information (viz kap. 1.2.5. a 4.1.6.). Seznam by mohl být využit i pro další dětské imigranty. Tímto způsobem by se mohla rozrůst respondentova sociální síť dětských imigrantů.

Respondent si stěžuje na posměšky od dětí, které však hodnotí jako únosné. Na základní škole, kterou navštěvuje je více imigrantů, kteří si stěžují také na nepříjemné chování od ostatních žáků k jejich osobě. To by mělo být prodiskutováno s vedením školy a pedagogy. Škole by mohl být posléze navrhnout nějaký sociálně preventivní program zaměřený na potírání diskriminace. (Ukázka takového programu viz také kap. 4.1.8)

III)Příklady metod konkrétního naplňování akčního plánu

Metoda Fighting discrimination

V rámci metody lze využít mnoho různých aktivit. Vlková⁹ a Dvořáková (2005) navrhuje např. hru s názvem Otestuj si svou úroveň xenofobie a rasismu. Každý žák dostane pracovní list s určitým typem tvrzení či projekčními otázkami, které jsou zaměřeny na soužití majority s imigranty (např. Imigranti a uprchlíci přinášejí do naší společnosti mnoho pozitivních myšlenek a nápadů.) Žák se musí u každé věty rozhodnout, zda souhlasí, či ne. Pak následuje diskuze. Žáci uvádějí své odpovědi a hovoří o motivech svých rozhodnutí. Tato hra může mít spoustu variant. Pokud žáky nebaví diskutovat či je pro ně úroveň diskuze vzhledem k jejich věku složitá, může pedagog (sociální pracovník, vedoucí hry...) rozdělit prostor třídy či tělocvičny na dvě poloviny. Tvrzení pak čte postupně nahlas a žáci se přemísťují z jedné strany na druhou podle toho, zda souhlasí či ne. Vedoucí hry se u každého tvrzení zastaví a žákům položí doplňující otázky, aby zjistil, co je vedlo k jejich rozhodnutí. Cílem aktivity je pomoci hráčům odhalit stereotypy a iracionální myšlenkové vzorce svázané s názory a postoji k imigrantům.

⁹ Jde o Horskou, autorku disertace, rodným příjmením Vlkovou.

4.1.5. Soubor dat – Moldavané, 10 a 13 let

Použité metody sociální práce pro získání dat:

A) Metoda Child's Intake

B) Metoda List of Important Words for Child

C) Metoda Scoring Capabilities of Children (část Important Values)

A) Metoda Child's Intake

datum: 5. 3. 2007

místo: ZŠ J. A. K. v Blatné, místnost výchovného poradenství

čas: 11.15 až 11. 56 hod. (41 minut)

Záznam rozhovoru viz příloha č. 11.

B) Metoda List of Important Words for Child

datum: 5. 3. 07

místo: ZŠ J. A. K. v Blatné, místnost výchovného poradenství, soukromí

Technika rozhovor a psaní frází.

Česky	Moldavsky
Chci na záchod.	Vreu la vițeu. [vrau la vețeu]
Chci se napít.	Vreu să beu. [vrau se beau]
Dobrý den.	Bune ziva. [bune ziva]
Prosím.	Vărog. [verog]
Děkuji.	Mulcumesk. [mulcumjesk]

C) Metoda Scoring Capabilities of Children (část Important Values)

datum: 5. 3. 2007

místo: ZŠ J. A. K. v Blatné, místnost výchovného poradenství, soukromí

Zkratky:

T – tazatel

A – respondent 13 let

B – respondent 10 let

Pozn. tazatele: Technika rozhovoru. Respondenti si četli pro sebe seznam hodnot a jmenovali je podle pořadí, ve kterém jsou hodnoty na seznamu vypsané. Ne tedy podle priority, které hodnotám přiřkládají oni sami.

Přepis části rozhovoru:

T – Já jsem si tu pro vás připravila tento papír. Je to seznam hodnot. To znamená to, co považujete ve svém životě za důležité. Rozumíte?

A i B (souhlasně kývnou)

T – Je tam něco, co považujete za důležité?

A i B (čtou odshora dolů)

A – **Úcta k rodičům.**

B – **Mír.**

A – **Rodina.**

A – **Zdraví.**

A – **Úplná zdravá rodina.**

T – A to uvažuješ teď o své rodině, nebo třeba to myslíš do budoucnosti? Chceš mít jednou ty rodinu? Uvažuješ už o tom, že bys chtěl jednou děti?

A – No (přítakání).

T – A...? (jméno respondenta B)

B – Jo.

T – Jaký je normální počet dětí v rodině v Moldavsku?

A – Tak jedno dvě.

T – Je to stejné jako tady?

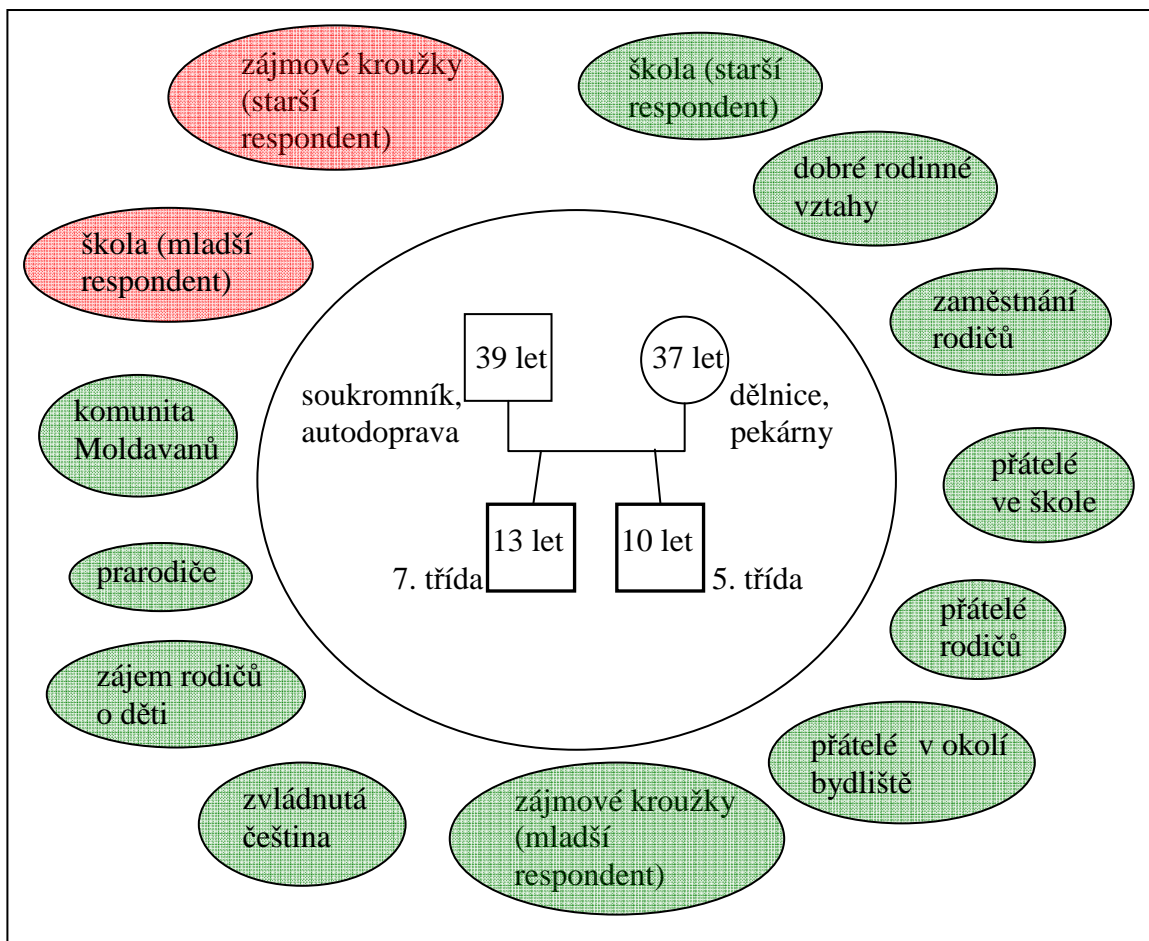
A (přítakání)

B – Jo.

4.1.6. Návrh sociální intervence – Moldavané, 10 a 13 let

I) Silné a slabé stránky aspektů života respondentů:

Grafické znázornění

Obr. č. 3, Silné a slabé aspekty života respondentů

Pozn. Silné stránky vyznačeny zeleně, slabé stránky červeně. Uprostřed v kruhu genogram obou dětských respondentů.

Popis grafického znázornění a interpretace dat

Oba respondenti žijí v ČR od roku 1999, tj. 8. rokem. Starší respondent žil v zemi původu 5 let, mladší 3 roky. V současnosti starší respondent navštěvuje 7. třídu, mladší 5. třídu.

Silné stránky:

Škola (starší respondent) – Průměr známek v pololetí 2006/2007 je 2,0. Respondent hodnotí, že mu škola docela jde.

Dobré rodinné vztahy – Rodina podle slov respondentů funguje dobře. Rodiče mají mezi sebou dobrý vztah. Respondenti uvádějí, že s rodiči mají dobrý vztah a že se mohou s problémy svým rodičům svěřit.

Zaměstnání rodičů – Oba rodiče mají zaměstnání.

Přátele ve škole – Respondenti mají ve školním prostředí přátele, kterým důvěřují.

Přátelé rodičů – Rodiče mají podle výpovědí respondentů přátele. Rodina chodívá na návštěvy k jiným rodinám.

Přátelé v okolí bydliště – Respondenti uvádějí, že mají přátele v okolí svého bydliště.

Zájemové kroužky (mladší respondent) – Mladší respondent se zájmem uvádí, že dochází na kroužek fotbalu. Je brankářem.

Zvládnutá čeština – Oba respondenti i rodiče umí dobře česky. Rodiče mluví trochu s přízvukem.

Zájem rodičů o děti – Z výpovědi pedagožky je patrné, že komunikace mezi rodiči a školou je obousměrně otevřená.

Prarodiče – Respondenti mají obě babičky v Moldavsku. Jezdí za nimi zhruba dvakrát do roka. Babičky jim nijak výrazněji nechybí.

Komunita Moldavanů – Respondenti uvádějí, že se občas scházejí s jinými Moldavany.

Slabé stránky:

Škola (mladší respondent) – Průměr známek v pololetí 2006/2007 je 2,7 (český jazyk, matematika, přírodopis a vlastivěda za 4). Podle slov pedagožky má respondent problémové chování. Autoritu buď neuznává, či je proti ní v opozici. On sám říká, že mu škola moc nejde. Baví ho tělocvik, čtení a částečně matematika.

Zájemové kroužky (starší respondent) – Respondent se ke svým zájmům nevyjadřuje. Zájemové kroužky nenavštěvuje.

II) Akční plán sociální intervence

Posílení silných stránek:

Chválit respondenty za prospěch ve škole (u mladšího respondenta vyzdvihnout tělocvik a jiné „výchovy“, kde je šikovný). Nabídnout rodině různé volnočasové aktivity, které by ještě více posílily jejich dobré vztahy. Např. návštěvy různých turistických míst v blízkém okolí a dalších oblastech ČR (podle ekonomické situace). Zároveň by tak získali další poznatky o historii a kultuře nové vlasti. Posilovat nadále vztahy k prarodičům, zjistit ekonomické možnosti rodiny, co se týče cestování do Moldávie a zpět. Posilovat přátelské vztahy respondentů – starší respondent se zajímá o podmínky v Moldávii. Mohl by s bratrem (za podpory pedagogů) uspořádat pro žáky školy besedu o Moldávii (mladší respondent by měl zároveň šanci ukázat žákům a pedagogům i své lepší stránky). Mladší respondent by mohl změnit své negativní výchovné návyky i přes posilování zájmů. Dochází na fotbal. Bylo by vhodné spojit se s trenérem a zjistit, jak je tam respondent oblíben a zda tam má také výchovné obtíže. Zde by se do diskuse měla zapojit i škola a rodiče. Rodina se občas stýká s jinými Moldavany. Zde vhodné zjistit hloubku vztahů a případně také posílit.

Usměrnění slabých stránek:

Bylo by vhodné zjistit náhled mladšího respondenta na sebe sama, zda jeho výchovné problémy ve škole netkví v nesprávném odhadu jeho dovedností, schopností. Zároveň zjistit, jak se chová doma (jak jej hodnotí rodiče a jak své chování doma hodnotí sám) a v zájmovém kroužku. Diskuse všech zúčastněných stran by měla přinést své ovoce. Dále by bylo dobré zjistit, jak je respondent oblíben ve školním kolektivu a případně jeho postavení usměrnit. Zde je opět nutná spolupráce sociálního pracovníka, školy, rodiny a samotného respondenta. Respondent má problémy se vztahem k autoritám ve škole, tzn., že začátku by sociální pracovník měl vést rozhovory (a další techniky sociální intervence) velmi citlivě jen se samotným respondentem. Vztah mezi sociálním pracovníkem a respondentem by měl být autoritativní v nejnezbytnější míře, aby se respondent nestavěl vůči sociálnímu pracovníkovi do opozice a negace, jak je zvyklý ve vztahu k jiným autoritám. Při práci s respondentem by mělo být využito jeho zájmu o tělesnou výchovu, čtení a matematiku.

Starší respondent není zapojen do žádných zájmových aktivit. Zde navrhuji nabídnout kroužky, které jsou pořádány v dostupném okolí.

III) Příklady metod a technik konkrétního naplňování akčního plánu

Metoda Help with Finding Basic Information for Children

Metoda je určena pro staršího respondenta. Teoretické principy metody jsou popsány v kap. 1.2.5. Z důvodu omezeného počtu stran disertační práce je zde uvedena jen část metody. Nabídka zájmových kroužků DDM Blatná a Českého svazu ochránců přírody je kompletní. Ostatní organizace jsou jen vyjmenované. Metoda posiluje a motivuje respondenta k návštěvě zájmových kroužků. Vychází ze slabých stránek respondenta. Měla by být vyvedena barevně, aby respondenta zaujala. Do originální verze základních informací by bylo vhodné použít např. fotografií z kroužků, obrázků. Finding Basic Information je sestaveno tak, aby mohlo být nabídnuto obecně jakémukoliv dětskému imigrantovi v Blatné. Součástí Finding Basic Information jsou tedy kroužky i pro jiné věkové skupiny, než je náš respondent. Informace odpovídají skutečné nabídce volnočasových aktivit v Blatné (v místě bydliště respondenta, resp. v místě, kde navštěvuje základní školu). Konkrétní podoba metody viz příloha č. 8.

Technika Únikové cesty

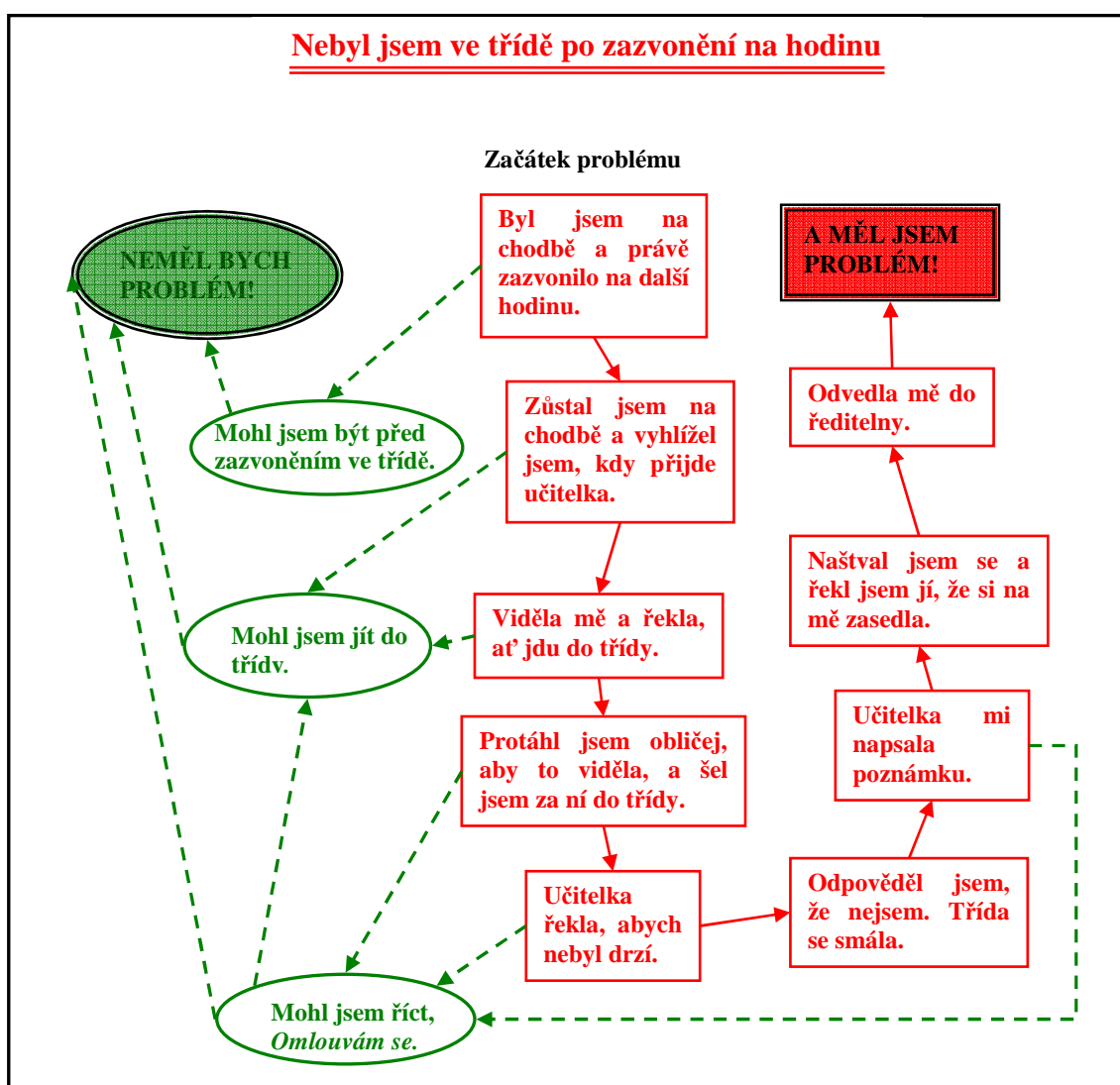
Mladší respondent se ve škole dostává často do konfliktů s autoritami. Používá vůči nim nesprávné vzorce chování. Techniky Únikové cesty je jedním z mnoha způsobů, jak by sociální pracovník mohl respondentovi pomoci k vstupu do problémových výchovných situací. Vhodné by bylo techniku zasadit do širšího rámce individuální sociální práce s respondentem. Na tu by měl navazovat rozhovor s pedagogy. Pokud pedagogové nepodpoří snahu dítěte vyjít z naučených stereotypů chování, budou respondentovy antipatie k autoritám naopak ještě více prohloubeny. Respondent si odnese zkušenost, že snažit se o změnu chování nemá cenu. Technika je čerpána z publikace Tvořivé činnosti pro terapeutickou práci s dětmi (Hobdayová, Ollierová, 2000).

Cílem techniky: Ukázat dítěti, že je samo schopno ovlivnit běh událostí.

Pomůcky: Papír A3, několik listů papírů A4, lepidlo, barevné psací potřeby.

Postup: Nejprve v rámci rozhovoru s dítětem a pedagogy získat co největší množství informací, jakým způsobem výchovné konflikty probíhají. Sociální pracovník pak s dítětem vybere jeden konkrétní konflikt a společně jeho průběh rozloží na jednotlivé události. Sociální pracovník pak na velký papír nahoru napíše název konfliktu.

Zde problém „Nebyl jsem ve třídě po zazvonění na hodinu“. Následně společně s dítětem rozepíší na menší papíry průběh konfliktu a možnosti, jak se konfliktu vyhnout, či jej odklonit. Výsledný obrázek by mohl vypadat např. jako grafické schéma znázorněné na obr. č. 4. Schéma je vytvořeno fiktivně. Červeně jsou konfliktní situace. Zeleně návrhy na řešení problému či možnosti úniku z problému.

Obr. č. 4, Cesta úniku z problému

4.1.7. Soubor dat – Holanďané, 11 a 13 let

Použité metody sociální práce pro získání dat:

A) Metoda Child's Intake

B) Metoda List of Important Words for Child

A) Metoda Child's Intake

datum: 5. 3. 2007

místo: ZŠ J. A. K. v Blatné, místnost výchovného poradenství

čas: 8.00 až 8.42 hod. (42 minut)

Záznam rozhovoru viz příloha č. 12.

B) Metoda List of Important Words for Child

Česky	Holandsky
Chci na záchod.	Ik wil naar de WC (toilet).
Kde je škola?	Waar is de school? [skul]
Mám hlad.	Ik heb honger.
Mám žízeň.	Ik heb dorst.
Děkuju.	Dankuwel.
Prosím.	Alstublieft.
cibule	ui [ajü]

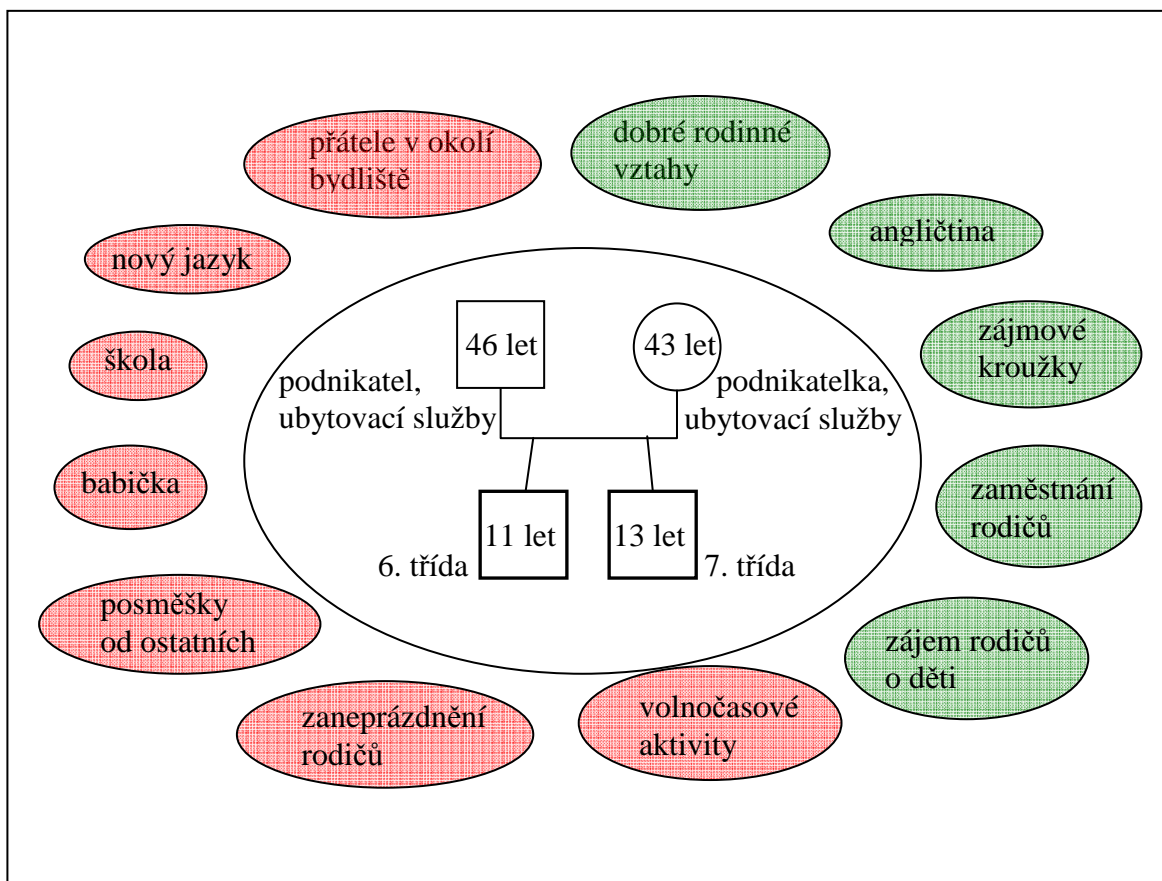
Chci na záchod, byla věta, kterou respondenti uměli ve škole říct jako první. Cibuli zařadili, protože jsme se bavili o problémech s výslovností češtiny a holandštiny. Prý má mnoho jejich českých spolužáků problém vyslovit právě holandské slovo cibule.

Slovník psal mladší respondent, protože prý umí lépe psát česky. Na překládaných větách se oba respondenti shodli.

4.1.8. Návrh sociální intervence – Holand'ané, 11 a 13 let

I) Silné a slabé stránky aspektů života respondentů:

Grafické znázornění

Obr. č. 5, Silné a slabé stránky aspektů života respondentů

Pozn. Silné stránky vyznačeny zeleně, slabé stránky červeně. Uprostřed genogram obou dětských respondentů.

Popis grafického znázornění a interpretace dat

V ČR žijí od dubna 2005, tedy 23 měsíců. Starší respondent navštěvuje 7. třídu, mladší 6. třídu základní školy.

Silné stránky:

Dobré rodinné vztahy – Chlapci uvádějí, že mají mezi sebou dobrý vztah, který se po příjezdu do ČR ještě více prohloubil. Vztah k rodičům mají také dobrý. Rodiče si spolu podle výpovědi respondentů rozumí.

Angličtina – Oba chlapci jsou dobří v angličtině. Starší z nich vyhrál dokonce okresní kolo olympiády v anglickém jazyce.

Zájmové kroužky – Respondenti navštěvují kroužky. Uznávají, že jim kroužky pomáhají v překonávání jazykových bariér a při seznamování se s novými přáteli. Domů k nim chodí učitelka češtiny.

Zaměstnání rodičů – Oba rodiče mají zaměstnání. Podnikají v ubytovacích službách. Nemají finanční obtíže a práce je baví.

Zájem rodičů o děti – Z výpovědi pedagožky je patrné, že komunikace mezi rodiči a školou je obousměrně otevřená. Rodiče si však musí na konzultace přivádět tlumočníka.

Slabé stránky:

Volnočasové aktivity – Chlapci vypovídají, že stráví hodně času u počítačových her. V Holandsku tolik nehráli, protože měli více kamarádů na společné trávení volného času.

Zaneprázdnění rodičů – Chlapci vnímají, že rodiče mají hodně práce s podnikáním. I přesto si rodiče najdou čas např. na stolní hry s chlapci.

Posměšky od ostatních – Oběma chlapcům se některé děti posmívají kvůli jejich původu. Dříve víc, poslední dobou už se problémem zmírňuje.

Babička – Chlapci postrádají babičku, která zůstala v Holandsku. Občas za nimi přijede.

Škola – V Holandsku byli zvyklí na jiný systém. Místo známek byli slovně hodnoceni. Starší respondent měl v České republice průměr známek 1,5 v pololetí 2006/7 a mladší 1,8. Starší má za 3 z dějepisu a přírodopisu. Za 2 z češtiny a z matematiky. Mladší má za 4 z přírodopisu, za 3 z českého jazyka a přírodopisu. Problémem je změna v systému výuky.

Nový jazyk – Chlapci stále ještě nerozumí dobře češtině. Jsou inteligentní, ale vzhledem k jazykovým bariérám mají horší známky. Oba popisují subjektivní pocit trémy, když se mají zapojit do hovoru či navázat sociální kontakt. Budou možná znevýhodněni při přestupu na střední školu. Rodiče se česky nedomluví vůbec, pro jakýkoliv kontakt s Čechy si musejí najmout tlumočníka.

Přátelé v okolí bydliště – Rodině chybí přátelé v okolí bydliště. Na blízku nebydlí žádné děti. Nejbližší přátelé jsou zhruba 8 km daleko.

II) Akční plán sociální intervence

Posílení silných stránek:

Chlapci mají dobré rodinné zázemí. Jsou také dobře zabezpečeni ekonomicky. Oba rodiče mají zaměstnání. Chlapci jsou ve srovnání s ostatními dětmi lepší v angličtině. Jeden z chlapců se zúčastnil olympiády. Tyto aktivity by bylo dobré podporovat. Do různých soutěží by se mohli zapojit oba respondenti. Respondenti navštěvují kroužky. Jeden z nich fotbal a druhý dochází do základní umělecké školy na bicí. Také se zajímají o počítače. Bylo by dobré nabídnout chlapcům ještě nějaké zájmové kroužky. Díky nim by získali další nové přátele a zlepšili by se v českém jazyce. Komunikace mezi školou a rodiči je obousměrně dobrá. Problémem je ale jazyková bariéra. Prostředníkem komunikace musí být tlumočník či někdo, kdo ovládá angličtinu.

Usměrnění slabých stránek:

Dobré rodinné vztahy by mohly být ohroženy, pokud by rodiče nenašli více času na své děti. Chlapci si stěžují na velké zaneprázdnění rodičů. Vzhledem k tomu, že je rodina dobře finančně zabezpečena, mohl by jim sociální pracovník nabídnout nějaké organizované pobyty pro rodiče a děti, které jsou zaměřeny právě na posilování rodinných vztahů. Také by rodiče mohli zvážit, zda by se jim nevyplatilo zaměstnat ve své firmě nějakého dalšího člověka. Převzal by část jejich povinností a rodiče by měli více volného času na děti. Chlapci (a zvláště rodiče) mají problémy s dorozuměním se v češtině. Zde navrhuji nabídnout rodině kurzy českého jazyka, které probíhají v nedalekém městě. Škola respondentům nabízí pobyt na letním táboře, který je organizován každoročně Radou rodičů školy. To je velice výhodná nabídka. Chlapci by se zde zlepšili v češtině a našli by si další přátele. Na nedostatek přátel si totiž oba chlapci také stěžují. Chlapce v současné době trápí, že se jim některé děti posmívají kvůli jejich původu. Sociální pracovník by se mohl ve spolupráci se školou zaměřit na potírání tohoto negativního jevu. V rámci metody Fighting discrimination (Mourečková, 2006a) by mohl sociální pracovník nabídnout škole uspořádání nějaké besedy či semináře. Cílovou skupinou by mohli být žáci i učitelé. Vzhledem k tomu, že diskriminační chování žáků většinou má hlubší kořeny, bylo by vhodné uspořádat takových setkání víc. Jednak by se v rámci setkávání mohli prezentovat imigranti sami, a jednak by žáci mohli projít skrz sebezkušenostní aktivity (zážitková pedagogika), které by jim napomohli zbavit se předsudků vůči lidem jiných národů.

III) Příklady metod a technik konkrétního naplňování akčního plánu

Metoda Fighting discrimination

Metodu popsala Mourečková (2006a). Níže je uvedena konkrétní technika, kterou lze použít v rámci této metody. Cílem techniky je poskytnout zážitkovou formou hráčům informaci, jak vznikají předsudky. Technika je vhodná pro žáky druhého stupně.

Aktivita Vlákem po Evropě (Šišková, 1998)

Cíl: Diskutovat o předsudcích, stereotypch, hodnotách a limitech tolerance.

Pomůcky: Pro každého pracovní list (viz na další straně), psací potřeby. Seznam cestujících je orientační. Je možno jej upravit podle konkrétní potřeby.

Čas na hru: Minimálně 1 vyučovací hodina, při detailnějším rozboru 2 vyučovací hodiny.

Průběh hry: Vedoucí rozdá účastníkům hry kopie pracovních listů, přečte zadání a nechá každého samostatně vybrat tři cestující, se kterými by měl zájem cestovat, a tři, kterým by přednost rozhodně nedal. Výsledky je možné hodnotit ve skupinách po 3 a více účastnících nebo za celou třídu. Pokaždé je ale třeba uvést kritéria, podle kterých se žáci rozhodovali.

Reflexe hry: Žáci nejlépe hned při svých výpovědích sdělují kritéria výběru. S pomocí vhodných otázek vedoucího odhaluje každý hráč skryté stereotypy ve svém rozhodování, snaží se je pojmenovat, společně se hledají jejich prameny a důvody vzniku. Je dobré upozornit na nebezpečí zobecňování jedné špatné zkušenosti a její aplikování na celou skupinu.

Pracovní list:

Scénář: Nasedli jste do rychlíku a vydali se na sedmidenní cestu z Lisabonu do Znojma. Kupé, ve kterém cestujete, musíte sdílet spolu se třemi dalšími cestujícími. Kterým třem z uvedených byste dali přednost a se kterými třemi byste nechtěli cestovat vůbec?

Seznam cestujících:

1. Srbský voják z Bosny,
2. obézní švýcarský makléř,
3. italský DJ, který má zřejmě spoustu dolarů,
4. Afričanka prodávající kožené zboží,
5. HIV-pozitivní mladý umělec,
6. Rom cestující na Slovensko,
7. baskický nacionalista, který pravidelně jezdí do Ruska,
8. německý rapper, který vede nezávislý způsob života,
9. slepý muzikant z Rakouska, který neustále hraje na tahací harmoniku,
10. ukrajinský dělník, který se nechce vrátit domů,
11. Rumunka ve středních letech, bez víza, s ročním dítětem v náručí,
12. holandská svérázná feministka,
13. skinhead ze Švédska, který je zřejmě pod vlivem alkoholu,
14. fotbalový fanoušek z Belfastu, očividně jedoucí na fotbalové utkání,
15. polská prostitutka z Berlína,
16. francouzský farmář jedoucí s košíkem pořádně uleželého páchnoucího sýra,
17. kurdský uprchlík žijící v Německu, který je na cestě do Libye,
18. český emigrant, právě propuštěný z portugalského vězení.

4.1.9. Výpověď pedagoga o dětech z Blatné

Výpověď pedagoga se týká všech respondentů uvedených v podkapitolách 4.1.1. až 4.1.8.

datum: 9. 3. 07

místo: ZŠ J. A. K. v Blatné, místnost zástupce ředitele

respondent: zástupkyně ředitele

Zápisy tazatele z rozhovoru a interpretace dat:

Technika rozhovoru. Data tazatel zapisoval na papír systémem poznámek. Rozhovor byl veden o všech respondentech z této školy najednou.

- **Úroveň komunikace rodičů se školou** ve všech případech **obousměrně dobrá**. Nejpečlivější jsou rodiče 10leté Ukrajinky (viz kap. 4.1.1. a 4.1.2.).
- Holanďané přivádějí s sebou tlumočníka (viz kap. 4.1.7. a 4.1.8.).
- **Pedagogové ani děti nemají k ruce žádného asistenta**, který by jim mohl tlumočit či při hodině individuálně s dítětem pracovat.
- **Záleží na každém pedagogovi, jak přizpůsobí výuku, aby děti rozuměly**. Pro děti, které jsou tzv. integrované (na základě mentálního či zdravotního postižení) si pedagog musí před začátkem školního roku vypracovat individuální osnovy a plán výuky. U cizinců nic takového není zákonem, vyhláškami ani touto školou nařízeno.
- Např. s 10letou Ukrajinkou (viz kap. 4.1.1. a 4.1.2.) pracuje učitelka češtiny v rámci hodiny individuálně. Snaží se ji doučit, co dívka neumí. Holanďanům (viz kap. 4.1.7. a 4.1.8.) se učitelka češtiny věnuje obdobně. V rámci výuky k nim přistupuje individuálně a věnovala se jim i po vyučování.
- Podle názoru pedagožky mají z respondentů **největší problémy s integrací Holanďané** (viz kap. 4.1.7. a 4.1.8.). A to vzhledem k jazykovým bariérám. Český jazyk je od holandštiny poměrně odlišný a chlapeci přišli již ve vyšším ročníku. Pokud děti přicházejí v první třídě, či prvních dvou nebo třech ročnících, nemívají problémy s integrací. Česky se naučí v rámci výuky.

Návrhy řešení problémů (podle názoru pedagožky):

- Pokud děti přijdou do vyšších ročníků, nestačí se do dokončení školní docházky naučit dobře česky a také se nedoučí celkové množství učiva, které je pak požadováno u přijímacích zkoušek na další školy. Může se tedy stát, že inteligentní děti, které by bez problémů v zemi původu vystudovaly vysokou školu, budou vzhledem k jazykovým bariérám u nás moci získat třeba jen vyučení. Bylo by dobré, kdyby **přijímací zkoušky takových dětí byly upraveny vzhledem k úrovni jejich jazykových dovedností.**
- Dětem i rodičům škola nabízí **kurzy češtiny v nedalekém městě.**
- Holanďanům, kteří mají podle slov pedagožky vzhledem k jazykovým bariérám největší problémy při integraci, škola nabídla **pobyt na dětském letním táboře.** Tábor je každoročně pořádán přímo školou. Děti cizinců se na letním táboře zlepšují v jazykových dovednostech a mají větší šanci najít si přátele.
- Také by pomohlo, kdyby měla škola k dispozici nějaké **asistenty pedagogů,** kteří by se s dítětem domluvili a zároveň by dětem individuálně pomáhali při výuce, popř. i mimo výuku. Stačil by jeden asistent na několik dětí.

4.1.10. Soubor dat – Ukrajinec, 18 let

Použité metody sociální práce pro získání dat:

Metoda Child's Intake

datum: 22. 2. 2007

místo: Manažerská Akademie, Jihlava

čas: 14. 20 – 14. 45 hod. (25 minut)

Záznam rozhovoru viz příloha č. 13.

4.1.11. Výpověď pedagoga o respondentovi (Ukrajinec, 18 let)

datum: 24. 2. 2007

místo: Manažerská akademie v Jihlavě

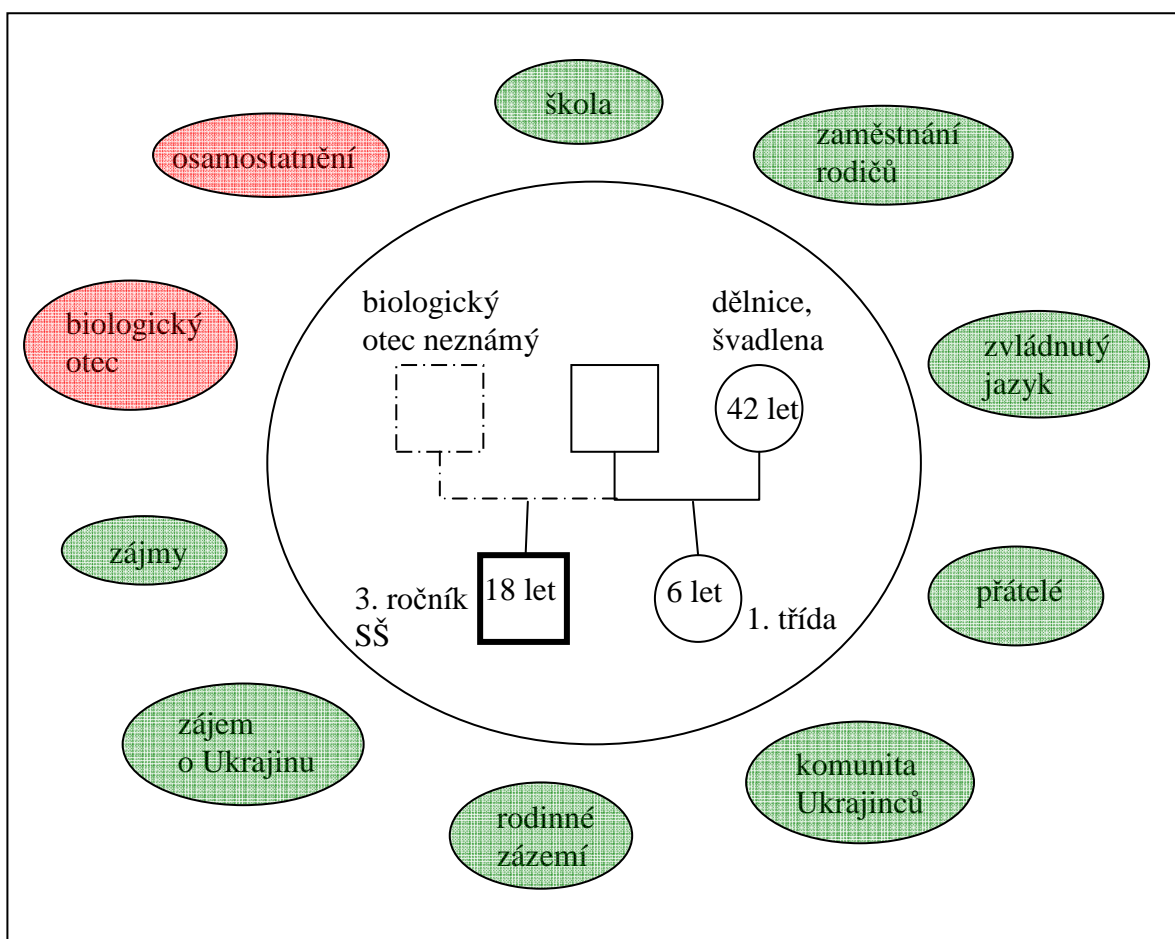
Zápisy tazatele z rozhovoru a interpretace dat:

Respondent je nekonfliktní, snaživý, známkami patří k tzv. lepšímu středu školy, má přehled o ekonomické situaci Ukrajiny, problémy ve škole nemá, rodina se zdá být funkční.

4.1.12. Návrh sociální intervence – Ukrajinec, 18 let

I) Silné a slabé stránky aspektů života respondenta:

Grafické znázornění

Obr. 6, Silné a slabé stránky aspektů života respondenta

Pozn. Silné stránky vyznačeny zeleně, slabé stránky červeně. Uprostřed genogram rodiny respondenta. Respondent orámován tučně.

Popis grafického znázornění a interpretace dat

Respondent žije v ČR od roku 1996, tedy 11 let. Prvních 7 let života prožil na Ukrajině. V současnosti navštěvuje 3. ročník střední školy.

Silné stránky:

Škola – Student patří podle slov učitele k lepšímu průměru. Komunikace mezi rodiči a školou funguje.

Zaměstnání rodičů – Oba rodiče (biologická matka a nevlastní otec) mají zaměstnání.

Zvládnutý jazyk – Respondent nemá v současnosti žádný problém s porozuměním češtině a s domluvením se.

Přátele – Respondent uvádí, že má dostatečné množství přátel ve svém bydlišti.

Komunita Ukrajinců – Respondent i jeho rodina mají přátele v komunitě Ukrajinců. Jsou tedy provázáni i na kulturu své země původu.

Rodinné zázemí – Podle slov respondenta je rodinné zázemí funkční.

Zájem o Ukrajinu – Respondent se zajímá o poměry v zemi svého původu. Je s nimi dobře obeznámen.

Zájmy – Respondent hraje basketbal, zajímá se o výpočetní techniku a navštěvuje skautský kroužek.

Slabé stránky:

Biologický otec – Respondentův biologický otec je Ukrajinec a pravděpodobně žije i nadále na Ukrajině. Respondent jej nezná a ani si na něho nepamatuje.

Osamostatnění – Respondent se těší na to, až bude moci bydlet sám a sám si na sebe bude vydělávat. V současné době je ekonomicky závislý na rodičích.

II) Akční plán sociální intervence

Posílení silných stránek:

Respondent je dobře integrován ve škole i v místě svého bydliště. Má několik zájmů. Rodina podle jeho slov funguje. Respondent se zajímá i o svou zemi původu. Zde mu tedy můžeme po domluvě se školou nabídnout, zda by nechtěl pro studenty a pedagogy školy uspořádat nějakou besedu o Ukrajině. Mohl by tak přispět k zvýšení povědomí veřejnosti o kultuře minorit. Vzhledem k věku a míře zodpovědnosti

respondenta a zároveň zájmu o téma této disertační práce, bych navrhovala jeho zapojení přímo do činnosti nějaké organizace zabývající se integrací imigrantů (např. Multikulturního centra vzdělávání v Jihlavě). Mohl by působit jako dobrovolník a pomáhat nově příchozím ukrajinským imigrantům v integraci. Mohl by působit na komunitní úrovni.

Usměrnění slabých stránek:

Respondent nezná svého biologického otce. Z rozhovoru však nevyplývalo, že by po něm truchlil, či jej chtěl nalézt. Současné rodinné zázemí je podle slov respondenta funkční. Považuji tedy za zbytečné tuto slabou stránku nějak řešit. Stejně tomu je i se snahou osamostatnit se. V respondentově věku je taková snaha přirozená. Vzhledem k tomu, že respondent je dobře integrován, je zde nejvyšší pravděpodobnost, že si po absolvování školy najde zaměstnání a bude se moci za čas opravdu osamostatnit.

III) Příklady metod konkrétního naplňování akčního plánu

Metoda sociální práce Aktivní vyhledávání klientů

Mourečková (2006b) píše, že hlavním cílem metody je najít potenciaální klienty a poskytnout jim podporu a pomoc. Jedná se o lidi žijící v sociální izolaci, o lidi s handicapem nebo o lidi, kteří se těžko orientují v prostředí. Všechny tyto skupiny lidí mají snížené šance, že si v tíživé životní situaci, budou umět najít pomoc sami. Aktivní vyhledávání je založeno na aktivní práci s klienty přímo v jejich komunitě a je doplňkem tradiční sociální práce poskytované v institucích. Aktivní vyhledávání klientů je úkolem terénních sociálních pracovníků. Práci jim mohou ulehčit dobrovolníci, kteří pocházejí z cílové skupiny potenciaálních klientů. Náš respondent by mohl být přesně takovým dobrovolníkem. Je v České republice dobře integrován, navíc je zodpovědný, zná ve svém bydlišti komunitu Ukrajinců a orientuje se v ekonomicko sociální úrovni své země původu, o kterou se zajímá. Mohl by tedy v nějaké organizace, které pomáhá cizincům v integraci (např. Multikulturní centrum vzdělávání v Jihlavě) pomoci s vyhledáváním cizinců, potenciaálních klientů.

4.1.13. Soubor dat – Mongolové, 13, 14 a 14 let

Použité metody sociální práce pro získání dat:

Metoda Child's Intake

datum: 8. 3. 2007 (jarní prázdniny)

místo: Polná, bydliště respondentky C

čas: dopoledne, 35 min.

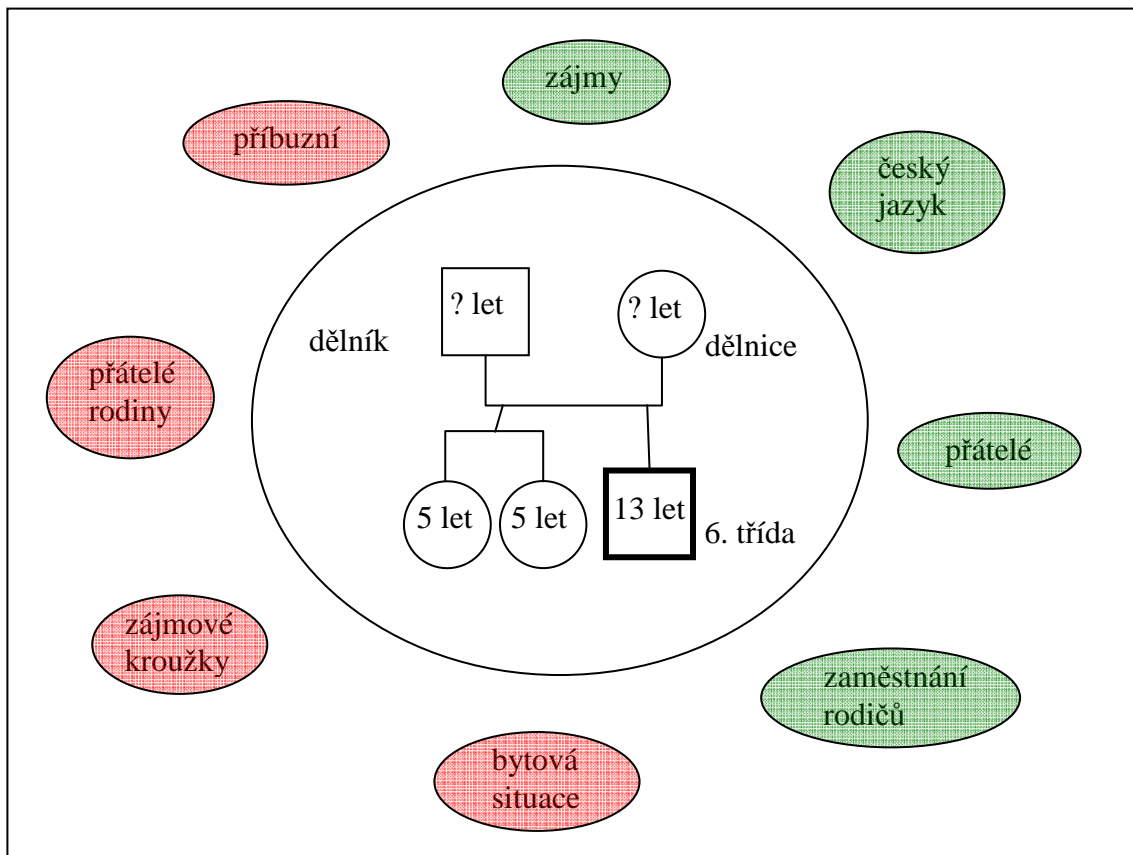
Záznam rozhovoru viz příloha č. 14.

4.1.14. Návrh sociální intervence – Mongolové, 13, 14 a 14 let

I) Silné a slabé stránky aspektů života respondenta:

Přijímací rozhovor byl proveden s několika Mongoly. Ale tazatel se v návrhu sociální intervence zaměřil pouze na jednoho respondenta.

Grafické znázornění

Obr. č. 7, Slabé a silné stránky aspektů života respondenta

Pozn. Silné stránky vyznačeny zeleně, slabé stránky červeně. Uprostřed genogram respondenta. Respondent orámován tučně.

Popis grafického znázornění a interpretace dat

Respondent žil v zemi původu 6 let, v ČR žije 7. rokem. Navštěvuje 6. třídu základní školy.

Silné stránky:

Zájmy – Respondent má více zájmů. Baví ho bojová umění, rád jezdí na koni (pokud je v Mongolsku), sbírá známky.

Český jazyk – Respondent se perfektně dorozumí česky. Mluví bez přízvuku.

Přátelé – Respondent uvádí, že má hodně přátel.

Zaměstnání rodičů – Oba rodiče jsou zaměstnaní. Pracují jako dělníci v jedné velké firmě na výrobu součástek do aut.

Slabé stránky:

Bytová situace – Respondent mylně upozorňuje na problém, že si jako cizinci nemohou koupit nemovitost.

Přátelé rodiny – Rodina se před měsícem přestěhovala do blízkého města. V novém bydlišti nemají zatím žádné známé.

Kroužky – Respondent navštěvoval kroužky judo a aikido. V judo byl velmi nadaný. V novém bydlišti si ještě žádný kroužek nenašel.

Příbuzní – Respondent má prarodiče a ostatní příbuzné v Mongolsku.

II) Akční plán sociální intervence

Posílení silných stránek:

Respondent má úplnou rodinu. Oba rodiče mají zaměstnání. Nedávno se právě kvůli nabídce lepšího zaměstnání nebáli přestěhovat. Respondentovi zajistili docházku do nové školy. Respondent má spoustu zájmů, které je vhodné posilovat. V minulém bydlišti navštěvoval dva sportovní kroužky. V rozhovoru se vyjádřil, že navíc umí jezdit na koni. Tento zájem by mohl být podpořen vyhledáním vhodného kroužku či zajištěním možnosti pečovat o koně na nějakém blízkém statku. Na jízdu na koni respondent rád vzpomíná ve spojení s jeho zemí původu.

Usměrnění slabých stránek:

Respondent přestoupil do nové školy a musel přestat docházet na zájmové kroužky. Zde navrhuji pomoci nalézt zájmové kroužky v místě nového bydliště. Nejvíce si respondent stěžuje na nevyřešenou bytovou situaci. Rodiče by si rádi koupili nějakou nemovitost k bydlení. Mají však mylnou informaci, že si jako cizinci nemohou nakupovat nemovitosti. Mají trvalý pobyt, dům či byt si tedy koupit mohou. V případě potřeby právního poradenství je možné rodiče odkázat na některou organizaci, která jim služby poskytne (viz seznam organizací v kap. 4.3.1) Respondent se zájmem hovoří o své zemi původu. Chybí mu prarodiče. Chtěl by se do Mongolska vrátit. Zde by bylo vhodné napojit respondenta i celou jeho rodinu na komunitu Mongolů či na nějaké multikulturní zařízení, které pořádá pro Mongoly různé aktivity právě na podpoření jejich vlastní kultury.

III) Příklady metod konkrétního naplňování akčního plánu

Metoda sociální práce Help with Basic Information for Children

Respondent přišel přestěhováním o své zájmové kroužky. Sociální pracovník by mohl zpracovat do písemné podoby informace o nabídce volnočasových aktivit v novém bydlišti respondenta. Konkrétní Basic Information by mělo obdobnou podobu jako v příloze č. 8.

4.2. Kvalitativní ověření srozumitelnosti nových metod sociální práce v praxi

Kapitola čtenáře seznamuje s úpravami sběrných nástrojů dat, tedy metod sociální práce s dětskými imigranty. Úpravy byly navrženy na základě kvalitativního dotazování respondentů (viz kap. 3.1. a 4.1.). Původní verzi metod navrhla Dvořáková (2005). Jsou v anglickém jazyce. Jsou popsány v kap. 1.2.5. a znázorněny v přílohách č. 2, 4 a 6. Před použitím ve výzkumu této disertace byly přeloženy do českého jazyka.

4.2.1. Inovace Child's Intake:

Původní metoda (viz kap. 1.2.5. a příloha č. 2) je základním sběrným nástrojem informací pro sociální práci s dětmi imigrantů. Ústřední témata dotazování jsou nosná a důležitá. Otázky metody nelze použít doslovně pro standardizovaný rozhovor. Na to

upozorňuje i Dvořáková (2005), autorka původní verze metody. Otázky lze použít jen jako základní strukturu pro polostandardizovaný rozhovor nebo jako schéma pro kvalitativní dotazování. Identifikační údaje navrhuji doplnit o občanství, případně o typ pobytu (právní statut), pokud jej dítě zná. Údaj o zemi původu, který také chybí, sociálnímu pracovníku napomůže se lépe orientovat ve zvycích a způsobech chování země, ze které dítě pochází. Dále navrhuji údaje doplnit o dotaz na důvod po imigraci. Pokud je dítě např. žadatelem o mezinárodní ochranu, má v praktické rovině integrace jiné možnosti než dítě přicházející s rodiči ze států EU, nebo dítě nacházející se na území bez doprovodu dospělé osoby. Důležité je také vědět, zda a jak dítě participovalo na rozhodnutí rodičů odejít do jiné země. Na identifikační údaje se dobře navazuje s tématem rodina (family level) a komunita (community level). Téma škola (school) by mohlo být rozšířeno o otázky na zážitky dítěte ze školního systému v zemi původu, pokud je dítě má. Otázky by měly být doplněny o srovnání dětí, jak se cítily v zemi původu, jak v období kolem vstupu a těsně po vstupu do nové země a jak v současnosti.

V příloze č. 3 je uvedena přepracovaná struktura formuláře.

4.2.2. Creating Child's Autobiography

Metoda je popsána v kap. 1.2.5. a v příloze č. 4. Dvořáková (2005), autorka původní verze, navrhuje tuto metodu použít jako domácí úkol pro děti. Navrhuje strukturu formuláře a zdůrazňuje, že by jej měl sociální pracovník upravit vzhledem k individuální potřebě dětského klienta.

Respondenti kvalitativního výzkumu disertační práce měli problémy s pochopením zadání. Ty děti, které byly v ČR jen krátce, a tudíž potřebovaly největší pomoc či podporu v integraci, měly vzhledem k rozsahu zadání velmi malou slovní zásobu. Metoda sice může napomoci dětem naučit se nová slovíčka, ale vzhledem k tomu, že respondenti docházejí do školy, mají dostatek slovních podnětů tam. Děti, které češtině dobře nerozuměly, tráví doma velkou část času přípravou do školy. Zabere jim více času, než imigrantům, kteří rozumí lépe. Vyplňování této metody by jim doma vzalo, podle mého odhadu, zbytečně mnoho času určeného pro přípravu do školy. Navrhuji metodu použít v rámci vlastního kontaktu sociálního pracovníka s dítětem, a ne tedy jako domácí úkol. Sociální pracovník, potvrzuji slova Dvořákové, by si měl dopředu připravit (např. na základě údajů z Child's Intake a podle věku dětského klienta) zjednodušenou strukturu formuláře této metody, aby dítě nemátly ostatní části formuláře, které nebude vyplňovat. Dítě, poté co vyplní formulář se sociálním

pracovníkem, pak může dostat domů zjednodušený úkol např. nakreslit některý důležitý zážitek, či si na další schůzku připravit fotografie z daného období života.

Část pro rodiče nebyla v praxi ověřena. O vyplnění doma byli požádáni rodiče respondentů, ale návratnost dotazníků byla nulová. Zájem o spolupráci na výzkumu z nich nikdo neprojevil. Nicméně, zde by byla doporučení podobná (zjednodušit zadání, připravit formulář, který by odpovídal věku jejich dítěte, používat co nejjednodušší slova...). Respondenti uváděli, že jejich rodiče mají větší problémy s dorozuměním než oni sami. Tato metoda by tedy mohla být použita v rámci sociální práce s celou rodinou. Zde by měl sociální pracovník prostor vzít v potaz individuální jazykové potřeby klientů. Zároveň by mohl konfrontovat odpovědi dětí a rodičů, čímž by mimo jiné získal i cenné informace o kvalitě vztahů a úrovni komunikace mezi členy rodiny.

V příloze č. 5 je jako příklad vytvořen návrh formuláře pro desetiletou Ukrajinou z kvalitativní studie (viz kap. 4.1.1 a 4.1.2) a její rodiče.

4.2.3. Scoring Child's Capabilities

Původní verze metody je zařazena do kap 1.2.5. a přílohy č. 6. Děti, které se účastnily výzkumu, měly velké potíže s porozuměním některým pojmům. Také se poprvé setkaly s úkolem hodnotit sebe sama. S prvními třemi částmi formuláře si nevěděly vůbec rady (jednalo se o části dovednosti, znalosti a zkušenosti důležité pro vykonávání budoucího povolání, osobnostní a povahové vlastnosti). Jednodušší pro ně byla část Important Values. Hodnoty byly vyjmuty z původní tabulky, byly doplněny o hodnoty další, které děti jmenovaly, či přepisovaly do tabulky. Respondenti, zvláště s kratší dobou pobytu v ČR a mladší, měli problémy porozumět některým pojmům. Je zde tedy důležité, aby jim byly pojmy vysvětleny. V diskusi nad zvolenými hodnotami může sociální pracovník narazit na další předchozími metodami nezjištěné problémy a konfliktně prožívané situace dítěte. Navrhuji také, aby se v rámci následné diskuse sociální pracovník zaměřil na důvody zvolení jednotlivých hodnot. V příloze č. 7 je uvedena konkrétní podoba inovované části Important Values.

4.2.4. List of Important Words for Child

Původní metoda v anglickém originálu je zařazena do kap. 1.2.5. Pokud je metoda použita bezprostředně po Important values (viz předchozí metoda), děti jsou hodnotami ovlivněny a uvádějí je i v seznamu důležitých slov. Většina dotazovaných

děti zprvu nechápala, o co jde. Teprve po vysvětlení, aby se např. pokusily znovu vžít do situace, kdy poprvé usedly do lavice v nové škole, byly schopné nějaká slova jmenovat. Většina z nich začala pozdravem a pokračovala frázemi typu „Chce se mi na WC.“ či „Mám hlad.“. Děti chápaly tuto aktivitu spíše jako hru a bavilo je „poučovat“ tazatele o slovech z jejich mateřštiny. Atmosféra se v rámci této metody uvolnila, proto ji navrhuji používat i např. jako tzv. icebreaker. Zvolená slova mají výpovědní hodnotu, co se týče důvodů, proč je děti vybraly. Sociální pracovník tak může odhalit dosud neventilované problémy dítěte. Sociální pracovník by měl mít připravený seznam určitých důležitých slov již předem, aby jej mohl použít v případě, že si dítě žádná slova nevybaví. Zkoumané děti totiž nebyly schopny uvést většinou více než 4 slova či fráze.

4.3. Kvalitativní analýza sociálních služeb Jihlavy zaměřených na integraci imigrantů

Podkapitola 4.3.1. nejprve seznamuje čtenáře s organizacemi, které v Jihlavě nabízí sociální služby imigrantům, včetně organizací státní správy a samosprávy a cizinecké policie, které by měly být garantem dodržování určitých státem daných standardů a koncepcí v oblasti integrace imigrantů. V podkapitole 4.3.2. jsou pak na základě SWOT analýzy a jiných analýz zhodnoceny slabé a silné stránky, pozitiva a negativa, včetně pojmenování chybějících složek sociální práce a sociálních služeb. V podkapitole 4.3.3. jsou návrhy řešení objevených problémů ve formě obecně sestavené projektové žádosti. Forma projektové žádosti je vybrána záměrně, aby mohly být navrhované postupy případně přímo využity ve skutečných grantových řízeních, samozřejmě po úpravách vzhledem ke klíčovým pojmům a podmínkám konkrétní grantové výzvy.

4.3.1. Konkrétní organizace a jejich činnost

Kapitola obsahuje seznam institucí a organizací, které se v Jihlavě podílí na integraci imigrantů. Seznam může být použit také jako součást metody sociální práce Help with Finding Basic Information. Blíže popsána v kap. 1.2.5. Organizace jsou řazeny abecedně a jsou u nich vyjmenovány ty aktivity a činnosti, které souvisejí s integrací imigrantů. **Data jsou platná k dubnu 2007.**

A) Integrované centrum sociálních služeb Jihlava (ICSS Jihlava)

- Příspěvková organizace, svou činnost zahájila 1. ledna 1993
- Nabízí následující služby:
 - sociální:
 - pečovatelská služba,
 - sociální poradenství,
 - denní stacionář,
 - odlehčovací služby,
 - tlumočnická služba pro neslyšící,
 - fakultativní činnosti: vyvažování jídel, doprava klientů do zařízení, organizace,
 - zdravotní:
 - domácí zdravotní péče (hrazená VZP).
- Služby v současné době poskytuje také jednomu azylantovi, který získal dekret na byt v domě s pečovatelskou službou v Jihlavě.
- Kontakt a webové stránky:

ICSS Jihlava, Brtnická 15, 58601 Jihlava

Tel: 567 301 629

E-mail: sekretariat@icssjihlava.cz

Web: <http://www.icssjihlava.cz>
- Zdroj informací použitých v disertační práci: webová stránka a informace poskytnuté ředitelem ICSS Jihlava, Mgr. Ladislavem Nechvátalem.

B) Krajský úřad kraje Vysočina:

- Vzhledem k malému množství cizinců žijících v kraji Vysočina, nemá Krajský úřad vypracovanou samostatnou koncepci integrace imigrantů. Odbor sociálních věcí a zdravotnictví se také přímo cílovou skupinou imigrantů nezabývá.

- Krajský úřad v rámci státního integračního programu vypisuje výzvy k překládání návrhů na vytvoření volných integračních bytů. K dubnu 2007 bylo v kraji obsazeno azylanty celkem 5 integračních bytů.
- Úřad podporuje některé další organizace, které se zabývají pomocí imigrantům. Z Fondu Vysočiny jsou finančně dotovány projekty sociálně právního poradenství cizincům. Řešitelem projektů jsou Občanská poradna Jihlava a Občanská poradna Třebíč.
- Kontakt a webové stránky:
Krajský úřad kraje Vysočina, Žižkova 57, 587 33 Jihlava
Tel.: 564 602 111
E-mail: posta@kr-vysocina.cz
Web: <http://www.kr-vysocina.cz/>
- Zdroj informací použitých v disertační práci: Informace získané od Ing. Josefa Pokorného (Odbor sekretariátu hejtmána) a od Bc. Aleny Řehořové (Odbor sociálních věcí a zdravotnictví).

C) Magistrát města Jihlavy:

- Cílovou skupinou imigrantů se Odbor sociálních služeb a zdravotnictví města Jihlavy přímo nezabývá. V případě, že je o pomoc požádá imigrant, je postupováno individuálně. Imigrant bývá nasměrován na Oblastní charitu Jihlava. Ubytování bylo poskytnuto v součinnosti s Krajským úřadem kraje Vysočina jednomu imigrantovi v zařízení sociálních služeb (dům s pečovatelskou službou, viz ICSS Jihlava).
- Komunitní plánování: samostatná cílová skupina cizinci a imigranti v komunitním plánu neexistuje, je součástí skupiny občané nezaměstnaní, v krizi, ohrožení závislostmi. Komunitní plán je vytvářen podle zásad zákona o sociálních službách, který žádné zvláštní opatření, pokyny či postupy pro práci s cizinci nedefinuje.
- Kontakt a webové stránky:
Magistrát města Jihlavy, Masarykovo náměstí 1, 586 28 Jihlava
Tel: 567 167 111

E-mail: socialni.odbor@jihlava-city.cz

Web: <http://www.jihlava.cz/index.asp>

- Zdroj informací použitých v disertační práci: Informace z telefonického hovoru s Ing. Josefem Labudou, vedoucím Odboru sociálních služeb a zdravotnictví v Jihlavě. Informace ze zasedání pracovní skupiny pro přípravu komunitního plánu.

D) Občanská poradna Jihlava

- Provoz zahájila 19. dubna 1999.
- Sídlí v Jihlavě na adrese Žižkova 13, 586 01 Jihlava.
- Cizincům poskytovala poradenství v rámci projektu **Poradenství pro cizince jako prevence sociálních rizik:**
 - Doba trvání grantu: 1. 12. 2005 až 30. 11. 2006.
 - Realizován za podpory Fondu Vysočina.
 - Cílová skupina: Cizinci bez omezení (od 18 ti let).
 - Cílem: Poskytovat sociálně právní poradenství cílovým skupinám.
 - Personální obsazení: Poradenství poskytuje právník a sociální pracovník.
 - Zhodnocení projektu: V rámci projektu poradna poskytla poradenství 10-ti cizincům, z toho: 8 žen a 2 muži. Projekt byl úspěšný v zajištění komplexního odborného zázemí (Informační databáze cizinců, odborná literatura, nově vzniklé a dále trvale udržované kontakty s Českým helsinským výborem – v oblasti konzultací složitých případů a další pomoci). Realizace projektu umožnilo Občanské poradně Jihlava zahájit provozování odborného poradenství pro cizince.
 - Pozn.: Poradenství pokračuje i po ukončení oficiálního projektu. Poradna požádala o nový projekt v rámci grantového řízení Fondu Vysočiny (ke konci března 2007 dosud nebyly známy výsledky řízení.)
- Kontakt a webové stránky:
Žižkova 13, 586 01 Jihlava
Telefon: 567 330 164

E-mail: opj@volny.cz

Web: <http://obcanskaporadna.cz/>

- Zdroj dat použitých v disertační práci: Informace od Ing. Aleny Slavingorové, vedoucí Občanské poradny, informace z webové stránky Občanské poradny.

E) Oblastní charita Jihlava (OCHJ)

- Organizace byla založena 13. srpna 1992 jako součást Diecézní charity Brno.
- V oblasti integrace imigrantů realizuje 1 projekt (síťový projekt sociálního a právního poradenství) a další projekt COVOCO, jehož je partnerem, je ve schvalovacím řízení (mezinárodní projekt v rámci programu INTI).
- **Síťový projekt sociálního a právního poradenství:**
 - Předkladatelem je Diecézní charita Brno,
 - projekt je financován odborem integrace cizinců MV ČR,
 - partnery projektu jsou OCH Jihlava, OCH Blansko a OCH Hodonín.
 - Cílová skupina: cizinci s trvalým a dlouhodobým pobytem nad 1 rok.
 - Cílem: zmapovat a ucelit dosavadní činnost OCHJ v oblasti integrace imigrantů a poskytovat sociálně právní poradenství cizincům, včetně spolupráce s ostatními institucemi, které pomáhají cizincům v integraci do společnosti.
 - Doba trvání: od 1. 1. 2007 do 31. 12. 2007.
 - Více viz kap. 7.2.

- Partnerský projekt COVOCO v rámci programu INTI 2006:

- Název projektu: Citizens Office Voluntary Commitment,
- Předkladatelem německé město Heidenheim, součástí projektového týmu 5 organizací z 5 partnerských států (Německo, Slovensko, Rakouskou, Česká republika a pravděpodobně Itálie).
- Cílová skupina: cizinci přicházející z 3. států (non – EU).

- Cíl partnerů (původních členů EU): Zapojit cílovou skupinu na bázi dobrovolnictví do procesu rozhodování, zlepšit komunikaci a vzájemnou spolupráci mezi přistěhovalci a místní majoritou.
- Cíl partnerů (nových členů EU – ČR a SR): Vybudovat kapacity a vytvořit podmínky pro proces integrace cizinců 3. států.
- Projekt předložen k výběrovému řízení, k dubnu 2007 nebyly výsledky ještě známy.
- Dílčí aktivity pro OCHJ:
 - vypracovat analýzu výskytu a pobytu občanů 3. států v Jihlavě,
 - vypracovat analýzu subjektů zabývajících se integrací cizinců v Jihlavě,
 - vypracovat analýzu potřeb osob cílové skupiny,
 - vytvořit návrh programů pro cílové skupiny a zřídit koordinační kancelář pro kontakt s cílovou skupinou,
 - účastnit se pořádaných konferencí participantů v průběhu projektu za účelem získávání zkušeností a udržování aktivních kontaktů mezi participanty projektu.
- Doba trvání projektu: Předpoklad 2007 – 2008 (18 měsíců).
- Kontakt a webové stránky:

OCHJ, Jakubské náměstí 2, 586 01 Jihlava
567 563 672

E-mail: novotny.m@caritas.ji.cz (ředitel Mgr. Michal Novotný
 schrek.v@caritas.ji.cz (Vítězslav Schrek)

Web: http://www.jihlava.cz/charita/
- Zdroj informací použitých v disertační práci: webové stránky organizace, informace z rozhovoru s Vítězslavem Schrekem, projektovým manažerem OCHJ.

F) Oddělení cizinecké policie Jihlava (OCP Jihlava):

- vedoucí Onderková Dagmar.
- Kontakt:
Vrchlického 46, Jihlava
Tel.:974 266 491-3,
E-mail: ocpji@mvcv.cz
- Zdroj informací použitých v disertační práci: Informace získané z webové stránky Ministerstva vnitra ČR.

G) Organizace pro pomoc uprchlíkům (OPU)

- Organizace sídlí v Praze, pobočka v Brně.
- Každý lichý týden ve čtvrtek od 9. do 13. hodiny poskytuje právní a sociální poradenství cizincům (nejen azylantům a žadatelům o mezinárodní ochranu) v prostorách Sdružení na podporu mezinárodního přátelství „Slunce“ v Jihlavě (třída Legionářů 15).
- Sociálně právní pomoc cizincům je součástí projektu Mobilní služby pro imigranty, je podporován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.
- Kontakt a webové stránky:
OPU, Veletržní 24, 170 00 Praha 7
Tel: (+420) 220 397 355
Tel: (+420) 220 397 220
Fax:(+420) 233 371 258
Web: www.opu.cz nebo www.azyl.cz
- Zdroj informací použitých v disertační práci: Internetové stránky instituce a informace od Bc. Aleny Maňákové, Dis.

H) Sdružení na podporu mezinárodního přátelství „Slunce“, o. s.

- Občanské sdružení funguje od podzimu roku 1998.
- Aktivity sdružení:
 - pořádání mezinárodních setkání pro děti a mládež,
 - provoz Informačního centra pro mládež,
 - vysílání a přijímání dobrovolníků v rámci Evropské dobrovolné služby,
 - provoz Francouzského klubu,
 - kulturní a volnočasové aktivity,
 - pořádání školení a seminářů.
- Je přidruženým členem Asociace pro podporu rozvoje informačních center pro mládež v ČR (AICM).
- Na integraci imigrantů se přímo nezaměřuje, ale přispívá svou činností ke zvýšení informovanosti veřejnosti o kulturních specifikách jiných národů a pomáhá zájemcům načerpat zkušenosti z pobytů (s délkou až 1 rok) v zahraničí, včetně výměnných pobytů.
- Kontakt a webové stránky:

Sdružení na podporu mezinárodního přátelství „Slunce“, o. s.
třída Legionářů 15, 586 01 Jihlava

E-mail: slunceweb@slunceweb.cz

Web: www.slunceweb.cz
- Zdroj informací použitých v disertační práci: webová stránka instituce a informace poskytnuté Janem Buštou, členem rady sdružení.

I) Středisko křesťanské pomoci (SKP), Azylový dům

- Zařízení funguje od roku 1992.
- Provozuje azylový dům pro muže.
- Podalo žádost o grant na vytvoření multikulturního centra vzdělávání (bližší viz kap. 7.1).

- Kontakt a webové stránky:

Čajkovského 9, 586 01 Jihlava

telefon: 567 307 907

e-mail: skpjihlava@atlas.cz

web: <http://ecmji.wz.cz/page6.html>

<http://www.umc.cz/diakonie/>

<http://www.neziskovka.cz/cz/karta.php?id=46259830>

<https://sluzbyprevence.mpsv.cz/index.php?id=24&zpr=13&idp=214&ses=>

- Zdroj informací použitých v disertační práci: informace poskytnuté ředitelkou zařízení, paní Táňou Kuklovou, a Ing. Danou Fiedlerovou, vedoucí Individuální vzdělávací péče, projektu SKP.

4.3.2. Výsledky SWOT analýzy a přidružených analýz

Podkapitola obsahuje výsledky SWOT analýzy – silné stránky, slabé stránky, příležitosti a hrozby. Jednotlivé položky analýzy jsou očíslovány, čísla nenesou hodnotu pořadí. Položky se pod stejnými čísly objevují v grafickém znázornění následných a navazujících analýz. Tyto jsou pro lepší přehlednost zařazeny přímo do výsledků SWOT analýzy. **Všechna data SWOT analýzy i dalších nástrojů, jež SWOT analýzu rozvádějí, jsou platná k dubnu 2007.** Diskuse dat k nástrojům analýz je řazena pro zachování logické struktury textu přímo do této kapitoly. Takové texty jsou označeny jako diskuse, aby nedošlo k jejich záměně s výsledky.

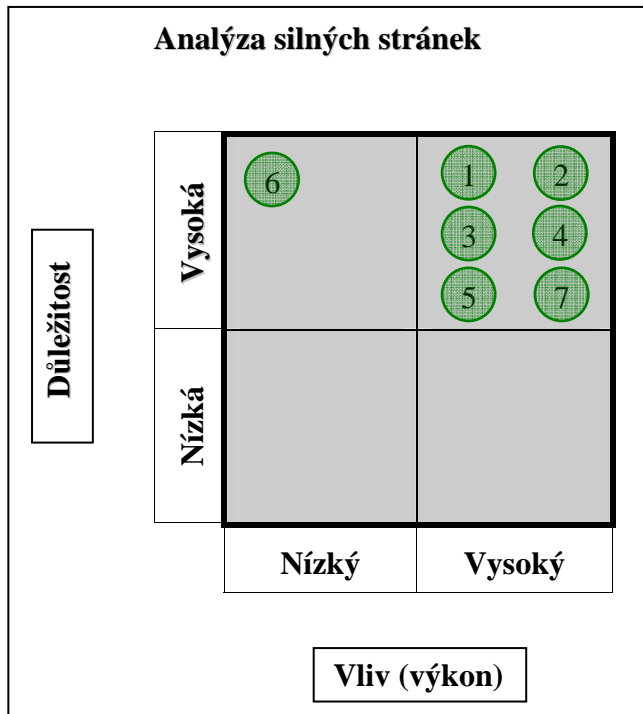
A) Silné stránky

- 1 - Oslovené neziskové a církevní organizace mají zájem o spolupráci mezi sebou,
- 2 - všechny oslovené organizace mají zájem o data týkající se 3. cíle disertace,
- 3 - finanční zdroje (na úrovni Evropské unie existují finanční zdroje pro dotaci projektů),
- 4 - dlouholeté zkušenosti některých organizací (např. Organizace pro pomoc uprchlíkům) s prací s cizinci, mohou být předány méně zkušenějším organizacím (ušetření financí a času),

- 5 - využití disertace v praxi, autorka přímo spolupracuje se dvěma organizacemi na projektech (viz kap. 7),
- 6 - několikeré zkušenosti se sociálně právním poradenstvím, které nabízí, či chtějí nabízet celkem 4 organizace (Oblastní charita Jihlava, Středisko křesťanské péče, Občanská poradna Jihlava, Organizace pro pomoc uprchlíkům),
- 7 - integrace imigrantů je tzv. silné téma (do budoucna se očekává vyšší nárůst počtu cizinců na našem území, bude tedy nutno se zaměřit na jejich integraci).

Analýza silných stránek:

Analýza silných stránek (viz obr. č. 8) ukazuje poměr mezi mírou důležitosti a mírou vlivu či výkonu silných stránek při jejich převedení do praxe. Platí, že čím vyšší jsou obě hodnoty, tím je konkrétní silná stránka pro realizace v praxi zajímavější. Její pozitivní hodnota by měla přispět k úspěšnému naplnění cíle projektu či jiného záměru vyšší měrou než je tomu u hodnot s nízkými porovnávanými hodnotami. Pozice položek silných stránek v rámci jednotlivých buněk není důležitá.

Obr. č. 8, Analýza silných stránek

Diskuse k analýze silných stránek:

Silná stránka č. 1 – Všechny oslovené organizace (vyjma Oddělení cizinecké policie v Jihlavě, které nemělo zájem spolupracovat s autorkou disertace a vyjma Občanské poradny Jihlava, která se k tématu spolupráce vyslovila neurčitě) vyjádřili zájem o spolupráci s dalšími organizacemi působícími na poli integrace imigrantů. Na dotaz, proč tedy spolu již nespolupracují, uvedli, že buď neměli informace o dalších organizacích či na jejich výzvy ke spolupráci ostatní organizace nereagovaly.

Silná stránka č. 2 – Vzájemná informovanost organizací o sobě navzájem je pro fungující spolupráci nezbytná. Dotazované organizace o jiných organizacích působících na poli integrace imigrantů buď vůbec nevěděly, nebo měly jen velmi kusé informace.

Silné stránky č. 3 a 7 – Na úrovni Evropské unie jsou dostatečné finanční zdroje, které by mohly pokrýt projekty podporující integraci imigrantů v Jihlavě. Téma imigrace patří v Evropské unii k důležitým tématům, zvláště např. k propopulačním opatřením. Vzhledem k stálému nárůstu imigrace do České republiky, bude v následujících letech integrace imigrantů důležitým tématem i v naší zemi.

Silná stránka č. 4. – Např. Organizace pro pomoc uprchlíkům se věnuje integraci imigrantů do českého prostředí již od roku 1991. Ostatní oslovené organizace mají zkušenosti mnohem menší. Organizace pro pomoc uprchlíkům by tedy mohla nabídnout ostatním organizacím různá školení a vzdělávací kurzy či supervizi. Předpokladem by však musela být funkční spolupráce mezi organizacemi.

Silná stránka č. 5 – Praktické využití výsledků disertační práce viz kap 7.

Silná stránka č. 6 – Praktické zkušenosti několika organizací v sociálně právním poradenství jsou důležité. Tyto organizace by mohly poskytovat supervizi a předávat zkušenosti méně erudovaným. Mohly by také spolupracovat a předávat si zkušenosti mezi sebou.

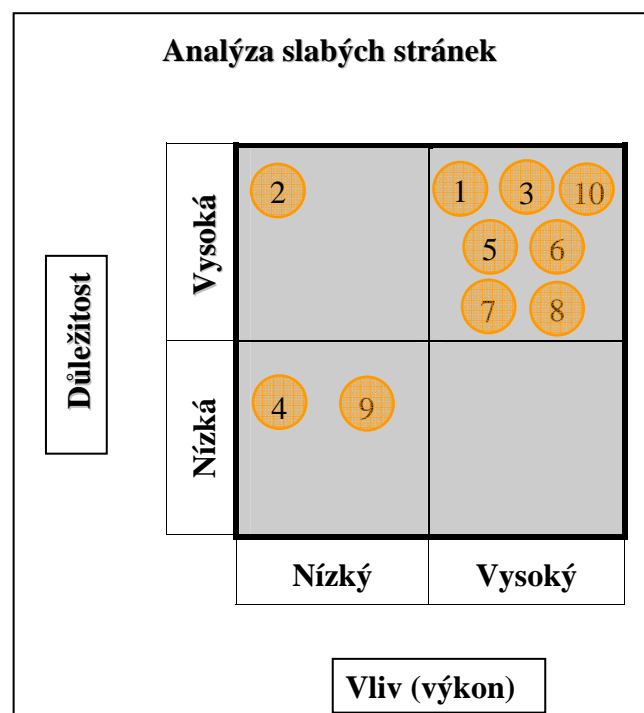
B) Slabé stránky

- 1 - Jednotlivé NNO, Magistrát a Kraj o sobě příliš nevědí,
- 2 - některé organizace „mají nedostatek“ cizinců (služby nejsou dostatečně cizinci využívány),
- 3 - nedostatečné personální a finanční zdroje v některých organizacích,

- 4 - v komunitním plánu města Jihlavy neexistuje cílová skupina imigranti, mohou být zařazeni v případě potřeby do skupiny s názvem „občané nezaměstnaní, v krizi, ohroženi závislostmi“,
- 5 - organizace mezi sebou v současné době nespolupracují (nepředávají si informace, neplánují projekty společně, nepřeposílají si klienty)
- 6 - dublování služeb (4krát sociálně právní poradenství),
- 7 - relativně malý počet cizinců na Jihlavsku,
- 8 - chybí některé typy sociální práce s imigranty či komunitou na poli integrace imigrantů (viz návrhy v kap. 4.3.3.),
- 9 - chybí koncepce integrace imigrantů na krajské i městské úrovni,
- 10 - SWOT analýzu provádí jen jeden člověk (autorka disertační práce).

Analýza slabých stránek

Analýza slabých stránek (viz obr. č. 9) ukazuje poměr mezi mírou důležitosti a mírou vlivu či výkonu jednotlivých slabých stránek SWOT analýzy. Platí, že čím vyšší jsou obě hodnoty, tím je slabá stránka významnější v negativním slova smyslu a v dopadu do praxe. Pozice položek slabých stránek v rámci jednotlivých buněk není důležitá.

Obr. č. 9, Analýza slabých stránek

Diskuse k analýze slabých stránek:

Slabé stránky č. 1, č. 5 a č. 6 – Oslovené organizace o sobě navzájem prakticky nevěděly. To má samozřejmě negativní dopad do praxe. Organizace spolu nemohou spolupracovat a jejich služby se nedoplňují. Jejich služby se naopak dublují, což je v tomto případě spíše ku škodě než ku prospěchu. V Jihlavě sociálně právní poradenství cizincům nabízejí nebo chtějí nabízet celkem 4 organizace. Dochází tak pravděpodobně k plýtvání kapitálových a lidských zdrojů. Ty by mohly být rozděleny i do jiných forem sociální pomoci či podpory, nejen do poradenství.

Slabá stránka č. 2 – Některé dotazované organizace pociťují, že se o jejich služby zajímá malé množství cizinců. Pravděpodobně to však bude způsobeno spíše malou informovaností veřejnosti a cizinců o nabízených službách, než tím, že by neexistovali cizinci, kteří by potřebovali v procesu integrace pomoci, podpořit či poradit. Míru vlivu tohoto problému lze řešit zvýšením informovanosti či aktivním vyhledáváním klientů.

Slabá stránka č. 3 – Některé organizace nemají v současnosti dostatečné finanční krytí projektů na integraci imigrantů, či teprve čekají na výsledky grantových řízení. Zde je na vině podle mého názoru nedostatečný fundraising organizací. Také se některé organizace (Středisko křesťanské pomoci Jihlava, Oblastní charita Jihlava) potýkají s nedostatkem sociálních pracovníků a právníků specializovaných na integraci imigrantů.

Slabá stránka č. 4 – V komunitním plánu města Jihlavy neexistuje samostatně cílová skupina cizinci a imigranti. Komunitní plán vychází ze zákona o sociálních službách, který také nestanovuje žádné speciální postupy vůči imigrantům. Avšak to neznamená, že by imigranti na sociální služby neměli dosáhnout. Záleží však na individuálním přístupu pracovníků jednotlivých sociálních služeb, aby imigranty neopomíjeli.

Slabá stránka č. 7 – Oddělení cizinecké policie Jihlavy k 31. 3. 2007 hlásilo 1940 (MV, 2007) cizinců s dlouhodobým nebo trvalým pobytem na území bývalého okresu Jihlava. Přičemž ke konci roku 2006 bylo v okrese Jihlava celkem 109 437 obyvatel (ČSÚ, 2007). Tzn., 1,8% podílu cizinců na celkovém počtu obyvatel.

Slabá stránka č. 8 – Chybí některé důležité typy sociální práce, např. osobní asistence, aktivní vyhledávání potencionálních klientů, dobrovolníci, boj s diskriminací na komunitní úrovni aj. (viz návrhy na řešení v kap. 4.3.3.)

Slabá stránka č. 9 – V současné době (vzhledem k relativně malému množství cizinců na území města Jihlavy i kraje Vysočiny) není nutné vypracovávat žádné teoretické

koncepte integrace imigrantů. To by bylo podle mého názoru zbytečným plýtváním finančních a lidských zdrojů úředníků Města či Kraje. Do budoucna, až se počet imigrantů zvýší, bude vytvoření konceptu integrace důležité. Proto dobrá spolupráce organizací v současnosti, může přispět k vytvoření vhodné a kvalitní koncepce integraci imigrantů v budoucnosti.

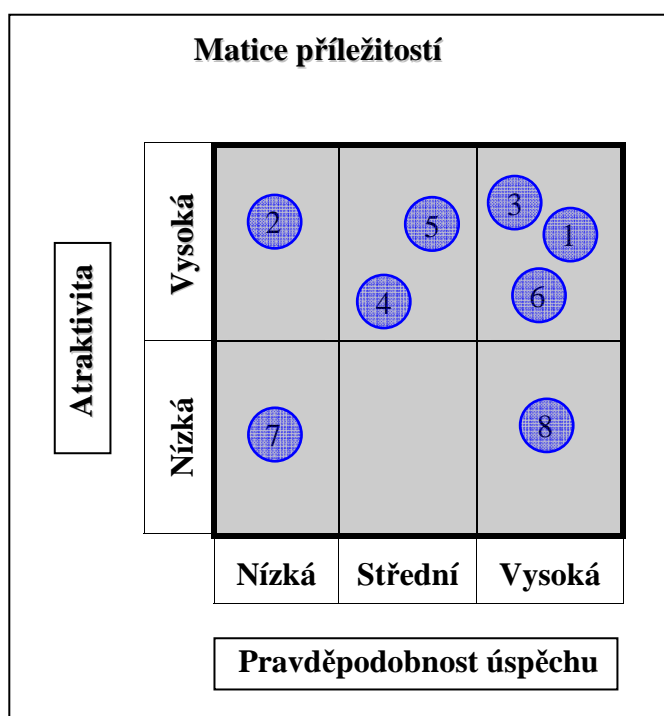
Slabá stránka č. 10 – SWOT analýzu provádí pouze jeden člověk (autorka disertační práce). Data mohou být tedy zkreslena. Vzhledem k tomu, že data bude používat Oblastní charita Jihlava, je potřeba, aby zkreslení bylo co nejmenší (viz dále, plán řízení rizik).

C) Příležitosti

- 1 - Disertační práce poskytne informace organizacím o sobě navzájem,
- 2 - organizace na základě informací z disertační práce mohou navázat spolupráci mezi sebou,
- 3 - v případě, že organizace naváží spolupráci, budou v týmu schopni identifikovat slabá místa sociální sítě integrace cizinců,
- 4 - identifikováním slabých míst mohou být tato „přesíťována“,
- 5 - nová pracovní místa v rámci nových projektů (a to i pro cizince samotné),
- 6 - více integrovaných cizinců díky stávajícím a novým projektům,
- 7 - větší informovanost veřejnosti o specifikách jiných kultur (a tedy prevence a snižování úrovně xenofóbních postojů veřejnosti),
- 8 - rozvoj dobrovolnické služby v oblasti integrace imigrantů.

Matice příležitostí

Matice příležitostí (viz obr. č. 10 na následující straně) znázorňuje poměr mezi mírou pravděpodobnosti úspěchu a mírou atraktivity každé položky příležitostí. Na jejím základě lze vyhodnotit, které příležitosti by mohly v praxi přinést největší profit a které nejsou dobře využitelné. Platí, že čím vyšší míra obou měřítek, tím je příležitost zajímavější a je větší pravděpodobnost na úspěšné využití v praxi. Pozice příležitostí v rámci jednotlivých buněk není důležitá.

Obr. č. 10, Matice příležitostí

Diskuse k matici příležitostí:

Největší šanci na úspěšné využití v praxi mají příležitosti č. 1. (disertace přinese organizacím informace o sobě navzájem), č. 3 (v případě, že organizace naváží spolupráci, budou v týmu schopny identifikovat slabá místa sociální sítě integrace cizinců) a č. 6 (více integrovaných cizinců díky novým projektům). Minimální šanci na výrazný úspěch má v krátkodobém horizontu příležitost č. 7 (větší informovanost veřejnosti o specifikách jiných kultur). Ta je velmi pozvolným a dlouhodobým procesem. Jednotlivé příležitosti jsou použity a zároveň více rozvedeny v kap. 4.3.3. v návrzích řešení zjištěných problémů.

D) Hrozby

- 1 - Zkreslení analýzy, protože je vytvářena jen 1 člověkem (autorkou disertační práce),
- 2 - strach organizací o know how,
- 3 - strach organizací z konkurence,
- 4 - strach organizací ze závisti či zloby v případě snahy o spolupráci s ostatními,

- 5 - strach organizací z neetického chování ostatních organizací vůči nim,
- 6 - cizinci nedostatečně informováni o nabízených službách, či jejich nezájem,
- 7 - nedostatečný fundraising organizací (a tedy nezajištění návaznosti projektů, nemožnost rozjet nové projekty zánik celé organizace),
- 8 - nedostatek kvalifikovaných pracovníků pro práci s cizinci (právníci, sociální pracovníci aj.) – malé platy, nestálost neziskového sektoru,
- 9 - velké množství projektů na malé množství cizinců,
- 10 - špatně odhadnuté potřeby cizinců,
- 11 - malá motivace imigrantů k integraci,
- 12 - zásadní změny v sociálním politice států/EU (změna legislativy).

Vyhodnocení a řízení rizik

Matice rizik (viz obr. č. 11) znázorňuje poměr mezi mírou pravděpodobnosti výskytu a mírou hloubky dopadu jednotlivých vyjmenovaných hrozeb. Platí, že čím jsou oba ukazatele vyšší, tím je riziko větší a naopak. Pořadí položek v rámci jednotlivých buněk níže uvedené matice není rozhodující. Vyhodnocení rizik slouží jako podklad pro velmi důležitý plán řízení rizik.

		Matice rizik		
Pravděpodobnost	Vysoká	9		6
	Střední		2 3 4 5	1 7 8
	Nízká			10 11 12
		Nízký	Střední	Vysoký
		Dopad		

Obr. č. 11, Matice rizik

Diskuse k vyhodnocení a řízení rizik

Nejrizikovější hrozba:

Hrozba č. 6 – Nedostatečná informovanost cizinců o nabízených službách či jejich nezájem by mohlo být největším rizikem. Oslovené neziskové organizace se s nedostatkem cizinců potýkají. Připisují tomu právě malou informovanost o službách mezi cizinci.

Mezi rizika se střední pravděpodobností a středním dopadem patří hrozby č. 1 (zkreslení analýzy, protože je vytvářena pouze jedním člověkem), č. 7 (nedostatečný fundraising) a č. 8. (nedostatek kvalifikovaných pracovníků pro práci s cizinci):

Hrozba č. 1 – Pokud by byla analýza zkreslena, odrazí se tato chyba v rovině teoretické (vědecké) a v rovině (praktické). Na teoretické úrovni by byly zkresleny výsledky této části disertační práce. Správnost či nesprávnost použité metodiky výzkumu by to však neovlivnilo. V rovině praktické bude tato analýza použita Oblastní charitou Jihlava v rámci řešeného projektu (viz kap. 7.2). Zde by byl dopad do praxe vysoký a nepodařilo by se správně naplnit některé cíle projektu této organizace.

Hrozba č. 7 – Celý neziskový sektor se obecně potýká s nedostatkem financí. Podle mého názoru existují dostatečné finanční zdroje. Je ale obtížně tyto zdroje stále nacházet a umět z nich peníze získávat.

Hrozba č. 8 – Sociální práce specializovaná na imigranty je v českém prostředí velice mladým oborem. Neexistuje příliš publikací, které by popisovaly konkrétní sociálně intervenční a terapeutické postupy v pomoci či podpoře cizince (viz rešerše v kap.1.2.4.). Práce v neziskovém sektoru také nebývá příliš lukrativní nabídkou, např. zvláště pro právníky.

Plán řízení rizik – diskuse

Pozn.: Zde popsán plán pro nejvyšší hrozbu a hrozby středního dopadu.

Hrozba č. 1 – Data, která z disertační práce Oblastní charita Jihlava využije, budou ještě jednou zkontrolovány týmem pracovníků této organizace.

Hrozba č. 6 – V každém novém projektu by měly být vyčleněny dostatečné lidské i kapitálové zdroje, jejichž cílem by bylo aktivně vyhledávat cizince a informovat je o nabízených službách.

Hrozba č. 7 – Každá organizace by mohla mít fundraisera či projektového manažera, který by se vzdělával v oblasti přípravy projektů a získávání peněz. Tento člověk by pak mohl působit ve vedení týmu každého připravovaného projektu. Součástí projektu by měly být dostatečné kapitálové i lidské zdroje na kvalitní ohodnocení takového člověka.

Hrozba č. 8 – Počáteční projekty by se měly zaměřit na vzdělávání sociálních pracovníků v oblasti integrace imigrantů. Např. projekt Střediska křesťanské pomoci (viz. kap. 7.1) je na tuto problematiku zaměřen.

4.3.3. Projektový cyklus, podklady pro další projekty

Podkapitola obsahuje návrh projektového záměru. Ústřední téma vyplynulo ze šetření prováděného s nejrůznějšími institucemi Jihlavy, které se zabývají integrací imigrantů a ze SWOT analýzy. Obě je součástí disertační práce. Seznam a popis činnosti organizací naleznete v kap. 4.3.1, SWOT analýzu a analýzy navazující v kap. 4.3.2.

Použité nástroje a techniky analýz problémů vycházejí z materiálů Informačního centra občanského sektoru Český Krumlov (ICOS), z projektu Jsme součástí jednoho světa: skládačky složené z mnoha dílů aneb posilování vícesektorového partnerství. Konkrétně ze školení „Řízení projektového cyklu“, které proběhlo na půdě Jihočeské univerzity v roce 2005 a kterého se autorka disertace zúčastnila.

Z výsledků disertační práce vyplývá, že na území Jihlavy chybí následující typy sociální práce – osobní asistence, aktivní vyhledávání klientů, boj proti diskriminaci a zvyšování informování veřejnosti (komunity) o specifikách jiných kultur, dobrovolnictví. Níže jsou v této kapitole podklady pro projektové řízení/projektová řízení, které se chybějícími články pomoci a podpory integrace zabývají.

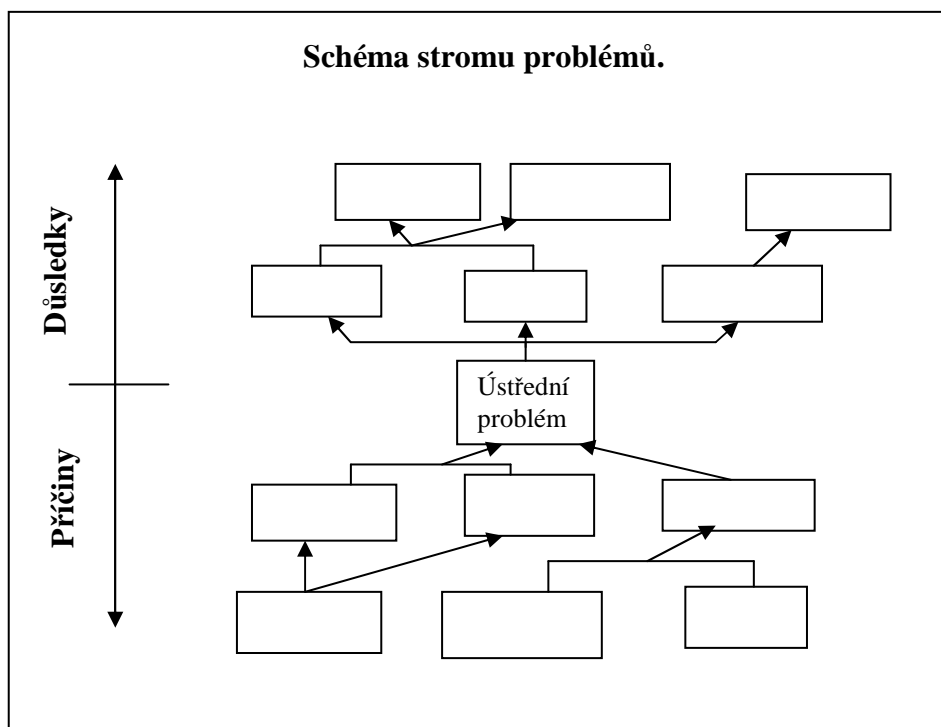
Diskuse k některým výsledkům je pro zachování logické struktury a přehlednosti textu zařazena přímo do této podkapitoly. Text je označen jako diskuse, aby nedošlo se záměnou s výsledky.

Stěžejní zjištěný problém

Služby sociální podpory a pomoci při integraci do společnosti jsou využívány malým množstvím cizinců.

Strom problémů

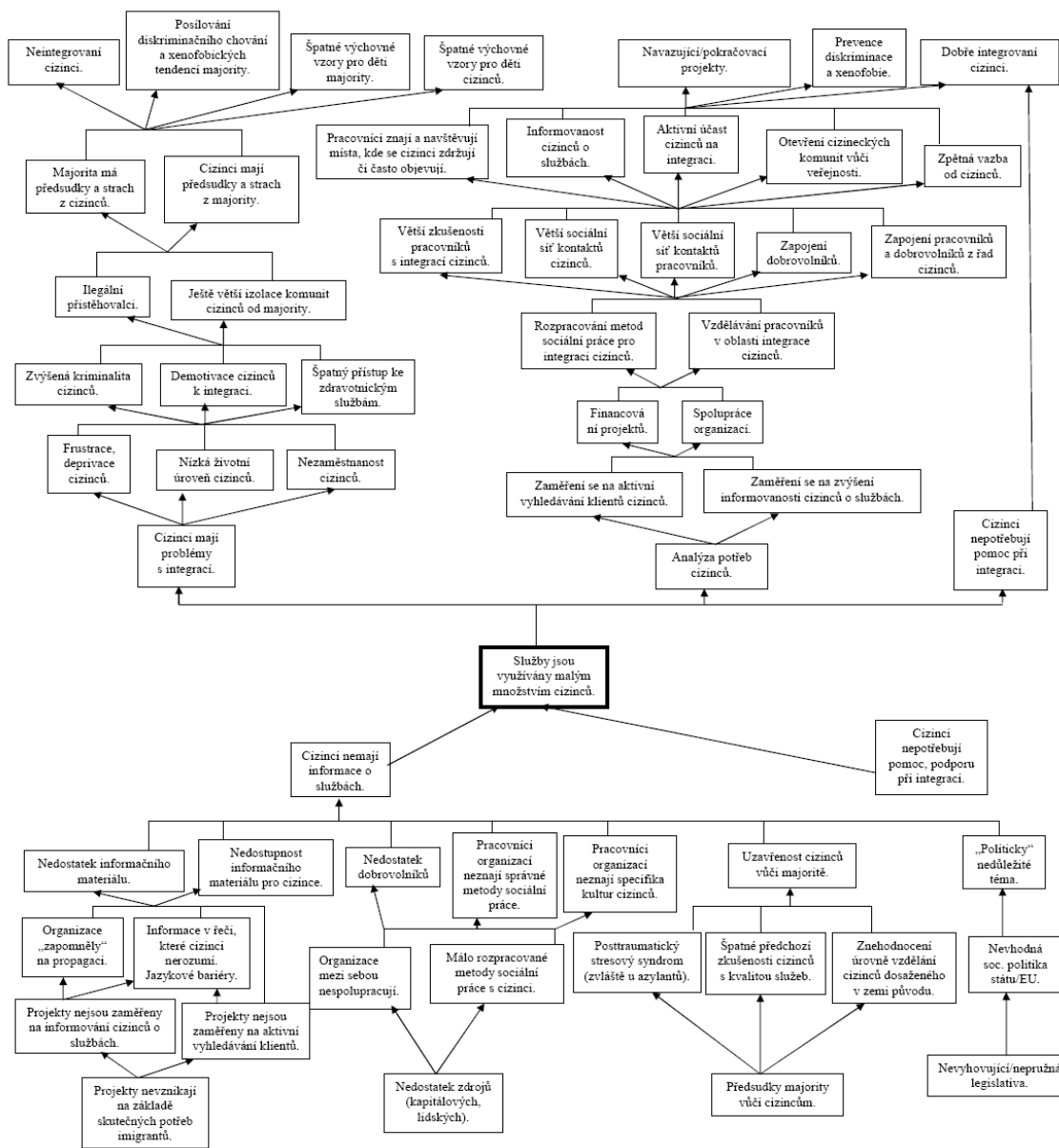
Strom problémů graficky znázorňuje důsledky a příčiny ústředního problému (viz obr. č. 12). Důsledky jsou zaznamenány směrem nahoru od ústředního problému, příčiny směrem dolů. Šipky ukazují na posloupnost a provázanost příčin a důsledků. Strom problému by měl správně vznikat v týmu osob, a to na základě brainstormingu.

Obr. č. 12, Schéma stromu problémů.

Ústředním problémem vytvořeného stromu problémů je jev „**Služby jsou využívány malým množstvím cizinců**“. Strom problémů pro tento problém je znázorněn v obr. č. 13 na následující dvojstraně.

Strom problémů

Obr. č. 13. Strom problémů

Pozn.: Pod pojmem pracovníci rozumíme veškeré profesionály, kteří se zabývají poskytováním pomoci a podpory imigrantům při integraci do společnosti (sociální pracovníci, právníci, úředníci...).

Diskuse ke stromu problémů

V příčinách a důsledcích nejsou vyjmenovány všechny možnosti. Některé znázorněné příčiny a důsledky jsou pouze hypotetické.

Zajímavý pohled na situaci, proč lidé, jež mají nějaké problémy, dostatečně nevyužívají nabízených forem pomoci a podpory (tzv. nápomocných systémů – helping systems – kam patří kromě rodiny či přátel i sociální služby) přináší Payne (1991). Rozlišuje celkem 4 příčiny:

- a) nápomocné systémy neexistují,
- b) lidé o jejich existenci nevědí,
- c) formy a způsoby jednání takových systémů zapříčiňují jejich uživatelům vznik dalších problémů jako je například vztah závislosti či střet zájmů,
- d) nápomocné systémy mohou být mezi sebou v rozporu.

Ve výše znázorněném stromu problémů se objevuje jen příčina b). Ostatní příčiny však bychom mohli také do stromu problémů zařadit a rozepsat.

Matice rizik

Matice rizik (viz obr. č. 14 na straně 100) ukazuje poměr pravděpodobnosti vzniku a dopadu do praxe jednotlivých níže vyjmenovaných rizik. Rizika vznikla na základě volného asociování autorky disertační práce nad stromem problémů, analýzou cílových skupin, analýzou vstupů, výstupů a aktivit projektu.

- ① - Nezjištění skutečných potřeb cizinců v rámci analýzy potřeb, trvající nezáměr cizinců o nabízené služby,
- ② - nefungující spolupráce zainteresovaných organizací, konkurenční boj, „házení klacků pod nohy“ od jiných subjektů, jiné subjekty se cítí být ohroženy projektem včetně špatné spolupráce s Oddělením cizinecké policie v Jihlavě, (popř. škol při integraci dětí, apod.),
- ③ - špatně napsaný projekt, nezískání financí na projekt,
- ④ - nedostatek lidských zdrojů (málo pracovníků, nedostatečně vzdělaní pracovníci...),
- ⑤ - nezáměr potencionálních dobrovolníků z řad majority o dobrovolnictví,

- ⑥ - změna legislativy „k horšímu“ (viz např. popisovaná novela zákona o azylu a zákona o pobytu cizinců, kap. 1.1.4.),
- ⑦ - nezapojení pracovníků a dobrovolníků z řad cizinců,
- ⑧ - strach a předsudky majority, pokud bude téma integrace imigrantů více na Jihlavsku medializováno,
- ⑨ - nezájem zaměstnavatelů o cizince,
- ⑩ - nedostatečné možnosti pro ubytování cizinců,
- ⑪ - jazykové bariéry při komunikaci s cizinci,
- ⑫ - nenalezení míst, kde se cizinci častěji zdržují a kde by mohli být vyhledáváni,
- ⑬ - cizinci nepotřebují pomoc při integraci a projekt je tedy bezvýznamný,
- ⑭ - cizinci mají předsudky, strach z integrace (z kontaktu s majoritou), bojí se asimilace,
- ⑮ - cizinci mají strach kontaktovat se s poskytovateli služeb (s úředními osobami, které by jim mohly způsobit potíže),
- ⑯ - špatná předchozí zkušenost cizinců s pomocí při integraci,
- ⑰ - frustrace, deprivace, posttraumatický stresový syndrom u cizinců,
- ⑱ - nedostatek odborného materiálu (metody sociální práce pro integraci imigrantů aj.),
- ⑲ - nedostatečné technické vybavení a zázemí pro projekt,
- ⑳ - nenadálé personální změny v řešitelském týmu,
- ㉑ - nedostatečná nabídka kvalitních volnočasových nabídek pro děti,
- ㉒ - nepředvídatelná rizika.

Matice rizik

Pravděpodobnost	Vysoká	(8) (18)	(2) (4)	
	Střední	(5) (7) (12) (14) (17) (20) (22)	(1) (3) (9) (10) (11) (15) (16)	
	Nízká	(6)	(13) (21)	
		Nízký	Střední	Vysoký

Dopad

(19) - fiktivně nezařaditelné

Obr. č. 14, Matice rizik

Plán řízení rizik – diskuse

A) Nejvyšší „smrtná“ rizika:

Riziko č. 2 – Nefungující spolupráce mezi organizacemi a pocit ohrožení jiných subjektů projektem vplynuly ze SWOT analýzy jako reálné hrozby. Přizvání ostatních subjektů ke spolupráci na projektu a na vytváření projektu by mohlo riziko snížit. Důležitá je i zpětná vazba od subjektů. Nabídka ke spolupráci a zapojení do projektu musí být platná minimálně pro všechny organizace, které byly výzkumem osloveny (viz kap. 4.3.1), včetně základních škol a organizací nabízejících volnočasové aktivity pro kvalitní integraci dětí a zároveň včetně pracovního úřadu a potencionálních zaměstnavatelů.

Riziko č. 4 – V některých jihlavských organizacích, které byly zahrnuty do SWOT analýzy, není dostatečné množství fundovaných profesionálů specializovaných

na integraci imigrantů. Součástí projektu by mělo být tedy i školení a „vychovávání“ odborníků. Důraz by měl být kladen i na konkurzy a nábor profesionálů. Vzdělávání pro sociální pracovníky a poradce zahrnuje do svého projektu Středisko křesťanské pomoci v Jihlavě. Spolupráce ostatních s tímto zařízením by byla výhodná.

B) Vysoká rizika:

Riziko č. 1 – Před fází psaní samotného projektu, či na začátku projektu by měla být provedena analýza potřeb cizinců ve spolupráci se všemi zainteresovanými organizacemi.

Riziko č. 3 – Kvalitně napsaný projekt je podmínkou pro získání peněz. Projekt by měl být psán v týmu zainteresovaných organizací (včetně cílových skupin). Současně by měli být oslovováni sponzoři (podnikatelské subjekty...) s nabídkou zviditelnění v případě sponzoringu.

Riziko č. 8 – Majorita se může začít cítit být imigranty z nejrůznějších důvodů ohrožena. Proto by informační kampaň projektu měla být zaměřena i na osvětu mezi majoritní společností. Součástí by měly být nabídky pro různé typy setkávání imigrantů a majority. Několik takových setkání plánuje ve svém projektu Středisko křesťanské pomoci Jihlava. Proto doporučuji spolupracovat např. s touto organizací při realizaci setkávání. Možná by také mohla proběhnout informační kampaň např. ve školách, kam by mohli přijít sami imigranti diskutovat o svých životech, kulturních zvycích, kořenech a důvodech k imigraci. Organizování takových diskusí by také mohlo být součástí projektu.

Riziko č. 9 – Nalézt a udržet si zaměstnání je podstatným předpokladem pro dobrou integraci dospělého imigranta. Nezáměr zaměstnavatelů o cizince by mohl integraci ohrozit. Opačným jevem je zaměstnávání cizinců bez pracovních smluv a za nižší platové ohodnocení. Součástí projektu by měla být i asistence cizincům při vyhledávání zaměstnání a zpětná vazba od cizince i zaměstnavatele o způsobu, podmínkách a průběhu zaměstnávání. Na Jihlavsku existuje několik firem, které již delší dobou cizince úspěšně zaměstnávají (Futaba, Pleas aj.). Proto by bylo dobré v rámci projektu zjistit, zda jsou firmy nakloněny případnému dalšímu přijímání nových cizinců zaměstnanců a vtáhnout je do spolupráce na tvorbě projektů.

Riziko č. 10 – Kvalitní ubytování je jednou ze základních potřeb každého člověka, nejenom cizinců. Projektový záměr by bylo vhodné projednat i s Magistrátem města Jihlavy, který provozuje domy zvláštního určení – domy s pečovatelskou službou a Střediskem křesťanské pomoci, který spravuje Azylový dům pro muže.

Riziko č. 11 – Část imigrantů bude mít určitě problémy dorozumět se dobře v češtině. Proto by měl být dopředu vytvořen seznam dostupných tlumočnicků, a to podle nejčastěji se objevujících cizinců na Jihlavsku (či v celé ČR). S tlumočnický by měl být navázán kontakt a mělo by být ověřeno, za jakých podmínek by byli ochotni v případě potřeby tlumočit či se podílet na překladech textů. Vhodné by bylo také při nábořech dalších pracovníků zohledňovat jejich jazykové dovednosti (znalost světových jazyků na komunikativní úrovni) či využít studenty jazykových škol jako dobrovolníků, tlumočnicků (např. dohodnout s vedením jazykových škol možnost pro studenty i pedagogy konverzovat s rodilým mluvčím).

Riziko č. 15 a 16 – Mnozí imigranti mají předchozí špatné zkušenosti ze styku s úřady a jinými institucemi (strohost, jazykové bariéry, nepřehlednost formulářů, jiné kulturní zvyky atd.) Zároveň mohou mít imigranti strach kontaktovat se s úředníky či sociálními pracovníky, aby na sebe nestrhávali zbytečně pozornost (strach, že nebude prodlouženo povolení k pobytu atd.) Payne (1991) definuje tři oblasti problémů, které klient může vnímat či prožívat v rámci profesionálního vztahu s pracovníkem – problémy vycházející z pracovníkova oficiálního statutu či postavení ve společnosti, problémy zapříčiněné strukturou a zaběhnutým způsobem fungování pracovníkovi organizace, problémy vycházející z osobních perspektiv/hledisek pracovníka (etické chování, způsob komunikace atd.) Měl by být kladen důraz při výběru pracovníků a při jejich vzdělávání na profesionálně lidský kontakt, umění komunikovat a na znalosti specifík a odlišností jiných kultur, úroveň empatie a sociální inteligence. V případě strachu cizince kontaktovat se s úřady (úřad práce, sociální odbor atd.) by měla být součástí nabízených služeb i osobní asistence a popř. kurzy pro imigranty, ve kterých by se učili psát životopis, vyplňovat základní formuláře či pomocí sociodramatu, přehrávání rolí, si vyzkoušeli nanečisto komunikaci na úřadech. Kurzy by měly probíhat ve skupinách. Imigranti by poznali další osoby (rozšíření jejich sociálních sítí), které by měli tzv. stejné problémy (sdílení se; vyšší porozumění; pocit, že nejsem jediný, kdo má problémy...)

Riziko č. 18 – V češtině prakticky zatím ještě neexistují rozpracované konkrétní metody sociální práce s imigranty. Autorka disertační práce spolupracovala na mezinárodním výzkumném projektu Leonardo da Vinci s názvem Integration of Immigrants and Refugees: Towards Citizenship in a Democratic Society (blíže o projektu hned v úvodu disertační práce). Výstupem je knížka a CD-rom s popisem konkrétních metod sociální práce pro imigranty a uprchlíky, které byly vyzkoušeny v českém, dánském a holandském prostředí. V současné době autorka disertační práce v týmu s kolegyněmi

dokončuje překlad této odborné literatury z angličtiny do češtiny. Knížka vyjde v nakladatelství Triton. Doporučuji tyto zdroje (ať už v angličtině či v češtině) jako jeden z podkladů pro vzdělávání pracovníků a pro přímou práci s klienty. Na základě získaných zkušeností pracovníků v oblasti integrace by mohly být vytvořeny další metodické příručky a texty pro sociální práci s imigranty. Ty by mohly být zaštitěny např. různými vědeckými kapacitami z okolních vysokých škol zaměřujících se na sociální práci (Brno, České Budějovice, Bratislava), popř. jiných univerzit.

C) Střední rizika:

Riziko č. 5 – Oslovit vedení a studenty Soukromé vyšší odborné školy sociální v Jihlavě, o.p.s a Střední odborné školy sociální u Matky Boží v Jihlavě s nabídkou zapojit se do integrace imigrantů jako dobrovolníci (či např. jako součást fakultativní nebo povinné praxe). Možno také nabídnout spolupráci Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (praxe pro studenty).

Riziko č. 7 – Dobře integrovaní cizinci, kteří by sami následně pomáhali svým krajanům v integraci, by byli velice prospěšní. Možná však nebudou mít tito z nejrůznějších důvodů zájem o aktivní zapojení se do projektu. Motivací by mohlo být vytvoření volných pracovních míst/volného pracovního místa v rámci projektu či projektů následných, které by byly určeny přímo pro cizince. Přispělo by to i ke zvýšení zaměstnanosti. Dobrovolníci z řad cizinců, pokud by neměli zájem o zapojení se do projektu, by mohli být ke spolupráci motivováni získáním různých výhod (sleva při vstupu do sportovního areálu, volné vstupenky na divadlo či do kina, sleva při tankování pohonných hmot, sleva v kosmetických službách atd. - pozn. možnosti v závorce jsou hypotetické, záleželo by např., zda by se podařilo sehnat sponzora ochotného nabízet nějaké finanční úlevy na své služby).

Riziko č. 12 – Při aktivním vyhledávání klientů je důležité nalézt místa, kde se cizinci častěji vyskytují či zdržují (některé firmy, ubytovny, restaurace, školy, Oddělení cizinecké policie Jihlava, kontakty od samotných cizinců...). Pokud by se nalezení takových míst nezdařilo, měla by být znovu provedeno šetření v terénu – oslovení firem, návštěvy škol, atd. Všichni klienti z řad cizinců by měli být na základě profesionálně otevřeného důvěryplného přístupu pracovníků poptávání na své krajany či jiné cizince, kteří by mohli být potencionálně také ohroženi nejrůznějšími problémy v rámci integrace.

Riziko č. 14 – Cizinci mohou mít strach z integrace, z kontaktu s majoritou a mohou se obávat asimilačního tlaku ze strany majority. Opatření proti tomuto riziku jsou

popsány také v rizicích č. 8, 15 a 16. Strach z majority může pramenit z nedostatečné znalosti zvyklostí, tradic a kultury nové země. Proto by měla být pomoc pracovníků zaměřena i na informování cizinců o těchto tématech. Pomoci překonat strach či získat lepší orientaci v nové kultuře by mohli třeba i dobrovolníci z řad majority. Dobrovolnictví by mohlo být založeno i na principu, že každý cizinec má svého „vlastního“ dobrovolníka, s kterým se může scházet častěji a pravidelně a který jej může nenásilnou formou na základě spíše neformálního vztahu seznámit s dalšími osobami z majoritní společnosti a předat mu informace o kulturním pozadí a zvyklostech českého prostředí.

Riziko č. 17 – Cizinci by mohli trpět různými závažnými psychosomatickými potížemi (deprivace, frustrace, posttraumatický stresový syndrom). Do projektu by měla být zahrnuta tedy i spolupráce s odborníky, kteří by takovým cizincům uměli pomoci (psychologové, psychiatři, praktičtí lékaři...). Bylo by vhodné vytvořit aktualizovaný seznam odborníků, kteří jsou ochotni pomáhat, včetně zjištění, za jakých podmínek.

Riziko č. 20 – Nenadále personální změny v řešitelském týmu by mohly ohrozit zdárný průběh projektu. Proto by bylo vhodné mít vytvořen např. seznam potencionálních odborníků a profesionálů, kteří by mohli být při vypisování konkurzů a náboru osloveni či požádáni o pomoc.

Riziko č. 22 – Projekt může být ohrožen i tzv. nepředvídatelnými riziky. Tato rizika by měla být oslabena při psaní projektu týmovou spoluprací řešitelů a nejrůznějšími typy analýz (např. těch, které jsou použity v disertační práci). Projekt by měli zaštiťovat odborníci z akademické půdy i z praxe. Do projektu (pokud to podmínky konkrétních výzev dovolí) by měly být zakalkulovány finanční rezervy, z kterých by mohla být některá nepředvídatelná rizika ošetřena.

Analýza cílových skupin

Analýza cílových skupin (viz tab. č. 3) ukazuje, pro které cílové skupiny je projekt přímo určen (primární skupiny) a pro které přímo určen není, ale dotkne se jich a ovlivní je (sekundární skupiny). Ve sloupci Zájem nalezneme identifikované důvody, kvůli kterým by měly být cílové skupiny na projektu zainteresovány (co cílové skupiny projektem získají). Priorita označuje, kterým cílovým skupinám by měla být věnována v projektu největší pozornost a kterým menší.

Primární skupiny	Zájem	Priorita
Cizinci	Kvalitní integrace, zaměstnanost, bydlení, síť sociálních kontaktů, přístup ke vzdělání.	1
Veřejnost	Snížení úrovně strachu z cizinců, získání znalostí o specifikách jiných kultur, nové sociální kontakty.	1
Pracovníci organizací	Zlepšení kvalifikace, osobní růst, uspokojení z dobré práce, (vyšší finanční ohodnocení).	1
Dobrovolníci	Zvýšení prestiže, nové dovednosti, znalosti, nové kontakty, zlepšení jazykových dovedností.	1
Sekundární skupiny	Zájem	Priorita
Partneři (řešitelský tým, spolupracující NNO a církevní organizace, akademici, lékaři, psychologové, studenti, cizinecká policie, firmy aj.).	Plnění priorit nejrůznějších grantových výzev a strategických plánů, zvýšení odbornosti, zvýšení prestiže, získání pracovních sil, rozvoj spolupráce, získání finančních zdrojů pro další práci.	2
Kraj a město	Zvýšení prestiže, kvalitnější sociální služby regionu, snížení sociálních rizik.	3
Donátoři, sponzoři, média, MPSV, MV, MŠMT aj.	Propagace, zlepšení referencí, plnění strategických cílů.	4

Tab. č. 3 Analýza cílových skupin

Aktivity a dílčí cíle projektu/projektů

Níže popisované aktivity a dílčí cíle projektu vyplynuly ze všech předchozích analýz a matic a jsou konkrétními návrhy, jak vylepšit síť jihlavských sociálních služeb v oblasti integrace imigrantů. Jsou heslovitě shrnuty.

- Aktivní vyhledávání klientů,
- informování veřejnosti a cizinců o nabízených službách, medializace,
- boj proti diskriminaci, informační kampaně a aktivity pro majoritu (besedy ve školách, multikulturní večery),
- vzdělávání, školení pracovníků,
- zapojení dobrovolníků,
- zapojení cizinců do vlastního projektu/projektů na pozicích pracovníků či dobrovolníků,
- spolupráce zainteresovaných organizací mezi sebou,
- vyhledávání dalších partnerů projektu/projektů (sponzoři, psychiatři, psychologové, školská zařízení, volnočasová zařízení...),
- vytvoření odborných metodických textů s metodami pomoci/podpory cizinců při integraci,
- získávání zpětné vazby od cílových skupin a evaluace projektu/projektů,
- vytvoření podkladů pro navazující a rozšiřující projekty.

5. Diskuse

Kapitola obsahuje diskusi k teoretické části, cílům, strategii výzkumu, použité metodologii a výsledkům disertace. **Část diskuse se kvůli zachování logické struktury textu nachází v kap. 4.3.2. a 4.3.3.** Text je označen jako diskuse, aby nedošlo k záměně s výsledky.

5.1. Proč je výzkum v disertační práci koncipován jako kvalitativní?

Rozhodnout se, zda při zkoumání určitých sociálních jevů použít kvantitativní či kvalitativní přístup, nebývá vždy jednoduché. V kapitole jsou uvedeny některé základní vlastnosti, principy a podmínky kvalitativního výzkumu, které potvrzují správnost použití kvalitativní strategie pro výzkumný záměr disertační práce.

Disman (2006) definuje kvalitativní výzkum jako *„nenumerické šetření a interpretace sociální reality. Cílem je odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím.“* Zaměřuje se tedy spíše na výsledky výzkumu. Strauss a Corbinová (1999) pod pojmem kvalitativní výzkum rozumí jakýkoliv *„výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace“*. Lze tedy odhadovat, že v definici upřednostňují spíše způsob analýzy dat než výsledky výzkumu. Miovský (2006), který se specializuje zvláště na výzkum v psychologických vědách, naproti tomu považuje kvalitativní výzkum za přístup, který *„pro popis, analýzu a interpretaci nekvantifikovaných či nekvantifikovatelných vlastností zkoumaných fenoménů naší vnitřní a vnější reality využívá kvalitativních metod“*. Jeho definice, jež se zdá být částečně kruhová, vyzdvihuje typy metod, které jsou při výzkumu využity. Pokračujeme ve výčtu definic Hubíkovým (2006) hlediskem pro odlišení kvanti a kvali přístupu. Rozdíly mezi těmito dvěma strategiemi však nejsou ostré, co je rozlišuje striktně je použití/**nepoužití hypoteticko-deduktivní metody**. Hubík je v tomto směru mnohem konkrétnější než Miovský. Loučková (2001) uvádí, že kvalitativní výzkumná strategie obsahuje 4 charakteristiky: *„a) Emický aspekt, tj. subjektivní dimenzi, která zdůrazňuje zaměřenost na sdělovanou (ohlašovanou) zkušenost nebo vnímání. b) Holistický aspekt, který představuje kontextualizovanou povahu výzkumného subjektu a prostředí. c) Techniky získávání dat, které obsahují pozorování, interview a lingvistickou a kulturní analýzu. d) Teorie je odvozena induktivně nebo interaktivně; badatel se opakovaně přesouvá ze specifického pozorování do obecných konceptů a tak tvoří teorii“*. Druhá charakteristika vychází

z prací Morseho. Čtvrtá podporuje Straussovou a Corbinové zakotvenou/uzemněnou teorii (grounded theory).

Disertační práce naplňuje všechny výše uvedené vlastnosti a charakteristiky. Sociální jev integrace imigrantů splňuje také všechny tři podmínky, které vymezuje Miovský (2006):

- 1. Jedinečnost a neopakovatelnost,**
- 2. procesuálnost a dynamika,**
- 3. reflexivita.**

Ad 1.) Aplikováním první podmínky na integrační proces dětí imigrantů (a jejich rodin) získáme předpoklad, že integrace patří mezi fenomény, *„které jsou jedinečné a neopakovatelné a které mohou lidé vnímat velmi odlišně a v různých kvalitách a rovinách“*. (Mioviský, 2006) Tento postoj k integraci může sloužit jako interpetační hypotéza pro další výzkum.

Ad 2.) Současně můžeme souhlasit, že integrace je proces, tedy tento *„zkoumaný fenomén určitým způsobem vznikl, rozvíjí se a zaniká“*. (Mioviský, 2006)

Ad 3.) Autorka disertační práce při výzkumu ovlivňovala a byla určitým způsobem sama ovlivněna zkoumanými fenomény. To naplňuje podmínku reflexivity.

Hubík (2006) rozlišuje kvali a kvanti přístup v úrovni redukce informací, transformace informací, strategických cílů a postupu. Výzkum disertační práce odpovídá charakteristikám kvalitativního přístupu (příklady podle Hubíka *„mnoho informací o malém počtu individuí, zobecnění je problematické a někdy nemožné, reliabilita je nízká, validita vysoká, hypotézy jako interpretace“* aj.)

Všichni v této kapitole zmiňovaní autoři se shodují, že kvalitativní přístup **vychází z fenomenologické tradice a symbolického interakcionismu**. Loučková doplňuje ještě vliv raně antropologických studií evropských badatelů v neevropských kulturách. Systémové teorie sociální práce, na kterých stojí principy výzkumu disertační práce, se také o tyto dva výše jmenované směry opírají. To bylo dalším důvodem pro orientaci metodiky disertační práce na kvalitativní přístup.

5.2. Proč třetí cíl disertace nenavazuje na první dva?

První dva cíle spolu souvisejí z několika důvodů: za a) jde o výzkum aspektů života dětských imigrantů, za b) použitými technikami sběru dat jsou nově sestavené metody sociální práce, za c) ty jsou sběrem dat v terénu zároveň ověřovány a přeměňovány do kvalitnější podoby. Proč ale analýza sociálních služeb Jihlavy? A to ještě v případě, kdy ani jeden respondent v Jihlavě nebydlí?

Výběr respondentů byl svízelný (viz. kap. 3.1) a v bydlišti autorky disertace (Jihlava) se nepodařilo žádné vhodné respondenty získat. Nejbližší tři respondenti bydlí v malém městečku vzdáleném 17 km od Jihlavy. Záměr získat respondenty z řad uživatelů konkrétních sociálních služeb Jihlavy se tedy nezdařil. Pokud by se to podařilo, nešlo by stejně vzhledem ke kvalitativní povaze výzkumu závěry zobecnit. **Tudíž autorka disertace předpokládá, že místo bydliště respondentů neovlivňuje (v tomto výzkumu) výsledky ani interpretaci dat, potažmo interpretace dat třetího cíle neovlivňuje interpretaci dat prvních dvou cílů.**

Jihlava, podle názoru autorky disertační práce, má málo rozvinutou síť sociálních služeb zaměřenou na pomoc či podporu integrace imigrantů. **Autorka disertační práce by se ráda uplatnila na poli integrace imigrantů, proto sociální služby zmapovala a navrhla konkrétní opatření, jak zjištěné problémy řešit.** (viz kap. 4.3.2) Její zájem o úroveň a stav nabízených sociálních služeb v Jihlavě byl přímo oceněn dvěma organizacemi. Byla jimi přizvána ke spolupráci, a to v roli fundovaného odborníka zvláště na oblast odborného garantování používaných metod sociální práce a na projektové řízení v oblasti integrace imigrantů. (viz kap. 7.). Proto byl třetí cíl do disertační práce zahrnut.

Proč se třetí cíl nezabývá dětmi či mládeží, tak jak by odpovídalo doktorskému oboru autorky disertace? Většina dětských imigrantů přichází na naše území s rodičem či rodiči. Vývoj dítěte je závislý na podmínkách v rodině a úrovni integrace jeho rodičů. **Autorka disertační práce předpokládá, že dobře integrovaný rodič je klíčem k dobře integrovanému dítěti a naopak, proto se třetí cíl nevztahuje jen na děti.** První část předchozí věty by se mohla stát hypotézou pro další výzkum.

5.3. Terminologická různorodost metodologie kvalitativních strategií výzkumu v odborných zdrojích a její dopad na metodiku disertační práce

V odborných zdrojích (např. Disman, Hendl, Strauss a Corbinová, Hubík, Loučková...) existuje **nesourodost v pojmosloví metodiky kvalitativních výzkumů**. Je zapříčiněna jednak poměrně krátkou historií používání a prosazení se těchto strategií do výzkumů a jednak relativním nedostatkem původní české literatury. Mnoho děl je překládáno z cizojazyčných zdrojů a překlady se liší, a to i v případech, že je v různých cizojazyčných zdrojích použit shodný pojem. Příkladem může být překlad tzv. grounded theory, která se v české literatuře objevuje pod pojmem uzemněná teorie či zakotvená teorie. To je ale často používaný pojem a různorodost českých překladů je dobře známa. Existují však mnohem specifitější pojmy, jejichž ekvivalenty v češtině nejsou tolik povědomé. Pokud není český čtenář obeznámen s originálním cizojazyčným výrazem, může být v takových případech zmaten. V disertační práci bylo tedy nutno zvolit některý typ pojmosloví. V českých odborných publikacích zatím neexistuje ucelené pojednání dostatečného rozsahu o možnostech využití kvalitativního výzkumu v sociální práci. Bylo tedy nutno hledat jiné blízké obory, které nejsou na odborné zdroje tak chudé. Nakonec **byla vybrána publikace Michala Miovského (2006), který se zaměřuje na kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu**. Psychologický výzkum pracuje stejně jako sociální práce s klienty, jejichž problémy mohou být podobné problémům cílových skupin klientů sociální práce. Miovský byl použit i přesto, že je mu některými odborníky vytýkáno přílišné „kvantitativní“ názvosloví jím popisované kvalitativní metodologie.

5.4. Proč byly jako nástroj sběru dat použity metody sociální práce s dětmi imigrantů z mezinárodního projektu Leonarda da Vinciho?

Metody sociální práce z projektu Leonarda da Vinciho vycházejí převážně z dánského a holandského prostředí. Blíže o projektu viz úvod disertační práce.

V teoretické části disertační práce (viz kap.1.1.3.) jsou popsány tři základní evropské integrační modely (francouzský, britský a německý) a jeden americký model. Jde tedy o popis modelů integrace používaných v národních evropských státech a ve státě přistěhovaleckém. Každý popisovaný model však stojí na jiných místních a historických podmínkách než ČR, proto nejsou dost dobře bez úprav převoditelné na situaci integrace imigrantů v ČR. Podle mého názoru, z modelů přistěhovaleckých států, můžeme v našich přístupech k imigrantům použít jen jednotlivé

zkušenosti, ne však celé modely. Tento názor je podpořen i odbornou literaturou. Sartori (2005, str. 34) píše: „*Spojené státy nevznikly jako národ, který přijal a vstřebal další národy; ustavily se jako „národ národů“.* Oproti tomu evropské státy tvoří dnešní stávající národy; tyto národy se střetávají s příslušníky jiných národů, kteří přicházejí ve stále mohutnějších vlnách a popírají jejich národní identitu. Americký precedent nám tudíž při posuzování tohoto problému nepomůže.“ Za to bychom mohli na prostředí ČR upravit všechny tři evropské modely integrace. Osobně volím integraci před asimilací či segregací.

Disertační prací použité metody sociální práce se opírají o integrační modely Holandska a Dánska. **Holandsko** je zemí s mnoha menšinami. Používá spíše integrační postupy. K 1. 1. 2004 mělo celkem 16,3 miliónů obyvatel a z toho 2,1 (12,9%) miliónů byli cizinci (viz Rothfus et. al, 2006). V posledních letech však začíná pomalu vzrůstat nespokojenost původních obyvatel s imigranty. V procesu integrace imigrantů je kladen velký důraz na aktivní participaci samotného klienta při jeho vlastní integraci. Imigrant si ponechává některá svá kulturní specifika (např. volba partnera – mnoho Turků a Maročanů si hledá, resp. jejich rodiče jim vyberou, partnery v zemi původu). Integrace do holandské společnosti je pro imigranta povinná. Holandsko má bohaté a ve srovnání s ČR dlouholeté zkušenosti s integrací imigrantů, včetně způsobů řešení diskriminačních problémů. Proto jej považují za vhodnou zemi, od které můžeme získat mnoho cenných zkušeností.

Dánsko, patří mezi země, které mají také bohaté zkušenosti s cizinci. V roce 2005 žilo v Dánsku celkem 8% cizinců z populace včetně těch, kteří již získali dánské občanství a včetně druhé generace cizinců (viz Rothfus et. al, 2006). Dánský stát převedl odpovědnost za integraci imigrantů na obce. Jejich integrační programy jsou zaměřeny hlavně na kurzy dánštiny a pomoc při vyhledávání zaměstnání. Děje se tak formou podporovaného zaměstnávání. Pokud se klient programu neúčastní, může mu být odepřeno až 100% finančních podpor. Dánsko se potýká s nerovnoměrným rozmístěním cizinců. V některých obcích žijí cizinci pouze v určitých čtvrtích, což s sebou přináší sociální problémy jako je vysoká nezaměstnanost, vyšší kriminalita, mládežnické gangy. Dánsko nevyžaduje asimilaci. Ponechává imigrantům volbu, zda si uchovají své kulturní a náboženské zvyky či tradice. Samozřejmě však vyžaduje, aby imigranti převzali některé hodnoty většinové společnosti (respektování rovnosti žen a mužů, respektování práva na náboženskou svobodu atd.).

Ryze osobní důvod použití metod sociální práce vycházejících z mezinárodního projektu Leonarda da Vinciho vystupuje již ze samotných ambic disertační práce

(viz úvod). Disertace navazuje, jak už bylo několikrát zmíněno, na projekt Leonarda da Vinciho, *Integration of Immigrants and Refugees: Towards Citizenship in a Democratic Society*. Autorka disertace se na něm aktivně podílela po dobu celých doktorských studií. Konkrétní metody sociální práce pro dospělé imigranty, které byly jedním ze třech výstupů projektu a které nejsou v současné době v českém prostředí dostupné (jelikož nejsou v českém jazyce, viz kap. 1.2.4.), přepracovala v rámci své vědecké a tvůrčí činnosti kolegyně autorky disertační práce Mgr. Jitka Dvořáková, Ph.D. na metody sociální práce pro děti imigrantů. Pracovala s nimi na teoretické úrovni. Tato disertační práce je ověřuje v praxi a navrhuje jejich úpravy vzhledem ke specifikům prostředí ČR. Přispívá tak k šíření výsledků mezinárodního leonardovského projektu v ČR a je jedním z článků řetězu, který má za cíl poskytnout českým sociálním pracovníkům skutečně fungující model integrace imigrantů. Na disertaci bude navazovat v teoretické úrovni česká monografie (autorky Dvořáková, Horská) popisující konkrétně metody sociální práce s dětmi imigrantů. V praktické úrovni metody využívají a využít budou (právě na základě disertační práce a osobního kontaktu s autorkou disertace) dvě jihlavské organizace (viz kap. 7.). Metody sociální práce byly současně jednak autorkou disertace a jednak Dvořákovou prezentovány na několika konferencích, dále byly představeny studentům Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a jsou používány v kurzu celoživotního vzdělávání pro sociální pracovníky (projekt Celoživotní vzdělávání ve dvou nelékařských profesích, dotovaný ESF a MŠMT ČR, řešitelem doc. PhDr. Valérie Thótová, Ph.D., R.N., registrační číslo projektu CZ.04.1.03/3.2.15.2). Ohlasy z praxe jsou pozitivní. Metody jsou sociálními pracovníky žádány. Součástí metod je např. Empowerment (zmocňování klienta v integraci). Tato metoda vychází z holandského prostředí. To, že je po úpravách vhodná i pro české prostředí dokazuje Navrátil (2001) ve stati, která se zabývá antiopresivními přístupy sociální práce. Ty jsou příhodné pro sociální práci s imigranty, protože se zabývají bojem proti diskriminaci. Jednou z metod je právě empowerment. Navrátil konkrétně píše: *„Zmocňování znamená, že sociální pracovník by měl pomáhat lidem k tomu, aby získali větší moc (kontrolu, vládu) nad svými vlastními životy a životními podmínkami. Proto je tento koncept vhodný v boji s opresí a diskriminací.“* (Navrátil, 2001)

5.5. Proč se disertační práce opírá o systémovou teorii (zvláště sociálně ekologický model)

Výzkumná část disertační práce vychází mimo jiné ze systémové teorie, zvláště ze sociálně ekologického modelu. Systémovým a sociálně ekologickým teoriím jsou tedy logicky věnovány kapitoly teoretické části disertační práce (viz kap. 1.2.1. a 1.2.2.).

Osobně považuji sociálně ekologické modely sociální práce za vhodné pro oblast integrace imigrantů (berou v potaz nejenom osobu samotného imigranta, ale i jeho sociální prostředí a důsledky interakcí, které probíhají mezi imigrantem a jeho prostředím). Imigrant si přináší do nové vlasti své kulturní pohledy, specifické způsoby myšlení a jednání, odlišné priority hodnot či kulturně a výchovně ovlivněné předsudky a stereotypy. V nové zemi se střetává s novým sociálním prostředím, novou kulturou, novými způsoby jednání a komunikace a je nutno jej s nimi seznámit a pomoci mu nalézt v nich jeho novou identitu. Také i **některé odborné zdroje** zabývající se sociální prací s migranty **staví** své analýzy, popis problémů či návrhy řešení **na principech systémové teorie**. To považuji za potvrzení vhodnosti využití těchto teorií i v mé disertační práci. Např. Musil a Navrátil (2001) používají Pincusovu a Minahanovu (Payne, 1991) systémovou strukturu 4 základních systémů sociální práce. Aplikují ji přímo na sociální práci s menšinami. Zajímavě vystihují, jak mohou nereálná očekávání sociálního pracovníka v sociální práci s imigranty negativně ovlivnit proces integrace klienta a proč většinou sociální pracovník nemůže být loajální ke všem stranám zainteresovaným na integraci imigrantů. Autorky Germain a Gitterman (1980) popisují vhodnost použití jednoho z modelů sociálně ekologické sociální práce zvláště pro lidi, kteří nepříznivě prožívají životní změny (změny v rolích a statutu, změny struktury života) nebo mají problémy vycházející z interakce s okolním prostředím. Imigranti k takovým nesporně patří.

5.6. K návrhům sociálních intervencí

Návrhy sociálních intervencí (viz kap. 4.1) nasedají na soubor sebraných dat k jednotlivým respondentům. Protože se jedná o výzkum kvalitativní, nelze přesně odlišit tzv. čistá data od jejich interpretací. **Návrhy sociálních intervencí jsou interpretací dat získaných v rámci kvalitativního dotazování dětí.** Některé silné a slabé stránky definovaly děti přímo samy, jiné autorka disertace v roli sociálního

pracovníka. Autorka disertace se snažila, aby proces vzniku návrhů sociálních intervencí odpovídal co nejvíce skutečným možnostem sociální práce s klienty.

Přepisy kvalitativního dotazování dětí jsou k dispozici v přílohách č. 9 až 14. Návrhy sociálních intervencí shrnují hlavní body z rozhovorů, které autorka disertace (v roli fiktivního sociálního pracovníka) považovala za důležité.

Silné a slabé stránky aspektů života respondentů a akční plány sociálních intervencí jsou vedeny v duchu sociálně ekologických přístupů sociální práce. Správnost tohoto postupu potvrzuje Payne (1991) v kapitole o sociálně ekologickém modelu sociální práce. Tvrdí tam, že sociální systémy dítěte nemohou být pozorovány přímo, ale mohou být odvozeny ze vzorců jednání dětí, které jsou vyjádřeny verbální i neverbální komunikací, zvláště v sociálních rolích a ve vztazích s ostatními lidmi.

Jako další možné hledisko pro sociální diagnostiku a intervenci by mohlo být použito např. modelu **posuzování potřeb ohroženého dítěte**. Téma popisuje Kovařík (2003). Na neuspokojované potřeby dítěte může nasedat až psychická deprivace. Ta může být projevem posttraumatické stresové poruchy (PTSD), kterou někteří dětští imigranti (včetně dospělých) prožívají. Její projevy a průběh popisují Walmodová a Oxenbergová (2006) Tato porucha je závažná. Sociální pracovník by ji měl umět odhalit a dítě (dospělého) odeslat ke specialistovi. Důležité hlavní příznaky a zásady jednání s dítětem trpícím tímto syndromem popisuje např. Balcar (2002).

5.7. Inovace metod sociální práce s dětmi imigrantů

Původní metody sociální práce, jak je navrhla Dvořáková, jsou vloženy do kap. 1.2.5. a do příloh 2, 4 a 6. Jsou v anglickém jazyce. Autorkou disertační práce inovované metody jsou v kap. 4.2. a v přílohách 3, 5 a 7. Ty jsou v českém jazyce. Zde musíme brát v potaz, že metody byly ověřeny na malém vzorku dětí. **Interpretace výsledků, z kterých vzešly inovace metod a potažmo i samotné inovované metody, tedy mohou být zkreslené.** Na to je třeba čtenáře bez zastírání upozornit. Riziko vysoké míry zkreslení, jak již bylo na začátku diskuse řečeno (viz kap. 5. 1.), je logickým důsledkem vyplývajícím z užití kvalitativní výzkumné strategie. Pokud mají být metody skutečně vhodně nastaveny pro kvalitní sociální práci na poli integrace dětských imigrantů, **je nezbytné i nadále pokračovat v jejich ověřování a případné úpravě.**

Vzhledem k rozsahu a typu výzkumu, který je disertační prací představen, nepovažuje autorka za zmatečné **užití anglického a českého jazyka na vstupu a výstupu inovačního procesu metod sociální práce**. Pokud by však byl pomocí metod sociální práce prováděn např. reprezentativní kvantitativní výzkum, byl by předvýzkumem neověřený přechod mezi dvěma jazyky považován za hrubou metodickou chybu. Ta by pravděpodobně vedla ke zkreslení výsledků i závěrů.

5.8. Obtíže při vyhledávání poskytovatelů sociálních služeb v Jihlavě

V první fázi analýzy sociálních služeb Jihlavy bylo třeba vyhledat a zkontaktovat co největší množství institucí a potencionálních poskytovatelů sociálních služeb zaměřených na integraci imigrantů. To se od začátku jevílo jako velmi obtížné. Velká část oslovených organizací ze začátku odpovídala záporně, jak na otázku, zda se integraci věnují, tak i na otázku, zda znají jiný subjekt, který tak činí. **Některé organizace, které se integrací zabývaly, zprvu nestály o účast ve výzkumu**. Autorka disertační práce subjektivně pociťovala, že příčinou je strach, zda se nejedná o skrytou kontrolu, konkurenční boj, zda organizace nepřijdou o know how, či zda nebudou výzkumem ohroženi v soutěži o finanční zdroje. Od většiny neziskových a humanitárních organizací se autorka disertace dozvídala **protichůdné odpovědi na otázku, zda a s kým organizace spolupracuje či proč ne**. Prakticky totožná odpověď typu „Oslovili jsme ostatní subjekty, nikdo s námi spolupracovat nezačal.“ se objevila u 3 subjektů. Tyto organizace byly informovány o rozporu v jejich odpovědích. Neuměly odpovědět, jak k tomuto protikladu došlo. Většina organizací však posléze začala s autorkou disertační práce spolupracovat. Vyjma Oblastního oddělení cizinecké policie v Jihlavě, které autorku odkázalo na svého tiskového mluvčího Oblastního ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie v Brně. Ten kontaktován nebyl, jelikož ve výzkumu nešlo o kontakt s tiskovým mluvčím nadřízeného orgánu, ale o osobní kontakt a oboustrannou spolupráci nad hledáním strategie integrace imigrantů v Jihlavě. Naopak Oblastní charita Jihlava a Středisko křesťanské pomoci velmi uvítaly účast na výzkumu (viz kap. 7.). Také Krajský úřad kraje Vysočiny po počátečním nezájmu, projevil zájem o výsledky disertace, zvláště analýzu sociálních služeb Jihlavy (viz kap. 4.3).

5.9. Úskalí SWOT analýzy a projektového cyklu

Diskuse ke SWOT analýze a projektovému cyklu jsou **vloženy do výsledků**, konkrétně do kap. 4.3.2. a 4.3.3. Příslušný text je označen jako diskuse, aby nedošlo k záměně s výsledky.

SWOT analýzu a projektový cyklus vypracovávala autorka disertace sama. To může být velkým úskalím pro **zkreslení dat**. Tyto analytické nástroje by měly být používány vždy v týmu lidí, jenž by měl zahrnovat jak profesionály, kteří se na projektech přímo podílí a garanty, tak i osoby z řad cílových skupin, případně ještě i dobrovolníky.

Popisovaný projektový cyklus (viz kap. 4.3.3.) přináší **návrhy řešení vzniklých problémů**, které se odráží **v úrovni sociální práce individuální, skupinové i komunitní**. Poplatně sociálně ekologickým a systémovým teoriím, z kterých disertační práce vychází, se v americkém prostředí řadí komunitní práce mezi tzv. makropraxi, individuálně a rodinně je orientována mikropraxe a skupinovou sociální práci se zabývá mezopraxe (Řezníček, 2000).

5.10. Možnosti hodnocení integračních strategií vzhledem k dimenzím integrace

Integraci imigrantů v obecném smyslu můžeme hodnotit v několika dimenzích. Barša (2003), Niessen a Schibel (2004) či Entzinger a Biezeveld (2003) rozlišují integraci socio-ekonomickou (socio-economic), kulturní (cultural), občansko-politickou (legal and political). Kaňáková (2000) podle Haišmana, ředitele odboru azylové a migrační politika Ministerstva vnitra ČR, rozděluje socio-ekonomickou dimenzi na dvě samostatné dimenze (sociální a ekonomickou). Vždy se jedná však jen o teoretický koncept, uměle vytvořené dělení. V praktické rovině mezi sebou jednotlivé dimenze souvisí a ovlivňují se. Hranice mezi nimi jsou neostré.

K posouzení úspěšnosti integrace imigrantů patří tzv. **benchmakery**, indikátory integrace a srovnávací kritéria. Evropské výzkumné centrum migrace a etnických vztahů, ERCOMER, zpracovalo pro Evropskou komisi návrh takových benchmakerů (Entzinger a Biezeveld, 2003). Stojí na principu, že úspěšná integrace imigrantů je obousměrný proces. Aktéry jsou v něm jak imigranti, tak většinová společnost. Autoři používají třídídimenzionální dělení integrace (viz výše např. Barša) a čtyřdídimenzionální dělení benchmarků. První tři odpovídají třem dimenzím integrace.

Čtvrtý bere v potaz postoje majoritní společnosti. Jsou nastaveny obecně pro celou EU. V případě, že by byly využity pro ČR (nebo jen pro některou oblast, např. Jihlavsko), bylo by třeba je podmínkám našeho státu přizpůsobit. Nezapomeňme, že u některých níže popisovaných ukazatelů integrace však mohou jejich vysoké hodnoty vést ne k ještě kvalitnější integraci, ale k asimilaci.

Mezi **socio-ekonomické benchmarkery** patří:

Zaměstnání – Úspěšné začlenění imigranta na trh práce, patří mezi nejdůležitější prostředky kvalitní integrace. Stává se však, že imigranti pracují v nové zemi na nižších pozicích, než na kterých by pracovali v zemi původu. Dochází k nedocenění jejich dovedností a schopností. Mezi měřítka kvality integrace může patřit např. srovnávání úrovně pracovních pozic jednotlivých imigrantů v zemích původu a v ČR či srovnávání relativních četností nezaměstnaných imigrantů a majority.

Příjmy – Příjmy imigrantů rozhodují o socio-kulturní úrovni imigranta a jeho rodiny. Příjmy imigrantů v některých případech nedosahují na srovnatelných pracovních pozicích výši příjmů majority. Ukazatelem míry integrace může být tedy např. srovnání platů imigrantů a majority na stejných pracovních pozicích. Či srovnání úrovně vzdělání a výše platů u imigrantů a majority. V případě dobré úrovně integrace by měla být čísla shodná.

Sociální zabezpečení – V některých státech EU nemají imigranti stejný přístup k sociálnímu zabezpečení a sociální síti jako původní obyvatelstvo. Můžeme např. sledovat, zda mají imigranti v mezích platné legislativy rovný přístup k sociálnímu zabezpečení a jak jej ve srovnání s majoritou využívají (popř. nadužívají).

Úroveň vzdělání – Úroveň vzdělání mladých imigrantů by měla odpovídat úrovni vzdělání mladých z majoritní společnosti. Ukazatelem tedy může být, zda mladí cizinci dosahují stejné úrovně vzdělání jako domácí obyvatelé. Velmi důležitou podmínkou pro dobrou integraci je znalost úředního jazyka země a schopnost dorozumět se jím.

Bydlení a sociální vyloučení – Nízká úroveň bydlení může imigranta přivést až k jeho sociálnímu vyloučení. Některé lokality, které jsou určeny pro imigranty, jsou dokonce na nižší sociální úrovni automaticky projektovány. Záleží také na tom, zda si imigrant bydlení na nižší úrovni zvolil sám a z jeho kulturní perspektivy mu vyhovuje, nebo zda byl donucen si takovou úroveň

vybrat okolnostmi, jež neumí ovlivnit (příliš drahé bydlení ve srovnání s malými platy imigrantů, předsudky prodávajících vůči imigrantům...).

Mezi **benchmakery kulturní integrace** patří:

1. Postoje vůči základním hodnotám a pravidlům majoritní společnosti – Evropské státy, které se blíží k modelu integrace, ponechávají imigrantům možnost si zachovat některá svá náboženská a kulturní specifika. Na oplátku však vyžadují respekt a úctu imigrantů k hlavním hodnotám majoritní společnosti. Tyto hodnoty často vycházejí ze základních práv a svobod (svoboda projevu, náboženská svoboda, rovnost žen a mužů aj.). Míra respektu cizinců vůči hodnotám majoritní společnosti patří mezi nejhůře měřitelné benchmakery.
2. Četnost návštěv v zemi původu – Za ukazatel úrovně integrace může být považován i počet a frekvence návštěv imigranta v zemi jeho původu. Přičemž čím více je imigrant závislý na své zemi původu, tím méně je integrován v nové společnosti. Problematická je operacionalizace tohoto benchmarku. Špatně se určuje, jaký typ pobytu v zemi původu lze považovat za vypovídající vzhledem k úrovni integrace (délka návštěvy, účel návštěvy). Tento faktor je samozřejmě ovlivněn i vzdáleností země původu a země nové, či finančními možnostmi imigranta.
3. Volba manžele/partnera – To, jak si imigranti volí své životní partnery, může také vypovídat o míře jejich integrace do nové společnosti. Jde o to, jak jsou ovlivněni kulturními specifiky své země původu (u muslimských imigrantů v evropských zemích bývá běžné, že partnery svým dětem vybírají rodiče). Smíšená manželství také ukazují na úroveň integrace. Na druhé straně však velké množství smíšených manželství, může ukazovat až na asimilaci.
4. Jazykové dovednosti – Úzce souvisí se socio-ekonomickou integrací. Hůře se měří. Platí, že čím lépe je imigrant schopen se domluvit, tím lepší má podmínky pro integraci. Poměrně dobře lze srovnávat např. školní výsledky dětí imigrantů a majority v předmětech oficiálního jazyka země a jazyků cizích.
5. Kriminalita – Srovnání relativních četností kriminality majority a imigrantů může přinést zajímavý obrázek o úrovni integrace. Vyšší kriminalita imigrantů může na jedné straně znamenat jejich nerespektování základních hodnot a pravidel majoritní společnosti, na druhé straně však může vypovídat o neschopnosti majority považovat imigranty za rovnocenné členy společnosti. Majorita může prostě imigranty ke kriminalitě „donutit“.

Mezi **právní a politické (občansko-politické) benchmarkery** patří:

1. Počet naturalizovaných imigrantů – Zde se jedná o počet cizinců, kteří získali občanství nového státu. Ten může být ukazatelem ochoty společnosti přiznat práva cizincům a z druhé strany zájem cizinců tato práva využívat.
2. Počet imigrantů s dvojitým občanstvím – V některých zemích EU je možné, aby si imigrant ponechal i své původní občanství. Takové země se nebojí, že by dvojitý občanství mohlo ohrozit integraci imigrantů.
3. Účast na politickém dění – V některých státech (Holandsko, Švédsko, Dánsko, Finsko, Irsko...) mohou cizinci s určitými typy povolení k pobytu volit a být voleni. Dalším ukazatelem pro úroveň integrace může být srovnání volební účasti majority a imigrantů (s občanstvím), nebo zastoupení imigrantů mezi politickými činiteli.
4. Účast na dění společnosti – Ukazatelem může být např. členství imigrantů v různých klubech, odborových svazech, sdruženích apod.

Mezi evaluované **banchankery postojů majoritní společnosti** patří:

1. Nahlášené případy diskriminace – Počet nahlášených případů diskriminace může být zajímavým ukazatelem postoje veřejnosti vůči imigrantům. Na druhou stranu to však může znamenat, že v zemi existuje dobrý systém veřejné kontroly, aniž by skutečná míra diskriminace byla vyšší, než v zemích s menším počtem hlášených případů diskriminace.
2. Způsob vnímání imigrantů – Postoje veřejnosti k imigrantům samozřejmě velmi ovlivňují integraci imigrantů. Problémem je jejich měřitelnost a to, že postoje nemusí odrážet skutečné chování veřejnosti. Respondenti benchmarkerových anket také nemusí odpovídat podle svých skutečných názorů, ale podle toho, co předpokládají, že by bylo správné odpovědět.
3. Dopady a vlivy různých postupů – Některé státy oceňují rozmanitost v přístupech různých státních i nestátních organizací k antidiskriminačním opatřením. Zde je pak hodnocena úspěšnost a vliv takových postupů na integraci imigrantů.
4. Role médií – Ve všech státech EU mají média velký vliv na utváření veřejného mínění v oblasti integrace imigrantů. Zajímavé by bylo sledovat, jakým způsobem média o imigrantech informují a také, kolik imigrantů a v jakých souvislostech se v médiích objevuje.

5.11. Hodnocení úrovně integrace z hlediska činnosti oslovených jihlavských organizací

Z výsledků disertační práce můžeme usuzovat na některé nedostatky v integraci imigrantů na Jihlavsku. Vzhledem k úzké profilaci dat však nemůžeme využít všech výše popisovaných benchmarků k objektivnímu posouzení celkové úrovně integrace. Disertační práce se zaměřuje pouze na analýzu organizací, které se zabývají integrací imigrantů na poli sociální práce. Proto můžeme hodnotit spíše podmínky, které tyto organizace pro integraci vytvářejí či upravují, nežli skutečný stav integrace. Z výsledků vyplývá, že organizace se zaměřují na pomoc **v socio-ekonomické dimenzi** integrace bezvýhradně. Většina nabízených programů a služeb je orientována na pomoc v oblasti bydlení, zaměstnání, vzdělávání, či v možnostech využívání sociálního zabezpečení. **V kulturní dimenzi** integrace se oslovené organizace zabývají informováním imigrantů o postojích a hodnotách majority. Také jim pomáhají, aby si tyto hodnoty osvojili. V oblasti jazykových dovedností připravují kurzy českého jazyka nebo jsou schopny imigranta informovat, kde se může český jazyk naučit. V oblasti míry kriminality imigrantů se zaměřují na její prevenci (rekvalifikační kurzy pro cizince, pomoc při vyhledávání zaměstnání). Avšak skutečný dopad působení organizací na kulturní dimenzi integrace je špatně měřitelný. Potřeboval by důkladnou operacionalizaci pojmů. **Na úrovni právní a politické dimenze** integrace poskytují organizace pomoc a podporu v procesu získávání občanství. Současně podporují imigranty v účasti v různých občanských sdruženích a uskupeních. Co se týče volebního práva, imigranti (ze zemí mimo EU), jež nejsou občany ČR, se nemohou u nás účastnit voleb, ani jako voliči, ani jako volení. **V oblasti postojů majoritní společnosti** se oslovené organizace plošně nezaměřují na práci s veřejností a na ovlivňování veřejného mínění.

Vytvoření a úprava benchmarků integrace pro Jihlavsko může být návrhem pro další disertační či vědecké práce. Jednalo by se o velmi důležitý a prospěšný výzkum, jenž by se mohl stát součástí např. koncepce integrace imigrantů Krajského úřadu Vysočiny, která dosud neexistuje.

5.12. Náčrt hodnocení úspěšnosti navrhovaného projektového cyklu

Projektový cyklus v kap. 4.3.3. je zatím pouze návrhem, jak postupovat v integraci imigrantů na území Jihlavska. Pokud by byl skutečně využit v praxi, jeho důležitou součástí by bylo průběžné a závěrečné hodnocení úrovně naplnění cílů. Základní koncept ukazatelů úspěšnosti by měl být vytvořen již při sestavování projektů.

Níže je navržena základní osnova hodnocení. **Vychází z požadavků a priorit Evropské komise** (Niessen, Schibel, 2004):

- Jaké problémy se v rámci řešení projektů objevily a jak byly řešeny?
- Jaké byly pozitivní/negativní důsledky projektu?
- Jaká je dlouhodobá finanční realizovatelnost a únosnost?
- Účinnost, tedy dopad projektů.
- Efektivita, tedy poměr dopadu k nákladům.
- Udržitelnost, tedy trvání dopadu a opakovatelnost.
- Závažnost, tedy význam pro cílovou skupinu.

Jedná se však pouze o hrubý náčrt jednotlivých ukazatelů. Pro jejich převedení do praxe by byla nezbytná jejich operacionalizace, tak aby byly měřitelné a kontrolovatelné. A to v socio-ekonomické, kulturní i občansko-politické dimenzi integrace imigrantů do českého prostředí či konkrétněji jen Jihlavska. Vytvoření takových ukazatelů může být tématem pro další disertační či jinou výzkumnou práci.

5.13. Navrhované interpretační hypotézy

K výstupům kvalitativní studie patří hypotézy. Hubík (2006) vysvětluje, že *„kvalitativní výzkum...teprve směřuje k vytvoření hypotézy – ale ta se zpravidla týká jednotlivého případu a nevede k zobecnění... hypotéza má v kvalitativním výzkumu jinou funkci než ve výzkumu kvantitativním – funkci interpretační“*. Hypotézy proto formulací striktně neodpovídají požadavkům, které na ně kladou např. hypoteticko-deduktivní metody výzkumů.

Navrhované hypotézy vyplynuly z procesu volby výzkumné strategie, ze sběru dat, z výsledků, z diskuze, z problémů vzniklých v rámci řešení výzkumu, ze srovnávání výstupů disertace s literaturou a zdroji, tedy z informací, které jsou v předchozím textu disertace popisovány. Jsou shrnutými a interpretacemi, jež vzešly z celého průběhu tvorby disertační práce. Při jejich použití v dalších výzkumech by byla nezbytná operacionalizace pojmů, které se v nich vyskytují.

Ad 1. cíl:

- A) Čím více informací dítě sociálnímu pracovníkovi poskytne o své minulosti, současnosti a budoucích vizích, tím vhodnější strategii integrace bude schopen sociální pracovník ve spolupráci s dítětem vytvořit.**

Tam, kde děti v rozhovorech uvedly více dat a více podrobností o jejich životech, bylo možno vybírat z většího množství pomocných a podpůrných strategií při řešení jejich problémů v integraci. Pokud by se hypotéza potvrdila, bylo by ji možno využít pro dokázání potřebnosti a užitečnosti vstupních rozhovorů a rozhovorů v rámci prvních kontaktů a zpětné vazby, např. právě metody vstupního rozhovoru (Child's Intake), která je v rámci disertační práce inovována (viz kap. 4.2.1. a přílohy č. 2 a 3).

- B) Čím lépe dítě ovládá český jazyk, tím lépe se integruje do nové společnosti.**

Děti ve svých odpovědích uváděly, že se jejich situace ve škole a mezi přáteli vylepšila ve chvíli, kdy se přestaly bát komunikovat v češtině a češtině porozuměly. Všechny děti se shodly, že dobrá znalost češtiny je podmínkou pro úspěšnou integraci, a to zvláště pro dosahování dobrých výsledků ve vzdělávání. Předpokládám, že hypotéza by platila obdobně i pro dospělé imigranty.

- C) Čím větší sociální síť dítě má, tím lépe se integruje do nové společnosti.**

Děti často uváděly, že se jejich problémy v integraci do české společnosti zmírnily, či se začaly řešit v závislosti na vyšším počtu dobrých přátel či osob, se kterými své problémy mohly řešit. Děti považují za přínosné využívat možnosti volnočasových kroužků a aktivit, které nabízejí nejrozličnější sdružení. V kroužcích se dětem hledaly přátele mnohem lépe, už jen např. proto, že se tam setkávaly s dětmi s podobnými zájmy.

Ad 2. cíl:

- D) Použití nových metod sociální práce s dětmi imigrantů v praxi, poskytně užitečné návrhy pro vylepšení těchto metod.**

Nové metody sociální práce s dětmi imigrantů byly použity při sběru dat od 10 dětí. To je relativně malý počet respondentů. Ale i přesto se na této malé skupině ukázaly některé nedostatky či nepřesnosti nových metod sociální práce. Ty bylo možno na základě výsledků přizpůsobit specifickým podmínkám českého prostředí.

Předpokládám tedy, že by bylo možno v ověřování vhodnosti metod a jejich úpravě úspěšně pokračovat i v rámci další studie.

Ad 3. cíl:

E) Analýza typu a struktury sociálních služeb na Jihlavsku zaměřených na integraci imigrantů, poskytne informace, které služby chybí.

Analýza typu a struktury sociálních služeb v Jihlavě zaměřených na pomoc či podporu imigrantů při jejich integraci přinesla v rámci kvalitativní studie informace o slabých místech tohoto systému. Na základě výsledků bylo možno navrhnout opatření, která by slabá místa mohla zacelit. Proto předpokládám, že pokračování v takových analýzách a jejich propracování by mohla přinést ještě mnohem užitečnější zjištění a mohla by vést v praxi ke skutečnému zlepšení úrovně integrace imigrantů na Jihlavsku či na území celého kraje Vysočina.

6. Závěr

Disertační práce přinesla rozbor několika aspektů života 10 dětských imigrantů z hlediska jejich integrace do nové společnosti (v tématech: rodinné prostředí, škola, zájmy, hodnotový žebříček, míra participace na životě komunity). Data byla vyhodnocována a interpretována na základě sociálně ekologického modelu sociální práce. Navazují na ně návrhy sociálních intervencí, které ukazují možnosti řešení zjištěných problémů. Pro sběr dat byly využity nové metody sociální práce s dětmi imigrantů. Ty byly na základě výzkumu inovovány. Dále bylo provedeno šetření úrovně jihlavských sociálních služeb, angažovaných na poli integrace imigrantů. Na ně nasedalo definování chybějících složek sociálních služeb. Řešení problémů bylo zpracováno formou projektového návrhu.

Ve výzkumu byl použit kvalitativní přístup, který se jevil pro danou problematiku jako výhodnější (viz kap. 5.1). Navrhované interpretační hypotézy jsou popsány v kap. 5.13.

Základní ambice disertační práce, které jsou popsány v úvodu, byly prací naplněny. Práce přinesla odpovědi na základní otázky výzkumu, které jsou definovány taktéž hned v úvodní kapitole. **Autorka disertační práce dokázala, že je možné zhodnotit a upravit metody sociální práce s dětmi imigrantů v kontextu podmínek prostředí ČR a že popis úrovně sociálních služeb Jihlavy zaměřených na integraci imigrantů přináší takové poznatky, aby bylo možno najít chybějící typy či složky sociálních služeb.** Součástí disertační práce je samozřejmě i návrh opatření, jak vzniklou situaci řešit.

Cíle výzkumu byly v mezích disertační práce splněny. V ověřování a úpravě metod sociální práce pro děti imigrantů je však třeba ještě nad rámec disertační práce pokračovat, a to přímo v praxi sociální práce. To budou nadále zajišťovat zvláště Oblastní charita Jihlava a nově vzniklé Multikulturní centrum vzdělávání Jihlava (viz kap. 7.). Na základě pozitivních ohlasů sociálních pracovníků plánuje autorka disertační práce ve spolupráci s Dvořákovou (autorkou původní verze inovovaných metod) metody sociální práce pro děti imigrantů po jejich dalším pečlivém přizpůsobování podmínkám českého prostředí publikovat formou monografie.

Inovace v disertaci použitých metod sociální práce pro děti imigrantů je tedy naprosto novou tvůrčí a vědeckou činností, kterou disertační práce přináší (viz kap. 4.2). Disertace také poprvé přináší sjednocující pohled na úroveň

poskytovaných sociálních služeb integrace imigrantů v Jihlavě a řešení objevených problémů (viz kap. 4.3).

Ryze praktickým přínosem disertační práce je navázání funkční spolupráce mezi několika konkrétními jihlavskými poskytovateli sociálních služeb. Tyto organizace se o sobě dozvěděly a spolupráci započaly až na základě výsledků kvalitativní analýzy sociálních služeb Jihlavy (viz. kap. 4.3.). Přínosů disertační práce a spolupráce s její autorkou si váží. Spolupráce bude pokračovat i do budoucna (viz kap. 7). Autorka disertační práce se stala odborným garantem projektu, jímž bylo v Jihlavě nově zřízeno Multikulturální centrum vzdělávání.

Další navrhované směry vědeckého bádání a úkoly navazující na disertační práci jsou tyto: a) pokračovat v ověřování a úpravě metod sociální práce pro děti imigrantů, které žijí v českém prostředí (viz 4. odstavec závěru); b) pokračovat ve vypracovávání konkrétní struktury zpětné vazby a evaluačních mechanismů navrhovaného projektového řízení popisovaného v kap. 4.3.3. (základní struktura zpětné vazby v kap. 5. 12.); c) vyvinout benchmarky pro hodnocení úrovně integrace imigrantů na Jihlavsku (základní popis benchmarků viz kap. 5.10.); d) až h) ověřit dalším výzkumem navrhované interpretační hypotézy (viz kap. 5. 13.)

Další navrhované směry v aktivitách ryze praktického dopadu jsou tyto: a) udržovat a rozvíjet nově navázanou spolupráci oslovených jihlavských subjektů v oblasti integrace imigrantů (Multikulturální centrum vzdělávání v Jihlavě, Oblastní charita Jihlava, Občanská poradna v Jihlavě, Organizace pro pomoc uprchlíkům Praha, Magistrát města Jihlavy, Krajský úřad kraje Vysočiny), přizvat a získat ke spolupráci subjekty další (Oddělení cizinecké policie v Jihlavě, školy, potencionální zaměstnavatelé imigrantů, úřad práce, dobrovolníci...); b) vybrat ve spolupráci s jihlavským Multikulturálním centrem vzdělávání nejpodstatnější a nejdůležitější body navrhovaného projektového řízení (viz kap. 4.3.3.), najít vyhovující grantovou výzvu a projekt upravit tak, aby mohl být skutečně podán.

7. Využití výsledků disertace v praxi

Kapitola popisuje dva konkrétní projekty, ve kterých je či bude využito výstupů disertace.

7.1. Blokovaný grant NROS

Středisko křesťanské pomoci (SKP) se sídlem v Jihlavě podalo k 5. 3. 2007 žádost o získání dotací z Blokovaného grantu NROS finančních mechanismů EHP/Norska CZ 0004 – 1. výzva, **Zlepšení života v komunitách prostřednictvím aktivit a služeb NNO**. Grantovou výzvu vypsala Nadace rozvoje občanské společnosti (NROS). Projekt úspěšně prošel přes grantové řízení a je financován. Započal v polovině června 2007. Trvat bude 12 měsíců.

Středisko křesťanské pomoci je církevní organizací. Bylo založeno v roce 1992. Je poskytovatelem služeb sociální prevence (azylový dům a noclehárna). V současné době realizuje projekty „SKP – azylový dům pro muže“ a „Individuální vzdělávací péče“ (IVP). Koordinátoři projektu IVP spolupracují s úřadem práce a pořádají vzdělávací kurzy pro nezaměstnané.

Cíle projektu:

1. **Založit multikulturní centrum vzdělávání**, které by pomáhalo cizincům a Rómům se lépe integrovat do majoritní společnosti. Přispívat k prevenci diskriminace informováním majority o kulturních specifikách cizinců a Rómů. Multikulturní centrum bude nabízet **odbornou sociální a právní pomoc cizincům**. Dále bude sloužit pro **setkávání cizinců, Rómů a majority**.
2. **Vzdělávat sociální pracovníky** nově založeného multikulturního centra vzdělávání v sociální práci s cizinci a Rómy. Jedním ze zdrojů metod sociální práce je publikace *Integration & Citizenship, Integration of Immigrants and Refugees towards Citizenship in a Democratic Society*. (Logger, Paulsen, Rothfus, 2006) Ta je výstupem mezinárodního projektu Leonarda da Vinciho popsaného v úvodu disertační práce. Dalším zdrojem metod sociální práce bude i tato disertační práce.
3. **Vybavit nově vzniklé multikulturní centrum a dovybavit prostory** Střediska křesťanské pomoci tak, aby obojí mohlo účelně sloužit aktivitám multikulturního centra vzdělávání.

Cílové skupiny:

1. Imigranti a Rómové (sociální práce, výuka češtiny, právní pomoc, asistence na úřadech).
2. Zaměstnanci Střediska (vzdělávání v metodách sociální práce a poradenství).
3. Veřejnost (prostor pro setkávání s cizinci a Rómy, zvýšená informovanost o kulturních specifikách menšin).
4. Město Jihlava a kraj Vysočina (zlepšení sociální sítě, zaplnění bílých míst v rámci komunitního plánování služeb).
5. NROS (medializace a reklama pro donátora).

Popis činnosti:

1. Pomoc a podpora cizincům a Rómům.
2. Setkávání menšin a majority.
3. Vzdelávání sociálních pracovníků.

Ad 1. Těmto dvěma cílovým skupinám bude nabízeno a poskytováno sociální a právní poradenství, sociální intervence, osobní asistence (např. při kontaktu s úřady). Dále jim budou nabízeny kurzy českého jazyka. Děti imigrantů budou mít možnost se v nově vzniklém centru setkávat v rámci organizovaných volnočasových aktivit (kreslení, hudební výchova...). Rodičům, jež budou navštěvovat kurzy českého jazyka, bude nabídnuto hlídání jejich dětí v herně Centra.

Ad 2. V rámci trvání projektu budou zorganizovány (v objektu SKP) den otevřených dveří azylového domu a 4 odpolední setkání pro menšiny a majoritu. V rámci programu setkání se budou moci obě skupiny lépe poznat. Pokud budou mít zájem, bude jim umožněno se v prostorách nově vzniklého multikulturního centra setkávat i mimo naplánovaná oficiální setkání. Budou také vytištěny informační letáky, které budou distribuovány lidem na ulici. Pozvánky na setkání a náplň činnosti centra budou medializovány regionálními deníky a rádii.

Ad 3. Sociální pracovníci Střediska křesťanské pomoci a ostatní zaměstnanci, kteří projeví zájem, budou moci využít nabídky specializačních školení a přednášek k tématu metodiky integrace imigrantů. Vzhledem k tomu, že náplň vzdělávání zaměstnanců Střediska křesťanské pomoci je v grantu definována jen rámcově, budou

se moci jednotlivá témata přednášek aktuálně upravovat podle zájmu a potřeb Multikulturního centra. Konkrétní výběr školitelů a lektorů bude proveden až v čase přípravy přednášek.

Provázanost na disertační práci a její autorku:

A) **Autorka disertace je odborným garantem tohoto grantu.** Na jeho vzniku se podílela.

B) Součástí blokového grantu NROS bude vzdělávání sociálních pracovníků a jiných zaměstnanců, kteří budou přicházet do styku s klienty imigranty. **Disertační práci ověřované metody sociální práce budou jedním z podkladů pro vzdělávání sociálních pracovníků.** Metody sociální práce s dětmi vznikly na základě projektu Integration of Immigrants and Refugees: Towards Citizenship in a Democratic Society. V jeho výzkumném týmu byla i autorka disertační práce. Metody sociální práce tohoto mezinárodního projektu budou také použity ke vzdělávání sociálních pracovníků v rámci navrženého blokového grantu.

C) **Disertační práci ověřované metody sociální práce budou využívány v praxi sociálními pracovníky nově vzniklého centra multikulturního vzdělávání.**

7.2. Síťový projekt sociálního a právního poradenství:

Oblastní charita Jihlava (OCHJ) spolupracuje na Síťovém projektu sociálního a právního poradenství. Projekt je financován odborem integrace cizinců MV ČR. Jeho předkladatelem je Diecézní charita Brno. Partnery projektu jsou kromě OCHJ i OCH Blansko a OCH Hodonín. Projekt je řešen v rámci roku 2007.

Oblastní charita byla založena 13. srpna 1992 jako součást Diecézní charity Brno. OCHJ provozuje domácí péči, ERKO (rómské centrum), Malá řemesla (Ve spolupráce s Úřadem práce v Jihlavě poskytují nezaměstnaným mladým lidem s nízkou úrovní vzdělání a kvalifikace kurzy v oblasti řemesel. Ty pak zvyšují jejich šance na uplatnění na trhu práce.), Klub Vrakbar (centrum primární a sekundární prevence drogových závislostí) a další.

Cíle projektu:

1. Zmapovat a ucelit dosavadní činnost OCHJ v oblasti integrace imigrantů (včetně činnosti dalších organizací.) Nalézt bílá místa služeb integrace imigrantů.

2. Poskytovat sociálně právní poradenství cizincům, včetně spolupráce s ostatními institucemi, které pomáhají cizincům v integraci do společnosti.

Cílové skupiny:

1. Cizinci s trvalým a dlouhodobým pobytem nad 1 rok (primární skupina).
2. Instituce Jihlavy zaměřené na integraci primární cílové skupiny (je mapována činnost těchto institucí vzhledem k primární cílové skupině).
3. Veřejnost (lépe integrovaní cizinci přispějí k prevenci xenofobních a diskriminačních vzorců jednání veřejnosti).
4. Město Jihlava a kraj Vysočina (zlepšení sociální sítě, lepší orientace v současné situaci integrace primární cílové skupiny).
5. Ministerstvo vnitra ČR (medializace a reklama pro donátora).

Popis činnosti:

1. Zmapování úrovně integrace imigrantů v Jihlavě.
2. Poskytování poradenství cizincům.

Ad 1) V rámci tohoto bodu bude nezbytné sestavit seznam organizací, které se zabývají integrací cizinců. Bude popsána konkrétní činnost těchto jednotlivých organizací v oblasti integrace cizinců (včetně OCHJ). Současně bude nutné získat data o počtu cizinců, kteří žijí v Jihlavě. Na základě všech těchto dat budou vypracovány návrhy na doplnění chybějících služeb pro cílovou skupinu cizinci.

Ad 2) Bude otevřeno kontaktní místo pro poskytování sociálně právního poradenství. To bude spolupracovat s ostatními zařízeními, jejichž seznam a popis činnosti bude získán v první části projektu.

Doba trvání: od 1. 1. 2007 do 31. 12. 2007

Provázanost na disertační práci a její autorku:

První cíl projektu je prakticky totožný se třetím cílem disertační práce. OCHJ projevila velký zájem o všechna data obsažená ve třetí části výzkumu disertační práce. Podle hloubky a rozsahu dat se OCHJ rozhodne, zda výstupy disertační práce budou dostačující pro úplné naplnění prvního cíle, či zda bude nutno ve výzkumu ještě pokračovat.

8. Seznam zdrojů

8.1. Seznam citovaných a odkazovaných zdrojů disertační práce

- BALCAR, Karel. 2002. *Děti a posttraumatická stresová porucha* [on-line]. c2002, [cit. 2007 - 04- 25]. <<http://www.ippp.cz/neprehlednete/aktualne/balcar.htm>>.
- BARŠA, Pavel. 2003. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. 347 s. ISBN 80–7325-020–9.
- BERTALANFFY, Ludwig von. 1973. *General System Theory. Foundations, Development, Applications*. [? ed.]. Harmondsworth: Penguin, 1973. 311 p. ISBN 0140600043 1.50.
- BRONFENBRENNER, Urie. 1981. *The Ecology of Human Development; Experiments by Nature and Design*. 4th ed. Cambridge, Mass: Harvard-University-Press, 1981. 330 p. ISBN 0–674-22457–4.
- COX, David Ray, PAWAR, Manohar. (2006). *International Social Work: Issues, Strategies, and Programs*. [? ed.]. Thousand Oaks (California): SAGE Publications, c2006. 415 p. ISBN 1–4129-1408–6.
- Člověk v tísní. 2004. *Uprchlíkem v Česku; Azylová politika, žadatelé o azyl, děti jako uprchlíci* [online]. září 2004 [cit. 2007–07-18]. <http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/PINF_Azyl.pdf>.
- ČSÚ. 2006. *Stav a pohyb obyvatelstva v ČR za rok 2005* [online]. 22. 3. 2006, [cit. 2007–05-15]. <http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/publ/4001-05-za_rok_2005>.
- ČSÚ. 2007. *Stav a pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2006* [online]. 22. 3. 2007, [cit. 2007–04-25]. <<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/4001-06>>.
- DISMAN, Miroslav. 2006. *Jak se vyrábí sociologická znalost; Příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2006. 374 s. ISBN 80–246-0139–7.
- DRACHMAN, Diane, PAULINO, Ana. 2004. *Immigrants and social work: thinking beyond the borders of the United*. [? ed.]. New York: Haworth Social Work Practice Press , c2004. 176 p. ISBN 0789019981.

- DRBOHLAV, Dušan. 2001. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In *Menšiny a migranti v České republice*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. Kapitola 2, s 17 – 30.
- DVOŘÁKOVÁ, Jitka. 2005. *Methods of Social Work with Refugees, Immigrants and their Children*. České Budějovice, 2005. 210 s. Disertační práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Školitel Doc. PhDr. Jiří Kovařík, Ph.D. Monografie v tisku, nakladatelství Triton.
- ENTZINGER, Han. BIEZVELD, Renske. 2003. *Benchmarking in Immigrant Integration*[online]. August 2003, [cit. 2007-07-18]. <from:http://ec.europa.eu/justice_home/funding/2004_2007/doc/study_indicators_integration.pdf>.
- EWALT, Patricia L. 1999. *Multicultural issues in social work*. [? ed.]. Washington, DC: NASW Press, c1999. 709 p. ISBN 0-8710-1302-9.
- FAY, Brian. 2002. *Současná filosofie sociálních věd: Multikulturní přístup*. 1. vyd. Praha: SLON, 2002. 324 s. ISBN 80-86429-10-5.
- FLINT, Lyle. 1997. *Systems Theory* [online]. 15.2.1997, [cit. 2007-04-05]. <<http://www.bsu.edu/classes/flint/systems.html>>.
- FRONEK, Heinz, MESSINGER, Irene. 2002. *Handbuch unbegleitete minderjährige Flüchtlinge: Recht, Politik, Praxis, Alltag, Projekte*. 1. Aufl. Wien: Mandelbaum-Verl, 2002. ISBN 3854760760.
- GERMAIN, B. Carel, GITTERMAN, Alex. 1980. *The Life Model of Social Work Practice*. [? ed.]. New York: Columbia University Press, 1980. 376 s. ISBN 0-231-04152-7.
- GÜNTEROVÁ, Tereza. 2005. Sociální práce s uprchlíky. In *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X. Kapitola 18, str. 331 – 345.
- HAYES, Debra et. al. 2004. *Social work, immigration and asylum: debates, dilemmas and ethical issues for social work and social care practice*. [? ed.]. London: Jessica Kingsley Publishers, c2004. 240 p. ISBN 1843101947.
- HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
- HENDL, Jan. 1998. *Symbolický interakcionismus a kvalitativní výzkum* [online]. [c200-?], [cit. 2007-05-25]. <<http://www.ftvs.cuni.cz/hendl/symbint.htm>>.

- HENDRIKS, Marina. 2006. *Sociální práce a uprchlíci*. Přeložila Dáša van der Hosrt. [? vyd.]. Praha: Poradna pro uprchlíky Českého helsinského výboru, 1994. 45 s.
- HOBDAYOVÁ, Angela, OLLIEROVÁ, Kate. 2000. *Tvořivé činnosti pro terapeutickou práci s dětmi*. Přeložila Silvie Struková. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 152 s. ISBN 80-7178-378-1.
- html>.
- HUBÍK, Stanislav. 2006. *Hypotéza. Metodologický nástroj ve výzkumu ve společenských vědách*. 1. vyd. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. 2006. 80s. ISBN 80-7040-842-1.
- IOM. 2007. *Rady pro život v České republice* [online]. c2007, [cit. 2007-07-18]. <<http://www.domavcr.cz/rady.shtml?x=1997729>>.
- KANÁKOVÁ, Renáta. 2000. Péče o uprchlíky. In *Společenské minority a sociální práce*. 1. vyd. České Budějovice: ZSF JU, 2000. ISBN 80-7040-408-6. Kapitola 9, str. 94 – 104.
- KELLER, Jan. 1992. *Úvod do sociologie*. 2. vyd. Praha: SLON, 1992. 186 s. ISBN 80-901059-7-1.
- KOVÁŘÍK, Jiří. 2003. Posuzování potřeb ohroženého dítěte. In *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 380 s. ISBN 80-7178-548-2. Kapitola 12, s. 201 – 229.
- LOGGER, Cootje et. al. 2006. Networking. In *Integration & Citizenship, Integration of Immigrants and Refugees: towards Citizenship in a Democratic Society*. 1. ed. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2006. p. 238. Chapter 12, p. 134 – 148.
- LOGGER, Cootje, MARTENS, Jeichien. 2000. *Arden in Vreemde grond. Een handleiding om vluchtelingen te leren netwerken* 1. ed. Groningen: Uitgave Humanitas, 2000. 141 p. ISBN 9080529621.
- LOGGER, Cootje, PAULSEN, Nicolai, ROTHFUSZ, Jacquelinen. 2006. *Integration & Citizenship, Integration of Immigrants and Refugees towards Citizenship in a Democratic Society*. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2006. p. 238.
- LOGGER, Cootje, VLKOVÁ, Jana. 2006. Extension of the Intake by Exploring Roots. In *Integration & Citizenship, Integration of Immigrants and Refugees: towards Citizenship in a Democratic Society*. 1. ed. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2006. p. 238. Chapter 11, p. 120 – 132.

- LOUČKOVÁ, Ivana. 2001. *Směrem k integrovaným strategiím nejen ve výzkumu v sociální práci*. Demografie. 2001, ročník 37, 3/2001. ISSN 0038-0288. s. 313 – 327.
- MARTENS, Jeichen et. al 2006a. Intake. In *Integration & Citizenship, Integration of Immigrants and Refugees: towards Citizenship in a Democratic Society*. 1. ed. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2006. p. 238. Chapter 7, p. 73 – 87.
- MARTENS, Jeichen et. al. 2006b. Basic Information and Helpdesk. In *Integration & Citizenship, Integration of Immigrants and Refugees: towards Citizenship in a Democratic Society*. 1. ed. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2006. p. 238. Chapter 8, p. 89 – 94.
- MEYER, Carol. 2007. *Clinical Social Work in the Eco-systems Perspective* [online]. c2007, [cit. 2007-05-07]. <<http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=59559079>>.
- MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- MORALES, Armando, SHEAFOR, Bradford. 1989. *Social Work: a Profession of Many Faces*. 5th ed. Boston: Allyn and Bacon, 1989. 643 p. ISBN 0-205-11888-7.
- MOUREČKOVÁ, Helena. 2006a. Fighting Discrimination. In *Integration & Citizenship, Integration of Immigrants and Refugees towards Citizenship in a Democratic Society*. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2006. p. 238. Chapter 16, p. 196 – 207.
- MOUREČKOVÁ, Helena. 2006b. Outreaching work.. In *Integration & Citizenship, Integration of Immigrants and Refugees: towards Citizenship in a Democratic Society*. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2006. p. 238. Chapter 15, p. 188 – 194.
- MPSV, 2007a. *MPSV a integrace cizinců* [online]. c2007, [cit. 2007-07-16]. <<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=7>>.
- MPSV, 2007b. *Zpráva o realizaci Koncepce integrace cizinců v roce 2006 a návrh dalšího postupu*. 26. 1. 2007, <<http://www.cizinci.cz/files/clanky/423/koncepce.pdf>>.
- MURAD, Salim. 2005. Migrace – nová výzva pro Českou republiku v integrující se Evropě. In *Najít nový domov: česká adaptace výukového programu*. 1. vyd. České Budějovice: Katedra společenských věd Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity, 2005. 28 s. ISBN 80-7040-807-3 (brož.). Kapitola na str. 9 – 21.

- MUSIL, L., NAVRÁTIL, P. 2001. Přístupy k práci s menšinami. In *Základy sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 312 s. ISBN 80-7178-473-7. Kapitola 7, str. 267 – 293.
- MV. 2005. *Integrace cizinců* [online]. c2006, [cit. 2007-07-16]. <<http://www.mvcr.cz/azyl/integrace2.html>>.
- MV. 2007. *Cizinci s povoleným pobytem na území České republiky k 31. 3. 2007* [online]. 20. 4. 2007, [cit. 2007-02-07]. <http://www.mv.cz/statistiky/migrace/2007/0331_oblast.pdf>.
- MVČR. 2005. *1 Co přinese Schengen?* [online]. září 2006. <http://www.mvcr.cz/azyl/schengen/letak_coprinese.pdf>.
- NAVRÁTIL, P. 2001. Antiopresivní přístupy. In *Základy sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 312 s. ISBN 80-7178-473-7. Kapitola 6.4.6, str. 237 – 244.
- NIESSEN, Jan, SCHIBEL, Yongmi. 2004. *Handbook on Integration for Policy-makers and Practitioners*. [? ed.]. Luxembourg. European Communities, 2004. 80 s. ISBN 92-894-8278-8.
- NIESSEN, Jan. 2000. *Rozmanitost a soudržnost: nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin*. Přeložil Rudolf Volejník. [? vyd.]. Praha: Tiskárna MV ČR, 2000. 116 s. ISBN 92-871-4345-5.
- NOSKOVÁ, Helena. 2005, Migrace ve 20. a 21. století. In *Migrace, tolerance, integrace: Sborník z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 21. září 2005 ve Slezském ústavu slezského zemského muzea v Opavě II*. 1. vyd. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2005. 392 s. ISBN 80-86224-51-1 (brož.). str. 23 – 32.
- OPU. 200-?. *Sociální práce s uprchlíky: sborník příspěvků v kurzu Sociální aspekty uprchlictví v teorii a praxi*. Příspěvky vybrala a seřadila Gabriela Dymešová. Praha: OPU, [200-?]. 79 s.
- PALOMEGUE, Carlos et. al. 2002. *Migraciones y redes sociales / III Congreso de Estudiantes de Trabajo Social ; Carlos Palomeque*. 1a. ed. Salamanca (Spain): Ediciones Universidad de Salamanca, 2002. 182 p. ISBN 8478007601.
- PAYNE, Malcom. 1991. *Modern Social Work Theory; A critical introduction*. 1st ed. London: Macmillan, 1991. 285 p. ISBN 0-333-47477-5.

- Policista. 2006. *Policie v multikulturní společnosti – výukový manuál* [online]. duben 2006, [cit. 2007–07-19].
<<http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2006/04/manual.html>>.
- POTOCKY-TRIPODI, Miriam. 2002. *Best practices for social work with refugees and immigrants*. [? ed.]. New York: Columbia University Press, 2002. 538 p. ISBN 0–2311-1582–2 (cl.).
- PPO (Poradna pro občanství/ občanská a lidská práva). 2007. *Novela cizineckého zákona a azylového zákona (sněm. tisk 191)* [online]. 20.6.2007, [cit. 2007–07-18].
<http://www.diskriminace.cz/dp-migrace/novela_191.phtml>.
- PRŮCHA, Jan. 2004. *Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 200 s. ISBN 80–7178-885–6.
- Rada vlády pro národnostní menšiny. 2007. *zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin* [online]. c2007, [cit. 2007–07-16].
<<http://www.vlada.cz/cs/rvk/rnm/mensiny/default.html>>.
- ROTHFUSZ, Jacquelinen. et. al.. 2006. Migration: possibilities and problems of integration. In *Integration & Citizenship, Integration of Immigrants and Refugees towards Citizenship in a Democratic Society*. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2006. p. 238. Chapter 3, p. 14 – 22.
- RYAN, Angela Shen. 1992. *Social work with immigrants and refugees*. [? ed.]. Binghamton: Haworth Press, 1992. 123 p. ISBN 1–56024-354–6.
- ŘEZNIČEK, Ivo. 2000. *Metody sociální práce; Podklady ke stážím studentů a ke kasuistickým seminářům*. Dotisk 1. vyd. Praha: SLON, 2000. 80 s. ISBN 80–85850-00–1.
- SARTORI, Giovanni. 2005. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: Esej o multietnické společnosti*. Přeložila Karolina Křížová. 1 vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2005. 134 s. ISBN 80–7363-022–2.
- SKYTTE, Marianne. 2001. *Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde*. 2. udg. 2. opl. København: Hans Reitzel, 2001. 223 p. ISBN 87–412-2662–3.
- SOZE. 1997. *Aurelián Kuric, Uprchlíci a sociální práce* [online]. c2001 - 2006, [cit. 2007–07-18]. <http://www.unhcr.cz/dokumenty/studie_socprace.pdf>.

STRAUSS, Anselm, CORBINOVÁ, Juliet. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Přeložil Stanislav Ježek. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999. 228 s. ISBN 80–85834-60-X.

ŠIŠKOVÁ, Tatiana. 1998. Vlakem po Evropě [online]. [c200-?], [cit. 2007–02-07]. <<http://varianty.cz/activities.php?id=146>>.

University of Chicago, 2000. *Talcot Parsons; An Outline of the Social System* [online]. 6.11.2000-2005, [cit. 2007–04-05]. <<http://ssr1.uchicago.edu/PRELIMS/Theory/parsons>>.

University of Sydney. 2005. *Systems Theory* [online]. 8.4.2005, [cit. 2007-04-07]. <http://alex.edfac.usyd.edu.au/socialwork_attachments/ibl1/Lectureoverheads12th%20April.doc>.

VAHSEN, Friedhelm. 2000. *Migration und Soziale Arbeit: Konzepte und Perspektiven im Wandel*. [? ed.]. Neuwied: Luchterhand, 2000. 147 s. ISBN 3472040602.

VLKOVÁ, Jana, DVOŘÁKOVÁ, Jitka. 2005. Fighting Discrimination In *Integration of Immigrants and Refugees towards Citizenship in a Democratic Society* [CD-ROM]. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2005. Adresář: \documents\teachers_manual\fighting_discrimination.doc.

WALMOD, Godette, OXENBERG, Anne. 2006. Social work with traumatised refugees. In *Integration & Citizenship; Integration of Immigrants and Refugees towards Citizenship in a Democratic Society*. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2006. p. 238. Chapter 3, p. 24 - 37.

ZÁŠKODNÁ, Helena, et. al. 2000. *Společenské minority a sociální práce*. 1. vyd. České Budějovice: ZSF JU, 2000. 120 s. ISBN 80–7040-408–6.

8.2. Publikace doktorandky vztahující se k disertační práci

1. DVOŘÁKOVÁ, Jitka, ČAPKOVÁ, Jana. Monitoring of refugee and imigrant child's situation. In *5th International Conference of Phd Students, 14 – 20 August 2005*. Miskolc: University of Miskolc, 2005. ISBN 963 661 675 2, str. 63 - 69.
2. VLKOVÁ, Jana, ROTHFUSZ, Jacqueliën. General Aspects of Migration. In *Integration of Immigrants and Refugees towards Citizenship in a Democratic Society* [CD-ROM]. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2005. Adresář: \documents\teachers_manual\general_aspects_of_migration.doc.
3. VLKOVÁ, Jana, PEBESMA, Gryt, ROTHFUSZ, Jacqueliën, WEKKER, Charlotte. Migration: Possibilities and Problems of Integration. In *Integration of Immigrants and Refugees towards Citizenship in a Democratic Society* [CD-ROM]. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2005. Adresář: \documents\teachers_manual\migration_possibilities_and_problems_of_integration.doc.
4. DVOŘÁKOVÁ, Jitka, VLKOVÁ, Jana, FRANS, David, KAYA, Aynur, ROTHFUSZ, Jacqueliën, WEKKER, Charlotte. Intercultural Communication in Social Work. In *Integration of Immigrants and Refugees towards Citizenship in a Democratic Society* [CD-ROM]. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2005. Adresář: \documents\teachers_manual\intercultural_communication_in_social_work.doc.
5. VLKOVÁ, Jana DVOŘÁKOVÁ, Jitka, SCHUSHEIM, Courtney. Cultural Centres and Outreaching Work. In *Integration of Immigrants and Refugees towards Citizenship in a Democratic Society* [CD-ROM]. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2005. Adresář: \documents\teachers_manual\cultural_centres_and_outreaching_work.doc.
6. VLKOVÁ, Jana, DVOŘÁKOVÁ, Jitka. Fighting Discrimination. In *Integration of Immigrants and Refugees towards Citizenship in a Democratic Society* [CD-ROM]. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2005. Adresář: \documents\teachers_manual\fighting_discrimination.doc.

7. **VLKOVÁ**, Jana. Working with Volunteers. In *Integration of Immigrants and Refugees towards Citizenship in a Democratic Society* [CD-ROM]. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2005. Adresář:
\documents\teachers_manual\working_with_volunteers.doc.
8. ROTHFUSZ, Jacquelin, **VLKOVÁ**, Jana, DVOŘÁKOVÁ, Jitka, ENRUM Vibeke, LOGGER, Cootje. Migration: Possibilities and Problems of Integration. In *Integration & Citizenship, Integration of Immigrants and Refugees towards Citizenship in a Democratic Society*. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2006. Chapter 2 , p. 14 – 22.
9. ROTHFUSZ, Jacquelin, **VLKOVÁ**, Jana. Intercultural Communication in Social Work. In *Integration & Citizenship, Integration of Immigrants and Refugees towards Citizenship in a Democratic Society*. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2006. Chapter 4, p. 38 – 44.
10. MARTENS, Jeichen, **ČAPKOVÁ**, Jana, TANTAS, Angelica. Making choices. In *Integration & Citizenship, Integration of Immigrants and Refugees towards Citizenship in a Democratic Society*. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2006. Chapter 10, p. 108 – 119.
11. LOGGER, Cootje, **VLKOVÁ**, Jana. Extension of the Intake by Exploring Roots. In *Integration & Citizenship, Integration of Immigrants and Refugees towards Citizenship in a Democratic Society*. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, 2006. Chapter 11, p. 120 – 132.

9. Klíčová slova

Kvalitativní studie – integrace imigrantů – dětský imigrant – metody sociální práce s imigranty – metody sociální práce s dětmi imigrantů – sociálně ekologický model sociální práce – analýza sociálních služeb Jihlavy zaměřených na integraci imigrantů - projektový záměr.

10. Přílohy

Příloha č. 1

Organizace participující na projektu *Integration of Immigrants and Refugees: Towards Citizenship in a Democratic Society*

A) Holandsko

- Hanzehogeschool Groningen (HG, coordinator projektu): vysoká škola, oblasti studia – ekonomie, technologie, zdravotní péče, výchova a vzdělávání učitelů, sociální práce, umění a hudba. Blíže na www.hanze.nl.
- Humanitas Noord (organizace pracující s imigranty a uprchlíky): Organizace nabízí služby v sociální práci s imigranty. Blíže na www.humanitas.nl.
- CMO (Provinciaal Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling Groningen): CMO podporuje instituce v sociální práci s imigranty prostřednictvím poradenství, výukových programů aj. Blíže na www.cmogroningen.nl.
- Logger Consult: Poradenská kancelář, která nabízí různé metody a výukové programy nejen pro organizace pracující s imigranty i pro jejich klienty.

B) Dánsko

- Den Sociale Hojskole - Odense: Vysoká škola nabízí tříletý obor sociální práce, který je zakončen bakalářským titulem. Blíže na www.dsh-o.kd.

C) Česká republika

- Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta (ZSF JU): Fakulta nabízí vzdělání v sociálně zdravotní oblasti. Jedním z předmětů je i sociální práce s imigranty a uprchlíky. Blíže na www.zsf.jcu.cz.
- Sdružení Česká katolická charita: Nabízí mimo jiné své služby i imigrantům a uprchlíkům (poradenství, materiální a finanční pomoc, kulturní a volnočasové aktivity, aj.). Blíže na www.charita.cz.

Příloha č. 2

Child's Intake - původní verze

Date:

Intaker:

a) Personal data

Surname:

Name:

Age:

Address:

Sex:

Nationality:

Siblings (names, sex, age, nationality):

Health (pay attention to handicapped children):

Living in the new country since:

Living in the country of origin (how long):

b) School

1. Does the child attend school?

2. Number of classes at school:

3. How long does the child attend school?

4. Does he/she understand foreign language at school?

- Does the child understand spoken language?
- Does the child understand written language?
- Is the child able to express what he/she needs?

5. How do parents communicate with teachers?

6. How often do parents visit school?

7. Do parents think that his/her child has problems at school? (If yes, what?)

8. Does the child think that he/she has problems at school? (If yes, what?)

9. Has it happened to the child that anybody maltreated him/her because of his/ her nationality, colour, religion, language or ethnic origin?

- a) Has anybody scolded you, using defamatory words in according to your nationality, colour, etc.?
 - b) Has anybody blackmailed you? (e. g. – if you will not make this for me, I will tell to everybody, that you are dirty and stupidnationality..... , etc.)
 - c) Has anybody degraded you (e. g. – somebody says that you are not able to finish something because of your nationality, colour, etc.)
 - d) Is/was there anything you could not participate in (especially in matters affecting you) because of your nationality, colour, etc.?
 - e) Is/was there any place you could not get in because of your nationality, colour, etc.?
 - f) Has anybody beaten you?
 - g) Has anything else bad or cruel happened to you? (If yes, what?)
10. Would you like to change anything at your school?
11. According to you, what is the worst thing at school?
12. How could/would you change the bad issues concerning school?

c) Family level

- 1. Does the child have appropriate food, accommodation?
- 2. Does the child have own room, if not – at least own table and a chair?
- 3. How does the relationship between mother and the child look like?
- 4. How does the relationship between father and the child look like?
- 5. How does the relationship between brother(s)/sister(s) and the child look like?
- 6. Is anybody from this family traumatised (PTSD syndrome)?
- 7. How many members do this family have (who lives with them in their home)?
- 8. Does this family have any traumatised experience?
- 9. How does the child asses cooperation among family members?
- 10. How are the family members satisfied with their relationships in family?
- 11. Does the child miss anybody from his/her family from the country of origin?
- 12. What would you like to change in your family?
- 13. What is the worst thing in your family?

d) Community level

- 1. How many people does the child know by their names?

(Important question for networking)

- a) in his/her school
 - b) in his/her house and nearest neighbourhood
 - c) in his/her foreign community
 - d) 2. Does the child have any good friend(s)?
3. Is his/her friend from their minority (with the same nationality)?
 4. Is his/her friend from the majority population?
 5. Does his/her family have any friends from the nearest community?
 6. Does his/her family have any friends from the majority population?
 7. If the child needs help, who will help him/her from the majority population (who can be asked for help)?
 8. Does the child have problems with anybody from the community?
 9. Does child miss anybody from his/her country of origin (in the community)?

e) Leisure time activities, hobbies

1. Does the child attend any leisure time activity?
2. How many leisure time activities does he/she weekly attend?
3. Does he/she have any hobbies?
4. How does his/her hobby help them with integration (do they attend activities with children from the majority population)?
5. How do their hobbies help them in overcoming language barrier?
6. How do their hobbies help them with overcoming problems in social contacts?

Příloha č. 3

Child's Intake – upravená verze

a) Osobní data

1. Jméno a příjmení (přezdívk):
2. Adresa:
3. Kontakt na dítě (pro další spolupráci):
4. Pohlaví a věk:
5. Národnost a občanství:
6. Sourozenci (jména, pohlaví, věk, národnost, občanství):
7. Země původu:
8. Dítě žije v této zemi od:
9. Dítě žilo v zemi původu po dobu:
10. Důvod k emigraci, participace dítěte na rozhodnutí odejít:

b) Rodina

1. Kdo je členem rodiny? Kdo zůstal v zemi původu?
2. Věk a jména rodičů, jejich zaměstnání.
3. Subjektivní hodnocení vztahu dítěte k rodičům.
4. Subjektivní hodnocení vztahu dítěte k sourozencům.
5. Subjektivní hodnocení vztahu dítěte k dalším členům rodiny.
6. Subjektivní hodnocení vztahů rodičů mezi sebou a vztahů sourozenců mezi sebou.
7. Postrádá dítě nějakého člena rodiny, který zůstal v zemi původu?
8. Rodinné rituály, způsob slavení svátků.
9. Úroveň ubytování (vlastní pokoj, pracovní stůl...).
10. Úroveň stravování.
11. Srovnání rodinné situace v zemi původu, v době vstupu do nové země a v současnosti.

c) Komunita a sousedé

1. Přátelé dítěte (ve škole, doma, v zemi původu, děti i dospělí, z majority i minority).
2. Přátelé rodiny (z majority, minority, v zemi původu, v nové zemi).
3. Provázanost dítěte a rodiny na národnostní komunitu.
4. Obvyklé činnosti dítěte s přáteli.
5. Návštěvy rodiny dítěte u jiných rodin a jiných v rodině dítěte.
6. Sousedé (vztahy dítěte k sousedům a opačně)
7. Negativní zkušenosti s chováním okolí vůči dítěti, jeho rodině.

8. Na koho se dítě obrací, když potřebuje pomoc?
9. Srovnání úrovně vztahů v komunitě a v sousedství v zemi původu, v době vstupu do nové země a v současnosti.

d) Škola

1. Škola a ročník, který dítě navštěvuje.
2. Od kdy navštěvuje tuto školu, kterou školu navštěvoval před tím?
3. Porozumění dítěte mluvenému, psanému projevu, schopnost domluvit se.
4. Oblíbené, neoblíbené předměty.
5. Subjektivní hodnocení úspěšnosti dítěte ve vyučovacích předmětech.
6. Vztah dítěte k pedagogům, k třídnímu učiteli a naopak (příp.kontakt na třídního učitele).
7. Vztah dítěte k ostatním žákům a naopak (přátelé ve škole, posměšky od ostatních, včetně reakce pedagogů či rodičů...)
8. Subjektivní hodnocení dítěte úrovně komunikace mezi rodiči a školou.
9. Reakce rodičů, pedagogů, žáků na případné školní neúspěchy.
10. Srovnání zkušeností dítěte ze školského systému v zemi původu a v zemi nové.

e) Volný čas a zájmy

1. Zájmy dítěte, návštěva zájmových kroužků.
2. Subjektivní hodnocení dítěte využití zájmů v překonávání jazykových bariér a v navazování sociálních kontaktů.
3. Subjektivní hodnocení vztahu dítěte k vedoucím kroužků a k ostatním dětem.
4. Přátelství a nepřátelství v rámci neorganizované volnočasové zábavy, typy činností.
5. Srovnání spektra a možností naplňování zájmů v zemi původu, v období okolo vstupu do nové země a v současnosti.

Závěrečné otázky:

1. Z čeho má strach?
2. Na co se těší?
3. Připomínky k rozhovoru, či cokoliv jiného, co by dítě ještě chtělo říct či dodat.

Fakultativní části přijímacího rozhovoru:

f) Kontakt sociálního pracovníka s pedagogy a vedoucími zájmových kroužků

Pozn. Speciální část Přijímacího rozhovoru, pokud v rámci přijímacího rozhovoru či jiného momentu sociální intervence vyvstane potřeba kontaktu sociálního pracovníka s pedagogy, vedoucími zájmových kroužků. Rozhovor nutno vést citlivě vzhledem k situaci dítěte.

1. Šetření problému, kvůli kterému je pedagog/vedoucí zájmového kroužku sociálním pracovníkem kontaktován.

2. Hodnocení pedagoga/vedoucího zapojení dítěte do školní/zájmové aktivity.
3. Úspěšnost/neúspěšnost dítěte v aktivitách.
4. Úroveň vztahů dítěte k ostatním dětem a k pedagogovi/vedoucímu a naopak.
5. Jakých problémů si všiml pedagog/vedoucí?
6. (další témata)

g) Kontakt sociálního pracovníka s rodiči/rodinou

Pozn. Dítě nestojí ve svém světě osamoceno. Je obklopeno primární skupinou. Spolu s ní prožívá negativa i pozitiva integračního procesu do nové společnosti. Správná integrace dítěte napomáhá integraci ostatních členů rodiny a naopak. Předpokládáme tedy, že sociální pracovník bude dříve či později kontaktovat i ostatní členy rodiny. V rámci Přijímacího rozhovoru či jiných metod sociální práce s dítětem vyvstanou témata, která bude nutno řešit i s ostatními členy rodiny.

1. Šetření problému, kvůli kterému je rodina sociálním pracovníkem kontaktována.
2. Úroveň vztahů oslovených členů rodiny s dítětem.
3. Jakých problémů si všiml dotazovaný člen rodiny?
4. (další témata)

Příloha č. 4

Creating Child's Autobiography - původní verze

An autobiographical form for children

Try to characterize your life in suggested periods of life. The defined age is orientation. It is not necessary to answer all questions.

- **Younger than three years**

1. Do you remember anything what happened when you were younger than three years?
2. If yes, can you describe it?

- **3 - 6 years old (pre-school age)**

Try to imagine, when you were this age.

1. Did/Do you have any friends who you could play with?
2. Who did/do you like playing with?
3. Did/do you play with your parents?
4. Did/do you have any possibility to play?
5. Did/do you help your parents with any housework? If yes, please write what kind of work you did.
6. What activities did/do you like most?
7. What were/are you praised for?
8. What did/do you get told off for?
9. What was/is your most exciting experience for you in this/that age?
10. What was/is your worst experience for you in this/that age?

- **6 – 12 years (school age)**

1. Do/did you feel, that there is/was anything unfair in your life (you can compare your life in your home country and in your new country)?
2. What did/do they teach you about good and bad? (values)
3. Do/did you think that you can/could do same things as your friends or schoolmates? (e. g. you could not participate in some activities – because you did not understand the rules, because other people did not want you to include, etc.).

If yes, when and where it is/was?

What was it?

4. What subjects do/did you have at school?
5. What subjects do/did you like most?
6. How do/did you get on with your teacher?
7. How do/did you get on with your schoolmates?
8. How do/did you get on with your siblings?
9. What are/were you praised for? (strong points)
11. What did/do you get told off for? (week points)
10. What are/were you good at?
11. What activities do/did you like most?
12. Do/did you find any positive patterns of your nation in any books, periodicals, etc.? (e. g. national heroes, book characters, famous people from history/present)
13. Do/did you help your parents with any housework? If yes, please write what kind of work you did.
14. What is/was the most exciting experience for you in this/that age?
15. What is/was the worst experience for you in this/that age?

- **12 – 15 years (pubescence)**

1. Who do/did you admire?
2. What is/was your position among your schoolmates (in class)? Try to characterize your position in the class. Are/were you e. g. rather a) *leader of the group* (active member); b) *person with many ideas* (“intellectual of the group”); c) *somebody, who criticizes*; d) *“popular extrovert”* i. e. somebody, who has more relationships outside the group and uses these contacts for own group; e) *“person for the team”* (somebody, who links people, who keeps good mood); *“organizer”* (somebody, who works systematically for the group); *“group clown”* (somebody, who lightens problems, who is light-hearted); *other group role..?*
3. How do/did you feel at school in your home country?
4. How do/did you feel in your new class?
5. What does “to be a good friend” mean to you?
6. Have you got any good friend/s?
7. How should a boy/girl behave in this age? (In your opinion...)
8. What are/were you praised for? (strong points)
9. What did you get told off for? (week points)
10. What is/was the most exciting experience for you in this/that age?
11. What is/was the worst experience for you in this/that age?

- **15 – 20 years old (adolescence)**

1. What subjects do/did you like most?
2. What would you like to do, when you are older?
3. What are your hobbies?
4. What are you praised for? (strong points)
5. What did/do you get told off for? (weak points)
6. Do/did you visit any organizations in this age? (leisure activities)
7. Do/did you work as a volunteer in any organization?
8. What activities do/did you like most?
9. What kind of housework do/did you like?
10. What would you say about yourself? Who are you?
11. How do your relationships in your family look like? (please specify your relationship to your father, mother and to your siblings)
12. Do you have any duties at home? If yes, please specify.
13. What is the most exciting experience for you in this/that age?
14. What is the worst experience for you in this/that age?

b) Autobiographical form for parents about their children

(This has to be filled in by parents.)

- **Prenatal life (for mother)**

1. How did you feel during your pregnancy?
2. Did you have any bad experience (loss, violence, trauma etc.) during pregnancy?
3. How was your pregnancy accepted in your family?
4. Did you have appropriate housing, food and care?

- **0 – 1 year old (newborn and nursing)**

1. Does the child have enough food and appropriate accommodation conditions?
2. *How does the relationship between mother and child look like? (This is a question for observation of social workers)?*
3. Is the mother able to recognize and to name child's needs? *(this is also a question, which has to be asked by social workers)* What does your child need?
4. Does the child have one person (as a basic trustworthy person), who takes care of him/her?
5. Is the child healthy?
6. What is your opinion about your child?

7. *What is its sibling's opinion about their brother/sister?* (this question should be also asked by social workers)

• **1 – 3 years (toddler)**

1. When did your child start to speak?
2. How does your child assert itself/win recognition? (What is his/her behaviour? – important for his/her period of resistance.)
3. Who is the closest family member for your child? (Who can she/he identify with?)
4. How could you characterize your upbringing of your child? (Is it strict or liberal? What are the most important values, which have to be passed to your children?)

• **3 - 6 years (pre-school age)**

1. Does/did your son/daughter have any friends, who she/he can/could play with?
2. Who was/is his/her best friend to play with?
3. Does/did she/he play with you?
4. Does/did she/he help you with any housework? If yes, please write what kind of work...
5. What activities did she/he like most?
6. What do/did you praise your child for? (What is your child good at?)
7. What did/do you tell him/her off for? (week points)
8. What is/was the most exciting experience for your child in this/that age?
9. What is/was the worst experience for your child in this/that age?

• **6 – 12 years (school age)**

16. Do/did you feel that there is/was anything unfair done to your child (you can compare his/her life in his/her home country and in the new country)? (E. g. he/she could not visit some activity, because of his/her nationality, skin colour, etc.)
17. What is/was necessary for you to teach your child – what is good and what is not good? (values)
18. Do/did you think that your child can/could do the same things as its friends, especially schoolmates? If not, when and where is/was it? (E. g. he/she cannot visit some activity, because he/she does not understand, etc.)
19. What subjects does/did your child have at school?
20. What subjects does/did your child like most?
21. How does/did your child get on with its teacher?
22. How does/did your child get on with its schoolmates?

23. How does/did your child get on with its siblings?
24. What do/did you praise your child for? (What is your child good at?)
25. What do/did you tell your child off for? (week points)
26. What activity does/did your child like most?
27. Do/did you find any positive patterns of your nation in any books, periodicals, etc.? (E. g. national heroes, book characters, famous people from history/present.)
28. Does/did your child help you with any housework (e. g. with running the household)? If yes, please write what kind of work...
29. What is/was the most exciting experience for your child in this/that age?
30. What is/was the worst experience for your child in this/that age?

- **12 – 15 years (pubescence)**

12. Who does/did your child admire? (family members, famous people)
13. What is/was your child's position among its schoolmates (in class)? Try to characterize his/her group role. Is/was he/she e. g. rather a) *leader of the group* (active member); b) *person with many ideas* ("intellectual of the group"); c) *somebody, who criticizes* (somebody with analytical thinking); d) "*popular extrovert*" e. g. somebody, who has more relationships outside the group and uses these contacts for own group; e) "*person for the team*" (somebody, who links people, who keeps good mood); "*organizer*" (somebody, who works systematically for the group); "*group clown*" (somebody, who lightens problems, who is light-hearted); *other group role..?*
14. How did your child feel in class in his/her country of origin?
15. How does/did your child feel in his/her new class?
16. Does your child have any good friend/s?
17. In your opinion, how should a boy/girl behave in this age?
18. What do/did you praise your child for? (What is your child good at?)
19. What do/did you tell your child off for? (week points)
20. What is/was the most exciting experience for your child in this/that age?
21. What is/was the worst experience for your child in this/that age?

Creating Child's Autobiography - upravená verze⁹

Můj životopis

Prosím, pokus se napsat svůj životopis. Můžeš jej napsat v celých větách nebo jen v heslech. Popiš svůj život od nejranějších vzpomínek až po současnost. Zkus popsát, jak ses v jednotlivých obdobích svého života cítila a co se Ti přihodilo. Na co ráda vzpomínáš? Na co vzpomínáš nerada?

Kdyby se Ti chtělo, můžeš k životopisu nakreslit i nějaké obrázky či přidat fotografie.

Pokud bys nevěděla, o čem psát, níže uvedené otázky a body Ti napomohou. Nemusíš odpovídat na všechny a můžeš k nim přidat i další vzpomínky, které považuješ za důležité. Kdyby sis přesně nepamatovala, kolik Ti bylo let, netrap se tím a napiš své vzpomínky i bez toho, abys k nim připisovala, kdy se to stalo:

- **Když mi bylo méně než 3 roky, bydlela jsem na Ukrajině a vzpomínám si na tyto zážitky:**

- **Když mi bylo asi tak mezi 3 a 6 lety, bydlela jsem na Ukrajině a vzpomínám si na tyto zážitky:**
 - Na co sis hrála?
 - S čím sis hrála?
 - S kým sis hrála?
 - Co Tě bavilo?
 - Co jsi dělala nerada?
 - Hrála sis s rodiči?
 - Kde pracovali Tvoji rodiče?
 - Vzpomínáš si na nějakou pochvalu? Za co?
 - Vzpomínáš si, jestli Tě rodiče (jiní dospělí) trestali? Za co?
 - Co je Tvou nejhorší vzpomínkou z tohoto období?
 - Co je Tvou nejhezčí vzpomínkou z tohoto období?

- **Když jsem byla v 1. a ve 2. třídě, bydlela jsem na Ukrajině a vzpomínám si na tyto zážitky:**
 - Jaké byly tvoje zájmy?

⁹ Jedná se o verzi upravenou pro 10letou respondentku, Ukrajinku ze studie v kap. 4.1.1. a 4.1.2.

- Co jsi dělala ve volném čase?
 - Jaké předměty jsi měla ve škole?
 - Jaké předměty jsi měla ve škole nejradši?
 - Které předměty tě nebavily?
 - Jak si vycházela s učiteli?
 - Jak jsi vycházela se spolužáky?
 - Kdo byli Tvé kamarádky, kamarádi?
 - Jak jsi vycházela s rodiči? Měli na tebe dost času?
 - Jak jsi vycházela se sestrou?
 - Pomáhala jsi rodičům doma? Pokud ano, s čím konkrétně?
 - Za co jsi byla chválena?
 - Za co jsi byla kárána?
 - Co jsi dělala nejradši?
 - Co je Tvou nejhorší vzpomínku z tohoto období?
 - Co je Tvou nejhezčí vzpomínkou z tohoto období?
- **Od třetí třídy bydlím v Česku. Jaké jsou mé vzpomínky na život v nové zemi?**
 - Jak vypadalo stěhování do Česka? Pomáhala jsi balit věci? Co jste si přivezli do Čech? Co jste nechali na Ukrajině? S kým jste se loučili? Jak jste jeli?
 - Jaký byl tvůj první dojem (první vzpomínky), když jste přijeli do Česka?
 - Na co si pamatuješ z prvních dnů života v Česku?
 - Jaké byly tvoje zájmy? Máš teď jiné zájmy či stejné? A jaké?
 - Co jsi dělala ve volném čase? A co děláš ve volném čase teď?
 - Jak jsi vycházela se spolužáky na začátku pobytu v Česku? Je to teď jiné?
 - Jak jsi vycházela s rodiči po příjezdu do Česka? Jak s nimi vycházíš teď?
 - Jak jsi vycházela se sestrou? Jak s ní vycházíš teď?
 - Pomáhala jsi rodičům doma? Pokud ano, s čím konkrétně? Pomáháš jim i teď? A s čím?
 - Za co jsi byla chválena? Za co jsi byla pochválena naposledy? A kdy to bylo?
 - Za co jsi byla kárána? Za co jsi byla kárána naposledy? A kdy to bylo?
 - Co jsi dělala nejradši? A co děláš nejradši teď?
 - Co je Tvou nejhorší vzpomínku z tohoto období?
 - Co je Tvou nejhezčí vzpomínkou z tohoto období?

Životopis Vašeho dítěte

Prosím, pokuste se napsat životopis Vašeho dítěte. Můžete jej napsat v celých větách nebo jen v heslech. Pokud byste nevěděli/a, o čem psát, níže uvedené otázky a body Vám napomohou. Nemusíte odpovídat na všechny otázky a můžete k nim přidat i další vzpomínky, které považujete za důležité. Kdybyste si u některých vzpomínek přesně nepamatoval/a, kolik bylo Vašemu dítěti let, nevadí to.

- **Těhotenství (pro matku)**

- Jak jste se cítila během těhotenství?
- Máte nějaké negativní zážitky z těhotenství? Stalo se vám něco špatného (ztráta někoho blízkého, násilí, velké hádky s někým...)?
- Měla jste přiměřenou úroveň stravování, bydlení a péče?

- **0 – 1 rok (novorozenec a kojeneček)**

- Mělo Vaše dítě dostatečné množství vhodné stravy a dobré ubytování?
- Jak vypadal vztah mezi Vámi a dítětem?
- Co Vaše dítě potřebovalo?
- Kdo se o dítě staral nejčastěji?
- Bylo dítě zdravé?

- **1 – 3 roky (batole)**

- Jaká byla první slůvka Vašeho dítěte? Kdy se je naučilo?
- Jak se Vaše dítě projevovalo (klidné, energické...)?
- Kdo se staral o dítě nejvíce?
- Jak byste popsal/a Váš výchovný styl? (Přísný, volný? Jaké nejdůležitější hodnoty jste Vašemu dítěti vštěpoval/a?)

- **3 – 6 let (předškolní věk)**

- Mělo Vaše dítě nějaké kamarády?
- S kým si rádo hrálo?
- Hráli jste si spolu? Jak?
- Pomáhalo Vám doma? Pokud ano, s čím konkrétně?
- Co dělalo nejradši?
- Za co bylo chváleno?
- Za co bylo káráno?
- Co v té době zažilo špatného?
- Co v té době bylo jeho nejhezčími zážitky?

- **1. a 2. třída (na Ukrajině)**

- Jaké předměty mělo Vaše dítě ve škole?
- Jaké předměty mělo Vaše dítě ve škole nejradši?
- Jak vycházelo s učitelem/učiteli?
- Jak vycházelo se spolužáky?
- Jak vycházelo se sourozencem?
- Za co bylo chváleno?
- Za co bylo káráno?
- Co dělalo nejradši?
- Pomáhalo Vám dítě v domácnosti? Pokud ano, s čím konkrétně?
- Co v té době zažilo špatného?
- Co v té době bylo jeho nejhezčími zážitky?

- **3. a 4 třída až po současnost (v Česku)**

- Jak vypadalo stěhování do Česka? Jaký byl důvod Vašeho odjezdu z Ukrajiny?
- Jak Vaše dítě prožívalo odjezd do Česka?
- Jaký byl Váš první dojem (první vzpomínky), když jste přijeli do Česka?
- Na co vzpomíná Vaše dítě z období těsně po příjezdu do Čech?
- Jaké byly zájmy dítěte? Má je teď jiné? Jaké?
- Co dítě dělalo ve volném čase? A co dělá ve volném čase teď?
- Jak dítě vycházelo se spolužáky na začátku pobytu v Česku? Je to teď jiné?
- Jak dítě vycházelo s Vámi a manželem po příjezdu do Česka? Jak s vámi vychází teď?
- Jak dítě vycházelo se sestrou? Jak s ní vychází teď?
- Pomáhalo dítě nějak doma? Pokud ano, s čím konkrétně? Pomáhá i teď? S čím?
- Za co bylo dítě chváleno? Za co bylo pochváleno naposledy? Kdy to bylo?
- Za co bylo káráno? Za co bylo káráno naposledy? Kdy to bylo?
- Co dělalo dítě nejradši? A co dělá nejradši teď?
- Co si myslíte, že je nejhorší vzpomínkou Vašeho dítěte z tohoto období?
- Co si myslíte, že je nejhezčí vzpomínkou Vašeho dítěte z tohoto období?

Příloha č. 6

Scoring Child's Capabilities - původní verze

Refugees, immigrants and their children have to estimate their level of skills, professional knowledge and experience, professional qualities and values on following suggested scale:

1 - excellent

2 – on the very good level

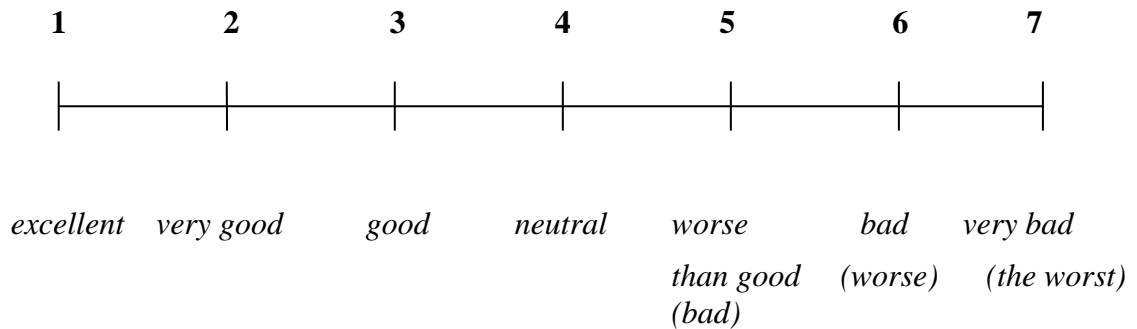
3 – good level

4 – neutral (neither good nor bad))

5 – worse than good (bad)

6 – bad (worse)

7 – very bad (the worst)

1. List of Skills	Current level of skills - what level I am now	Desired level - what level I would like to be
<p><i>communication</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - speaking new language - listening new language - understanding written language - reading - using computers - speech/presenting in public - others (add yourself) - <p><i>thinking</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - analyzing, thinking logically - thinking creatively - learning of new things - judging, estimating - retaining, remembering - intuition - others - <p><i>social contacts</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - keeping appointments, punctuality - understanding feelings of other people - ability to understand other people - giving feedback - building and maintaining social network - others - <p><i>management and organizing</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - co-ordinating - leadership - negotiating - enterprising - mediation - receiving instructions - instructing, training and teaching others - advising - working according to a plan - working goal directed - persuading (convincing) - others - 		

2. Professional knowledge and experience	Current level - what level I am now	Desired level - what level I would like to be
<ul style="list-style-type: none"> - calculating - commerce: buying and selling - organizing and planning - administration , bookkeeping - taking care of people - nursing people - handicraft - fine precision work handicraft - fine precision work with machinery - maintaining and repairing machinery - driving vehicles - working with wood, metals stone, concrete - cooking - cultivating plants, agriculture, gardening - animal training - breeding and looking after animals - working with computers - teaching - languages - other skills or knowledge - 		

4. Important values	Current level of Important values - what level I am now	Desired level - what level I would like to be
<ul style="list-style-type: none"> - acknowledgement and recognition from others - freedom - steady/stable employment - financial wellbeing, property - influence, power - friendships and relations - family life - helping other people - respecting your religion - others..... 		

<p align="center">3. Personal qualities (Who are you?)</p>	<p align="center">Current level of personal qualities - what level I am now</p>	<p align="center">Desired level of personal qualities - what level I would like to be</p>
<ul style="list-style-type: none"> - trustworthy - helpful - determined - ambitious - shy - enthusiastic - flexible - sense of humour - initiative - artistic - eager to learn - loyal - insight in human nature - talent for organizing - open minded - positive - practical - stable - reliable - inventive - imaginative - self confident - self controlled - patient - sensitive - independent - others - 		

Příloha č. 7

Scoring Child's Capabilities, část 4. Important Values - upravená verze

Hodnotový žebříček

Do prázdné tabulky¹⁰ na další stránce, prosím, napiš svůj hodnotový žebříček. Hodnoty (tedy to, co považuješ ve svém životě za důležité) řad' sestupně od nejdůležitějších po méně důležité. Na první místo dej hodnotu, kterou považuješ za nejdůležitější. Na posledních místech budou hodnoty, které jsou pro tebe málo důležité. Níže jsou uvedeny příklady hodnot. Nemusíš použít všechny hodnoty, ani nemusíš vyplnit všechny řádky tabulky. Můžeš samozřejmě napsat i jiné hodnoty. Také můžeš k hodnotám připsat nějaké poznámky či hodnoty upřesnit. Prázdnou tabulku, do které budeš vpisovat hodnoty, najdeš na další stránce.

Příklady hodnot:

sebedůvěra
zdraví
mír
přátelství
láska
peníze
dobré zaměstnání
víra v Boha (či jiné náboženství)
život v přírodě
moc a vliv (možnost ovlivňovat druhé lidi)
rodina
stabilní zaměstnání (stálá práce, pravidelná výplata)
politická aktivita (být členem politické strany)
nezávislost
auto, dům, další majetek
vnitřní harmonie (pocit pohody a pokoje)
sociální dovednosti (umět mluvit s ostatními, umět navazovat kontakty...)
pohodlí
úcta k rodičům
ocenění a uznání od ostatních
svoboda

¹⁰ Tab. není součástí této přílohy, nutno v případě použití přidat.

Help with Finding Basic Information - upravená verze¹¹

Nabídka zájmových kroužků

1) Nabídka zájmových kroužků DDM Blatná pro školní rok 2006/2007:

den	kroužek	čas	pro koho určeno	místo
Pondělí	Paličkování	15.00	2. tř. – dospělí	DDM
	Discotance	15.00	od 3. tř.	DDM
	Fitnes cvičení	19.00	ml. a dosp.	DDM
	Pískání pro zdraví	13.00	od 5ti let	DDM
	Angličtina s Pingu	14.00	začátečníci	DDM
	Angličtina s Pingu	15.00	pokročilí	DDM
	JUDO	16.30,18.00	2. tř. až dorost	Sokolovna
	Cvičení pro ženy	18.00		DDM
Úterý	Sportovky pro kluky a holky	15.15	od 1. tř.	DDM
	Pískání pro zdraví	13.30	od 1. tř.	DDM
	Filatelie	16.00	1 x 14dnů	DDM
	Relaxační cvičení pro dospělé	18.00	dosp.	DDM
	PILATES	19.00	ml. a dosp.	DDM
	Výtvarné techniky	14.30	1. – 5. tř.	DDM
Středa	Kytara	14.30	od 3. tř.	DDM
	Klávesy	16.30	od 3. tř.	DDM
	Počítače	14.15	od 3. tř.	DDM
	Počítač e	16.00	od 3. tř.	DDM
	Astronomický	18.00	od 3. tř.	DDM
	Modelářský	15.00	od 3. tř.	DDM
	Keramický	13.30	od 3. tř.	DDM
	Keramický	14.45, 16.00	od 3. tř.	DDM
	Rybářský	16.30	od 3. tř.	DDM
	Hasičský	17.00	od 3. tř.	Has. zbroj.

¹¹ Metoda je upravena pro potřeby respondenta z kap. 4.1.5. a 4.1.6, 13letého Moldavana. Pro použití v praxi by bylo vhodné použít barevný textu, přidat fotografie z kroužků či obrázky, aby byl formát textu pro dítě přitažlivý.

den	kroužek	čas	pro koho určeno	místo
	Kondiční cvičení s overballem	19.00	dosp.	DDM
Čtvrtek	Rybářský	14.30	od 3. tř.	DDM
	Rybářský	15.00	od 3. tř.	DDM
	Francouzština pro začátečníky		všeho věku	DDM
	Klubíčko – děti + rodiče	16.00	od 3 let	DDM
	Výtvarný	14.30	1. – 5. tř.	DDM
	Jóga	18.30	všeho věku	DDM
	PILATES /cvičení pro ženy/	20.00	dosp.	DDM
	JUDO	16.30,18.00	2. tř. až dorost	Sokolovna
Pátek	Radiotechnický	14.30	od 3. tř.	DDM
	Stolní tenis	17.30	od 3. tř.	Těl. JAK
	Keramický	14.00	od 5. tř. + dosp.	DDM
Sobota	Cyklo + turistický klub Brdy – Šumava	1x měsíc	děti, ml., dospělí	DDM

Vysvětlivky zkratk:

tř. – třída ml. – mládež

dosp. – dospělí

DDM – Dům dětí a mládeže

Těl. JAK – Tělocvična ZŠ JAK

Has. zbroj. - hasičská zbrojnice

Způsob přihlášení:

http://www.sweb.cz/ddm.blatna/temp/prihlaska_ddm.pdf, zde přihláška, vytisknout, vyplnit, donést či poslat do DDM

telefonicky: 383 422 134

e-mailem: ddmblatna@iol.cz

Zdroj informací: <http://www.sweb.cz/ddm.blatna/>

2) Český svaz ochránců přírody

Škola her a kouzel (pro holky a kluky)

Pondělí od 16:00 do 17:30 – 18:00, vede Lída Bláhová ☎603 708 440

Hry uvnitř (ale i venku), rukodělky, vaření, bylinky, tajná písma, ohně, kouzla s provazy,

Amazonky (pro holky) – turisticko-přírodovědný oddíl

Čtvrtek od 16:00 do 18:00, vedou Klára Jánková a Jolana Hrubešová ☎732 35 18 50

Zaměřený na rukodělné a umělecké činnosti inspirované přírodou: batika, savování, práce s hlínou, výroba háčkových tašek, vaření na ohni v přírodě, ...

Vlčata (pro holky a kluky)

Pátek od 16:00 do 18:00,

vedou Michal Bláha a Jana Rádrová

 731 57 22 44

Hry venku (ale i uvnitř), uzlování, ohně, šifry, stavění stanů a přístřešků, stromy, orientace v přírodě i ve městě, poznávání historie i okolí našeho města, ...

Sraz na všechny schůzky před klubovnou, která je v ulici Na Tržišti 727 (dům, kde je sklenář a veterinář)

Zdroj: <http://www.csop-jc.org/horec/>

3) Sokol Blatná

Oddíly pro děti a mládež: Starší žáci, starší žákyně, mladší žákyně, dorostenky, judo.

Kontaktní osoba: pí. Malinová, tel. 383 42 23 67

.....

.....

Zdroj: <http://www.sokol-cos.cz/cos/testweb.nsf> (zadat do kolonky Vyhledat Blatná)

4) Junák Blatná

5) ZUŠ

6) Mažoretky

7) Tenis

8) Knihovna

9) ZŠ J. A. K. – francouzština

10) ZŠ T. G. M. – paličkování

Příloha č. 9

Metoda Child's Intake, Ukrajinka, 10 let

Zkratky:

T – tazatel
A – respondentka
U – učitelka

Poznámky tazatele:

Na začátku rozhovoru vstupuje do dveří se strachem. Je nervózní a má trému. Chce, aby s námi zůstala paní učitelka, která ji doprovází. Učitelka zůstává a sedá si vedle respondentky. Respondentka usedá na židli jako poslední. Sedí naproti tazateli. Učitelka po její pravici.

Před tím než začínáme nahrávat, se představuji a říkám, kdo jsem a co chci. Ptám se jí na jméno. Ptám se, zda mohu rozhovor nahrávat. A zda mohu náš rozhovor přepsat do mé studentské práce. Schvaluje.

Respondentka je drobná, dlouhohlasá. Čistě oblečená a upravená. Má typický oválný ruský obličej. Hodná, úslužná, neprůbojný typ. Mluví s ruským přízvukem. Má problémy s výslovností některých hlásek. Pokud nezná slovo česky, vypomáhá si ruskými slovy.

Přepis rozhovoru:

T - takže jsi říkala, že jsi (jméno). A odkud jsi přišla do Čech? Odkud tvoje rodina je?
A - Ukrajina.
T - Z Ukrajiny. A jak jsi tady dlouho?
A - (vrtí hlavou, že nerozumí) Neumím to říct.
T - Rok, 2 roky?
A - (vrtí hlavou, že nerozumí)
T - Od které třídy?
A - Aha. Od 3. třídy.
T - A teď jsi?
A - Ve 4.
T - Ve čtvrté třídě. Takže teď jsi tu 2. rokem.
A - (kýve hlavou na souhlas)
T - A ty máš sestru.
A - Ano.
T - A ta je v 1. třídě.
A - Ano.
T - A kolik jí je?
A - 6.
T - A máš ještě nějaké sourozence?
A - Ne.
T - Ne. A kdo je všechno ve vaší rodině? Kdo s váma bydlí? Mamka, taťka?
A - Mam... (zarazila se a přemýšlí)
T - Mamka, taťka, ty a sestra?
A - Ano.
T - A kolik je mamce a kolik je taťkovi?
A - Mámce je 28 a taťkovi je 36.
T - Tak to je mamka stejně stará jako já.
A - (zasměje se a trochu se uvolní)
T - A co dělají rodiče?
A - Tatínek pracuje a máma ne.
T - Máma je s váma doma?
A - Hm.
T - A kde taťka pracuje?
A - V Dřevokovu.
T - V Dřevokovu tady v Blatné.
A - Ano.
T - Ještě jsem ti zapomněla říct, že kdybys nechtěla na něco odpovídat, tak nemusíš. Kdybys

nechtěla o něčem mluvit, třeba tak nemusíš, ano?
Řekni, nechci odpovídat, a já se tě nebudu ptát.
A - Ano. (přikyvuje hlavou)
T - A ještě se zeptám, kde bydlíte?
A - V Blátne... (říká celou adresu).
T - Ty už to umíš i s adresou.
A - (přikyvuje, usmívá se)
T - A to je panelák nebo rodinný dům?
A - (nerozumí pojmu, říká něco v ruštině) uchozeníja
T - Jak jsi to říkala?
A - uchozeníja
U - U komíná?
A - Ne.
T - U silnice?
A - Ne. Jako je dům a nás všili, jako že my tam bydlíme.
T - Pronájem, nebo podnámem.
U - V podnámju.
A - Ano.
T - Hm. A bydlí tam kolem vás lidi? Máte sousedy?
A - Ano.
T - A znáš je?
A - Ne. (A trochu se zastydí.)
U - Časem je poznáš, vid'.
A - Ano.
T - A máš tam někde kamarády?
A - Ne.
T - A tady ve škole?
A - V škole mam. (stále je nervózní, mne si ruce v klíně)
T - Ty jsi trochu nervózní, vid'.
A - Trochu (a usměje se)
T - To je normální, že je člověk nervózní, když má mluvit s někým koho nezná.
U - Ale už je to lepší, vid'.
A - (Kýve, že ano a usměje se.)
T - Nemusíš být nervózní. Víš, co mi vrtá hlavou?

A – Ne.
T – Když ty jsi (jméno) a sestra je (jméno), jak vám doma říkají. Vždyť jste obě stejně.
A – (zasměje se). Mně říkají (jméno) a sestře (jméno).
U – To máte krásná jména.
T – Tak. Teď tu mám na papíře otázky o škole. Do jaké školy chodíš, to vím. Tady do téhle. Do jaké třídy, to už také vím. A co se ti ve škole nejvíc líbí? Jaké máš nejradši předměty?
A – Čeština, matematika, všechny.
T – Všechny. A je nějaký, který tě nebaví?
A – (chvilí přemýšlí) Ne.
T – Mě nebavil tělocvik, to mi vůbec nešlo.
A – Mě trochu. (zasměje se)
T – A jaké máš známky?
A – Já nevím (zasměje se). Pětky, dvojky, trojky.
T – Jedničky (opravuji slovo pětky)
A – Ano.
T – A když jsi sem přišla do třetí třídy, to znamená, že jsi v první a druhé byla u vás na Ukrajině?
A – Ano.
T – A jaký je rozdíl mezi školou na Ukrajině a tady? Pamatuješ si, jaké to bylo na Ukrajině?
A – Trochu (chvilí přemýšlí), nepamatuju.
T – Nepamatuješ. Třeba, jestli ve třídě to vypadá stejně jako tady. Jsou tam lavice jako tady?
A – Ano.
T – Učitel či učitelka stojí takhle před dětma?
A – Ano.
T – A z kterého města vlastně pocházíš? Nebo z které oblasti?
A – Z Ljubatina. Charkovska oblast, Ljubatino.
T – A je to velké? Je to město? Třeba velké, nebo vesnice?
A – Nevím.
T – Je to stejně velké třeba jako Blatná?
A – Nepamatuju. (trochu se zastydí)
T – To nevádí. A rozumíš tady dobře učitelkám, když na tebe mluví česky?
A – Trochu.
T – A jak je to, když si máš něco přečíst? Třeba v češtině, nebo v matematice, když si máš něco přečíst. Rozumíš tomu?
A – Ano.
T – A když máš něco psát? Na Ukrajině jsi psala azbukou?
A – (nerozumí)
T – Psala jsi stejnýma písmenkama nebo jinýma?
A – Jinýma.
T – A bylo to těžké naučit se česká písmenka?
A – Ne.
T – Šlo to.
A – Šlo.
T – A umí vaši česky?
A – Ano. Tatínek umí moc po česky říkat. Maminka trochu.
T – A kdo chodí třeba na třídní schůzky sem do školy?

A – Maminka.
U – Maminka se moc hezky stará o obě holčičky, vid'. (Říká směrem k respondentce). Maminka chodí často do školy. S oběma se do školy připravuje. Maminka je pečlivá.
T – A jak tady mluví s učitelkama?
A – Po česky.
T – Domluví se?
A – Ano.
U – (soulhasně přikyvuje)
T – A co mladší sestra. Jak ta umí česky.
A – Trochu. Špatně.
T – Ale učí se teď, vid'?
A – Ano.
T – A jak mluvíte doma?
A – Rusky a trochu česky.
T – A vy mluvíte přímo rusky nebo ukrajinsky?
A – Rusky.
T – A u vás na Ukrajině někdo mluví rusky a někdo ukrajinsky, že ano?
A – Ano.
T – A máte na Ukrajině babičku?
A – Ano.
T – A jednu babičku nebo obě?
A – Dvě babičky a dva dědečky.
T – A třeba tety a strýce?
A – Tety jedna a strejdy.
T – A jezdíte za nimi někdy? Nebo oni za vámi?
A – Ne, nejedeme.
T – A chybí ti někdy? Třeba babička?
A – Chybí.
U – A když jste sem přijeli, bydleli jste rovnou v Blatné? Nebo ještě někde jinde?
A – Ano.
U – Rovnou v Blatné.
A – Ano.
T – Přijeli jste sem a taťka si našel práci.
A – Ano.
T – A pamatuješ si na to rozhodnutí, jak to bylo, když se vaši rozhodli sem jet? Taťka přišel domu a řekl, pojedeme?
A – Taťka, on přijíchal v Čecha. Pak on řekl, a že my a my taky přijíchali. My přijíchaly taky a on a pak tu ještě nějaké problémy... (zarazí se, zamává rukama před tělem, zavrtí hlavou, zdá se, že o tom nechce mluvit) Teď už dobré.
T – Tak. Kde bydlíte, to jsem se ptala. Kolik je taťkovi a mamce, to také. Hádají se někdy vaši?
A – (nerozumí otázce)
T – Jaký mají vztah rodiče? Jaké je to doma? Když třeba přineseš špatnou známku, zlobí se mamka s taťkou?
A – Ne.
T – Ale ty nosíš jen dobré známky, vid'. To je tím.
A – (usměje se)
T – A zlobí se někdy na tebe? Nebo zlobíš někdy ty je?
A – Ne.
T – A jak je to u sestry?

A – Taky jenom jedničky nebo dvojky.
T – A hádáš se někdy se sestrou? Perete se?
A – (opět nerozumí, na co se ptám)
T – Jestli se hádáte...
U – Jestli se máte rádi, nebo taky někdy (naznačuje rukama boxování).
A – (kýve, že se taky občas perou) Někdy taky.
T – To je normální. (zasmějeme se všichni) A mamka s tatškou, mají čas si s vámi třeba popovídat?
A – Ano.
T – Hrajete se třeba spolu? A co spolu děláte?
A – My díváme na televízi. Úkoly s maminkou taky. A potom, když tatínek přijde v (přemýšlí) v několik hodin, tak my už úkoly nepotřebujeme dělat a on postarší, potřebuje oddych, a potom trochu televízi a jde spát.
T – Když jsem se tě ptala, jestli znáš někoho z vašeho okolí, tak jsi říkala, že ne. A chodí k vám někdo na návštěvy?
A – Ne.
T – A vy někam?
A – Ne.
T – A máte tady třeba nějaké přátele z Ukrajiny, abyste si mohli občas popovídat rusky,
A – Ne.
T – A stalo se ti třeba někdy, aby se ti někdo smál, že neumíš pořádně česky? Nebo že jsi z jiné země?
A – Ano.
T – A často se to stává?
A – Ano.
T – A tady ve škole se ti smějou taky?
A – Ano.
T – A řešila jsi to někdy, abys třeba šla za někým říct, že se ti smějou? Třeba mamce jsi to říkala?
A – Ano.
T – A co na to říká mamka?
A – Jako neslouchala jich.
T – Neposlouchala, nevšímalas se jich.
A – (přítakání pokyvem hlavy)
T – A smějou se ti hodně? Trápí tě to hodně?
A – Ne.
T – A máš nějaké dobré kamarádky, které se ti nesmějou?
A – Ano.
T – I tady ve třídě?
A – Ano.
T – A když by to bylo hodně nepříjemné, mohla bys tady jít za někým ve škole, komu bys to mohla říct?
A – (nerozumí)
T – Mohla bys třeba za paní učitelkou? Máš tady nějakou učitelku, které bys to mohla říct.
A – Ne.
T – Já si teď nejsem úplně jistá, zda si rozumíme. Mohla bys třeba jít za paní učitelkou a říct jí, že se ti děti posmívají.
A – Já říkám.
T – Říkáš to paní učitelce.

A – (přítakání)
T – A co říká?
A – Že já jich taky nevšímalas.
T – Ano, aby sis jich nevšímalas. To je fajn, že to můžeš říct takhle paní učitelce.
A – (usměje se)
T – A na co se tě ještě zeptám...
A – (usměje se)
T – Už jsem se tě ptala, jaké Vánoce slavíte? Jestli ty, co se slaví u nás čtyřicetátého prosince, nebo ty, co se slaví v Rusku asi o čtrnáct dní později?
A – Všechny jako.
T – Oboje.
A – Oboje. Náš a váš.
T – Aha. Tak to je fajn. A to máte dvakrát dárky?
A – (zasměje se) Ano.
T – A je v tom nějaký rozdíl? Že máte třeba nějaké jiné jídlo na ty české Vánoce a něco jiného na ty ukrajinské?
A – Máme.
T – A jaké jídlo?
A – Jako různé (chvíli přemýšlí) dort.
T – A to na ty ukrajinské nebo české?
A – Naše.
T – A já jsem slyšela, že se dělá asi dvanáct jídel, třeba sladká pšenice. Děláte to taky?
A – (přemýšlí, vrtí hlavou, že ne)
T – A jak je to třeba s narozeninami. Slaví se na stejné tady i na Ukrajině? Mamka udělá dort?
A – Ano.
T – A dají se nějaké dárky.
A – Ano, dárky. Dort ne.
T – Dort ne. A co jsi dostala k Vánocům?
A – K Vánocům třeba panenku a jako vymalovanie.
T – Papíry?
A – Ne.
T – Jako čtvrtky.
A – Ne.
U – Omalovánky?
A – Ano, omalovánky.
T – A co děláš ráda?
A – Všechno.
T – A chodíš na kroužky tady?
A – Ne.
T – A nechtěla bys chodit?
A – Ne.
T – A zajímá tě třeba sport?
A – Ano.
T – A co třeba, hraješ něco?
A – Ano. Tatka mě učí.
T – Tatka tě učí?
A – Ano.
T – A co třeba?
A – Jako karate, judo, aikido.
T – Ano? A tatka cvičí tady někde takto? Nebo nemůže?
A – Ne.
T – A na Ukrajině cvičil?

A – Ano. Když byl ještě tak jako dvacet let, on dělal karate. Učil jiných lidí.
T – Ano? Protože můj manžel učí aikido.
A – (hlasitě se zasměje) Maminka k mému tatínkovi chodila na karate.
T – Aha. A tam se do sebe zamilovali.
A – (usměje se, trochu se začervená)
T – To se stává občas (žertem).
A – (zasměje se)
T – Možná se tě ještě zeptám, když sem do Čech přijde nějaké dítě z Ukrajiny, jaká slova jsou důležitá, aby se v češtině naučil jako první?
A – (nerozumí)
T – Když si sem přišla do Čech, jaká slova jsi v češtině používala jako první. Rozumíš mi?
A – Ne.
T – Jaká slova jsou důležitá, aby člověk znal?
A – Nevim.
T – Tak já se třeba zeptám, když se dva lidé potkají, co si říkají? Jak se řekne dobrý den?
A – Zdrástvujtě.
T – A co odpovídá?
A – Zdrástvujtě.
T – A jak se třeba řekne, vítám vás?
A – (neví)
U – To je stejně jako dobrý den.
T – Aha. To je vlastně to samé. A jak se třeba řekne, mám hlad?
A – Já galodny.
T – A mám žízeň.
A – (nemůže si vzpomenout)
T – Chci pít.
A – Aha. Chaču papit'.
T – A doma jsi říkala, že mluvíte ukrajinsky.
A – Ne rusky.
T – Aha, to jsi říkala. Já do toho pořád míchám tu ukrajinštinu, vid'.
A – (pousměje se)
T – A pamatuješ si třeba nějakou ruskou básničku.
A – (nemůže si vzpomenout)
T – A chodila si na Ukrajině třeba do školky?
A – Ne.
U – Maminka se o ně vzorně stará, maminka je moc pečlivá. Je šikovná. Přijde sem, pohladí ji taky po hlavě. (pohladí respondentku po hlavě)
A – (usměje se)
T – Tak to je asi všechno. Na konec se zeptám, jestli ještě něco nechceš říct, nebo dodat. Nebo se mě na něco zeptat?
A – Ne.
T – A jsi ještě pořád nervózní jako na začátku?
A – Ne.
T – Už je to dobré?
A – Ano.
T – Tak já se tě na závěr zeptám na něco veselého, abychom skončili vesele. Na co se těšíš?
A – (přemýšlí), nevím, co těšit.
T – Až přijdeš domů, co budeš dělat hezkého?

A – Úkoly.

T – A baví tě to?

A – Ano.

T – Tak já ti teď podám ruku (podáme si ruku) a popřeju ti, aby se ti tu líbilo a dařilo. Pozdravuj sestřičku, ať se uzdraví.

A – Ano, děkuju. (odchází s úsměvem za doprovodu učitelky) Nashledanou.

Příloha č. 10

Metoda Child's Intake, Ukrajinec, 11 let

Zkratky:

T – tazatel

A – respondent

Poznámky tazatele:

Oblečení (mikina a rifle) čisté, obyčejné.

Mluví bez přízvuku, plynně. Nelze poznat, že pochází z jiné země.

Mluví klidně, pomalu. Rozmýšlí odpovědi.

Přepis rozhovoru:

T – Ty chodíš do 7. třídy?

A – Ne, do 6.

T – A kolik je ti let?

A – Bude mi 12. Asi za měsíc.

T – A odkud pocházíš? Odkud sem vaše rodina přišla?

A – Z Ukrajiny. Z Bičkova.

T – Z Bičkova? Kde to je?

A – Rachovský rajón.

T – Tak to mi nic neříká. Je to velké město?

A – Asi tak dvakrát větší než Blatná.

T – A jak to tam vypadá v okolí? Příroda? Jsou tam lesy jako tady.

A – No, jsou tam taky lesy. Je tam pěkná příroda. Hodně tam jezdí lidi na šašlik. Pečou si tam maso.

T – A kolik je vás doma? Máš sourozence?

A – Ono je to tak. Sestra je na Ukrajině. Má muže a dvě děti. Je jí 27. A brácha je na Slovensku. Je mu 23. Už má taky 1 dítě. A jeho manželka čeká další.

T – Tak to máte takovou mezinárodní rodinu. Jak se jmenují.

A – Brácha (jméno) a sestra (jméno).

T – A kdy jste se přestěhovali do Čech.

A – Táta s mamkou jsou tady už asi 9 let. A já jsem tady od 1. třídy.

T – Tak to už je dlouho. 6 let. Umíš perfektně česky.

A – S českým jazykem mám problémy pořád.

T – A myslíš si, že je to kvůli tomu, že to není tvůj mateřský jazyk? Nebo je to, že ti to nejde jako třeba někomu matematika.

A – Já myslím, že je to tak půl na půl. Když jedu na Ukrajinu, tak se mi zdá, že je to tam vždycky lehčí.

T – A jak mluvíte doma?

A – Ukrajinsky.

T – A umí rodiče česky.

A – Umí.

T – A domluví se dobře?

A – Jo, domluví.

T – A jak to bylo s rodičema, když sem přijeli, uměli česky? Nebo se museli učit?

A – To nevím.

T – A umíš azbuku?

A – No, moc ne. Jenom v létě občas nějak čtu noviny, ale jen něco, ale česky umím číst líp. Psát umím jenom tiskace azbukou.

T – A kdo chodí na třídní schůzky?

A – Mamka. Taťka nemá čas.

T – A kde pracují mamka s taťkou?

A – Mamka dělá v Tesle, a pak jde ještě odpoledne do masny.

T – Tam prodává.

A – Ano.

T – A taťka.

A – Ten pracuje na stavbě.

T – A je doma každý den? Nebo jezdí třeba někam daleko?

A – Ne, je doma každý den.

T – A bydlíte tady v Blatné?

A – Ano.

T – A v domku, nebo v paneláku?

A – V domku.

T – A máte tam sousedy?

A – Přímo naproti máme jedny. Jinak až dál.

T – A znáš se s nimi?

A – Ne.

T – A jak ti to jde ve škole? Jaké máš známky?

A – S českého jazyka jsem měla nejdřív asi dvojku. Ve třetí trojku a potom už trojku. A teď jsem měl čtyřku. Z matiky dvojku.

T – Takže jsi takový průměrný žák?

A – Jo. A teď mě docela začala bavit fyzika. S tý mám jedničku. A chodím na radiotechnický kroužek. Takže technika.

T – Tady v Blatné do Domu dětí?

A – Ano.

T – Je něco ve škole, co ti vadí?

A – Nevím. Na Ukrajině je to horší.

T – Horší?

A – Oni tam mají míň hodin, ale víc se učí. My tu třeba píšem písemku jednou za 14 dní. A oni se to jednu hodinu naučí, a pak hned píšou.

T – A co ta sestra? Jak má velké děti?

A – Kluka má asi tak 6 nebo 7 let a holku a té je asi 10, 9 let.

T – Takže jsou skoro stejně staří jako ty. Chybí ti tu někdo z rodiny?

A – Ani ne.

T – Aby se ti třeba hodně po někom stýskalo.

A – Ne.
T – A vídáš se se sourozenci?
A – My tam jezdíme na Vánoce a potom v létě tam jedeme na měsíc.
T – Kolik je mamce a kolik tatškovi?
A – Mamce je 46 a tatškovi 46, 47 let.
T – A co bys mohl říct o tvém vztahu k nim?
A – To je dobrý. Když dostanu špatnou známku, tak se se mnou mamka hned hádá, ale když si to opravím, tak je to dobrý.
T – A myslíš si, že jsou tví rodiče spokojení.
A – Nevim. Asi jo.
T – A když jezdíte na Vánoce na Ukrajinu, slavíte je tam nějak jinak než tady?
A – Tady jsou o 14 dní dřív. My jedeme tak dva dni předem na Slovensko, tam slavíme u bráchy ty české Vánoce a pak jedeme na Ukrajinu a tam slavíme znova ty ukrajinské.
T – Tak to je fajn, ne?
A – No, je. Taky dva Nový roky.
T – A jak vypadají ukrajinské Vánoce? Co jíte?
A – Tam je 12 jídel. Jsou tam vařený houby, pirohy, taková sladká pšenice a není to jako, že tady v Čechách sníte kapra, a pak jdete rozbalit dárky. U nás to tak není. Nejdřív něco sníme. Pak si jdeme rozbalit dárky. A pak až do večera a někdy až do rána jíme to další. Je hostina. A máme u toho puštěnou televizi. Na Slovensku je to úplně jiný, tam musí být úplně ticho. Tam je asi pět polívek. Na Ukrajině je to jiný, tam se všichni baví a jsou veselí.
T – To je zajímavé. A máš přátele?
A – Ano.
T – A znáš tu nějaké ukrajinské kamarády?
A – To ne, spíš Čechy. A pak (jméno), ten je z Holandska.
T – A máš nějaké skutečně dobré kamarády? Kterým můžeš věřit, kteří se za tebe postaví třeba.
A – No, to mám.
T – A když jsi sem přišel, uměl jsi česky?
A – Ne.
T – A pamatuješ si, jak ses domlouval?
A – Učil jsem se stejně slabikář od začátku, tak to bylo stejné.
T – Mluvil jsi, že chodíš na radiotechnický kroužek. Chodíš ještě na nějaké kroužky?
A – Chodil jsem na modelářský. Tam jsem pak přestal chodit.
T – A máš ještě nějaké jiné zájmy?
A – Skoro ani ne. Dívám se na hokej a fotbal.
T – A stalo se ti třeba někdy, že by se ti někdo posmíval, že jsi z Ukrajiny?
A – Stává pořád.
T – A kde?

A – Tady ve škole.
T – A jak velký problém to je pro tebe?
A – Jde to. Někdy se mi smějou.
T – A je to hodně nepříjemné.
A – Ani ne. Mamka říká, že jsem chytřejší, když si jich nevšímám.
T – A vidíš nějaký rozdíl mezi Českem a Ukrajinou?
A – Tady v Česku, třeba v metru nebo tak, je to tišší. Ale na Ukrajině jsou třeba v autobusu lidi hlučnější.
T – A co si myslíš, že budeš dělat třeba za 10 let? Kde budeš bydlet?
A – Na Ukrajině. Brácha se narodil na Ukrajině, bydlel pak v Česku, teď je na Slovensku. Nevim. Tam jsem doma.
T – A máš tam kamarády, když tam přijedete?
A – Mám.

Příloha č. 11

Metoda Child's Intake, Moldavané, 10 a 13 let

Zkratky:

T – tazatel

A – starší respondent

B – mladší respondent

Poznámky tazatele:

Oblečení byli čistě, ne však nejmoderněji. Ani podle řeči, ani podle vzhledu bych neusuzovala na to, že jsou to imigranti.

Respondent A mluvil se zaujetím. Respondent B se prakticky vůbec nezapojoval do hovoru, i když podle následné výpovědi pedagoga je „při výuce výřečný až moc.“

Mluví bez přízvuku.

Přepis rozhovoru:

T – Dobrý den. Pojd'te dál, posad'te se.

A i B – Dobrý den.

T – Já se jmenuji Jana Horská (podání ruky) a vy jste?

A – Já jsem...

B – A já jsem...

T – Já nevím, jestli vám paní učitelka něco už říkala, proč jste tady?

A – Ne.

B – Ano, ale nevím. Já jsem to říkal rodičům, jestli souhlasí a pak... (staršímu respondentovi)

A – Něco mi říkal, ale já už nevím.

T – Vy rozumíte česky úplně v pohodě?

A i B – Jó. (trochu znuděně)

T – Já jsem sem přijela na školu, protože pracuji na vzniku nových metod sociální práce. Mají pomoci dětem imigrantů, aby se lépe cítili v jejich nové zemi. Já bych vám ráda položila několik otázek podle jedné téhle metody, abych zjistila, jestli je ta metoda dobrá. Rozumíte?

A i B – Jó.

T – Souhlasíte?

A i B – Jo.

T – Já bych si ale potřebovala nějak zaznamenávat to, co mi budete říkat. Budu se vás ptát na školu, rodinu, zájmy. Buď si to můžu psát, což je zdouhavější, nebo nahrávat na diktafon. Můžu si to nahrávat?

A i B – Jo.

T – Já ty vaše odpovědi pak přiložím do závěrečné práce. Ale nebudou tam vaše jména nebo nějaké data, podle kterých by vás někdo mohl poznat. A ještě jedna věc, kdybyste nechtěli na něco odpovídat, tak nemusíte.

A i B – Ano.

T – Takže na začátek, jak se jmenujete, to už vím. Kolik je vám let?

A – Mně je 13.

B – Mně 10.

T – A jmenujete se ... a, to je docela české jméno.

A – Já jsem to, protože já jsem se v té zemi jmenoval trochu jinak. Jako jsou dvě stejný

jména, jako třeba Jakub se řekne v Americe jinak.

T – A jaké bylo to jméno?

A – (jméno), (říká trochu s ostychem)

T – A... je... (jméno)

B – (souhlasně kývne)

T – A vy jste z Moldavska?

A – Jo.

B – Hm.(souhlasně kývne)

T – A kde jste tam bydleli? V jakém městě? Nebo ve vesnici?

A – Ve vesnici (přemýšlí nad názvem)

B – (říká pro mě nesrozumitelné slovo)

T – Co?

B – (opakuje)

A – Frumušika (slabikuje)

T – Frumušika. Takže tam bylo méně obyvatel než tady?

A – No (souhlasí), ale my nebydlíme teď tady, my bydlíme ve Skaličanech.

T – Ve Skaličanech. Tak to je taky vesnice.

A – No (souhlasí).

T – A kdy jste sem přišli do Čech?

A – Když jsem se přišel, tak mi bylo tak pět, protože jsem tu chodil chvíli i do školky. A bratrovi bylo tak čtyři.

B – Hm.(souhlasně kývne)

T – Takže jste sem nepřijeli všichni najednou. Nebo jste přijeli jako celá rodina?

A – Jo, všichni.

T – Takže jste přijeli jako celá rodina?

A – Jo.

T – A u vás doma jste kdo všichni? Tatka, mamka...

A – Jo.

T – Vy dva a ...

A – Jo.

T – Ještě někdo? Babička, dědeček?

A – Babička ne. Ta je v Moldavsku.

T – Kolik je mamce a tatkoví.

A – Mamce je asi třicet devět a tátovi asi třicet sedm.

T – A co dělají rodiče?

A – Táta má autodopravu. Pracuje s nákym dřevem a mamka peče v pekárnách.
T – Tak to mají těžkou práci. A co ta babička, jak jste říkali? Máte obě a dědečky?
A – Babičky máme dvě, ale dědu už ani jednoho.
T – A jezdíte někdy zpátky?
A – No, jezdíme. Skoro dvakrát do roka.
B – Hm. (souhlasně kývne)
T – Na prázdniny? Na svátky?
A – Na svátky.
T – Na Vánoce?
A – No. Vánoce tam jsou trochu jinak.
B – Hm (souhlasně kývne)
T – To mě zajímá. Jak to tam je?
A – Oni tam mají jiný kalendář.
T – A není to ten kalendář, jak se tam slaví Vánoce asi o 14 dní později než tady?
A – Jo.
T – A Nový rok taky?
A – Jo.
T – A vy mluvíte perfektně česky. A jak je to s vašimi?
A – Ty rozumíš a mluvíš dobře. Ale mají tam ještě ten přízvuk. Oni chodí do práce a tam třeba tak nemluví jako my tady.
B – Hm. (souhlasně kývne)
T – To je jasné. A vy, když jste sem přišli, tak jste uměli česky?
A – Ne, ale my jsme chodili do školy a tak jsme se to nějak naučili.
T – Naučili jste se ve škole.
A – No (souhlasně). My jsme tu pak ještě v první třídě nějak nebyli, a pak jsme zase přijeli.
T – A jak se mluví v Moldavsku. Moldavsky? Nebo rusky?
A – No (souhlasně). Moldavsky a rusky.
B – Hm. (souhlasně kývne)
B – Rumunsky taky.
T – Rumunsky taky, aha. Moldavské písmo je stejné? Nebo je tam taky azbuka?
A – Azbuka ne, je to stejný ale třeba nad „a“ se píše taková jakoby čepička a to se čte jako „e“.
T – Takže v češtině rozumíte mluvenému i psanému. A rozumíte i moldavštině?
A – Jo.
B – Hm. (souhlasně kývne)
T – I kdybyste si chtěli třeba něco přečíst?
A – Jo.
B – Já už ne.
T – Doma mluvíte česky?
A – Česky, někdy moldavsky.
T – Teď tu mám nějaké otázky ke škole. Jak vám to jde ve škole?
A – Mně docela jo.
B – Mně moc ne.

T – Tobě moc ne. A není to kvůli češtině, že byste neruzomněli.
A – No, mě někdy dělá problémy něco, jak se čte, ale jinak ne.
T – A jste známkovani za češtinu?
A – Jo.
B – Hm. (souhlasně kývne)
T – Který předmět se vám líbí nejvíc?
A i B (přemýšlí)
T – Tělocvik a přestávky (žertem).
A i B (zasmějí se)
B – Tělocvik, čtení a trochu i matika.
T – A jaký předmět se vám nelíbí?
A i B – Čeština.
T – Nebaví vás, co berete, nebo je to třeba kvůli učitelce?
A – Né.
B – Né, paní učitelka je fakt bezvadná, je to kvůli té češtině.
T – A vaši rodiče už normálně rozumí česky, takže nemají problém, když třeba jdou na třídní schůzku.
A – Né. Oni mají jen ten přízvuk.
T – Zeptám se vás. Stalo se vám někdy, že by se vám někdo třeba smál, že pocházíte z jiné země?
A – Né.
T – No, vy vypadáte stejně jako Češi.
A – Akorát ze začátku se smáli, když jsem neuměl pořádně mluvit. Tak do třetí, čtvrté třídy.
T – A teď už je to dobré?
A – Jó, teď jó.
T – Ty už jsi velký, umíš už se bránit a jak je to s (druhým respondentem)?
B – Mně nikdo to, nebuzeruje ani.
T – Ano. Doma jste ve Skaličanech. Máte tam domek?
A – Jo.
B – Hm. (souhlasně kývne)
T – A máte třeba nějaké zvířata?
A – Ne.
B – Měli jsme kočku a psa.
A – No (souhlasně). Psa jsem dali někam to, to ke kamarádům a kočku nám někdo přejel autem.
B – Hm. (souhlasně kývne)
T – Skaličany jsou taková malá ves. Nestalo se vám tam někdy, že by se na vás dívali skrz prsty, že jste přišli z jiné země?
A – Ne.
T – Máte tam přátele?
B – Ano.
T – A tady ve škole taky?
B – Ano.
T – A taky nějaké nepřátele?
A i B – Hm (souhlasně).
T – A co vaši. Mají taky nějaké přátele?

A i B – Hm (souhlasně)
T – A chodí někde na návštěvy nebo někdo k vám?
A i B (souhlasně kývou)
T – A máte tu třeba nějaké kamarády z Moldavska?
B – Hm (souhlasně)
A – No, tady ne. Ale v Praze je třeba taková ta skupina.
T – A vidíte se s nimi někdy?
A – No, třeba o Vánocích nebo tak.
T – A když přinesete domů špatnou známku, zlobí se mamka? Jaký máte vztah k rodičům?
A – (zasměje se) Né, nezlobí. Řekne, ať se to třeba příště už neopakuje. Bratr měl skoro každý den poznámku, teď už míň.
T – Teď už je to jen ob den (žertovně směrem k mladšímu respondentovi).
B – Jo.
T – Takže ty jsi (oslovení mladšího respondenta) takzvaně číslo.
B – Jo. (usměje se)
T – Ale nevypadáš. Tady skoro nic neřekneš.
B – Hm.
T – A jaký mají rodiče vztah mezi sebou?
A – Ty jsou v pohodě.
B – V pohodě.
T – Takže jsou v pohodě. A kdybyste měli nějaký problém, tak za nimi můžete jít?
A – Jo.
B (souhlasně přikyvuje)
T – Třeba zamiloval jsem se.
A i B (zasmějí se)
T – Tak všechno se jim říkat nedá, co?
A i B (zasmějí se)
T – Na co se vás ještě zeptám? Na vaše zájmy. Co děláte rádi?
B – Fotbal. Já jsem brankář.
A – No, bratr je brankář (říká pyšně).
T – Chodíš někde do kroužku nebo jen tak si zahrajete s klukama?
B – Ne, chodím na fotbal.
T – Myslíte si, že by mohlo dětem, které sem přišly z ciziny, nějak pomoci chození do kroužků, aby se naučily česky? Aby našly přátele?
A i B (uvažují)
A – Nevím. Já bych je nenutil.
T – A ještě se vás zeptám, vnímáte nějaký rozdíl mezi životem a v Moldavsku a tady?
A – No, vidím hodně. Tam nejsou takový finanční to to jako tady. Tam se jezdí třeba, tam nejsou tak opravené silnice jako tady, tam jsou strašně díry. A je to tam docela chudý. Prostě

tam se strašně krade a všechno. Tady je to úplně jinak.

T – Uvažovali jste třeba o tom, kde budete bydlet za 10 či 15 let? Jestli budete tady nebo v Moldavsku.

A i B – Tady.

A – Tam je to hrozně chudý.

T – Tak ode mě je to asi všechno. Zeptám se vás ještě, jak jste se tu při rozhovoru cítili?

A i B (nechápu, na co se ptám)

T – Ptám se na vaše pocity. Nerada bych, abyste odcházeli třeba s nějakým špatným pocitem, naštvání nebo smutní.

A – Né, to ne.

B – Ne.

T – Co teď budete dělat?

A – My jdeme na oběd.

Příloha č. 12

Metoda Child's Intake, Holanďané, 11 a 13 let

Zkratky:

T – tazatel

A – starší respondent

B – mladší respondent

Poznámky tazatele:

Rozhovor probíhal v místnosti výchovného poradce, konferenční stůlek, židle a křesla, poloha tazatele vůči respondentům v úhlu 45°.

Podle způsobu hovoru inteligentní chlapci.

Na sobě rifle (tzv. kapsáče), triko, svetr – moderní styl. Moderní udržované účesy.

Více mluvil A.

Ze začátku trochu stažení do sebe, ale během chvíle se rozpovídali a atmosféra se uvolnila. Mluvili se zájmem.

Mluví s přízvukem. Špatně skloňují. Některé souhlásky neumí vyslovovat.

Rodiče chtějí vědět, na co budou data použita – tazatel jim slíbil poslat informace v angličtině na mail. Informace odeslány 8. 3. 2007.

Přepis rozhovoru:

T – ...ten výzkum jsme dělali i v Holandsku...byla jsem dvakrát v Chroningenu, ale v Notredamu jsem nebyla.

B – No to je úplně divný. My jsme bydleli v takový velký město, Noterdam, a pak malý vesnice, u Kožlů, to asi znáte.

T – Tak se nejdřív můžeme bavit třeba o tom, jaké to je, když člověk přijde z velkého města?

A – V Holandsku, my jsme bydleli vedle kamarádů a teďka bydlíme vedle starší člověk. (zasměje se tomu, že se neuměl dobře vyjádřit v češtině)

B – My jsme dvě kluci a my jsme tam úplně sám jakoby.

T – Takže tam nemáte okolo děti, nebo mládež.

B – Nejmladší tam je dvacet.

A – No. Ale tak měsíc, našli jsme jiný kamarádi. Vedle Kožlů to bylo. Jmenujou se Matěj a Štěpán. A s tím je všechno v pohodě.

T – Takže s těmi se občas vídáte?

A – Ano.

B – Bydlí tam 8 kilometrů od Blatná. Tamtím směrem. A ještě kluk, který mluví holandsky. A bydlí teď v Liberci, má tam dům.

A – Chatka tam má.

T – Ten kluk je Holanďan, nebo se učil holandsky?

A – Čech a přešel do Holandsku a teď už zase je v Česku.

T – Tak to je zajímavé. A co dělají vaši rodiče?

A – Teď mají camping. Jak se tomu říká? (ptá se bratra)

B – Nevím.

T – Ubytování?

A – Ano. V Holandsku udělali oba sociální práce.

T – Tak to je zajímavá shoda. Tak to jim můžu poslat tady ty techniky, co s vámi zkouším v angličtině, protože původně byly v angličtině a já jsem to pak překládala do češtiny, aby tomu rozuměli i ostatní děti.

A i B – No, tak to jo.

T – Teď se vás budu ptát dál, na školu. Do jaké třídy a školy chodíte, tak to už vím. A jak vlastně dlouho tady jste? Kdy jste přišli?

A i B – (domlouvají se mezi sebou částečně česky, částečně holandsky)

A – od čtvrtého dubna dvatisíce pět (4. 4. 2005)

T – A rozuměli jste česky, když jste přišli? To jste asi nerozuměli.

A i B – No, to ne.

T – A jak je to teď? Rozumíte už?

A – Teď už dobrý.

B – Ale gramatika.

T – Aha, takže rozumíte, ale s gramatikou máte problémy. A jak píšete? Píšete taky česky?

A – Ano.

B – To jo. My doma mluvíme víc česky než holandsky.

T – Mezi sebou?

A – Mezi sebou. Ano.

B – Hm.

T – No, a jak je to třeba v českém jazyce, když píšete diktát? Máte to pak známkové?

B – Já to mám.

A – Většinou to nemám. Ale mě učitelka říká, jaký chyby jsem udělal.

B – Já mám z češtiny trojku.

T – A co máte z ostatních předmětů?

A – Matika umím hodně dobrý. Na vysvědčení jsem měl z češtiny dvojku a dějepis a přírodopis trojku. Pak samý jedničky.

B – Já jsem nejlepší z angličtiny. Z dějepisu trojku a z češtiny taky a z přírodopisu mám čtyřku.

T – A jak to bylo u vás v Holandsku? Tam jste měli stejné známky?

A – Tam úplně jiný. Ten systém je úplně jiný. Tam jsme nedostali jiný, ale...

T – Slovní hodnocení? Bodování? Áčka?

A – No, ten slovo hodnocení.

T – Co vás tady baví nejvíc za předměty?

A i B – Angličtinu.
T – A co je nejhorší z těch předmětů?
A – Asi dějepis.
B – Přírodopis.
T – A není to náhodou tak, že byste nerozuměli?
A – No, trošku jo. Přírodopis někdy nevím, co je takové speciální slovo jako hermafrodit nebo takové nebo je to češtinu nějak divně tak.
T – Před chvílí jsme se bavili o rodičích, že mají problémy rozumět česky. Jak se domluví, když se chtějí třeba zeptat učitelů, jak se učíte?
B – Vedle nás bydlí sousedka. A ta mluví anglicky.
A – Tak většinou jedou do školy a zeptají se učitelka, který mluví anglicky nebo zná mí.
T – A takhle to dělají, i když jedou třeba na úřady něco vyřizovat, že musí s nimi vždycky někdo jet?
A – Ano.
T – Takže ta paní sousedka jim třeba pomáhá?
A – Ano.
T – Tak to je fajn, že někoho takhle sehnali.
A – Ano.
T – Tak jsme se teď bavili o škole. Chtěli byste ještě něco dotat, co jste neřekli? Třeba jste říkali, že tam je jiný systém. Kdybyste cokoliv k tomu chtěli říct...
B – V Čechách sedíme jako... jako takhle lavice a v Holandsku sedíme skoro, jak chceme a můžeme dělat...Co děláme v Holandsku (ptá se bratra)
A – Třeba vezmeme učebnice matematiku, cvičení, a pak vezmou češtinu, pak to...Pak chceme, když máme problém, tak se ptáme učitele...
B – A nemáme tam holandský jazyk.
T – Jako je tady čeština?
B – Ano.
A – Měli jsme tam holandský jazyk (říká směrem k bratrovi).
A – A je to, první jsem měl málo kamarádů, protože jsem málo mluvil a bojím se toho (dává důraz na slovo bojím) a moc s těma kamarády taky mluvit a teď už je to líp. Umíme víc češtinu a méně bojím mluvit, tak už mi to jde líp. Víc kamarádů.
T – Myslíte si, že ten jazyk je velký problém, když sem někdo přijde? A nebo, čeho se tak člověk bojí, když přijde do nové země?
A – Já nevím, proč bojím, ale nějak mi to nejde, nějak nechci mluvit.
B – Když třeba před školou, tak tam čekáme s kamarády, tak nevím, co mluvit. A nevím, o čem mohl bych mluvit, protože já, my bydlíme v Kožlí a moc se tam neděje a my koukáme většinou holandský televize, protože u nás rodiče doma nerozumí, tak proto holandský.
T – A kolik je vás doma? Vy jste dva bráchové, mamka a tatka.
A – Ano.
T – A zůstal někdo z vaší rodiny v Holandsku?
A i B – Ne.
T – Mě zajímalo, jestli vám někdo z rodiny nechybí.
B – Ne. Jenom babička.
T – A vídáte se s ní někdy? Jezdíte za ní, nebo ona za vámi?

B – Někdy sem jede, ale my nemůžeme, jak prázdniny do Holandsku, jak tu táta práce. Nemůžeme jít pryč nebo nikam.
A – My jsme jeli minulý rok v dubnu do Holandska na týden.
T – Ještě se zeptám, kolik je rodičům let?
A – Matkovi čtyřicet tři. Tatka čtyřicet šest.
T – A kolik je vám?
A – 13.
B – 11.
T – To vlastně říkala paní učitelka, že mladší je větší a starší je menší.
A i B – (úsměv)
T – A jaký máte mezi sebou vztah. Můžete říct, že jste kamarádi?
A – Ano.
B – Hm (přítakání).
T – A v Holandsku to bylo stejné?
B – No, nějak nastejno.
T – Mě zajímalo, jestli když jste tady a nemáte moc přátel, jestli musíte víc spoléhat na sebe.
A – No, to je vlastně pravda.
T – Myslíte si, že mají rodiče nějaké starosti, že je něco trápí, nebo trápí něco vás? Ale nemusíte odpovídat, pokud nechcete.
B – Mají problémy s češtinou... To je všechno.
A – No (přítakání).
T – A když jste doma s rodičema, co spolu děláte?
A – Hodně mají pracovat na internetu... ten... mají ten... to, že tady přijdou hosti...
T – Vyřizují ubytování.
A – No (přítakání).
T – A třeba hrajou si s vámi? Sportujete třeba?
A i B – No. (přítakání)
A – Stolní hry.
B – Já chodím fotbal.
T – Takže mají občas čas. Někdy mají podnikatelé moc práce.
A i B – (Přítakání)
T – Když jsi říkal, že hraješ ten fotbal, co ještě děláte rádi, co vás zajímá?
A – Já hraju moc s lego a v Česko hraju víc na počítač než v Holandsku.
B – Já jsem chodil v Holandsku každý den hrát fotbal.
T – A co ten počítač?
A – No, když máme jen dva kamarády, a chodí až později domů, tak s nim nemůžeme moc hrát a s jinými kamaráda tam blíž nemáme, tak protože proto víc hraju počítač.
T – Co tam hraju za hry? Strategické, bojovky, nebo formule?
A – Strategický. Mě tohle hodně baví stavař.
B – Já s auty.
T – To mě teď napadá, můj kamarád si pořídil hru nějaké závodění aut. A už si k tomu pořídil to vybavení, jako volant. A je z toho moc nadšený a pořád jen hraje. Vždycky, když vyhraje nějaký závod, tak si pak může koupit lepší auto nebo vybavení...A když v okolí máte jen dva kamarády, jak je to tady ve škole? Máte tady nějaké kamarády?

Ale takové, u kterých cítíte, že jsou to opravdoví kamarádi, kterým můžete věřit, nebo jim říct nějaký problém, na které se můžete spolehnout. Ne jenom známí.

B – No, moc ne.

A – (přítakání).

T – A stalo se vám někdy, že by vám někdo někdy nadával nebo byl nepřijemný....

B – Hm (přítakání). To, jo.

T-...kvůli tomu, že pocházíte z jiné země? Z Holandska?

B – Hm, někdy lidé říkají a na začátku se více a bludný Holad'an.

A – No, protože jsem Holad'an, tak moc né. Ale nějak myslí, že jsem negr. Ale nevím proč.

B – Na začátku myslí, že my dva jsme přišli z Čína.

A - Chong. Ale nevím proč.

B – Nevypadáme jako chong?

T – Ne, jste býlí a vypadáte jako Evropané.

B – Naše babička byla indonézky.

A – Podle mě nevypadám jako negr. Nebo jo?

T – No, když jsem se byla podívat v Africe, tak tam černoši vypadali opravdu jinak, než Ty.... To je škoda, že se vám někteří smějou.... Ale vždycky je nějaké skupina dětí, které jsou hloupé...

A – No (přítakání).

T – ...a smějou se. Mně se třeba smáli kvůli brýlím. A smějou se vám hodně? Bylo to víc, když jste sem přišli?

B – Ted' už je to míň.

T – A ještě se vás zeptám, když máte třeba takový problém nebo vůbec jakýkoliv problém, máte tady někoho, komu byste to mohli říct?

A -Ty problémy třeba ředitel nebo zástupce ředitele.

T – A využili jste toho někdy?

A – Eště nebyl takovej velkej problém.... Občas sedíme v kroužce a řešíme porady. Tak tam můžeme to říct.

T – Ve třídě máte takové kroužky?

A – Hm.

T – Zajímá mě, jestli byste se třeba nebáli jít za ředitelkou?

A i B – To ne.

T – Chodíte někde na kroužky?

B – Bratr ted' chodí na bicí.

A – Nó, chodím na.

T – Do hudebky?

A – (přítakání)

T – Myslíte si, že třeba chození do kroužků může pomoci dětem z ciziny naučit se jazyk?

B – Ano.

A – No, to záleží, jaký kroužky.

B – K nám ještě učitel, každou čtvrtek a neděli.

A – K nám chodí učitel, který učí český a francouzský jazyk. Tak nás doma. To je matka naši kamarádi. Učí.

T – Takže se učíte ještě francouzštinu?

B – Češtinu.

T – Češtinu... A pak byste se byli schopní domluvit ještě anglicky?

B - Můj bratr vyhrál ve Strakonice soutěž okresní kolo v angličtina.

T – Fakt?

A – Hm (přítakání).

T - To je fajn!... Ještě se zeptám, bydleli jste u moře?

A – No, to je hodinu šedesát kilometrů od moře. To velký město. Tam teče známý řeka....jak se to jmenuje....ted' nevím....rejn?

T – Rýn?

A – Hm, ano.

T – Ještě mě zajímá. Chtěli byste tady zůstat? A nebo, co myslíte, že budete dělat třeba za deset let? Kde budete bydlet?

A – Asi tady zůstanu.

B – Hm, asi taky.

T – A co byste chtěli dělat? Víte už?

A – No, něco s počítačem. Nebo něco technickýho

T – A....? (jméno mladšího respondenta)

B – (krčí rameny)

T – Neví ještě.

B – Hm (přítakání)...třeba pracovat v obchodu.

T – A můžu se vás ještě ptát? Kdyby vás to už nebavilo, tak mi řekněte.

A – Neučím, tak to je dobrý.

A,B,T - (smích)

T – Tomu rozumím.... Já ještě s váma zkusím něco... Mám tady seznam hodnot, to znamená to, co považujete ve svém životě za důležité? Rozumíte jim? (Tazatel ukazuje respondentům seznam hodnot na papíře). Můžete je přečíst?

A i B – (hledí do papíru, ale nečtou)

T – Sebedůvěra.

A – Co?

T – Self-confidence.

A i B – (nerozumí).

T – Jak si člověk věří...

A – Aha. (vysvětluje bratrovi v holandštině, o co jde)

T – (čte dál) Zdraví. Mír. Přátelství. Láska. Peníze. Dobré zaměstnání.

A – To? (nerozumí)

T – Jako že má člověk dobrou práci, která ho baví...

A – Hm (pochopil).

T – (čte dál) Víra v Boha, život v přírodě, moc a vliv A – to vliv ne

T – Influence, třeba mám vliv, dokážu ovlivnit, že nebudeme psát písemku. Jsem tak mocný, že můžu říct učitel, dnes nebudem psát písemku.

A – (pochopil)

T – (čte dál) Pak je tady rodina, kariéra, politická aktivita, nezávislost (zde ukončen zvukový záznam, diktafonu se vybily baterky, tazatel si toho všiml, až po ukončení rozhovoru.

Příloha č. 13

Metoda Child's Intake, Ukrajinec, 18 let

Zkratky:

T – tazatel

A – respondent

Poznámky tazatele:

Úroveň vzhledu, oblečení odpovídá věku a běžné sociální úrovni.

Respondent odpovídal se zájmem. Byl potěšen zájmem tazatele právě o jeho osobu. Rád informoval tazatele o vlastních názorech, zvláště o rozdílech mezi ukrajinskou a českou ekonomickou situací.

Přepis rozhovoru:

T – Kolik je vám let?

A – Osmnáct.

T – Jaké jste národnosti?

A – Ukrajinské

T – Máte sourozence?

A – Ségru.

T – Kolik jí je?

A – Šest let.

T – A s kým žijete?

A – S mámou, tátou a sestrou a babičkou.

T – A jaké máte občanství?

A – Českou republiku. Dostal jsem ho před rokem.

T – A jaké občanství mají rodiče a sestra?

A – Taky ČR. Mamka dostala občanství sňatkem a sestra při narození.

T – A jakou mají národnost?

A – Mamka ukrajinskou, jinak češi.

T – Taťka není Ukrajinec?

A – Ne, je Čech. Oni se našli tady.

T – Takže máte ještě někde vlastního tátu?

A – Na Ukrajině.

T – A vidáte ho?

A – Ne. Já si na něj nepamatuju (není mu to příjemné téma).

T – A jak dlouho už tu žijete?

A – Od roku 1996, už 11 let.

T – Kolik vám bylo?

A – 7.

T – A kde jste bydleli na Ukrajině?

A – Dněpropetrovsk.

T – Jak je to velké?

A – Je to velké asi jako Praha.

T – A pamatujete si na důvod, proč jste přišli do Čech?

A – Matka tu dostala nabídku k práci. Potkala na Ukrajině nějaké Čechy a přes ty se sem dostala.

T – Měla hned pracovní povolení?

A – Měla hned od začátku. Musela ho pak každý rok obnovovat.

T – Teď se vás budu ptát na školu. Do jakého ročníku chodíte?

A – Do 3.

T – Rozumíte vyučovacímu jazyku?

A – Jo, perfektně.

T – Vy už nemáte ani přízvuk. Rozumíte asi už i písmu.

A – Ano.

T – A když jste sem přišel, uměl jste česky?

A – Ne.

T – A jak jste se to učil? Bylo to těžké?

A – Já jsem přišel rovnou do první třídy, tak jsem se to učil ve škole.

T – A jak vám to šlo?

A – No, tak asi první čtyři roky jsem měl problémy, pak už ne.

T – A vaše maminka rozumí a mluví taky dobře?

A – Ano, ale má přízvuk.

T – Chodí na třídní schůzky?

A – Chodí.

T – Takže tam rozumí.

A – Ano.

T – Stal se vám někdy ve škole nebo jinde, že by vás někdo ponižoval kvůli vaší národnosti?

A – Ze začátku občas. Ale spíš na mě divně koukali. My jsme sem přišli na jaře 1996 a od září jsem nastupoval do 1. třídy. V té době tady nebylo moc zvykem, aby tu bylo hodně lidí z ciziny. Nejdřív jsem se bál mluvit česky.

Těžký to bylo hlavně první dva roky. Pak ve 3. a 4. třídě už to bylo lepší.

T – A jak se k vám ostatní chovali konkrétně?

A – Nějaké to vydírání nebo šikanu, to jsem nezažil. Spíš na mě koukali jako na exota. Bál jsem se seznamovat s dětma nebo s nima mluvit. Pak, jak jsem se naučil česky, tak už se to srovnalo. Spíš jsem se cítil jiný.

T – Je něco, co byste ve škole chtěl změnit?

A – (přemýšlí, vrtí hlavou, že ne.

T – Co se vám ve škole líbí?

A – Výpočetní technika. Je tu na hodně dobrou úroveň vybavení. A můžeme používat internet.

T – A kde bydlíte?

A – V Hradci.

T – Máte byt?

A – Byt. Vlastně dva byty. V tom druhém bydlí babička.

T – Kolik je matce let?

A – 42.
T – A kde pracuje?
A – Původně podnikala jako švadlena. To ale moc nešlo. Teď pracuje v nějakém podniku.
T – A k nevlastnímu otci.
A – Taky dobrý.
T – Máte na Ukrajině nějaké další příbuzné?
A – Tety a stráče.
T – Setkáváte se?
A – Jezdíme za nimi.
T – A jak často?
A – Naposledy jsem tam jel na podzim 2006.
T – Jak jezdíte?
A – Přes Polsko. Trvá to 1 den a 2 noci.
T – Máte nějakého nejlepšího přítele.
A – Přímo nejlepšího asi ne.
T – A máte tady nějaké přátele?
A – Tady bydlím na intru, tak tam nějaké kluky znám.
T – A u vás doma?
A – Tam mám dost přátel.
T – Jsou mezi nimi Ukrajinci?
A – Tady ne, ale doma ano.
T – Dalo by se říct, jaký je poměr českých a ukrajinských přátel?
A – Tak půl na půl.
T – A rodiče mají taky přátele?
A – Ano, taky tak půl na půl.
T – A chybí vám někdo z Ukrajiny?
A – Přímo nechybí.
T – Pamatujete si na dobu, když jste tam žil?
A – Moc ne.
T – A jaké máte zájmy?
A – Basket, počítač (přemýšlí). Nedávno jsem udělal řidičák, tak teď jezdím (usměje se).
T – Chodíte do nějakých kroužku?
A – Do Junáka.
T – Myslíte si, že dítěti imigrantovi pomáhají kroužky k tomu, aby se naučil česky?
A – Ano, naučí se dobře mluvit, ale já už to umím.
T – Z čeho máte strach?
A – (přemýšlí) Spíš asi z ničeho.
T – A na co se těšíte?
A – Až budu pracovat. Budu mít peníze a budu třeba moct bydlet sám.
T – To byla poslední otázka. Chtěl byste k tomu ještě něco říct?
Já bych ještě chtěl asi, no na Ukrajině jsou velké rozdíly mezi lidma. Tady nejsou takový. Tam jsou bohatý, co mají firmy a pak spousta chudých a bezdomovců. Hodně lidí nemá práci. Dost je jich bez domova. A když mají práci, tak tam vůbec není žádná jistota, že dostanou výplatu.

T – Jak byste popsal váš vztah k matce?

A – Dobrý.

Příloha č. 14

Metoda Child's Intake, Mongolové, 13, 14 a 14 let

Zkratky:

T – tazatel
A – respondent 13 let
B – respondent 14 let
C – respondentka 14 let

Poznámky tazatele:

Respondenti nemají mezi sebou příbuzenský vztah. V době rozhovoru byli všichni tři spolu, proto byli dotazováni pohromadě. Rozhovor probíhal v uvolněné atmosféře. Respondenti tazatele znají i z předchozí doby. Vedl je na sportovním kroužku. Rozhovor byl veden v rámci přátelské návštěvy. Respondenti hovoří plynně česky a bez přízvuku. Slovní zásoba a způsob vyjadřování odpovídá věku.

Přepis rozhovoru:

T – A teď jste se přestěhovali do Brodu?
A – Jo.
T – A proč? Jestli se můžu zeptat.
A – No, kvůli práci.
T – Kvůli práci. A co dělá mamka?
A – Ve Futabě.
T – Ve Futabě, aha. Tak to má blíž. A před tím dělala co?
A – V Pleasu.
T – V Pleasu. A je to lepší ve Futabě?
A – Jo.
T – A bydlíte kde? V bytovce?
A – V rodinným domku.
T – V rodinným domku. A to je vaše? Nebo jste v nájmu? Nebo, jak je to?
A – Nájmem.
T – Nájmem. Není to vaše, že byste si to koupili?
A – Ne.
T – Platíte nájem.
A – Jo, nájem.
T – Národnosti jste mongolské?
A – Jo, mongolské.
T – A ty máš dvě sestry dvojčata.
A – Jo.
T – A jsou jednovaječné nebo dvojevaječné?
A – Co to je? (vypoulí oči)
T – Když jsou úplně stejné, jako když se díváš do zrcadla, tak jsou jednovaječná. A nebo když jsou trochu jiní, tak jsou dvojevaječná. Ale to není důležité. Jak dlouho už žiješ v České republice?
A – Já už asi 7 let.
T – A je ti kolik?
A – 13.
T – 13. A když jste sem přijeli, tak ti byli 4, ano?
A – Ano.
T – A jak jste sem jeli?
A – Jeli jsme vlakem.
T – Vlakem? Ty jo. A jak dlouho se jede z Mongolska vlakem?
A – 7 dní.
T – 7 dní? A ty seš tady, jak dlouho (směrem ke 14letému respondentovi)?

B – 7 let.
T – 7 let. Ale tobě je víc.
B – No, mně je 14.
T – Takže jsi odešel v 5 letech. A vy jste jeli taky vlakem?
B – Jo.
T – A taky 7 dní?
B – Táta jel a máma vlakem. Já letadlem.
T – A s kým si jel?
B – S nějakou paní.
T – A proč jste sem jeli? Pamatuješ si to?
B – Ne.
T – A ty jsi tady, jak dlouho (směrem k respondentce)?
C – 9. rok.
T – Už 9. rok?
C – Jo.
T – (směrem k respondentovi A) A co dělá taťka?
A – Taky ve Futabě.
T – Taky ve Futabě. A mamka není se sestrami doma?
A – Oni se střídají.
T – S taťkou?
A – Jo.
T – Aha, takže oni se střídají ve směně?
A – Jo.
T – A chodíš teď ve škole v Brodě?
A – Jo.
T – Do které třídy?
A – Do 6.
T – Do 6. A nějakou poznámku si už dostal ve škole?
A – Poznámku?
T – Za chování.
A – Ne, za zapomínání.
T – No, tak to já jsem jich měl hrozně moc. Ale to nesmím říkat.
A – Já mám jenom jednu.
T – Nejoblíbenější předmět?
A – Nevim.
T – A který je nejhorší?
A (přemýšlí)

T – Tělocvik.
A – Né, ten je v pohodě.
T – Tak co?
A – Třeba čeština možná. Nebo ještě hudebka.
T – Hudebka ne? Skákal pes přes oves, to ne?
A – (zasměje se)
T – A čeština, rozumíš dobře? Jak je to?
A – Jo, dobrý.
T – A jak máte velký byt? Máš svůj vlastní pokojík?
Nebo se sestrama?
A – Se sestrama.
T – A kolik jim vlastně je?
A – 4
T – 4 roky? To už jsou takhle velké?
A – V květnu jim bude 5.
T – A víš přesně, kdy v květnu?
A – 25. května.
T – A ty jsi teď přešel ze školy v Polné do Brodu?
A – Jo.
T – A jaké to tam je? Kde je to lepší?
A – Nevím.
T – Máš kamarády spíš Mongolce nebo Čechy?
A – (přemýšlí) spíš asi Čechy.
T – Čechy. Mongolů tu moc není, co?
A – No, není.
T – A chodíš ještě na aikido nebo na judo?
A – Nechodím.
T – A ani tam v Brodě?
A – Tam jsem chodil na basket.
T – A ještě chodíš?
A – Ne.
T – A chodíš na něco?
A – Ne.
T – Máte tam nějaké známé v Brodě?
A – Co?
T – Máte tam jako rodina nějaké známé?
A – Ne.
T – Prostě jste tam jen kvůli práci.
A – No (souhlasně).
T – A jaké máš známky?
A – Jedničky, dvojky, trojky.
T – A pětky? Máš nějakou pětku?
A – Jo, dvě.
T – A jedniček je víc než pětěk?
A – Jo.
T – Tak to je dobré. Na co se tě ještě zeptám?
Koníčky. Jak dlouho jsi dělal to judo.
A – Mám žlutý pásek. A pak už jsme se museli stěhovat.
T – Hm, to je škoda. Pamatuješ si, jaký slova ses v češtině učil jako první?
A – Jaká slova?
T – Co ses učil jako první?
A – V češtině? Asi zdravít.
T – Dobrý den a nazdar?
A – Dobrý den, nazdar ne.
T – A dokázal bys mi říct, jaká slova byla pro tebe nejdůležitější?
A – Ne.
T – A co (14letý respondent)?

A – Ne.
T – To je nejtěžší otázka, co?
A i B – Jo.
T – Tak to je asi všechno. Nebo se ještě zeptám (respondenta 14letého.) Do které chodíš třídy?
B – Do 7.
T – A máš sourozence?
B – Jo.
T – A kolik?
B – Ségru.
T – A kolik jí je?
B – 1 a půl
T – Tak to je ještě mrně.
A i B (zasmějí se)
T – A co dělají vaší?
B – Táta šije v Pleasu.
T – A máma je vlastně se sestrou doma, co?
B – No (souhlasně).
T – A byli jste někdy od té doby, co tu jste, v Mongolsku?
A – Byli jsme.
T – A kdy?
A – V zimě.
T – V Ioni?
A – Jo, před rokem.
T – Vlákem?
A – Taky.
T – 7 dní tam a 7 dní zpátky?
A – 6 dní tam a 7 zpátky?
T – A to je rychlejší tam?
A – No (souhlasně).
T – To je strašné 7 dní. A to v tom vlaku jíte, spíte?
B – Prodáváme.
T – Prodáváte? A co jste prodávali?
B – Třeba jsou tam takový prodavači a my tam prodáváme.
A – Jo. V Rusku jsou tam prostě na nádraží takoví prodavači. Stojí tam lidi a prodávají.
T – Takže jste měli s sebou nějaké zboží a prodáváte?
A – My ne, spíš voni.
T – Aha, nakupujete něco.
B – A moje máma tam ztratila asi 3 kalhoty a musela to zaplatit.
T – Jak ztratila? Když to prodávala?
B – No (souhlasně).
T – Tak to si moc nepomohla.
B – No (souhlasně).
T – A vy tedy jezdíte taky do Mongolska? (směrem ke Ganovi)
B – No, taky.
T – A máte tam nějaké příbuzné? Tetu, babičku.
B – V Mongolsku?
T – Ano.
B – Tam jsou skoro všichni.
T – A jak se žije v Mongolsku?
A – Normálně.
T – Normálně. A chodí tam lidi do práce.
A – Jo. (posměšně odpovídá)

T – No, já o tom nic nevím, proto se ptám. A co tam dělají?
B – Jako ostatní.
T – Chodí třeba do fabriky?
B – Jo.
T – A odkud vlastně pocházíte? Z vesnice nebo z města?
A – Z To je taková vesnička.
T – Jak jsi to říkal? To já neřeknu. A to pocházíte oba z té vesničky?
B – Ne. Já pocházím jako z Prahy.
T – Z města, které je velké jako Praha?
B – Jo. Ulanbátár.
T – Aha, tak to si pamatuju. To jsme se učili v zeměpise.
A i B (smějí se)
T – A ta vesnice je menší než Polná nebo větší?
A – To já nevím.
T – Ty si to nepamatuješ.
A – Já tam skoro nebyl.
T – A u koho tam bydlíte?
A i B – U babičky.
T – A Amra bydlí na panelákách?
B – Jo. Tam, kde jsem byl já.
T – Aha. Takže on bydlí teď místo vás. Tak to vím, kde to je. A kdo mi poslal zprávu?
A – Já.
T – Aha. Takže ty máš svůj mobil?
A – Jo.
T – A kolik je tady rodin Mongolů?
B – Rodin? Deset nebo nák tak.
T – A jsou tady třeba nějací, kdo neumějí česky?
A – Jo. Hodně.
B – Skoro všichni.
T – Ale teď myslíte ty dospěláky?
B – Jo.
T – Tak oni to mají těžší. Vy to máte lehčí, vy chodíte do školy a tam se to naučíte. Máte tam spoustu českých spolužáků. A kteří z nich přijeli naposled.
A – To nevím.
T – To nevíte. A kamarádíte se s nima?
A – Jak kdy. Moc ne.
T – A mongolsky mluvíte bez problémů?
A – Já moc ne. Já tady vždycky zapomenu nějaký slova.
T – Tak to je jasné. A rozumíte, když přijedete do Mongolska?
A i B – Jo.
A – Ale někdy něco říkaj, co neznám.
T – A co umíš říct mongolsky?
A (vrtí hlavou, že neví)
T – A co jsi třeba nevěděl?
A – Třeba jména zvířat.
T – Třeba jako žirafa?
B – Ty tam nemáme.
T – No, my je tu taky nemáme a jméno pro ně máme.
B – No, to my taky.
T – A zologické zahrada tam třeba jsou?

A – Jo.
B – Zologický tam nejsou.
T – A byl jsi někdy v zologické zahradě tady?
A – Jó. Hodněkrát.
T – A kde?
A – V Jihlavě.
T – Tam jsem byl taky hodněkrát. Mají tam dobrý dětský koutek. Ten je tam nejlepší.
A – Jo. Jo, tamta klouzačka!
T – Tam jsem jel naposledy asi dvakrát.
B – Mně se z toho dělalo špatně z té klouzačky.
T – A s... se vídáte?
A – Jo.
T – Takže... bydlí na panelákách. A co dělají jeho rodiče?
B – Šijou.
T – Taky v Pleasu?
B – Jo.
T – Táta i máma?
B – Táta ne. Ten je v Mongolsku.
T – A on má sestru starší, že ano?
C – Ne, sestřenici. Mě.
T – Že ano! Já jsem si to myslel, ale nebyl jsem si jistý. A s tebou jsem mluvil, když jsem ho tu minule hledal, že ano?
C – Jo.
T – A bojíte se někdy něčeho?
A – Hada.
C – Hlodavců.
T – Myší? Že by tě jako kously třeba do palce?
C – (Zasměje se.) Jsou takový hnusný.
T – Chlupatý ocas, že? A ty?
B – Hada.
T – Taky hada?
B – Jo.
T – A drželi jste hada někdy v ruce?
A – Jo.
B – Jo.
T – Jo? I když se ho bojíte?
B – Jo. Byl hnusnej.
T – A na co se nejvíc těšíte?
A – Až pojedu do Mongolska na koně.
T – Na koně? Jezdíš tam na koních?
A – Jo.
T – A jde ti to?
A – Jo.
T – A v autě si někdy jezdil?
A – Jo, ale tam se mi dělá blbě.
T – No jo, ale v autě je brzda a plyn. Ale kůň to nemá. Ten se hůř řídí.
A, B i C (zasmějí se)
A – To se dělá slovem.
B – Nebo takhle zatáhnete a on stojí.
T – Aha. A ty se na něco těšíš?
B – Jo. Do Mongolska.
T – Taky do Mongolska? A taky na koně?
B – Tady je to nuda.
T – Tady je to nuda a tam ne?
B – Ne. Můžu tam jít třeba na diskotéku.
T – A to tady nejde?

B – Tady mě to nedovolí.
T – A tam tě to dovolí?
B – Tam jsem u babičky.
T – Aha. Tam je babička a ta je moc hodná a pustí tě.
B – Jo.
T – Tak to je zajímavé. A uvažujete o tom, že se zase podíváte do Mongolska?
A – No, tyhle prázdniny pojedete asi táta se ségrama.
T – A zase se vrátí?
A – Budou tam asi 2 měsíce. Celý prázdniny.
T – Takže ty jsi příbuzná s Amrou? A jak?
C – Moje mamka je sestra jeho mamky.
T – Jasně. A vy tady máte taťku?
C – Ne. Můj taťka je v Mongolsku. Já ho vůbec neznám. Ale mamka se vdala tady za Čecha.
T – A jak dlouho je to?
C – Já nevím. (uvažuje) Už tak asi 4 roky.
T – A sourozence máš?
C – Ne. Já jsem jedináček.
T – Tak na co bych se třeba ještě zeptal? Něco zajímavého mi řekněte o Mongolsku.
A, B, C (mlčí)
T – Co vás tam nejvíc baví?
A – Jezdit na koních.
T – A jezdíš taky tady v Čechách?
A – Ne. Tady je málo koní.
T – A co dělá taťka?
C – Ten český?
T – Ano.
C – Pracuje v Tokozu.
T – A jak se jmenuje?
C (říká jméno)
T – A kolik mu je?
C – Nevím. Něco okolo 30.
T – A mamce?
C – 40 a něco.
T – A kolik je tvým rodičům?
A – 35 a 35 (zasměje se)
T – To se ti dobře pamatuje. A kolik je (jméno) rodičům?
C – (přemýšlí) Taťka 37 a mamka 36.
T – A víte, v jakém jste znamení?
B – Já jsem kozoroh.
C – Já taky.
A – Já jsem rak.
T – A věříte na to, že každé znamení je jiné?
A – Jo.
T – A jaký je kozoroh?
C – Nevím.
T – A kolik máte kamarádů?
A – Hodně.
T – Kolik lidí vás zná jménem?
A – Nevím.
T – Co vás nejvíc baví? Baví vás spát?
A – Ne. Lepší je být s kamarádama.
T – Jak teď tady?
A – Jo.

C – Jo.
T – A do které chodíš třídy?
C – Do 8.
T – A známky?
C – Špatný. Hlavně čeština.
T – Tak čeština je těžká. A myslím si, že pro cizince musí být ještě těžší. A jak jsi řkala, že se jmenuješ?
C – Haluka (pak říká příjmení).
T (opakuje příjmení, neumí vyslovit, respondenti se smějí)
T – A sbíráte něco?
A – Jo. Známky.
C – Značky.
T – Značky? Třeba jako dej přednost v jízdě? Jdeš takhle po ulici a vidíš značku, tak si jí vezmeš domů?
A, B, C (smějí se)
C – Značky takový ty jako Nike. Z oblečení.
T – A to to vystříhneš třeba z bundy?
C – Ne. Nálepky jako nebo tak.
B – A co sbírá Martin (syn tazatele)?
T – Ten sbírá všechno, co se dá dát do pusy. Třeba polínka tady. Topíte tu v kamnech?
C – Hm (přítakání).
T – A je to lepší, když jste tu bydleli s (jméno)? Nebo bez něj?
C – No, teď je to lepší bez něj.
T – Bez něj? A jak je to teď s tím novým taťkou? Je to lepší být sami nebo s ním?
C – S ním je to lepší.
T – (Dívá se na diktafon.) Točí se to vůbec ještě? Točí.
A – A co s tím budete dělat?
T – Já si to úplně všechno nepamatuju, ale hlavním posláním je, že by se na základě toho mohlo požádat o projekt. Dostali by se peníze a mohlo by se pomoci cizincům.
A – My si ale stejně něco koupit nemůžem.
T – A co?
A – No, třeba ten byt. Protože my jsme cizinci.
B – A taky jeden kluk chtěl na vojnu a oni ho nevezmou.
T – Protože je cizinec?
B – No (souhlasně).
T – Do školy nebo k doktorovi můžete chodit bez problémů?
A – Jo.
T – A stalo se vám, že by vás třeba někdo šikanoval kvůli tomu, že jste z jiné země?
A – Jo. Když jsme byli v první nebo ve třetí třídě.
B – Říkají nám černoši, černoši!
T – A teď už je to dobré?
A – Jo, teď už jo.
B – Někdy.
A – Pro mě už je to dobrý.
T – Tak to je asi všechno. Tak já vám moc děkuju, že jsem si s váma mohla takhle povídat.